

TC. ANADOLU ÜNİVERSİTESİ YAYINI NO: 1841

AÇIKÖĞRETİM FAKÜLTESİ YAYINI NO: 957

AÇIKÖĞRETİM FAKÜLTESİ
OKULÖNCESİ ÖĞRETMENLİĞİ LİSANS PROGRAMI

OKULÖNCESİ EĞİTİME GİRİŞ

Yazarlar

Prof.Dr. Tanju GÜRKAN (Ünite 1)

Prof.Dr. Ayla OKTAY (Ünite 2, 4)

Prof.Dr. Esra ÖMEROĞLU (Ünite 5)

Prof.Dr. Ersan SÖZER (Ünite 6)

Prof.Dr. Fulya TEMEL (Ünite 3)

Prof.Dr. Şefik YAŞAR (Ünite 8, 9)

Doç.Dr. Atilla CAVKAYTAR (Ünite 7)

Yard.Doç.Dr. Mehmet GÜLTEKİN (Ünite 10)

Editör

Prof.Dr. Şefik YAŞAR

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Anadolu Üniversitesine aittir.
“Uzaktan Öğretim” tekniğine uygun olarak hazırlanan bu kitabın bütün hakları saklıdır.
İlgili kuruluştan izin almadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt
veya başka şekillerde çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz.

Copyright © 2008 by Anadolu University

All rights reserved

No part of this book may be reproduced or stored in a retrieval system, or transmitted
in any form or by any means mechanical, electronic, photocopy, magnetic, tape or otherwise, without
permission in writing from the University.

UZAKTAN ÖĞRETİM TASARIM BİRİMİ

Genel Koordinatör

Prof.Dr. Levend Kılıç

Genel Koordinatör Yardımcısı

Yard.Doç.Dr. Müjgan Bozkaya

Öğretim Tasarımcısı

Yard.Doç.Dr. Evrim Genç Kumtepe

Grafik Tasarım Yönetmenleri

Prof. Tevfik Fikret Uçar

Öğr.Gör. Cemalettin Yıldız

Öğr.Gör. Nilgün Salur

Televizyon Programları Yöneticisi

Prof. Yalçın Demir

Dil ve Yazım Danışmanı

Okt. Ferdi Bozkurt

Ölçme Değerlendirme Sorumlusu

Öğr.Gör. Mustafa Erdinç

Kitap Koordinasyon Birimi

Yard.Doç.Dr. Feyyaz Bodur

Uzm. Nermin Özgür

Fotoğraf

Mustafa Deniz

Kapak Düzeni

Prof. Tevfik Fikret Uçar

Dizgi

Açıköğretim Fakültesi Dizgi Ekibi

Okulöncesi Eğitime Giriş

ISBN

978-975-06-0538-3

2. Baskı

Bu kitap ANADOLU ÜNİVERSİTESİ Web-Ofset Tesislerinde 3.000 adet basılmıştır.
ESKİŞEHİR, Mart 2009

İçindekiler

Önsöz	viii
Kullanım Kılavuzu	x

Erken Çocukluk Dönemi ve Okulöncesi Eğitim.....	I
GİRİŞ	3
ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİ	3
OKULÖNCESİ EĞİTİMİN TANIMI, ÖNEMİ, AMAÇLARI VE YARARLARI..	4
Okulöncesi Eğitimin Tanımı	5
Okulöncesi Çocuklarının Gereksinimleri	6
Okulöncesi Eğitimin Önemi	7
Okulöncesi Eğitimin Amaçları	9
Okulöncesi Eğitimin Yararları	10
OKULÖNCESİ EĞİTİM KURUMLARI	12
Özet.....	14
Kendimizi Sınayalım.....	15
Yaşamın İçinden.....	16
Okuma Parçası	16
Kendimizi Sınayalım Yanıt Anahtarı	18
Sıra Sizde Yanıt Anahtarı	18
Yararlanılan ve Başvurulabilecek Kaynaklar	19
Yararlanılan İnternet Adresleri	19

I. ÜNİTE

Okulöncesi Eğitimin Düşünsel Temelleri.....	2I
GİRİŞ	23
ÇAĞLAR BOYUNCA OKULÖNCESİ EĞİTİM DÜŞÜNCESİNİN	
GELİŞMESİNDE ETKİLİ OLAN GÖRÜŞLER	23
İlk Çağda Eğitim.....	23
Orta Çağda Eğitim.....	24
Yeni ve Yakın Çağlar	25
15 -16. Yüzyıllar	25
17. Yüzyıl.....	26
18-19. Yüzyıllar.....	27
GÜNÜMÜZDE OKULÖNCESİ EĞİTİMDE ETKİN OLAN	
BAŞLICA GÖRÜŞLER (20-21. YÜZYILLAR)	30
John Dewey (1859-1952)	31
Maria Montessori (1870-1952)	32
Jean Piaget (1896-1980)	33
Lev Semenovich Vygotsky (1896-1934)	34
Çoklu Zekâ Kuramı.....	35
Ekolojik Kuram.....	36
Özet.....	37
Kendimizi Sınayalım.....	38
Yaşamın İçinden.....	39
Kendimizi Sınayalım Yanıt Anahtarı	39
Sıra Sizde Yanıt Anahtarı	39
Yararlanılan ve Başvurulabilecek Kaynaklar	40

2. ÜNİTE

3. ÜNİTE

Dünyada ve Türkiye’de Okulöncesi Eğitim	43
GİRİŞ	45
ÇEŞİTLİ ÜLKELERDE OKULÖNCESİ EĞİTİM	45
Almanya	45
Amerika Birleşik Devletleri	46
Avustralya	47
Çin Halk Cumhuriyeti	49
Danimarka	50
İngiltere	51
İtalya	53
TÜRKİYE’DE OKULÖNCESİ EĞİTİM	54
Cumhuriyet Öncesi Dönemi	54
Cumhuriyet Dönemi	55
Milli Eğitim Şûralarında Okulöncesi Eğitim	55
Kalkınma Planlarında Okulöncesi Eğitim	57
Okulöncesi Eğitimle İlgili Resmi ve Özel Kuruluşların Çalışmaları	57
Özet	60
Kendimizi Sınayalım	61
Yaşamın İçinden	62
Kendimizi Sınayalım Yanıt Anahtarı	62
Sıra Sizde Yanıt Anahtarı	62
Yararlanılan ve Başvurulabilecek Kaynaklar	63

4. ÜNİTE

Okulöncesi Dönem Çocuğunun Gereksinimleri ve Okulöncesi Eğitimin Temel İlkeleri	65
GİRİŞ	67
OKULÖNCESİ DÖNEM ÇOCUĞUNUN GEREKSİNİMLERİ	67
Sevgi ve İlgi	67
Sağlıklı Bakım ve Beslenme	68
Güven	69
Hareket ve Oyun	69
Kendi Kendini Tanıma, Bağımsızlık ve Yetişkin Desteği	70
Tutarlı Bir Disiplin Anlayışı	71
Çocuk Haklarına Duyarlı Çevre	71
OKULÖNCESİ EĞİTİMİN TEMEL İLKELERİ	72
Her Çocuk Farklı Bir Bireydir	72
Okulöncesi Dönem Yaşamın Temelidir	72
Çocuğun Gelişiminde Özel Alıcı Dönemler Vardır	73
Eğitim Çocuğun Gereksinimlerine Duyarlı Olmalıdır	73
Eğitim Çocuğun Bütünlüğünü Gözetmelidir	74
Eğitimde Çocuğun Etkin Katılımı ve İlgisi Önemlidir	74
Öğrenme Çocuğun Bildiklerinden Başlamalı ve Kendi Kendine Öğrenme Desteklenmelidir	75
Eğitim Çocuğun Kendi Kendini Denetlemesine Olanak Sağlamalıdır	75
Oyun Çocuğun En Önemli Öğrenme Yöntemidir	76
Çocuğun Gelişiminde Çevresindeki Çocuk ve Yetişkinlerle Kurduğu İlişkiler Önemlidir	76
Sağlıklı Bireylerin Yetiştirilmesinde Duygu ve Tutumlar Önemlidir	77

Çocuğun Eğitiminde Kalıtım, Çevre ve Bilgi Etkileşim Hâlindeydir	77
Özet	78
Kendimizi Sınayalım	79
Yaşamın İçinden	80
Kendimizi Sınayalım Yanıt Anahtarı	80
Sıra Sizde Yanıt Anahtarı	80
Yararlanılan ve Başvurulabilecek Kaynaklar	81

5. ÜNİTE

Okulöncesi Eğitim Kurumlarının Fiziksel ve Eğitsel Ortamları.....	83
GİRİŞ	85
OKULÖNCESİ EĞİTİM KURUMLARININ FİZİKSEL ORTAMLARI	85
Okulöncesi Eğitim Kurumlarının Dış Fiziksel Ortamları.....	85
Okulöncesi Eğitim Kurumlarının İç Fiziksel Ortamları.....	87
OKULÖNCESİ EĞİTİM KURUMLARININ EĞİTSEL ORTAMLARI	89
Eğitim Ortamlarındaki Etkinlik Köşeleri	91
Açık Hava Oyun Alanları.....	93
Kum Su Oyun Alanı.....	95
Dramatik Oyun Alanı	95
Büyük Motor Oyun Alanı	95
Özet.....	96
Kendimizi Sınayalım.....	98
Yaşamın İçinden.....	99
Kendimizi Sınayalım Yanıt Anahtarı	99
Sıra Sizde Yanıt Anahtarı	99
Yararlanılan ve Başvurulabilecek Kaynaklar	100

6. ÜNİTE

Okulöncesi Öğretmeninin Görevi, Nitelikleri ve Okulöncesi Eğitime Öğretmen Yetiştirme.....	101
GİRİŞ	103
OKULÖNCESİ ÖĞRETMENİNİN GÖREVİ VE SORUMLULUKLARI.....	103
OKULÖNCESİ ÖĞRETMENİNİN NİTELİKLERİ.....	105
OKULÖNCESİ ÖĞRETMENLERİNİN KİŞİSEL ÖZELLİKLERİ	108
OKULÖNCESİ ÖĞRETMENLERİNDE MESLEK ETİĞİ VE ÖĞRETMEN YETERLİKLERİ	110
Öğretmenlikte Meslek Etiği	110
Öğretmen Yeterlikleri	111
OKULÖNCESİ EĞİTİME ÖĞRETMEN YETİŞTİRME.....	112
Cumhuriyet Öncesi Dönemde Okulöncesi Eğitim Alanına Öğretmen Yetiştirme	112
Cumhuriyet Döneminde Okulöncesi Eğitim Alanına Öğretmen Yetiştirme	113
Özet	116
Kendimizi Sınayalım	117
Yaşamın İçinden	118
Kendimizi Sınayalım Yanıt Anahtarı	119
Sıra Sizde Yanıt Anahtarı	119
Yararlanılan ve Başvurulabilecek Kaynaklar	121

7. ÜNİTE

Okulöncesi Eğitimde Ailenin Rolü	123
GİRİŞ	125
OKULÖNCESİ EĞİTİM DÖNEMİNDE AİLENİN ROLÜ VE ÖNEMİ.....	125
Aile	125
Çocuk Bakımı	125
Aile İçi Eğitim	126
Anne Babalık	126
OKULÖNCESİ EĞİTİM DÖNEMİNDE OKUL AİLE İŞ BİRLİĞİ.....	127
OKULÖNCESİ EĞİTİMDE AİLE KATILIMI VE KULLANILABİLECEK TEKNİKLER	129
Aile Eğitimi Etkinlikleri	129
Ailelerin Eğitim Etkinliklerine Katılımı.....	130
Ev Ziyaretleri ve Evde Yapılabilecek Etkinlikler.....	131
Bireysel Görüşmeler.....	132
Veli Toplantıları.....	132
Ailelerin Yönetim ve Karar Verme Süreçlerine Katılımı	132
Okul Aile İş Birliğinde Kuruma ve Öğretmene Düşen Görevler.....	133
Okul Aile İş Birliğinde Aileye Düşen Görevler.....	134
Özet	135
Kendimizi Sınayalım	136
Yaşamın İçinden	137
Kendimizi Sınayalım Yanıt Anahtarı	137
Sıra Sizde Yanıt Anahtarı	138
Yararlanılan ve Başvurulabilecek Kaynaklar	138

8. ÜNİTE

Okulöncesi Eğitimde Temel Alışkanlıklar ve Sosyal Davranışların Kazandırılması.....	139
GİRİŞ	141
TEMEL ALIŞKANLIKLAR VE KAZANDIRILMASI.....	141
Uyku.....	141
Yemek Yeme	143
Tuvalet ve Temizlik.....	145
SOSYAL DAVRANIŞLAR VE KAZANDIRILMASI	146
Kurallara Uyma.....	146
İş Birliği Yapma.....	147
Alınan Kararlara Katılma	147
Paylaşma	147
Sorumluluk Üstlenme.....	148
Özet	149
Kendimizi Sınayalım	150
Yaşamın İçinden	151
Kendimizi Sınayalım Yanıt Anahtarı	152
Sıra Sizde Yanıt Anahtarı	152
Yararlanılan ve Başvurulabilecek Kaynaklar	153

9. ÜNİTE

Kitle İletişim Araçları ve Okulöncesi Eğitim	155
GİRİŞ	157
İLETİŞİM, KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARI VE OKULÖNCESİ EĞİTİM.....	157
İletişim ve Kitle İletişim Araçları	157
Kitle İletişim Araçlarının Özellikleri	159
Eğitim Sürecinde Kitle İletişim Araçlarından Yararlanma	159

OKULÖNCESİ DÖNEMDE KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARINDAN	
YARARLANMA	160
Okulöncesi Dönemde Yazılı ve Basılı Araçlardan Yararlanma	160
Okulöncesi Dönemde Radyodan Yararlanma	160
Okulöncesi Dönemde Televizyondan Yararlanma	160
Okulöncesi Dönemde Sinemadan Yararlanma	161
KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARININ OKULÖNCESİ DÖNEM	
ÇOCUKLARI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ	161
Yazılı ve Basılı Araçların Okulöncesi Dönem Çocukları Üzerindeki	
Etkileri.....	161
Radyonun Okulöncesi Dönem Çocukları Üzerindeki Etkileri.....	162
Televizyonun Okulöncesi Dönem Çocukları Üzerindeki Etkileri	162
Sinemanın Okulöncesi Dönem Çocukları Üzerindeki Etkileri	163
OKULÖNCESİ DÖNEM ÇOCUKLARINI KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARININ	
OLUMSUZ ETKİLERİNDEN KORUMAYA YÖNELİK ALINABİLECEK	
ÖNLEMLER	164
Özet.....	166
Kendimizi Sınayalım.....	167
Yaşamın İçinden.....	168
Kendimizi Sınayalım Yanıt Anahtarı	169
Sıra Sizde Yanıt Anahtarı	170
Yararlanılan ve Başvurulabilecek Kaynaklar	171

Okulöncesi Eğitimi Geliştirme Model ve Yaklaşımları..... 173

10. ÜNİTE

GİRİŞ	175
OKULÖNCESİ EĞİTİME YÖNELİK DEMOGRAFİK, EKONOMİK,	
SOSYAL VE SİYASAL GELİŞME ÖNGÖRÜLERİ.....	175
Demografik Gelişme Öngörülleri	175
Ekonomik Gelişme Öngörülleri	177
Sosyal Gelişme Öngörülleri	178
Siyasal Gelişme Öngörülleri	179
OKULÖNCESİ EĞİTİM HİZMETLERİNİN SUNUMUNDA KULLANILAN	
MODELLER	180
Kurum Merkezli Eğitim Modeli	180
Aile Merkezli Eğitim Modeli	182
Kurum, Aile ve Toplum Merkezli Eğitim Modeli	183
Uzaktan Eğitim Modeli.....	184
OKULÖNCESİ EĞİTİMİN YAYGINLAŞMASI VE NİTELİĞİNİ	
GELİŞTİRMEYE YÖNELİK YAPILMASI GEREKEN ÇALIŞMALAR.....	186
Okulöncesi Eğitimin Yaygınlaştırılması Bakımından Yapılması	
Gereken Çalışmalar	186
Okulöncesi Eğitimin Niteliğini Geliştirme Bakımından Yapılması	
Gereken Çalışmalar	187
Özet.....	189
Kendimizi Sınayalım.....	190
Yaşamın İçinden.....	191
Kendimizi Sınayalım Yanıt Anahtarı	192
Sıra Sizde Yanıt Anahtarı	192
Yararlanılan ve Başvurulabilecek Kaynaklar	193

Sözlük 195

Önsöz

Sevgili Öğrenciler,

Okulöncesi eğitim, 0-72 ay arasındaki çocukların gelişim düzeylerine ve bireysel özelliklerine uygun, zengin uyarcı çevre koşulları sağlayan; onların bedensel, zihinsel, duygusal ve sosyal yönden gelişimlerini destekleyen; onları toplumun kültürel değerleri doğrultusunda en iyi biçimde yönlendiren, ilköğretime hazırlayan ve temel eğitim bütünlüğü içinde yer alan bir eğitim sürecidir. Okulöncesi eğitim döneminde, çocuğun aileden getirdiği eksiklikler giderilmeye, bedensel, zihinsel ve sosyal yetenekleri geliştirilmeye çalışılır. Çocuklar ilk kez bu dönemde planlı ve programlı olarak sosyalleşme sürecini yaşarlar ve topluma uyumları için gerekli olan bilgi ve becerilerin yanı sıra demokratik tutum ve davranışlar kazanmaya başlarlar. Okulöncesi dönemde eğitim gereksinimleri doğru biçimde karşılanamayan çocukların daha sonraki dönemlere sağlıklı bireyler olarak ulaşmaları çok güç olmaktadır. Çünkü, yaşamın ilk yıllarında gelişme ve öğrenme daha hızlı olmakta ve bu yıllarda edinilen deneyimler daha sonraki öğrenmeleri etkilemektedir. Bu nedenle, okulöncesi yılların en iyi biçimde değerlendirilmesine ve okulöncesi eğitimin çocuğun gereksinimlerini karşılayacak nitelikte olmasına özen gösterilmelidir.

Bu kitap sizin, okulöncesi eğitim alanını kapsamlı olarak tanımanız ve alana ilişkin kavramsal bir görüş geliştirmeniz amacıyla hazırlanmıştır. Uzaktan eğitim ilkelerine uygun olarak hazırlanan bu kitapta, önce, erken çocukluk dönemi ve okulöncesi eğitim üzerinde durulmuş; sonra sırasıyla, okulöncesi eğitimin düşünsel temelleri; Dünya’da ve Türkiye’de okulöncesi eğitim; okulöncesi dönem çocuğunun gereksinimleri ve okulöncesi eğitimin temel ilkeleri; okulöncesi eğitim kurumlarının fiziksel ve eğitsel ortamları; okulöncesi öğretmenin görevi, nitelikleri ve okulöncesi eğitime öğretmen yetiştirme; okulöncesi eğitimde ailenin rolü; okulöncesi eğitimde temel alışkanlıklar ve sosyal davranışların kazandırılması; kitile iletişim araçları ve okulöncesi eğitim; okulöncesi eğitimi geliştirme model ve yaklaşımları konularına yer verilmiştir.

Elinizdeki kitap, kendi kendinize çalışarak öğrenmenize olanak verecek biçimde, uzaktan eğitim ilkeleri doğrultusunda hazırlanmıştır. Kitaptan etkili biçimde yararlanabilmek için her ünitenin başında yer alan amaçlarımız bölümünü dikkatle okumanız önem taşımaktadır. Ünite başında yer verilen örnek olay konuya dikkatinizi çekecek; anahtar kavramlar ve içindekiler bölümü öğrenecekleriniz konusunda size kılavuzluk edecektir. Üniteleri çalışırken metin aralarında yer alan sıra sizde sorularını yanıtlamaya özen gösteriniz. Ünitelerin ana metinlerini okuduktan sonra özet bölümlerini okuyunuz ve kendimizi sınavalım sorularını yanıtlamaya

çalışarak konuları öğrenip öğrenemediğinizi, öğrenme eksikliklerinizin neler olduğunu belirlemeye çalışınız. Bu etkinlikler yoluyla konuları daha kolay ve kalıcı biçimde öğrenecek, öğrendiklerinizi pekiştirme olanağı bulacaksınız. Ünitelerle ilgili daha ayrıntılı bilgi edinmek için, ünitelerin sonunda yer alan yararlanılan ve başvurulabilecek kaynaklara ulaşmaya çalışınız.

Kitabın sizlere yararlı olacağını umuyor, öğrenim yaşamınızda başarılar diliyorum.

Editör

Prof.Dr. Şefik Yaşar

Erken Çocukluk Dönemi ve Okulöncesi Eğitim

"International Small Hands Academy" (Küçük Eller Anaokulu) - İstanbul

Erken çocukluk dönemi yaşamın en önemli ve kritik dönemidir. Bu dönemde çocuklar, oyun yoluyla pek çok bilgi ve beceri kazanarak geleceğe hazırlanırlar. Okulöncesi eğitim bu hazırlığa nitelik kazandırır.

Amaçlarımız

Bu üniteyi çalıştıktan sonra;

- Okulöncesi eğitimi tanımlayabilecek,
- Okulöncesi eğitimin önemini açıklayabilecek,
- Okulöncesi eğitimin amaçlarını söyleyebilecek,
- Okulöncesi eğitimin yararlarını tartışabilecek,
- Okulöncesi eğitim kurumlarını sınıflandırabilecek,
- Okulöncesi eğitim kurumlarının farklılıklarını kavrayabilecek bilgi ve becerilere sahip olacaksınız.

Örnek Olay

Ayşe, kırsal kesimden şehre yeni taşınmış kalabalık bir ailenin en küçük çocuğuydu ve okulöncesi eğitim çağındaydı. Ayşe, anasınıfına gittiği için kırmızı renkli önlük giyen komşularının kızı Nermin gibi kırmızı önlük giymek istiyordu. Mahallelerindeki ilköğretim okulunda anasınıflı öğretmeni olarak çalışan Zebra Hanım, bir fırsat yaratarak Ayşe'nin ailesiyle tanıştı ve Ayşe'nin de maballedeki diğer çocuklar gibi anasınıfla devam etmesinde yarar olduğunu belirterek aileye, Ayşe'yi okula göndermeleri konusunda öneride bulundu.

Ayşe'nin annesi, gün boyunca evde olduğu için Ayşe ile ilgilenebileceğini, evde kendileriyle birlikte oturan dede ve babaannenin de Ayşe'nin yetişmesine katkı sağlayacağını düşünmekteydi. Ayrıca, anne, daha önce yetiştirmiş olduğu 4 çocuğu nasıl yetiştirdiyse Ayşe'yi de o şekilde yetiştireceğini, dolayısıyla, deneyimli bir anne olarak, öğretmenin sözünü ettiği daha iyi yetiştirme konusunda herhangi bir sorunla karşılaşmayacağı fikrine sahipti. Üstelik seyyar oyuncak satıcısı olan Ayşe'nin babası da zaman zaman Ayşe için eve çeşitli oyuncaklar getirmekteydi. Böylece, Ayşe evde daha mutlu bir yaşam sürecekti ve hoşça vakit geçirecekti. Sonuçta, Ayşe çok istemesine karşın ana sınıfına gönderilmedi.

Ancak, olaylar Ayşe'nin annesinin beklediği gibi gelişmedi. Ayşe, çok iyi beslenmesine, ilginç oyuncaklara sahip olmasına karşın sürekli hırçın ve mutsuzdu. Bir gün Ayşe'lere konuk olarak gelen komşularının kızı Nermin, Ayşe'nin annesinin dikkatini çekti. Çünkü, Nermin konuşmasıyla, hareketleriyle, paylaşımcılığı ile Ayşe'den daha olgun görünüyordu. Ayşe gibi yerli yersiz ağlamıyor, daha uyumlu ve neşeli davranıyordu. Ayşe'nin annesi, Nermin'in annesine, Nermin'i çok beğendiğini belirterek onu nasıl eğittiklerini sordu. Nermin'in annesi onu anasınıfla gönderdiklerini ve Nermin'in pek çok şeyi orada öğrendiğini söyledi. Bunu duyan Ayşe'nin annesi, kızını anasınıfla göndermediği için üzüntü duydu.

Anahtar Kavramlar

- Erken Çocukluk
- Okulöncesi Eğitim
- Okulöncesinde Temel Gereksinimler
- Çocuğa Dönük Yararlar
- Okulöncesi Eğitim Kurumları

İçindekiler

- GİRİŞ
- ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİ
- OKULÖNCESİ EĞİTİMİN TANIMI, ÖNEMİ, AMAÇLARI VE YARARLARI
 - Okulöncesi Eğitimin Tanımı
 - Okulöncesi Çocukların Gereksinimleri
 - Okulöncesi Eğitimin Önemi
 - Okulöncesi Eğitimin Amaçları
 - Okulöncesi Eğitimin Yararları
- OKULÖNCESİ EĞİTİM KURUMLARI

GİRİŞ

İnsanlık ailesinin geleceği, yetiştirilecek yeni kuşaklara bağlıdır. Bu nedenle, dünyanın neresinde doğarsa doğsun her çocuğun; sağlıklı, mutlu, kendisiyle barışık, başkalarının mutluluğunu düşünen, demokrasiye saygılı, içinde bulunduğu toplumun üretken, yaratıcı ve dinamik bir üyesi olması son derece önem taşımaktadır. Bu da bireye sağlanacak eğitimin niteliği ile yakından ilgilidir. Yüzyıllar boyunca, hemen her toplumda, yalnızca bazı sınıf ve gruplara verilen eğitim hizmeti, günümüzde temel insan haklarından biri olarak kabul edilmektedir. Bugün bir ülkenin gelişmişlik düzeyi, yalnızca kişi başına düşen millî gelirle değil, o ülkede verilen eğitimin nicelik ve niteliği ile de belirlenmektedir. Çocuklara daha erken yaşlarda eğitim olanakları sunarak; onların sosyal çevrelerinden kaynaklanan eksikliklerini gidermek, ilgi ve yetenekleri doğrultusunda gelişmelerini sağlamak, temel beceriler kazandırmak ve ilköğretime hazırlamak olanaklı olabilmektedir. İnsan yaşamının en kritik (duyarlı) yılları olarak kabul edilen 0-6 yaş arasındaki dönemde çocuklara zengin uyarıcı çevre olanakları sağlayan “okulöncesi eğitim” hizmeti sunulurken, daha sonraki yıllarda asla elde edemeyecekleri olanakları yakalama şansı verilmiş olacaktır. Bu nedenle, okulöncesi yıllarda verilen nitelikli bir okulöncesi eğitimin, insanlığın geleceği açısından bir garanti oluşturduğu söylenebilir.

Bu ünite, önce erken çocukluk dönemi konusu üzerinde durulmuş; sonra sırasıyla, okulöncesi eğitimin tanımı, okulöncesi dönem çocuklarının gereksinimleri, okulöncesi eğitimin önemi, amaçları ve yararlarına değinilmiş; daha sonra da okulöncesi eğitim kurumları konusuna yer verilmiştir.

ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİ

Erken çocukluk dönemi, genellikle doğumla başlayan kimi ülkelerde ilköğretime kadar süren kimi ülkelerde ise, ilköğretimin iki ya da üç yılını da kapsayan bir dönem olarak tanımlanmaktadır. Aslında çocuğun gelişimi, doğumdan çok önce, dölenmeden hemen sonra anne rahminde başlar. Çocuk doğuncaya kadar pek çok gelişim evresinden geçer. Çocuğun bu gelişim sürecinde, başta annenin beden, ruh ve akıl sağlığı olmak üzere pek çok kalıtsal ve çevresel etmen önemli rol oynar. Bu etmenler, uygun ve olumlu olduğu takdirde, çocuk sağlıklı doğma şansını elde eder ve erken çocukluk dönemine adım atar. Erken çocukluk döneminde çocuğun yaşama, büyüme, gelişme ve bakım gibi temel gereksinimleri vardır.

Dünyada her yıl milyonlarca çocuk daha bir yaşına varmadan yaşama veda etmektedir. Bu gerçekten üzücü bir tablodur. Ancak, yaşamak yalnızca hayatta kalmak demek değildir. Yaşamak, çocuğun doğduğu andan başlayarak bedensel, zihinsel, duygusal ve sosyal yönden sağlıklı olması demektir. Bu nedenle, kendileri her yönden sağlıklı olan ve koşulsuz sevgi sunan yetişkinler tarafından, çocuğa, doğduğu günden itibaren uygun ve yeterli bir biçimde bakım ve eğitim verilmesi gerekmektedir. Bu gerçekten çok önemli ve kritik bir durumdur. Erken çocukluk dönemi, bu nedenle, yaşamın en riskli, en önemli ve en güzel dönemidir.

“Erken çocukluk” kavramı, çeşitli ülkelerde farklı yılları kapsayan biçimde tanımlanmasına karşın Türkiye’de, genelde, okulöncesi kavramı ile eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Erken çocukluk eğitimi dendiğinde okulöncesi eğitim kastedilmektedir. Başka bir deyişle; Türkiye’de 0-72 aylık çocukların eğitimlerini kapsayan okulöncesi eğitim, erken çocukluk eğitimi olarak kabul edilmektedir. Bu kabulde eğitimde belirlenen önceliklerin yanı sıra, Türk Milli Eğitim Sistemi’nin yapısı ve işleyişi de etkili olmaktadır.

Dünyada her yıl milyonlarca çocuk daha bir yaşına varmadan yaşama veda etmektedir.

OKULÖNCESİ EĞİTİMİN TANIMI, ÖNEMİ, AMAÇLARI VE YARARLARI

İnsanın gelişimi; doğum öncesi, doğum ve doğum sonrasında, kalıtsal ve çevresel etmenlerin karşılıklı etkileşimiyle yönlenen bir süreçtir. Birey eş seçtiğinde, farkında olmadan, sahip olacağı çocukların kalıtsal özelliklerini ve onların gelişimlerinde etkili olabilecek çevresel koşulları da büyük ölçüde belirlemiş olmaktadır. Çünkü anne ve babanın kişilik özellikleri, eğitim düzeyleri, aile içi ilişkileri, yakın ve uzak çevrenin koşulları, içinde bulunulan toplumun özellikleri doğacak çocuğu kalıtsal ve çevresel olarak biçimlendirmektedir.

Doğum öncesi yaşam, çok hızlı bir gelişmenin kısa bir sürede tamamlandığı önemli bir dönemdir. Bu kısa süre içinde annenin beden ve ruh sağlığı açısından uygun koşullarda bulunması, doğacak çocuğun beden ve ruh sağlığı bakımından büyük önem taşımaktadır.

Doğum sürecinde sağlıklı ortamların oluşturulması ve uzman kişilerden yardım alınması da çocuğun gelecekteki yaşamı açısından oldukça önemlidir. Uygun olmayan koşullarda, uzman olmayan kişilerin yardımı ile ya da yardımsız gerçekleştirilen doğumlarla doğan çocuğun, tüm yaşamı ya da gelişimi tehlikeye girebilmektedir.

Doğum sonrasındaki gelişim süreci; büyüme ve olgunlaşma olgularının dinamikleri ile beslenir. **Büyüme**, daha olgun bir evreye ya da evrelere erişmek üzere, bedensel ve zihinsel yönlerden çocuk ve gençte meydana gelen doğal değişikliklerdir. **Olgunlaşma**, bireyin davranışlarında öğrenme ya da alıştırmaya yapma yolu ile değil, büyüme sürecinin doğal sonucu olarak görülen değişikliklerdir. **Öğrenme** ise, yaşantı ürünü ve kalıcı izli bir davranış değişikliğidir. Çocuk, bir yandan büyürken bir yandan da olgunlaşır ve çevresiyle etkileşime girerek birçok şey öğrenir.

Çocuğun doğum sonrasındaki gelişimini çeşitli etmenler etkilemektedir. Bu etmenleri ele almadan önce, gelişimin temel ilkelerini hatırlamakta yarar vardır. Gelişimin temel ilkeleri şöyle sıralanabilir:

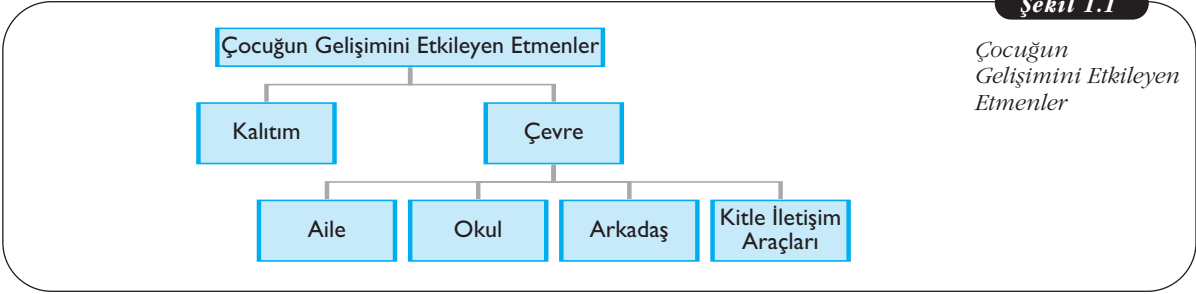
- Gelişim, yaşam örüntüsünde meydana gelen ve süreklilik gösteren bir değişimdir.
- Gelişim belli yönler izler. Bu yönler baştan ayaklara ve iç organlardan dış organlara doğrudur.
- Gelişim birbirini izleyen belli evrelerden oluşur. Bu evreler sırasıyla aşılır. Her gelişim evresi bir önceki evrenin üzerine kurulur ve bir sonraki evre için temel oluşturur. Gelişim evreleri basitten karmaşığa doğru bir sıra izler.
- Gelişim hızı her yaşta aynı değildir. Bedensel, zihinsel, duygusal ve sosyal alanlardaki gelişmeler, farklı zamanlarda, farklı hız ve ölçüde seyreder.
- Gelişimde bireysel farklılıklar söz konusudur. Bu farklılıklar nedeniyle, bir çocuğun herhangi bir gelişim evresinde göstereceği ilerleme diğerlerinin aynısı olmaz.
- Gelişim evreleri birbirleriyle ilişkilidir. Bir gelişim alanında görülen ilerleme, diğerlerini de olumlu yönde etkiler.
- Gelişimde kritik dönemler vardır. Bu kritik dönemlerde çevreye duyarlılık artar. Elde edilen olumlu ya da olumsuz yaşantılar kalıcı izler bırakır.

Büyüme: Daha olgun bir evreye ya da evrelere erişmek üzere, bedensel ve zihinsel yönlerden çocuk ve gençte meydana gelen doğal değişikliklerdir.

Olgunlaşma: Bireyin davranışlarında öğrenme ya da alıştırmaya yapma yolu ile değil, büyüme sürecinin doğal sonucu olarak görülen değişikliklerdir.

Öğrenme: Yaşantı ürünü ve kalıcı izli bir davranış değişikliğidir.

Çocuğun doğum sonrası, yukarıda sıralanan temel ilkeler doğrultusunda seyreden gelişimini birçok etmenin etkilediğinden söz etmiştik. Bu etmenler, Şekil 1.1'de görülen biçimiyle özetlenebilir.

Çocuğun gelişiminde etkili olan etmenler içinde, sizce en etkili olanı hangisidir? Tartışınız.

SIRA SİZDE

Eğitmciler, genelde, eğer bir zorunluluk yoksa çocuğun 0-3 yaşları arasında anne ya da annenin görevini üstlenebilecek bir yetişkin tarafından evde bakılmasının daha doğru bir yol olduğu konusunda hemfikir görünmektedir. Ancak çocuk üç yaşına yaklaştıkça gelişiminin doğal bir sonucu olarak yaşlılarıyla birlikte olma ve çeşitli sosyal becerileri kazanma gereksinimi duymaya başlamaktadır. Bu yaşlarda çocuğun belli bir kuruma gönderilerek bu gereksinimlerinin karşılanması büyük önem taşımaktadır. Okulöncesi eğitim, hemen her ülkede, önce ailenin sorumluluğunda gerçekleşen bir eğitim sürecidir. Bu sürece devlet, özel kurum ve kuruluşlar, şahıslar destek olmaktadır. Her ülke kendi ulusal ve yerel kaynaklarını çeşitli biçimlerde kullanarak okulöncesi çocuklarının daha iyi eğitilmesi için çaba harcamaktadır. Ülkemizde okulöncesi eğitime her geçen gün daha fazla önem verilmekte ve bu yaş grubundaki okullaşma oranı artırılmaya çalışılmaktadır. Cumhuriyet'in kuruluşundan günümüze değin okulöncesi eğitimde okul sayısında yaklaşık %200, hizmet sunulan çocuk sayısında ise yaklaşık %80 artış olmuştur (Gürkan, 2007, s. 32). Ancak, daha henüz, Avrupa ülkelerinin pek çoğunda görülen okullaşma oranlarına ulaşamamıştır. Unutulmamalıdır ki, Türkiye'de okulöncesi eğitimdeki okullaşma oranının istenildiği kadar artırılamamasında, nüfus artış hızının fazla olmasının büyük etkisi vardır. Avrupa ülkelerinin pek çoğu ile karşılaştırıldığında, Türkiye'deki nüfus artış hızı çok yüksektir. Bu olgu, daha çok sayıda çocuğun varlığı anlamına gelmekte ve daha çok çocuğa okulöncesi eğitim hizmeti sağlama gereksinimini ortaya çıkarmaktadır. 2006-2007 eğitim-öğretim yılında okulöncesi çağı çocuk sayısı (0-6 yaş grubu) yaklaşık 8 milyondur (MEB, 2007). Bu çocukların tümüne okulöncesi eğitim hizmetinin sunulması düşünüldüğü kadar kolay da değildir. 2007 yılında 48-72 aylık yaş grubundaki çocukların okullaşma oranı Türkiye geneli dikkate alındığında %27.4'tür.

Okulöncesi Eğitimin Tanımı

Okulöncesi eğitim; 0-72 aylar arasındaki yaş gruplarında bulunan çocukların gelişim düzeylerine ve bireysel özelliklerine uygun, zengin uyarıcı çevre olanakları sağlayan; onların bedensel, zihinsel, duygusal ve sosyal yönlerden gelişmelerini destekleyen; toplumun kültürel değerleri doğrultusunda onları en iyi biçimde yön-

Okulöncesi eğitim 0-6 yaş çocuklarının tüm gelişim alanlarını destekleyen bir eğitimidir.

lendiren ve ilköğretime hazırlayan, temel eğitim bütünlüğü içinde yer alan bir eğitim sürecidir.

Bu tanım analiz edilecek olursa okulöncesi eğitimin;

- 0-72 aylık çocuklara yönelik,
- gelişim düzeyine uygun,
- bireysel özellikleri dikkate alan,
- zengin uyarıcı çevre olanakları sunan,
- gelişimin tüm alanlarını destekleyen,
- toplumun kültürel değerleri ile tutarlı,
- çocukları ilköğretime hazırlayan,
- temel eğitim bütünlüğü içinde yer alan,

bir eğitim süreci olduğu kolayca görülmektedir.

Okulöncesi eğitim, doğumla başlamakta ve çocuğun ilköğretime başladığı güne kadar sürmektedir. Çocuğun eğitimi için, ilköğretim yaşı olan yedi yaşına (72 aylık oluncaya) kadar beklemek, onun gelişimini çeşitli yönlerden sınırlandırmak anlamına gelmektedir. Çünkü yedi yaş, çocukların öğrenme gereksinimlerine eğilmek için oldukça geç bir zamandır. Öğrenme doğumla başlar. Yaşam boyu sürecek öğrenmenin temeli ilk altı yılda atılır. Çocuk, okulöncesi yıllarda (erken çocukluk döneminde), daha sonraki yıllarda öğreneceklerini destekleyecek temel bilgi ve beceriler kazanır. Kendini ifade etmeyi öğrenir, dilini geliştirir, yetişkinler ve diğer çocuklarla ilişki kurar. Okula ve topluma uyum için temel olan sosyal becerileri geliştirir; matematik ve okuma-yazma öncesi becerilerini ve sorun çözme, karar verme gibi yetilerini geliştirebileceği deneyimler yaşar. Düşünmeyi ve anlamayı öğrenir.

Çocuğun bu bilgi, beceri ve tutumları kazanabilmesi için doğduğu günden başlayarak temel gereksinimlerinin zamanında, uygun ve yeterli bir biçimde karşılanması gerekir. Çocuğun temel gereksinimlerini karşılamadan onun eğitiminden söz etmek ya da başka bir deyişle, temel gereksinimleri karşılanmayan bir çocuğu eğitmeye çalışmak, boşa çaba harcamaktan öteye gidemeyecektir.

SIRA SİZDE

3

Okulöncesi çocuğun karşılanması gereken gereksinimlerinden size göre önemli olan beş tanesini yazınız.

Okulöncesi Çocuklarının Gereksinimleri

Bu alanda çalışan uzmanların görüşlerine göre okulöncesi çağı çocuklarının karşılanması gereken temel gereksinimleri çeşitlenmektedir. Oktay (2006, ss. 124-131) bu gereksinimleri şöyle belirtmektedir:

- İyi bakım, beslenme, sevgi ve şefkat
- Güven
- Hareket
- Yetişkin desteği
- Yaratıcılığı destekleyici ve estetik duygusunu geliştirici ortam
- Kendini tanıma, kanıtlama ve özgürlük
- Diğer çocuklarla birlikte olma ve oyun

Gürkan (2002, s. 5) ise çocuğun okulöncesi yıllarda karşılanması gereken temel gereksinimlerini şöyle sıralamaktadır:

- Fiziksel tehlikelerden korunma
- Yeterli beslenme ve sağlıklı bakım
- Sevgi ve şefkat

- Yakınlık kurulabilecek bir yetişkin
- Verilen tepkileri anlayıp karşılık verebilecek bir yetişkin
- Bakılabilecek, dokunulabilecek, duyulabilecek, koklanabilecek ve tadılabilecek nesneler
- Bağımsızlık duygusunu geliştirme
- Özbakım becerileri geliştirme
- Çeşitli nesnelerle oynamak için günlük olanaklar
- Hareket becerilerini geliştirme
- Konuşma, öykü anlatma ve şarkı söyleme yoluyla dili geliştirme
- Olumlu başarı duygusu geliştirme
- İşbirliği, yardımlaşma ve paylaşmayı öğrenme
- Yaşayarak, keşfederek öğrenme
- Sorumluluk alabilme ve seçim yapabilme
- İç denetim ve bir işi sonuçlandırma azmini geliştirebilmek için yüreklendirilme
- Kendine değer verme ve başarılarından gurur duyabilme için desteklenme
- Kendini ifade etme ve yaratıcılığını geliştirme

Yukarıda sıralanan gereksinimlerden birini seçerek, bu gereksinimin neden önemli olduğunu açıklayınız.

SIRA SİZDE

4

Okulöncesi Eğitimin Önemi

Okulöncesi eğitim, özellikle 20. yüzyılın son çeyreğinde hemen her ülkede giderek daha fazla önem kazanmış ve yaygınlaşmıştır. Bu önem kazanma ve yaygınlaşmada bilimsel ve toplumsal pek çok etmen rol oynamıştır. Bu etmenlerden kimileri şöyle sıralanabilir:

- Çocuk gelişimine ilişkin bilgilerin artması ve yaşamın ilk yıllarının, sonraki yıllar üzerinde etkili olduğunun anlaşılması.
- Yapılan araştırmalarla, ilköğretimde çocuğa kazandırılmaya çalışılan soyut öğrenmelerden önce bir hazırlık geçirmenin yararlı olduğunun ön sürülmesi.
- Okulöncesi eğitimle kazanılan sosyal uyumun çocukların daha sonraki öğrenimleri sırasında başarılarını olumlu yönde etkilediğinin anlaşılması.
- Tüm sosyal sınıflarca, eğitimin bir sosyal gruptan diğerine geçişte güçlü bir araç olduğunun bilincine varılması.
- Çocuklu ailelerin eğitim düzeylerinin farklılığı nedeniyle, aile eğitiminin etkisizliklerinin okulöncesi eğitimle giderilerek, çocukların ilköğretime hazırlanmalarının öneminin kavranması.
- Hemen her ülkede ekonomik kalkınma ve endüstri alanındaki hızlı gelişmelerin sonucunda kadın işçilere olan gereksinimin artması.
- Aile yapısında değişiklik olması ve “çekirdek aile” tipinin yaygınlaşması.
- Ülkelerin anayasalarında var olan “vatandaşlarına fırsat eşitliği sağlamak” temel ilkesinin işlerlik kazanması.
- Kadın haklarına olan saygının artması, kadınların ev dışındaki sosyal, mesleki ve bireysel haklarına kavuşmaları.
- Belli endüstri merkezlerine ve şehirlere göç nedeniyle mimari yapının değişmesi, çocuklar için oyun alanlarının giderek azalması.

İlk yaşların büyüme ve gelişim üzerindeki etkileri ile ilgili olarak gelişim psikolojisi, antropoloji, tıp, sosyoloji ve eğitim gibi alanlarda çok sayıda araştırma yapıl-

20. yüzyılın son çeyreğinde yapılan bilimsel çalışmalar okulöncesi eğitimin önemini vurgulamaktadır.

maktadır. Bu çalışmalar, çocukların erken yaşlardaki gelişimleriyle ilgili bilgi sağlamanın yanı sıra, büyüme, gelişme ve öğrenmenin gerçekleşmesi için çevreden ne tür desteklerin gerektiği konusunda da bilgi vermektedir.

Okulöncesi eğitimin önemini daha iyi kavrayabilmek için yapılan çeşitli araştırma bulgularından kimileri ana çizgileriyle şöyle açıklanabilir:

- İnsan beyni bir yaşından önce, hızlı gelişmekte ve bu gelişim geniş bir alanı kapsamaktadır. Doğumdan hemen sonraki aylar beynin gelişimi açısından çok önemlidir. Bu sürede öğrenmenin gelişmesini sağlayan beyin hücre bağlantıları 20 kat daha artmaktadır. Altı yaşına kadar bu bağlantıların çoğu tamamlanmaktadır.
- Beynin gelişimi, çevresel koşullardan, sanıldığından çok daha fazla etkilenmektedir. Beslenme buna en belirgin örnektir. Çevre ile etkileşimin niteliği ve çocuğun ilk 18 ayda edindiği deneyimlerin (sağlık, beslenme, bakım ve uyarıcılar) neden olduğu sonuçlar, yetersiz çevreden gelen çocuklarda telafi edilmesi güç etkiler yaratabilmektedir.
- Erken yaşlarda çevrenin beyin gelişimi üzerindeki etkisi uzun sürelidir. Çocukların erken yaşlarda iyi beslenmesi, oyuncaklarla ve başka insanlarla uyarıcı nitelikte etkileşime girmesi, erken yaşta etkileşime girmeyen akranlarına oranla beyin işlevleri bakımından daha olumlu etkiler bırakmaktadır.
- Çevre, beynin yalnızca hücre sayısını ve bağlantılarını değil, onların bağlanma yollarını da etkilemektedir. Okulöncesi dönemdeki deneyimler, beynin çalışma biçimini oluşturma bakımından da önemlidir.
- Erken yaşlarda karmaşık algılama ve fiziksel deneyimler için olanak sağlamak, ileri yaşlardaki değişik öğrenme becerilerinin gelişimini olumlu yönde etkilemektedir.
- Erken yaşlarda aşırı stres yaşayan çocukların daha sonraki yıllarda zihinsel, davranışsal ve duygusal açılardan zorluklar yaşama olasılıkları daha yüksektir.
- Çocuklar, çevreleriyle ilişki kurmalarına, öğrenmelerine ve gelişmelerine olanak tanıyan fiziksel, sosyal ve psikolojik yeteneklerle dünyaya gelmektedirler. Eğer bu yeteneklerin farkına varılmaz ve desteklenmezse, bunlar zamanla kaybolabilmektedir.
- Okulöncesi yıllarda tutarlı ve koruyucu bir biçimde kendisi ile ilgilenilen çocuklar, daha iyi beslemekte, daha az hastalanmakta ve daha iyi gelişme şansı yakalayabilmektedir.
- Çocuğun yaşamın ilk yıllarında sevgi dolu bir ilişki içinde olması, onun daha sonraki yaşamında başkalarını sevmesini ve uzun süreli ilişkiler kurmasını kolaylaştırmaktadır.
- Yaşamın ilk yıllarında kritik dönemler vardır. Temel bilgi ve beceriler, kendileriyle ilgili bu kritik dönemlerde, doğrudan verilen zengin deneyimlerle kazandırılmazsa, ileriki yıllarda öğrenilseler bile, ulaşılan düzeyde eksiklikler görülebilmektedir.
- Çocuğun ergenlik döneminde ulaştığı okuma düzeyinin ve sözcük dağarcığının yaklaşık yüzde 50'si dokuz yaşına kadar gerçekleşmektedir. Bu nedenle, dil gelişimi ve eğitimi açısından okulöncesi eğitim çağı kritik bir dönemdir. Çocuğun okulöncesinde aldığı eğitimin uzun dönemli etkilerine bakıldığında, öğrenme yeteneği ve akademik başarı üzerinde olumlu etkilerinin olduğu görülmektedir. Ancak bu etkiler bu kadarla sınırlı kalmamaktadır. Okulöncesi eğitim, okul başarısını yükselterek sınıf tekrarını azaltmanın

yanı sıra, okula devamı ve iş gücünü artırmakta, ergenlik suç oranını ve erken yaştaki hamilelikleri de azaltmaktadır.

- Okulöncesi eğitime yapılan yatırım ile sosyo-ekonomik ve sosyal eşitsizlikler azaltılabilmektedir. Yetersiz ve elverişsiz koşullarda yaşayan çocuklar, elverişli koşullardan gelenlere oranla gelişim düzeyi açısından geride kalmaktadır. Bu durum ilköğretime başlangıçta büyük bir eşitsizlik yaratmaktadır. Okulöncesi eğitim aracılığıyla, bu eşitsizlikler azaltılabilmekte ya da ortadan kaldırılabilmektedir.
- Okulöncesi eğitimle anne ve babaların çocuk bakımı ve eğitimi konusundaki bilgi ve becerileri değiştirilip geliştirilerek gelecek nesillere de yansıyacak olumlu etkiler elde edilebilir.

Yukarıda özetlenmeye çalışılan araştırma sonuçları, insan yaşamının ilk yıllarının, başka bir deyişle, okulöncesi yıllarının ne denli önemli olduğunu çarpıcı bir biçimde ortaya koymaktadır.

Okulöncesi Eğitimin Amaçları

Okulöncesi eğitimin evrensel amaçları olarak sayılabilecek amaçlar, Dünya Uluslararası Okulöncesi Eğitim Örgütü (OMEP) eski başkanlarından eğitimci Mialaret (1977) tarafından şöyle açıklanmaktadır:

1. Toplumsal Amaçlar

- a. Çalışan kadınların çocuklarına bakmak,
- b. Her çocuğa eğitim sağlamak ve onların bireysel gelişimlerine katkıda bulunmak,
- c. Çocukların birbirleriyle ve başkalarıyla ilişki kurmalarına, sosyalleşmesine katkıda bulunmak.

2. Eğitici Amaçları

- a. Çocuğun duyu organlarını eğitmek ve çevreye olan duyarlılığını artırmak.

3. Gelişimsel Amaçlar

- a. Çocuğun doğal gelişimini temel alarak gelişimle ilgili deneyimlerine önem vermek.

Türkiye’de 1973 yılında çıkarılan 1739 Sayılı “Milli Eğitim Temel Yasası”nda okulöncesi eğitimin amaçları, Türk Milli Eğitimimin genel amaçları ve ilkelerine uygun olarak şöyle belirlenmiştir:

- Çocukların beden, zihin ve duyu gelişimi ile temel alışkanlıklar kazanmalarını sağlamak.
- Çocukları ilköğretime hazırlamak.
- Koşulları elverişsiz ailelerden gelen çocuklar için ortak bir yetişme ortamı yaratmak.
- Çocukların Türkçeyi doğru ve güzel konuşmalarını sağlamak.
- Çocukların benlik kavramı geliştirmesine, kendini ifade etmesine, bağımsızlığını kazanmasına ve öz denetimini sağlamasına olanak vermek.

Bu genel amaçlar doğrultusunda Milli Eğitim Bakanlığının 1993 yılında yayınladığı “Anaokulu, Anasınıfı ve Uygulama Sınıfı Yönetmeliği”nde okulöncesi eğitim kurumlarının amaçları şöyle belirtilmiştir:

- Her fırsattan yararlanarak çocukların millî, manevî, ahlaki, kültürel ve insani değerlere bağlılığının gelişmesine yardımcı olmak.

Okulöncesi eğitim çocuklara yaşamsal temel bilgi ve beceriler kazandırmayı amaçlar.

- Çocukların bedensel, zihinsel, duygusal ve sosyal yönden gelişmelerini, temel alışkanlıklar kazanmalarını sağlamak ve onları ilköğretime hazırlamak.
- Çocukların Türkçeyi doğru ve güzel konuşmalarını sağlamak.
- Sosyo-ekonomik durumu elverişsiz çevrelerden ve ailelerden gelen çocuklar için daha elverişli bir yetişme ortamı hazırlamak.
- Okulöncesi eğitim yaşındaki çocukları tanıma ve inceleme amacıyla yapılacak araştırma ve uygulama çalışmalarına olanak hazırlamak.

SIRA SİZDE

5

Okulöncesi eğitimin 1739 sayılı “Milli Eğitim Temel Yasası”nda yer alan amaçları ile 1993 yılında yayımlanan “Anaokulu, Anasınıfı ve Uygulama Sınıfı Yönetmeliği”nde yer alan amaçları arasında ortak olanları listeleyiniz.

2006-2007 öğretim yılında uygulanmaya başlanan “Okulöncesi Eğitim Programı”nda okulöncesi eğitimin amaçları dört ana madde halinde şöyle ifade edilmiştir (MEB, 2006, s. 9):

1. Çocukların beden, zihin ve duygu gelişmesini ve iyi alışkanlıklar kazanmasını sağlamak.
2. Onları ilköğretime hazırlamak.
3. Koşulları elverişsiz çevrelerden ve ailelerden gelen çocuklar için ortak bir yetiştirme ortamı yaratmak.
4. Çocukların Türkçeyi doğru ve güzel konuşmalarını sağlamak.

Okulöncesi Eğitimin Yararları

Okulöncesi eğitimin çocuk, aile ve toplum için kısa ve uzun dönemli pek çok yararı söz konusudur. Bu yararların kimileri şöyle sıralanabilir:

- Tüm çocukların yaşamaya ve potansiyellerinin en üst sınırına kadar gelişmeye hakları vardır. Okulöncesi eğitim çocuklara bu hakları kullanma şansı verir.
- Çocuklara yüksek kalitede ve aile dışında bakım sağlar.
- Çocuklara yaşama ve ilköğretime eşit koşullarda başlama olanağı verir.
- Çocukların sonraki eğitim basamaklarında ve yaşamda başarılı olma şanslarını artırır.
- Çocukların çok yönlü gelişmeleri için gerekli zengin uyaranlar sağlar.
- Ailelere çocuk bakımı ve eğitimi konularında destek verir.
- Ailelerin çocuk sahibi olma ve yetiştirme konularında bilinçlenmesini sağlar.
- Okulöncesi eğitim toplumun eğitim ve kültür düzeyinin yükselmesini sağlar.
- İnsanlık çeşitli değerlerini çocuklar yolu ile aktarır ve bu aktarım çocuklukta başlar. Okulöncesi eğitim bu süreçte önemli katkı sağlar.

Çocuğun büyümesi ve gelişmesi bakımından okulöncesi eğitimin yararları incelendiğinde, okulöncesi eğitimin önemi daha iyi anlaşılır. Okulöncesi eğitimin çocuğa dönük yararları şöyle sıralanabilir:

- *Çocuğun birey olarak kendisinin farkında olmasını sağlar.* Çocuk, kendisi hakkında ne hissettiğini, karşılaştığı sorunlar ile baş edebilmek için hangi becerilere sahip olması gerektiğini okulöncesi dönemde öğrenir. Kendisi ve yetenekleri hakkında olumlu duygular geliştiren çocukların yetersizlik ve başarısızlık duygusuna sahip olan çocuklardan daha meraklı, araştıran ve güdülenmiş bireyler olma şansları daha yüksektir.

Okulöncesi eğitim toplumun eğitim ve kültür düzeyinin yükselmesinde önemli rol oynar.

- *Çocukta duygusal güvenin oluşmasına katkı sağlar.* Okulöncesi dönem çocuğun duygusal gelişimi bakımından kritik bir dönemdir. Okulöncesi eğitim kurumlarındaki karşılıklı sevgi ve saygıya dayalı ortam çocuğun temel güven duygusu kazanmasını kolaylaştırır.
- *Çocuğun sosyal becerilerinin gelişimine olanak tanır.* Sosyalleşme doğumla başlayan bir süreçtir. Çocuklar okulöncesi eğitim kurumlarına gelinceye kadar kimi sosyal becerileri anne babalarından ve diğer yetişkinlerden öğrenirler. Ancak birçok çocuk okula geldiğinde evde benimsenen kimi sosyal bilgi ve becerilerin okulda benimsenmediğini ya da okulda farklı biçimde davranılması gerektiğini keşfeder. Çocuk, okulöncesi eğitim kurumunda, yalnızca okulda benimsenen sosyal davranışları öğrenmekle kalmaz, aynı zamanda, aile dışındaki yetişkinlerle ve kendi yaşlılarıyla etkili bir biçimde etkileşimde bulunma yollarını da öğrenir.
- *Çocuğun iletişim becerilerini geliştirir ve çeşitlendirir.* İnsanlar duygu ve düşüncelerini dil, hareket, müzik, drama, resim gibi farklı yollarla paylaşma yeteneğine sahiptir. Okulöncesi eğitim kurumları çocukların bu yolları etkili biçimde kullanma becerilerini geliştirmeleri için onlara çeşitli olanaklar sunar.
- *Çocuğun algısal ve devinimsel becerilerinin gelişimini destekler.* Çocuğun algısal ve devinimsel gelişimi birbiriyle ilişkilidir. Okulöncesi yaşlarda gerek algısal gerek devinimsel gelişim büyük bir gelişme içindedir. Algı; bireyin kendi dışında meydana gelen şeylerin anında farkında olmasını sağlayan bir süreçtir. Bu da değişik duyu organları yoluyla dış dünyadan alınan bilgilerle sağlanabilir. Okulöncesi eğitim kurumlarında çocukların çeşitli duyu organları yoluyla algılarını geliştirmeye yönelik çeşitli olanaklar sunulmaktadır. Çocuğun devinimsel becerilerinin gelişimi için onların yalnızca koşup zıplamaları yeterli değildir. Çocuğun devinimsel yeteneklerinin geliştirilmesinde düzenli, sistemli ve nitelikli öğretme-öğrenme ortamlarına ve bu ortamlarda yapacakları egzersizlere rehberlik edecek bilinçli yetişkinlere gereksinimleri vardır. Okulöncesi eğitim kurumları, çocuklara, bu yönlerden de gerekli desteği sağlamaktadır.
- *Çocuğun kişilik gelişimine olanak sağlar.* Çocukta benlik kavramının gelişmesini sağlamak okulöncesi eğitimin en temel işlevlerinden biridir. Okulöncesi eğitim, çocukta güven duygusunun gelişmesi, çocuğun kendisini tanıması, anlaması ve ifade etmesi, kendi kişiliğine karşı olumlu tutumlar geliştirmesi, cinsel rollerini öğrenmesi, öz denetim kazanması için onun bağımsızlık çabalarını destekleyerek onun kişiliğinin gelişmesine olanak sağlar. Okulöncesi eğitim kurumlarında çocuklara sunulan zengin uyarıcı ortam ve olanaklar onların kendi gereksinimlerini karşılama, kendi davranışlarını kontrol etme, başkalarının özgürlüğünü kısıtlamadan bağımsız yaşamayı öğrenme gibi pek çok olumlu davranışı kazanmalarını sağlayarak benlik kavramlarının geliştirilmesine yardımcı olur.
- *Çocuğun öğrenme becerilerini geliştirir.* Okulöncesi eğitim, çocuğun yaratıcılığının, analitik (çözümleyici) düşünme, akıl yürütme ve sorun çözme yeteneğinin ve dili etkili olarak kullanma becerilerinin geliştirilmesi için uygun uyarıcı ortam ve olanaklar sunar. Bu beceriler onun yaşam boyu kullanacağı öğrenme becerileri olduğu için uygun ve etkili bir biçimde kazanılması önem taşımaktadır.

Okulöncesi eğitim kurumlarında çocuklara dokunma, görme, işitme, koku ve tad alma duyu organlarını kullanma olanakları hazırlanır.

Toplumların kültürel mirası bir yüzyıldan diğerine çocuklar aracılığıyla aktarılır.

- *Çocuğu ilköğretime hazırlar.* Okulöncesi eğitimde kazandırılan bilişsel, devinimsel, duygusal ve sosyal bilgi ve beceriler, çocuğun ilköğretimde istenen olgunluk düzeyine erişmesine ve ilköğretime hazır duruma gelmesine yardım eder. Okulöncesi eğitim çocuğun ilköğretime uyumunu kolaylaştırır.
- *Çocuğun kendi kültürünün ve diğer kültürlerin farkında olma becerisinin gelişmesine yardımcı olur.* Dünyadaki ilişkilerin daha yoğun olduğu, âdeta dünyanın küçüldüğü bir çağda yaşayan çocukların kendi kültürel özelliklerini anlamasına yardımcı olmak gerekmektedir. Çocukların, aynı zamanda, diğer ülkelerin kültürel özelliklerinin farkına varması sağlanarak onlara kültürler arası benzerlik ve farklılıkları da görebilme olanağı yaratılmalıdır. Böylece, çocukların gerek kendi kültürel özelliklerini tanıyıp benimsemesi gerek başkalarının yaşayış biçimlerine saygı duyması sağlanabilir. Okulöncesi eğitim kurumlarında planlı etkinlikler ve farklı öğrenme yaşantıları yoluyla çocukların kendilerini yalnızca ailelerinin ve ülkelerinin bir üyesi olarak değil, aynı zamanda, dünyanın da bir parçası olarak algılamalarına olanak sağlayacak bilgi, beceri ve tutumlar kazandırılmaktadır.

SIRA SİZDE

6

Okulöncesi eğitimin yararlarını dikkate alarak okulöncesi eğitimin önemini vurgulayan özgün bir cümle yazınız.

OKULÖNCESİ EĞİTİM KURUMLARI

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda ve eğitimle ilgili diğer yasalarda eğitim sisteminin düzenlenmesi, yürütülmesi ve denetlenmesi görev ve sorumluluğu Milli Eğitim Bakanlığına verilmiştir. Bu nedenle, okulöncesi eğitim işleri de Milli Eğitim Bakanlığının yetki ve sorumluluğundadır. Türkiye'de okulöncesi eğitim hizmeti veren kurum ve kuruluşlarda çeşitlilik egemendir. Milli Eğitim Bakanlığı içinde ağırlıklı olarak üç farklı genel müdürlük okulöncesi eğitim hizmeti vermektedir. Bunlar; Okulöncesi Eğitimi Genel Müdürlüğü, Çıraklık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü, Kız Teknik Eğitim Genel Müdürlüğüdür.

Bu genel müdürlüklere ek olarak, Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi, Erkek Teknik Öğretim, Ticaret ve Turizm, Din Öğretimi, Özel Eğitim Rehberlik ve Danışmanlık Hizmetleri Başkanlığı bünyesinde de okulöncesi eğitim hizmeti veren kurumlar bulunmaktadır (TÜSİAD, 2005, s. 79).

Milli Eğitim Bakanlığının dışında, okulöncesi dönem çocuklarına hizmet sunan diğer kurum ve kuruluşlar şunlardır: Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, Çalışma Bakanlığı (1475 Sayılı İş Kanunu ile açılan kurumlar), Silahlı Kuvvetler, Büyük Millet Meclisi, Üniversiteler, yerel idareler, diğer devlet kuruluşları, özel kişiler, sivil toplum kuruluşları.

Çeşitli bakanlık, kurum ve kuruluşlar tarafından sağlanan okulöncesi eğitim hizmetleri, "kurum temelli hizmetler" ve "aile ve toplum temelli hizmetler" olmak üzere iki temel model doğrultusunda yürütülmektedir. Kurum temelli modeller, Milli Eğitim Bakanlığı ile Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından uygulanmaktadır.

1. Milli Eğitim Bakanlığına bağlı kurum temelli modeller

- Özel ve resmi bağımsız anaokulları:* 3-6 yaş çocuklarına yönelik, çoğunlukla tam günlük, kendine ait binasında eğitim veren kurumlardır.
- Özel ya da resmî anasınıfları:* 5-6 yaş çocuklarına yönelik, çoğunlukla ilköğretim okullarında tam ya da yarım günlük eğitim veren kurum-

Milli Eğitim Bakanlığına bağlı okulöncesi eğitim kurumları Anaokulu ve Anasınıfı adındaki kurumlardır.

lardır. Yaygın olarak devlet ilköğretim okullarında açılmakla birlikte özel ilköğretim okullarında da açılmaktadır.

- c. *Uygulama anaokulları ve anasınıfları*: 3-6 yaş çocuklarına yönelik, genellikle Milli Eğitim Bakanlığının diğer genel müdürlüklerine bağlı tam ya da yarım günlük kurumlardır. Bu kurumların en yaygın olanları kız meslek liselerinin bünyesinde açılanlardır.

2. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna bağlı kurum temelli modeller

- a. *Kreş ve gündüz bakımevleri*: 0-6 yaş çocuklarına bakım ağırlıklı olmak üzere bakım ve eğitim hizmeti sunan kurumlardır. Kreş bölümleri 0-3 yaş grubuna, gündüz bakımevi bölümleri 3-6 yaş grubuna yöneliktir.
- b. *Çocuk yuvaları*: 0-12 yaş çocuklarından korunmaya muhtaç olanlara bakım ve eğitim hizmeti sunan yatılı kurumlardır.

Aile ve toplum temelli modellere göre verilen okulöncesi eğitim hizmetleri, başta Milli Eğitim Bakanlığı olmak üzere bakanlıklar, sivil toplum kuruluşları, yerel yönetimler, üniversiteler, uluslararası yardım kuruluşları, özel kurum ve kuruluşlar gibi pek çok paydaşın iş birliği ile sağlanmaktadır. Bu hizmetlerin bir kısmı projeler biçiminde sürdürülmektedir. Aile ve toplum temelli okulöncesi eğitim modeline göre yürütülen hizmetler ile ilgili olarak şunlar sıralanabilir:

- Anne-çocuk eğitim programı (AÇEP)
- Baba destek programı (BADEP)
- Ana baba okulu
- AÇEV (anne çocuk eğitim vakfı) aile çocuk eğitimi projesi
- Çok amaçlı okulöncesi eğitim merkezi
- TÜSİAD okulöncesi eğitimi pilot projesi
- Anne çocuk eğitim vakfı (AÇEV) “7 çok geç” kampanyası
- Mobil anaokulları (gezici anaokulu) projesi
- AÇEV yaz okulları programı
- Çağdaş yaşamı destekleme derneği (ÇYDD) tarafından yapılan okulöncesi-ne yönelik çalışmalar
- AÇEV aile mektupları projesi
- AÇEV tarafından hazırlanan “Benimle Oynar Mısın?” TV programı
- MEB-UNICEF “Video ile Anne Baba Eğitim Programı”

Aile-toplum temelli hizmetlere örnek olarak verilen program ya da projelerden birini seçerek daha ayrıntılı bilgi edininiz.

SIRA SİZDE

7

Yukarıda sıralanan bu hizmetlerin kimileri, Milli Eğitim Bakanlığı, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ve UNICEF gibi uluslararası kuruluşların birlikte yürüttükleri ortak çalışmalardır. Okulöncesi eğitimde daha çok sayıda çocuğa ve aileye ulaşmada kurumsal okulöncesi eğitim hizmetlerinin yaygınlaştırılması kadar bu ve benzeri aile-toplum temelli uygulamaların yaygınlaşması da önem taşımaktadır.

Özet

Okulöncesi eğitimi tanımlayabilmek

Okulöncesi eğitim, çocuğun doğumundan ilköğretime başladığı ana değin süren ve onun tüm yaşantılarını kapsayan bir süreçtir. Okulöncesi eğitim çocuğun tüm gelişim alanlarını destekler ve ona temel bilgi ve beceriler kazandırarak onu ilköğretime hazırlar.

Okulöncesi eğitimin önemini açıklayabilmek

Okulöncesi eğitim; insan beyninin gelişiminin bu yıllarda çok hızlı olduğu, temel bilgi ve becerilerin bu dönemde kazanıldığında daha etkili ve kalıcı olduğu, dil gelişiminin yaklaşık %50'sinin bu yıllarda gerçekleştiği, sosyo-ekonomik ve sosyal eşitsizlikleri azalttığı, ilköğretimdeki uyum ve başarıda olumlu rol oynadığı için önemlidir.

Okulöncesi eğitimin amaçlarını söyleyebilmek

Okulöncesi eğitimin toplumsal, eğitici ve gelişimsel amaçları söz konusudur. Bu amaçlar, 2006 Okulöncesi Eğitim Programı'nda şöyle sıralanmıştır:

- Çocukların beden, zihin ve duyu gelişmesini ve iyi alışkanlıklar kazanmasını sağlamak.
- Çocukları ilköğretime hazırlamak.
- Koşulları elverişsiz çevrelerden ve ailelerden gelen çocuklar için ortak bir yetiştirme ortamı yaratmak.
- Çocukların Türkçeyi doğru ve güzel konuşmalarını sağlamak.

Okulöncesi eğitimin yararlarını tartışabilmek

Okulöncesi eğitimin, gerek çocuk gerek ailesi gerekse toplum için pek çok yararı vardır. Okulöncesi eğitim, çocuğun her yönden gelişimini desteklerken, ailelere de çocuk bakım ve eğitimi konusunda bilgi ve beceriler kazandırır. Ailelerin bu bilgi ve beceriler sayesinde eğitim ve kültür düzeyleri artar. Daha bilinçli anne ve babalar olarak içinde bulundukları topluma daha fazla katkı sağlarlar. İyi yetişmiş çocuklar ve bilinçli aileler toplumun gelişmesinde önemli rol oynarlar.

Okulöncesi eğitim kurumlarını sınıflandırabilmek

Okulöncesi eğitim kurumları, öncelikle, bağlı oldukları kuruluşlara göre sınıflandırılabilir. Milli Eğitim Bakanlığına bağlı olan kurumlar, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna bağlı olanlar, üniversitelere bağlı olanlar gibi.

Hizmet veren kurumlar hizmet verdikleri yaş gruplarına ve adlarına göre sınıflandırılabilir. Anaokulları, anasınıfları, kreşler, gündüz bakım evleri, çocuk yuvaları gibi.

Hizmet veren kurumlar temel aldıkları okulöncesi eğitim modellerine göre de sınıflandırılabilir. Kurum temelli, aile temelli, aile ve toplum temelli gibi.

Okulöncesi eğitim kurumlarının farklılıklarını kavrayabilmek

Okulöncesi eğitim, yalnızca Milli Eğitim Bakanlığı tarafından belli kurumlarda yürütülen eğitim hizmetlerinden oluşan bir hizmet değildir. Çeşitli resmî kurum ve kuruluşlar, özel kurum ve kuruluşlar da çeşitli yollarla okulöncesi dönem çocuklarına ya da onların ailelerine hizmet sunmaktadır. Bu hizmetler bakım, eğitim, bilinçlendirme başta olmak üzere farklı kapsamlarda olabilmektedir.

Kendimizi Sınayalım

1. Erken çocukluk dönemi hangi yaşlar arasını kapsar?

- a. 0-3 yaş
- b. 0-2 yaş
- c. 3-5 yaş
- d. 0-6 yaş
- e. 0-8 yaş

2. Türkiye’de okulöncesi eğitim hangi yaşlar arasını kapsar?

- a. 3-6 yaş
- b. 0-3 yaş
- c. 0-6 yaş
- d. 0-4 yaş
- e. 5-6 yaş

3. Çocuğun doğum sonrasındaki gelişim süreci aşağıdaki olgulardan hangileri arasındaki etkileşimleri içerir?

- a. Büyüme ve olgunlaşma
- b. Öğrenme, olgunlaşma ve büyüme
- c. Büyüme, olgunlaşma ve yürüme
- d. Yürüme ve konuşma
- e. Öğrenme, iletişim ve eğitim

4. Aşağıdakilerden hangisi gelişimin temel ilkelerinden biri **değildir**?

- a. Gelişim genel bir hız içinde sürer.
- b. Gelişim belli yönler izler.
- c. Gelişimde bireysel farklar vardır.
- d. Gelişim evreleri birbirini izler.
- e. Gelişim evreleri sırasıyla aşılır.

5. Aşağıdakilerden hangisi okulöncesi eğitimin önem kazanması ve yaygınlaşmasında rol alan etmenlerden biri **değildir**?

- a. Kadın işçilere olan gereksinimin artması
- b. Ailelerin eğitim düzeylerinin giderek artması
- c. Aile yapısının değişmesi
- d. Mimari yapının değişmesi
- e. Eğitimin öneminin anlaşılması

6. Aşağıdakilerden hangisi okulöncesi eğitimin amaçlarından biri **değildir**?

- a. Çocukları ilköğretime hazırlamak
- b. Çocuklara doğru ve güzel Türkçe konuşmayı öğretmek
- c. Çocukların her yönden gelişimini sağlamak
- d. Anadillerini etkili kullanmalarını sağlamak
- e. Onlara temel alışkanlıklar kazandırmak

7. Aşağıdakilerden hangisi okulöncesi eğitimin yararlarından biridir?

- a. Çocuklara aile içinde eğitim verir.
- b. Çocukların yalnızca yaşama şansını artırır.
- c. Çocuklara ve ailelerine istedikleri gibi yaşama şansı verir.
- d. Ailelere çocuklarını tehlikelerden koruma konusunda yazılı kaynaklar önerir.
- e. Çocuklara yaşama ve ilköğretime eşit koşullarda başlama olanağı verir.

8. Okulöncesi eğitim sürecinde kendisinin farkında olan bir çocuğun kazanacağı özellikler, aşağıdakilerden hangisinde **tam olarak** verilmiştir?

- a. Meraklı, araştıran, güdülenmiş
- b. Meraklı, şüpheli, güdülenmiş
- c. Araştıran, soran, sorgulayan
- d. Şüpheli, yetersiz, meraklı
- e. Meraklı, motivasyonu az, şüpheli

9. Aşağıdakilerden hangisi çocuğun öğrenme becerilerinden biri **değildir**?

- a. Analitik düşünme
- b. Sorun çözme
- c. Söyleneni aynen uygulama
- d. Yaratıcı düşünme
- e. Dili etkili kullanma

10. Aşağıdaki okulöncesi eğitim kurumlarından hangisi kurum temelli **değildir**?

- a. Bağımsız anaokulu
- b. Mobil anaokulu
- c. Anasınıfı
- d. Çocuk yuvası
- e. Gündüz bakımevi

Yaşamın İçinden

“

KELEBEK

Bir gün bir kozada küçük bir delik açıldı ve bir adam bedenini bu küçücük delikten çıkarmaya çalışan kelebeği saatlerce seyretti. Sonra kelebek sanki daha fazla ilerlemek istemiyormuş gibi durdu. Sanki ilerleyebileceği kadar ilerlemişti ve artık daha fazla ilerleyemiyordu. Adam kelebeğe yardım etmeye karar verdi. Eline bir makas aldı ve kozayı keserek deliği büyüttü. Kelebek kolayca dışarı çıktı. Fakat bedeni kocaman, kanatları kuru ve buruşuktu. Adam kelebeği izlemeye devam etti. Çünkü, zamanla kanatlarının büyüyüp bedenini taşıyabilecek kadar genişleyebileceğini umut ediyordu. Fakat bu olmadı!... Gerçekte kelebek ömrünün geri kalanını o kocaman bedeni, kuru, buruşuk kanatları ile etrafta sürünerek geçirdi. Uçmayı hiç başaramadı. Adamın bu aceleci iyiliği içinde anlayamadığı bu kısıtlayıcı kozanın ve kelebeğin o küçük delikten dışarı çıkmak için verdiği mücadelenin kelebek için gerekli olduğuydu. Çünkü, bu, kelebeğin yaşam sıvısının bedeninden kanatlarına doğru akmasını sağlamak içindi. Böylece kelebek kozadan kurtulduğu anda uçmaya hazır olabilecekti...

Kaynak: Dinçer, Ç. (2005). Çocuğun Yaşam Değişikliklerine Uyumu. **Okulöncesi Eğitimde Güncel Konular**. (Editörler: A. Oktay ve Ö.P. Unutkan). İstanbul: Morpa Yayını, s. 127.

Okuma Parçası

Gelişim Sürecinin Temel Bir Aracı:

Çocuk Edebiyatı Yapıtları

Yazılı ve görsel uyaranları, anlatım dilinin olanaklarıyla çocuğa göre olan bir kurgu içinde sunma başarısı gösteren kitaplar, çocuğun gelişim sürecini etkileyen estetik bir işlevi yerine getirir. En yalın söyleyişle, kitaplar, erken dönemden başlayarak çocukları sanatçı duyarlılığı ile tanıştıran görsel ve dilsel uyaranlardır. Çocuklara renk ve çizginin estetik dili ile anadilinin anlatım güzelliğinin duyumsatılması, kitap denilen aracın onların yaşam alanına sokulmasıyla olanaklıdır. Bu sürecin, bilinçli çabalarla kitap-çocuk etkileşimine dönüşmesi; çocuğun kişilik, toplumsal, dilsel ve bilişsel gelişimi için doğal yaşantı kaynaklarının oluşmasına olanak sağlar. Kitaplar, estetik niteliklerine koşut olarak çocukların gelişimini de etkileyen bir sorumluluk üstlenir. Özellikle gelişim evreleri de gözetilerek çocuklara yaşam ve insan gerçekliğinin sezdirilmesi, çocuk kitaplarının en önemli yazınsal-egitsel işlevidir. Okulöncesi dönemin ilk yıllarında, çocuklar için hazırlanmış özel biçimli (kesimli) kitaplar, onların çevresindeki nesneleri, canlıları tanımasına olanak sağlar. Bu süreçte kitaplar, çocukların hem kavramsal gelişimi hem de oynama, eğlenme, bulma (keşfetme) gereksinimleri için çok uyaranlı bir ortamın oluşmasına katkı sağlar. Görsel ve dilsel özellikleriyle çocuğun yaşamla bağıni kurar. Çocuğun ilgi ve beğeni alanına girerek onu eğlendirir. Her şeyden önemlisi de yarattığı çocuğa özgü kurgularla çocuk için doğal bir yaşantı edinme kaynağı olur.

Okulöncesi dönemde kitap sevgisi oluşturmaya yönelik çabalar, çocukların ilköğretim yıllarındaki okuma kültürünü de büyük ölçüde etkilemektedir. Çocuğun, amaçlanan dilsel, bilişsel, toplumsal ve kişilik gelişimi için anne-baba ve eğitimcilere düşen en önemli sorumluluk; çocukları, onların ilgi ve gereksinimlerini kuşatan, sanatçı duyarlılığı ile hazırlanmış kitaplarla buluşturabilmektir.

Çocuğun, ilköğretim yıllarındaki kitap okuma eylemini, öğretmen ve ailenin bilinçli çabalarıyla katılması gerekir. Bu bağlamda, çocukların gelişim özelliklerinin, ilgi ve gereksinimlerinin bilimsel verilerle yanıtlanması ve çocukların kendi gerçekliğine uygun yazınsal ve öğretici yapıtlarla karşılaştırılması gerekir. Çocuğun okuma kültürü edinme sürecinde anne baba ve eğitimcilerin, duyarlı ve bilinçli çabaları, çocuk-kitap etkileşiminin sürekliliğe dönüşmesinde önemli bir değişkendir.

Bu evrede, çocukların karşılaşacağı yapıtlar, onların görme, duyma, duyumsama, düş kurma ve düşünme yetilerini harekete geçirmeli, onların kavramsal gelişimine katkı sağlamalı; algılarını geliştirerek görsel ve dilsel uyarılara karşı tepkilerini bilinçlendirmelidir. Kitaptaki kahramanlar özdeşim ögesi olarak duygu, düşünce ve eylemleriyle çocukların çağdaş değerleri içselleştirmeleri için sezinletici birer uyarıcı olmalıdır. Yapıtların anılan özelliklerinin, çocukların okul türü öğrenmelerini de kalıcı kılan bir etken olduğu bilinmelidir.

Çocuklarda, 2-3 yaşlarındaki dil ve bilişsel yetilerdeki hızlı gelişimi, 4-5 yaşlarında bilme, sorma, öğrenme ve toplumsal çevreyi genişletme isteği izler. İnsan kişiliğinde, demokratik kültürün temelleri bu evrede atılır. Çocuklarda özerk ve bağımsız girişim yapabilme duygusunun yapılandığı bu evrede, onların kendilerini gerçekleştirmeye dönük özgürlük gereksinimlerinin desteklenmesi gerekir.

Çocukların, yaşamı ve kendilerini tanımaları, gizilgüçlerini harekete geçirmeleri için en etkili uyarıcı sözel ve görsel dildir. Çocuğun anlam evrenine uygun, anadilinin yetkin kullanım örnekleriyle buluşabilmesi, onların temel gereksinimlerinin yanıtlanması için yaşamsal bir öneme sahiptir. Türkçenin güzelliğini çocuğa uygun bir kurgu içinde sunan masal, öykü, şiir, bilmece, tekerleme ve anlatıların, anadili bilinci ve sevgisi edindirmeye dönük ilk dilsel uyarıcılar olduğu da bilinmelidir. Bu uyarıcıların, resmin anlatım diliyle kurgulanması, desteklenmesi; çocuk için anlama, anlatma becerilerini sınayabileceği, bilme-sorma isteğini uygulamaya koyabileceği doğal bir etkileşim ortamı yaratır. Çocuğun eğitiminden sorumlu tüm yetişkinlerin bu dönemde gösterecekleri duyarlılık; onun, gençlik ve yetişkinlik dönemindeki yazılı ve görsel kültürle olan iletişimi için bir belirleyici olacaktır. En özlü söyleyişle, çocuk kendi gerçekliğini önemseyen, kendisine değer veren, kendisini bir özne olarak duymaya, düşünmeye çağıran, sanatçıları tarafından hazırlanan yapıtlarla, bu yaşlarda iletişime girmenin sevincini duyumsayabilmelidir. Çocuklardaki sevinç, ilköğretim sürecinde çağdaş bir Türkçe öğretimiyle de desteklenerek okuma sevgisine dönüşürülmelidir.

Okulöncesi ve ilköğretimde, çocukların gelişimine beklenen katkıları sağlayabilmesi için, kitaplarda bulunması gereken özellikler şu biçimde özetlenebilir:

Okulöncesi dönemden başlayarak çocuklarla karşılaşılabilecek kitapların, öncelikle çocuğa göre olması gerekir. Çocuğa göre olan, çocuk gerçekliğini önemseyen ede-

biyat yapıtlarının, ister 2 yaşındaki, isterse 12 yaşındaki çocuğa seslensin, en temel özelliği, çocuğun yaş ve gelişim özelliği koşutluğunda; onun ilgilerini, gereksinimlerini, duyarlıklarını kuşatabilmesi, yansıtabilmesi; dilin ve çizginin anlatım olanaklarını, çocuğun anlam evrenine uygun olarak ustaca kullanabilmesidir. Bu edebiyatın amacı, çocuğu sanatçı duyarlılığı ile buluşturmak, tanıştırmak; onun bilişsel ve duyuşsal becerilerini harekete geçirmektir. **Bu yapıtların temel özelliği her çocuğa kendi şiirini, öyküsünü, masalını yazma olanağı yaratması; özlü bir söyleyişle, çocuğun kendisini sözcüklerle, çizgilerle özgürce anlatması ve gerçekleştirmesi için güdüleyici bir etken olmasıdır.**

Çocuk duyarlılığını kavrayamamış, onun ilgi ve gereksinimlerini yok sayan, dilin ve çizginin acemice kullanıldığı kitaplar-metinler ise, çocuğa göre olmayan sözde edebiyat içinde değerlendirilir. Bu metinler daha çok ahlâk bilgisi sunarak çocuğu eğitmeyi, terbiye etmeyi düşünür. Çocuğa duyma, düşünme ve eleştirme sorumluluğu vermez. Yalnızca, birilerine göre oluşturulmuş sözde doğruların aktarılmasını amaçladığı için, çocuğun yaşamı ve insanı anlamasına katkı sağlamaz. Doğrular (!), genellikle çocuğa hazır sunulur; çocuktan, onların neden doğru ya da yanlış olduğunu düşünmeden bellemesi istenir. Bu nitelikteki kitaplarda, okuma, davranış ve eylemlerinin olası sonuçları düşündürülmez; yalnızca onların yarattığı sonuçların kesin yargıları aktarılır. Kitaplardaki emir cümleleri, özerk ve bağımsız bir kişilik gelişimini engelleyebilecek niteliktedir.

Bilinmelidir ki, çocuğa seslenen, sanatçıları tarafından yaratılan yapıtlar öğüt vermez; onların öncelikli amacı doğrudan öğretmek de değildir. Bu kitaplar, çocuklara duygu ve düşünce birikimi kullanarak kendilerini, yaşamı ve insanı tanıyabilmelerine, kavrayabilmelerine olanak sağlayan sezdirici, güdüleyici birer uyarıcıdır.

Çocuk edebiyatı yapıtları, adından da anlaşılacağı gibi, her şeyden önce birer edebiyat yapıtıdır. Onları farklı kılan, çocukların anlama becerilerine uygun bir dilsel kurguyu yeğlemeleridir. Bu kurguda anlam evreni, sözcük ve çizgilerin estetik bütünlüğü ile oluşturulur. Bu bağlam içinde değerlendirildiğinde, yapıtlarda Türkçemizin anlatım güzelliği-yetkinliği, çocukların dil evrenine uygun anlatım özellikleriyle buluşturulmalıdır. Kitaplar, estetik özellikler taşıyan, metnin iletisini görsel öğelerle tümleyen resimlerle, çocukların duyumsama, düş kurma ve düşünme yetilerini harekete geçirmelidir. Onlarda kitap okuma, resim yapma isteği uyandırmalıdır.

Kitaplarda, yaratılan kahramanların davranış ve eylemleri, çocukların geleceğe dönük dünyasını sevgiyle beslemeli, onlara yaşam ve insan gerçekliğinden, çocuğa göre kurgulanmış kesitler sunmalıdır.

Kitaplarda insan onurunu inciten, zedeleyen düşünce ve yaklaşımlar onaylanmamalı; çocukların belleklerinde kadın ve erkek imgesine ilişkin kalıp yargılar oluşturabilecek belirlemelerden kaçınılmalıdır.

Kitaplarda, çocuğun kavramsal gelişimini destekleyecek bir anlatım yeğlenmeli; dilsel ve görsel anlatımın yarattığı etki çocukla kitap arasında bir sevgi bağı oluşturmalıdır. Çocuk kendisine okunan ya da kendisinin okuduğu bir kitaptan sonra, yeni okuma eylemlerine katılma isteği duymalıdır.

Kaynak: Sever, S. (2006). Gelişim Sürecinin Temel Bir Aracı: Çocuk Edebiyatı Yapıtları. **Maviada Kültür Sanat Edebiyat Dergisi**. Bursa: Sayı 2, ss. 12-13.

Kendimizi Sınavalım Yanıt Anahtarı

1. e	Ayrıntılı bilgi için, “Erken Çocukluk Dönemi” konusuna bakınız.
2. c	Ayrıntılı bilgi için, “Okulöncesi Eğitimin Tanımı” konusuna bakınız.
3. b	Ayrıntılı bilgi için, “Okulöncesi Eğitimin Tanımı, Önemi, Amaçları ve Yararları” konusuna bakınız.
4. a	Ayrıntılı bilgi için, “Okulöncesi Eğitimin Tanımı, Önemi, Amaçları ve Yararları” konusuna bakınız.
5. b	Ayrıntılı bilgi için, “Okulöncesi Eğitimin Önemi” konusuna bakınız.
6. d	Ayrıntılı bilgi için, “Okulöncesi Eğitimin Amaçları” konusuna bakınız.
7. e	Ayrıntılı bilgi için, “Okulöncesi Eğitimin Yararları” konusuna bakınız.
8. a	Ayrıntılı bilgi için, “Okulöncesi Eğitimin Yararları” konusuna bakınız.
9. c	Ayrıntılı bilgi için, “Okulöncesi Eğitimin Yararları” konusuna bakınız.
10. b	Ayrıntılı bilgi için, “Okulöncesi Eğitim Kurumları” konusuna bakınız.

Sıra Sizde Yanıt Anahtarı

Sıra Sizde 1

Çocuğun okulöncesi dönemde sağlıklı büyüebilmesi için uygun ve yeterli bakıma, her yönden sağlıklı olan ve kendisine koşulsuz sevgi sunan yetişkinlere ve uyarıcı çevre koşullarına gereksinimi vardır. Çünkü, okulöncesi dönem yaşamın en riskli, en önemli ve en güzel dönemidir.

Sıra Sizde 2

Hangi etmenin en etkili olduğu kişiden kişiye değişir. Örneğin; kalıtım en etkilidir dendiğinde, bununla ilgili olarak kanıtlar sunmak gerekir. Kalıtımla genlerin nesilden diğerine belli oranlarda da olsa geçtiği gibi.

Sıra Sizde 3

En önemli gereksinim sırası kişiden kişiye değişir. Örneğin, şöyle bir liste yazılabilir: sevgi, beslenme, güven, yaşama, ilgi görme...

Sıra Sizde 4

Seçilecek gereksinim kişiden kişiye değişir. Örneğin, “fiziksel tehlikelerden korunma” gereksinimini seçtiğinizi varsayalım. Bu gereksinimin önemi şöyle açıklanabilir: Çocuk çok küçük olduğu için kendini fiziksel tehlikelerden koruyamaz. Bu konuda bir yetişkine gereksinim duyar. Fiziksel tehlikeler onun yaşamına son verebilir ya da onu sakat bırakabilir. Böyle bir durumda diğer gereksinimlerinin karşılanmasının fazla bir önemi de kalmayabilir.

Sıra Sizde 5

Ortak olan amaçlar şunlardır:

- Çocukların tüm gelişim alanlarında gelişimlerini ve temel alışkanlıklar kazanmalarını sağlamak,
- Çocukları ilköğretime hazırlamak,
- Türkçeyi doğru ve güzel konuşmalarını sağlamak,
- Koşulları elverişsiz ailelerden gelen çocuklar için ortak bir yetişme ortamı yaratmak.

Sıra Sizde 6

Burada yazılacak özgün bir cümle sizin yaratıcılığınız ile sınırlı bir cümle olacaktır.

Örneğin şöyle bir cümle yazılabilir:

“Çocuğun için, kendin için, ülken için, dünya için tüm çocuklara okulöncesi eğitim.”

Yararlanılan İnternet Adresleri

www.meb.gov.tr

www.acev.org.tr

Sıra Sizde 7

Bu çalışma için İnternette ş u iki siteye başvurabilirsiniz:

www.meb.gov.tr

www.acev.org.tr

Yararlanılan ve Başvurulabilecek Kaynaklar

Dinçer, Ç. (2005). Çocuğun Yaşam Değişikliklerine Uyumu. **Okulöncesi Eğitimde Güncel Konular**. (Editörler: A. Oktay ve Ö. P. Unutkan). İstanbul: Morpa Kültür Yayınları, ss. 101-129.

Genç, Ş. ve Senemoğlu, N. (2001). **İlköğretimde Etkili Öğretme ve Öğrenme Öğretmen El Kitabı**. Modül 12. Ankara: MEB Projeler ve Koordinasyon Merkezi Başkanlığı.

Gürkan, T. (2002). Okulöncesi Eğitimin Tanımı, Kapsamı ve Önemi. **Okulöncesi Eğitimin İlke ve Yöntemleri**. (Editör: Ş. Yaşar). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi Yayını, ss. 1-10.

Gürkan, T. (2007). Okulöncesi Eğitim. **Türk Eğitim Tarihi**. (Editör: M. Sağlam). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi Yayını., ss. 21-40.

MEB. (2006). **Okulöncesi Eğitim Programı** (36-72 Aylık Çocuklar İçin). Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.

MEB. (2007). **Türkiye’de Okulöncesi Eğitim Stratejik Eylem Planı**. Ankara.

Mialaret, G. (1977). Dünyada Okulöncesi Eğitimi. **Okulöncesi Eğitimi Bildiri Kitabı**. Ankara: UNESCO Türk Milli Komisyonu.

Oktay, A. (2006). **Yaşamın Sihirli Yılları: Okulöncesi Dönem**. İstanbul: Epsilon Yayını.

Sever, S. (2006). Gelişim Sürecinin Temel Bir Aracı: Çocuk Edebiyatı Yapıtları. **Maviada Kültür Sanat Edebiyat Dergisi**. Bursa: Sayı 2, ss. 12-13.

Turaşlı, K. N. (2007). Okulöncesi Eğitimin Tanımı, Kapsamı ve Önemi. **Okulöncesi Eğitime Giriş**. (Editör: G. Haktanır). Ankara: Anı Yayıncılık, ss.1-24.

TÜSİAD (Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği). (2005). **Doğru Başlangıç: Türkiye’de Okulöncesi Eğitim**. İstanbul.

Okulöncesi Eğitimin Düşünsel Temelleri

2

Hızla gelişen dünyada eğitime verilen önem gittikçe artmaktadır. Yaratıcı, üretken, değişime ayak uydurabilen ve demokratik değerlere sahip bireylerin yetiştirilmesi için eğitimin 7 yaşından önce başlaması gerektiği pek çok eğitim düşünürü ve kuramcısı tarafından vurgulanmaktadır. Okulöncesi eğitimin düşünsel temelleri çağlara göre değişim gösterdiği gibi içinde bulunduğumuz çağda da değişmeye devam etmektedir.

Amaçlarımız

Bu üniteyi çalıştıktan sonra;

- 👁 İlk Çağda etkili olan düşünürlerin görüşlerini açıklayabilecek,
- 👁 Orta Çağın çocuğa bakış açısını nedenleriyle kavrayabilecek,
- 👁 Aydınlanma Çağının okulöncesi eğitim düşüncesine etkisini kavrayabilecek,
- 👁 18-19. yüzyıl eğitim düşünürlerinin okulöncesi eğitime ilişkin fikirlerini açıklayabilecek,
- 👁 Günümüzde okulöncesi eğitimde etkili olan eğitim kuramcılarının fikirlerini ve bu fikirlerin eğitime yansımalarını açıklayabilecek bilgi ve becerilere sahip olacaksınız.

Örnek Olay

Bir anaokulunda öğretmen olarak çalışan İlknur, mesleğini ve çocukları çok sevmekte, onları elinden geldiğince iyi yetiştirmeye çalışmaktadır. İlknur Öğretmen, okula yeni bir öğretmenin daha geleceğini duyunca çok sevinir ve yeni gelen öğretmenle iş birliği içinde daha güzel işler yaparız diye düşünmeye başlar. Anaokuluna yeni gelen Gül Öğretmen, önce İlknur Öğretmen'le tanışır, okulu dolaşır, çocukları ve İlknur Öğretmen'i gözleyerek birtakım izlenimler edinir. Gül Öğretmen'e göre her çocuk kendi havasındadır. İlknur Öğretmen, çocuklara çok yumuşak davranmakta ve her konuyu hemen eğlence şekline sokarak oyunlarla öğretmektedir. Oysa, Gül Öğretmen'e göre eğitim etkinlikleri her zaman eğlenceli etkinliklere dönüştürülürse, çocuklar şımarırlar, bir şey öğrenemezler. Gül Öğretmen gözlemlerinin sonucunda bu olumsuz izlenimleri edinmiş ve durumu düzeltmeye karar vermiştir. Ertesi gün okula, bir şeyler yapmalıyım düşüncesi ile gelir ve İlknur Öğretmen'in, çocukların anne babalarını da sınıftaki eğitim etkinliklerine kattığını görünce daha çok sinirlenir. Kendince, çağın değiştiğini, 21. yüzyıla girildiğini ve yeniliklere ayak uydurulması gerektiğini, ancak bu kadarının da fazla olduğunu düşünür. Acaba, İlknur Öğretmen mi yoksa kendisi mi çağın gerisinde kalmıştır? Ayrıca, bu etkinlikler yüzyıllardan beri söylenen ve erken eğitim kurumlarında gerçekleştirilen eğitim uygulamalarına ne ölçüde uymaktadır?

Anahtar Kavramlar

- Erken Eğitim
- Okulöncesi Eğitim
- Eğitim Kuramları
- Eğitim Düşünürleri
- Çağlara Göre Eğitim Düşüncesi

İçindekiler

- GİRİŞ
- ÇAĞLAR BOYUNCA OKULÖNCESİ EĞİTİM DÜŞÜNCESİNİN GELİŞMESİNDE ETKİLİ OLAN GÖRÜŞLER
 - İlk Çağda Eğitim
 - Orta Çağda Eğitim
 - Yeni ve Yakın Çağlar
- GÜNÜMÜZDE OKULÖNCESİ EĞİTİMDE ETKİN OLAN BAŞLICA GÖRÜŞLER (20-21. YÜZYILLAR)
 - John Dewey (1859-1952)
 - Maria Montessori (1870-1952)
 - Jean Piaget (1896-1980)
 - Lev Semenovich Vygotsky (1896-1934)
 - Çoklu Zekâ Kuramı
 - Ekolojik Kuram

GİRİŞ

Eğitim insanın varoluşuyla başlayan ve bu varoluşun bir gereği olarak, insanın gereksinimlerine cevap vermek üzere sürekli değişime uğrayan bir olgudur. Uygarlığın henüz gelişmemiş olduğu ilk insan topluluklarında eğitimin, genç kuşağın toplumun kendisinden beklediği davranışları gösterebilmesi ve kendisi için ön görülen görevleri yapabilmeyi öğrenebilmesi için yetişkinlerin rehberliğinde yapılan çalışmalarından ibaret olduğu bilinmektedir. Bu amaca yönelik olarak, eğitimin ilk insan topluluklarında yaşamda gerekli olan davranışların kazanılması ile sınırlı olması ve çoğunlukla taklide, yapıp-etmeye dayalı olması olağan bir sonuçtur. Bu nedenle eğitim başlangıçta, aile üyeleri veya kabilenin bu iş için görevlendirilmiş kişileri tarafından yürütülmüştür. İnsanoğlunun yerleşik düzene geçtiği ve büyük uygarlıkların ortaya çıktığı dönemlerde ise eğitim-öğretimin yapıldığı özel kurum olan okul ile eğitimin uygulayıcısı olacak özel kişilerin mesleği olan öğretmenlik ortaya çıkmıştır.

Çağlarla birlikte eğitimin temel amaçlarında meydana gelen değişimler, eğitimin devletlerin denetiminde, planlı ve programlı olarak yürütülmesine neden olmuştur. Eğitimden beklenenlerin değişmesi ve eğitime ilişkin farklı görüşlerin ortaya atılması, eğitimi yalnızca pratik bilgi-beceri hâlinde uzaklaştırmıştır. Bu da eğitimin paydaşlarından olan ailenin eğitime bakış açısını değiştirmekle kalmamış, aynı zamanda, ailelerin çocukları için benimsedikleri eğitim görüşleri arasında bir takım farklılıkların oluşmasına da neden olmuştur. Başlangıçta insanların çocuklarını eğitirken gösterdikleri tavırlar, birbirine oldukça benzerlik gösterirken zamanla, önemli değişikliklerin ortaya çıktığı dikkati çekmektedir (Oktay, 1993, ss. 176-180). Bu durum aynı zaman diliminde yalnızca ülkeden ülkeye ya da aileden aileye değil aynı ailenin çocukları için benimsediği farklı eğitim tutumlarında da kendini göstermektedir.

Eğitim düşüncesinde meydana gelen çeşitli değişimlerin insanın gereksinimleriyle ilişkili olduğu düşünüldüğünde, eğitimin insanoğlunun çevresini ve toplumu, hatta yaşamı anlama gereksinimini karşılamada ne denli önemli olduğu anlaşılmaktadır. İnsanın kendisini tanıma ve anlama gereksinimiyle ilgili çabaları psikoloji biliminin olduğu kadar alanla yakından ilişkili olan çeşitli eğitim teorilerinin gelişmesini de etkilemiştir. Okulöncesi eğitim de bu teorilerden ve çağlar boyunca ortaya çıkmış görüşlerden etkilenecek şekilde şekillenmiş ve bugünkü halini almıştır.

Bu ünite, önce çağlar itibarıyla okulöncesi eğitim düşüncesinin gelişmesinde etkili olan düşünürlerin görüşlerine yer verilmiş, daha sonra da günümüzde okulöncesi eğitimde etkili olan görüşler üzerinde durulmuştur.

ÇAĞLAR BOYUNCA OKULÖNCESİ EĞİTİM DÜŞÜNCESİNİN GELİŞMESİNDE ETKİLİ OLAN GÖRÜŞLER

İlk Çağda Eğitim

Genel olarak ilkel topluluklardan Roma İmparatorluğu'na kadar bütün İlk Çağ eğitim anlayışlarına hâkim olan düşünce sosyal zorunluluktur. Eğitim, çoğu zaman sözcük anlamıyla kişinin sosyalleştirilmesi anlamını taşır (Leif ve Rustin, 1974, s. 11). İlk Çağda Mısır, Hint ve Çin gibi uygarlıklarda çocuk eğitimi konusunda aile ve okuldaki eğitimle ilgili görüşler, daha çok çocukları ve gençleri bulundukları toplumda yapacakları görevlere hazırlama biçiminde taklit ve ezbere dayalıdır. Bu

ilk uygarlıklar döneminde henüz ciddi anlamda bir eğitim felsefesinden söz edilmemekle birlikte, eğitim üzerinde görüşlerini ifade eden ve yaşamları ile topluma örnek olan düşünür ve bilgelere söz edilebilir (Kanat, 1963).

İnsanlık tarihinin daha ileri bir döneminde Eski Yunan'da geçmiş uygarlıklardan farklı bir durum görülmektedir. Bu dönemde insanoğlu geçmişten gelen birikimleri kendi yeteneği ile âdeta harmanlayarak yeni bir düşünce biçimi oluşturmuştur. Felsefe adı verilen bu düşünce biçimi ile insan, dünyayı ve kendisini anlamaya yönelmiştir (Oktay, 2007, s. 12). İlk Çağın iki ünlü düşünürü Platon ve Aristo (M.Ö. 3-4. yüzyıllar) eğitim düşüncesinin en öncelikli isimleridir. Her iki düşünür de çocuğun eğitiminde ailenin rolü üzerinde durmuş ve çocuğun yedi yaşına kadar ailenin yanında eğitilmesinin gerekliliğini benimsemiştir. Platon, eğitimin aklın ve karakterin eğitilmesiyle başladığını kabul eder ve ayrıca çocukların olabildiğince erken yaşta devlet okullarında, öncelikle devletin çıkarlarını koruyacak biçimde yetiştirilmesi gerektiğini vurgular (Platon, 2001, ss. 97-109).

Görüşleriyle okulöncesi eğitimin de öncüsü sayılabilen Aristo eğitimin çocuğun gelişim özelliklerine uygun olarak ne çok zor ne de çok kolay görevler içermesini önermiştir. Ona göre beş yaşına kadar çocuklar öğretim ve çalışmaya sokulmamalıdır. Bu devrede çocuğa, oyun ile diğer uğraşı olanakları sağlanmalıdır. Oyunlar çocukların ileride üstlenecekleri görev ve sorumlulukları taklit türünden olmalıdır. Bu dönemin eğitiminde, masal ve hikâyeler önemli bir yer tutar (Aytaç, 1998, s. 48). Çocukların eğitiminde Aristo'nun da vurguladığı masallar Platon'un okulöncesi eğitim düşüncesinde de ön plana alınmıştır. Platon bunun nedenini şöyle açıklar (Platon, 2001, ss. 99-100):

Bir işle uğraşırken asıl önemli olan başlangıçtır; hele bir de işimiz genç insanların eğitimi ise bu daha fazla önem taşır. Çünkü insanlar küçük yaşlarda, kendilerine verilen biçime ya da kalıba girmeye oldukça uygundurlar. O zaman ilk işimiz masalları üreten kişileri kollamak, aralarından en uygun olanları seçmek ve diğerlerini reddetmek olmalıdır. Anneleri ve dadıları, çocuklar için aklın ve karakterin beden den daha önemli olduğu konusunda ikna edip onların da buna uygun olan masalları anlatmalarını sağlamalıyız.

Aristo eğitimin çocuğun gelişim özelliklerine uygun olarak ne çok zor ne de çok kolay görevler içermesini önermiştir. Ayrıca, beş yaşına kadar çocukların öğretim ve çalışmaya sokulmaması gerektiğini vurgulamıştır. Ona göre bu devrede çocuğa, oyun ile diğer uğraşı olanakları sağlanmalıdır.

Bu nedenle, iki filozof da okulöncesi eğitim döneminde çocuklara anlatılacak masalların içeriğinin önemi üzerinde durmuştur.

İlk Çağda eğitim görüşleriyle öne çıkan diğer düşünürler ise Cicero ve Quintilianus'tur. Eğitimin ilk çocukluk devresinde başlamasını öngören ve eğitimin bu basamağında oyunun kullanılması gerektiğini ifade eden Cicero, eğitimin insana tabiat tarafından verilmiş olan yetiler doğrultusunda yapılması gerektiğini savunur. Romalı düşünür Quintilianus ise insan tabiatına uygun olarak verilecek bu eğitimin, herkesin yeteneklerine ve kavrayış gücüne uygun olarak verilmesinin önemi üzerinde durur. Taklit ile öğrenmenin bu dönemde önemli olduğu görüşüne yer verirken, öğretmenlerin her yönüyle çok iyi bir model olması ve çocukları kötü etkilerden ve örneklerden koruması gerektiğine dikkat çeker (Aytaç, 1998, s.69).

Orta Çağda Eğitim

Orta Çağda eğitim iki büyük semavi dinin (Hristiyanlık ve İslamiyet) öğretileri temel alınarak şekillendirilmiştir. Bu durum merkeze tanrının alındığı bir eğitim ya-

pısının oluşmasına neden olmuştur. Orta Çağın sosyal, siyasal, ekonomik ve hukuki düzenini belirleyen sistem feodalitedir. Feodal düzen ilkçağın toplum yapısından olduğu kadar modern çağın toplum yapısından da oldukça farklıdır (Göze, 2000, s.63). Orta Çağın bu farklı yapısı şüphesiz eğitim düşüncesine de yansımıştır.

Hristiyan dünyasında kilise eğitim olgusunu da sahiplenmiş bireylerin inançlı birer Hristiyan olabilmeleri için gerekli eğitimin kendi kurumlarında ve din adamları tarafından verilmesine özen göstermiştir (Oktay, 2007, s.13). Çocuk bu evrede özellikle Hristiyan dünyası için yetişkinin küçük bir kopyasıdır. Bu nedenle yetişkinin yapabileceği tüm görevler çocuktan da beklenilebilir. İnsana ve çocuğa bu bakış açısı erken çocukluk konusuna da herhangi bir ayrıcalık vermez. Bu dönemde esas olan çocuk için özel bir korunmanın bulunmadığı bir ortamda yaşamayı başarabilmektir. Orta Çağda Batı'da çocuk, sıkı disiplin altına alınması, itaat etmeyi ve inanmayı öğrenmesi gereken bir varlıktır. Hatta Orta Çağ sanatı 12. yüzyıla kadar çocukluğu bilmiyor ve çocukluğu resmetmeyle de ilgilenmiyordu. Bu ihmalin yeteneksizlikten ya da beceriksizlikten kaynaklandığını söylemek çok zordur. Bunun nedeni Orta Çağ dünyasında çocukluğun tam olarak yerinin olmayışdır (Aries, 1962).

Aynı dönemin İslam dünyası ise Hristiyan dünyasındaki durumdan biraz daha farklıdır. İslam dünyası bilimsel açıdan zamanının ileri toplumu olarak nitelendirilmiş, bilimin gelişmesi de dinsel görüşler ve bu görüşleri savunan düşünürler tarafından gerçekleştirilmiştir (Tez, 2001, s. 1). Böylece, Orta Çağ Avrupası'ndaki skolastik düşüncenin hâkimiyetine rağmen, İslam dünyası kendine özgü bir medeniyet ve felsefe geliştirmiş, bu felsefenin skolastik ile karşıtlık içinde olmasından dolayı buna anti-skolastik felsefe de denmiştir (Aytaç, 1998, s. 85). Antik Çağ felsefesinin İslam felsefesi üzerinde çok etkili olması gibi, İslam felsefesi de Batı Orta Çağı felsefesine önemli katkılarda bulunmuştur. Orta Çağda İslam dünyası da insana her ne kadar din penceresinden bakıyorsa da İslam düşünce tarihinde de çocukluk dönemine önem veren hatta bu dönemde çocuğun nasıl eğitilebileceği konusunda eserler yazarak görüşler ortaya koyan Farabi, İbn-i Sina ve Sadi gibi değerli düşünürler yetişmiştir. Bu düşünürlerden biri olan Farabi, çocuğun potansiyel olarak öğrenme yetisine sahip olduğunu ifade ederek okulöncesi eğitimin önemini vurgulamaktadır (Küken, 2001, s. 246).

Batı'da 12. yüzyıla kadar çocuk resimlerine rastlanmıyordu. Bunun en önemli nedeni Orta Çağ batı dünyasında aslında çocuğun ve çocukluğun yerinin olmayışydı.

Orta Çağ eğitim anlayışının genel özelliğiyle ilgili olarak neler söylenebilir?

SIRA SİZDE

Yeni ve Yakın Çağlar

15-16. Yüzyıllar

15. yüzyılın ikinci yarısından sonra ortaya çıkan bazı olaylar, insana ve dünyaya bakışta önemli değişikliklere ve dolayısıyla eğitim ve öğretim alanında büyük gelişmelere neden olmuştur. İnsan düşüncesi üzerindeki baskının azalması Orta Çağ'dan farklı olarak temelde insanı merkeze alan bir eğitim sürecinin şekillenmesini sağlamıştır. İnsan için aydınlanmanın başlamasına neden olan matbaanın bulunması, coğrafi keşifler ve reform hareketleri, Avrupa ülkelerinde Hümanizma ve Rönesans'ın gelişmesi ve yayılması için temel hazırlamıştır.

Rönesans terimi daha çok sanat alanında kullanılan bir terimdir. Genel anlamda antik düşünce ve kültürün yeniden canlandırılması anlamında kullanılmıştır. Rönesans ile birlikte güzel sanatlar alanında antik çağın sanat ve düşünce akımları yeniden canlandırılırken, Hümanizma ile antik çağın edebi ve kültürel yönden

Rönesans ile birlikte güzel sanatlar alanında antik çağın sanat ve düşünce akımları yeniden canlandırılırken hümanizma hareketi ile birlikte insana insan olarak değer verme ve iradesine önem verme, saygılı olma ön plana çıkmıştır.

yeniden canlanması anlaşılır (Aytaç, 1998, s. 99). Böylece, insana ve dünyaya din açısından bakan skolastik görüş yerini İlk Çağdaki gibi aklın süzgecinden geçirecek incelemeye bırakmıştır. Hümanizma hareketi ile birlikte insana insan olarak değer verme ve iradesine önem verme, saygılı olma ön plana çıkmıştır. Hümanizmanın ilk düşünürleri olan Erasmus (1469-1536), Rabelais (1493-1553) ve Montaigne (1532-1592) ile Martin Luther çağdaş eğitime öncülük eden görüşleri ile dikkati çekmektedirler.

Bunlar arasında erken dönemin eğitime katkı yönünden Rabelais'in "Çocukları özgür bir biçimde düşündürmeye alıştırmak eğitimin amacıdır" görüşü, Montaigne'nin "Öğretimde çocuğun özellikleri göz önünde bulundurulmalıdır." fikri özellikle dikkati çeker. 15 ve 16. yüzyıllar insanlık tarihinde bir geçiş dönemi olarak kabul edildiği gibi çağdaş uygarlık ve eğitimin temellerinin de bu dönemdeki düşünürler tarafından atıldığı söylenebilir (Binbaşıoğlu, 1982, s. 74). Bu dönem, öğretim yöntemleri açısından da çocuğun doğal yeteneklerine dikkat edilmesi gerektiği ve katı disiplin yöntemlerinin yerini daha hoşgörülü yöntemlere bıraktığı dönem olarak tanımlanabilir.

SIRA SİZDE

3

Hümanizma ve Rönesans eğitim düşüncesini nasıl etkilemiştir?

17. Yüzyıl

Düşünce tarihinde yöntem çağı olarak nitelenen 17. yüzyılda çeşitli düşünürler çocuk ve gencin eğitiminde kullanılabilecek yöntemler konusunda görüşler geliştirmişlerdir. Bunlar arasında özellikle deney ve gözlem konusundaki çalışmalarıyla öne çıkan Fransız Bacon, Ratke, Descartes, Comenius, John Locke ve Fenelon çağdaş eğitimin öncüleri sayılabilir.

Comenius (1592-1670)

"Büyük Didaktika" adlı eserinde eğitimle ilgili görüşlerinin bir bölümünü ortaya koyan ünlü bir Çek eğitimcidir. İnsan tabiatının iyiliğine inanır. Çocukluk döneminde en iyi öğrenmenin duyular yolu ile olduğu görüşündedir. Çocuğa önce nesneler, sonra resimler, sonra da isimlerin verilmesinin uygun olacağını düşünür. Eğitim konusunda en önemli eserlerinden biri *Büyük Didaktika* (Aynı isimle Türkçeye çevrilmiştir) adlı kitabında bugün bile ilgi çekebilecek görüşlerine yer vermiştir. Ona göre yeni bilgileri öğrencilere verebilmek işinde sağlamlık, kolaylık, derinlik ve çabukluğu garantileyecek yeni bir metoda gereksinim vardır. O buna *tabii metod* adını verir. Bu da "eğitimde tabiatın yolunun izlenmesidir". Bir başka deyişle, çocuğa öğretmenin onun büyüme düzenine uygun sıra ve yöntemle verilmesidir. Böylece çocuk gereğinden fazla zorlanmaz ve öğrenme için gerekli olanlar öğretilmeden bir sonraki basamağa geçilmemiş olur (Oktay,1999, s. 46).

Herkese her şeyi öğretmenin, ancak birbiri ile ilişkili her biri altı yıllık dört aşamalı bir okul sistemi sayesinde mümkün olabileceğini düşünen Comenius, bu okul sisteminin basamaklarını, "anaokulu", "ana dili okulu", "Latince okulları" ve "üniversiteler" olarak sıralamıştır (Sutherland,1988).

John Locke (1632-1704)

İngiliz aydınlanmasının öncülerindendir. Eğitimde çevrenin etkilerine verdiği önemi insan zihnini boş bir levhaya benzeterek açıklamaya çalışmıştır. Eğitimin amacı, çocuğa iyi bir çevre hazırlamak ve onun iyi tecrübeler edinmesini sağlamaktır. Bu da en iyi duyular yoluyla gerçekleşir. Çünkü insan dış dünyayı ve tecrübeleri-

Comenius'a göre okul sisteminin basamakları:

- Anaokulu
- Ana dili okulu
- Latince okulları
- Üniversiteler

ni duyular yolu ile algıladıklarından elde eder. Bu yüzden duyuların eğitilmesi önemlidir (Aytaç, 1998, s. 169). Locke: “Ruh işin başında uysal ve henüz eğip bükmeye uygun hâldedir” derken, çocuğun davranışlarının erken dönemlerde biçimlendirilmesi gerektiğini ve anne babaların bu konuda çocuklarına olan sevgilerinin önüne geçerek mantıklı düşüncelerinin bir zorunluluk olduğunu vurgulamıştır. Çünkü ona göre, çocuk yetişkin olduğunda bu davranışları değiştirmek pek mümkün değildir (Locke, 2003, s. 39).

Locke, çocukların öğrenirken zorlanmamalarını, aksine eğlenip dinlenmelerini ister. Görüşleri ile çocuk merkezli ve tabiata göre eğitim düşüncesinin önde gelenlerinden. Locke’a göre insanın bilgileri, duyumsal etkinlik ve duyumsal algıların birbirine bağlanması yoluyla gerçekleşir. Dayak pedagojisine karşı olan Locke, aşırı sertliğin çocuğun tabiatını yıktığı görüşündedir. O, çocuğun eğitiminde oyunun önemi üzerinde durur. “Çocuklara yaptırılmak istenen şeylerin oyun ve eğlence biçiminde verilmesinin daha doğru olduğunu” söyler (Aytaç, 1998, s. 171).

Aynı şekilde, Locke (2003), cezalarda sertliğin pek yararı olmayacağına inanır ve çocuğun bedeninin incitilemeyecek kadar narin olduğuna dikkat çeker. Bu görüşleri ile okulöncesi eğitimindeki çağdaş uygulama ilkelerine işaret etmektedir.

Locke dayak pedagojisine karşı çıkmış, aşırı sertliğin çocuğun tabiatını yıktığını ifade etmiştir. O, çocuğun eğitiminde oyunun önemi üzerinde durur. “Çocuklara yaptırılmak istenen şeylerin oyun ve eğlence biçiminde verilmesinin” daha doğru olduğu görüşündedir.

Fenelon (1651-1715)

Eğitim tarihinde “Kızların Eğitimi” adlı eseri ile ün yapmış olan Fransız eğitimcisi Fenelon’un eğitim düşünceleri şöyle özetlenebilir (Aytaç, 1998, ss. 155-158):

Kadının çok iyi şeyler yaratabileceğini, bu nedenle de iyi eğitilmesi gerektiğini savunur. Erkeklerdeki kötü huy ve davranışların önemli bir bölümünün anneler yolu ile kazanıldığını bunu önlemenin en iyi yolunun da kadınların iyi eğitilmesi olduğunu savunur. Çocuğun eğitimine erkenden başlanması gerektiğini, “Yüksek yetenekli çocukları psikolojik yönden doğru alışkanlıklar yoluyla erken yaşta sabırlı, dengeli, neşeli, sakın ve tutumlu yapmanın” mümkün olabileceğini düşünür. 17. yüzyıl düşünürlerinin çoğu gibi o da “tabiat” kavramını eğitimde temel olarak alır. Bu görüşünü “Tabiatı izlemeli ve ancak ona yardımcı olmalıdır” biçiminde ifade eder. Çocuğun eğitiminde iyi örnekler vermenin, oyun olanakları sağlamanın önemini vurgulayarak öğrenmenin çocuk için hoş bir etkinlik hâline getirilmesinin uygun olacağı görüşündedir. Çocuk eğitiminde ılımlı bir tutum izlenmesini önerir.

18-19. Yüzyıllar

Düşünce tarihinde “Aydınlanma ve Akıl Çağı” olarak bilinen 18. yüzyıl ile “Endüstri Çağı” olarak kabul edilen 19. yüzyılda eğitim konusunda önceki çağlara göre önemli farklılıklar meydana gelmiştir. Aydınlanmış insanın esas imajını geleneksel olan her türlü bağlardan ve vesayet altına girmişlikten kurtulma oluşturur (Aytaç, 1998, s. 163). Amerika’da İngiltere’ye karşı başlayan özgürlük düşüncesi, Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi’yle demokrasinin felsefesinden somut bir şekilde söz edilmesini ve bütün insanların eşit olduğunun kabul edilmesini sağlamıştır (Nevins ve Commager, 2005, s. 101). 1789 Fransız Devrimi ile birlikte, Fransız anayasalarının daima başlangıcını oluşturan “İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi” 1789 Meclisi tarafından kabul edilmiştir. Bu bildiriye, kişi hürriyetleri, sosyal eşitsizliklerin kaldırılması, yasa önünde eşitlik, vergilendirmede adalet, mülkiyet hakkı, seyahat ve düşünce özgürlüğü öngörülmüştür (Çam, 2002, s. 149). Aydınlanma felsefesi, eğitimde özgür, kendi yeteneklerine ve gücüne inanan bireyler yetiştirmeyi esas almıştır (Erden, 2005, s.133). Aydınlanma Çağında meydana gelen siyasi ve sosyal olaylar ile ortaya çıkan felsefi görüşler, bireyin nasıl yetiştirileceği sorusunun yanıtını bir

önceki çağlara göre değiştirmiştir. Bu durum 18. yüzyıl eğitim düşüncesinin gelişmesinin öncelikli nedenidir.

Endüstri Çağı olarak adlandırılan dönem, 15 ve 18. yüzyıllar arasında devam eden gelişmeler, kilisenin insan düşüncesi üzerinde azalan baskısı sonucu giderek artan bilimsel buluşların insan yaşamını kolaylaştıracak ürünlere dönüşmesi sonucunda ortaya çıkan yeni bir dönemdir. Bu dönemde gerçekleştirilen pek çok bilimsel icat sonucu ortaya çıkan yeni ürünler insan yaşamını kolaylaştırmaya yardımcı olmuştur (Oktay, 2007, s. 17). 19. yüzyılın temel özelliği bilim yüzyılı oluşudur. Artık bilim bu yüzyılda önceki çağların biliminden farklı olarak endüstriye yakınlaşmıştır (Kafadar, 1997, ss.40-43). Aydınlanma Çağı gibi, Endüstri Çağında meydana gelen bu değişimler farklı düşünürlerin görüşleriyle eğitime yeni bir bakış açısı kazandırmıştır. Bunlar arasında özellikle Rousseau, Pestalozzi ve Fröbel anılmaya değer olanlardır. Bu düşünürler tarafından ortaya atılan görüşlerin önemli bir bölümü günümüz eğitiminde de hâlâ geçerlidir.

SIRA SİZDE

4

Aydınlanma Çağı ve Orta Çağ düşünüldüğünde, her iki çağda eğitim fikrinin farklılık göstermesi hangi temel düşünceden kaynaklanmaktadır?

Jean Jacques Rousseau (1712-1778)

Dönemin eğitim ve yönetim anlayışı ile yaşam tarzına karşı çıkan Rousseau, eğitim düşüncesinin gelişmesinde ve çağdaş eğitimin temel ilkelerinin ortaya konmasında görüşleri ile etki yapmış bir düşünürdür. Comenius ve Locke gibi o da insanın tabiatın elinden çıktığında iyi olduğunu düşünür. İçinde yaşadığı toplum, insanların bu iyi özelliklerini bozmaktadır.

Eğitim görüşlerini yansıttığı “Emile” adlı eserinde “çocuğun kazanması gerektiğini düşündüğümüz geniş kapsamlı bilgiler yerine, çocuğun neyi öğrenebileceği ve neleri öğrenmeye ilgi duyduğu üzerinde yoğunlaşmamız gerektiğini” söyler (Rousseau, 2002). Yetişkin, çocuğun öğrenmesini gerekli gördüğü bilgi ve beceriler vermek yerine, çocukta varolan kapasiteyi geliştirmeye çalışmakla işe başlar. Eğitim öğrenmeden zevk alan, sürekli öğrenme isteğine sahip ve toplumun sorumlu bir üyesi olan iyi insanın gelişmesini sağlayacak şekilde olmalıdır (Sutherland, 1988).

Rousseau, kendi gözlemlerinden yola çıkarak her bireyin eğitim özelliklerinin farklı gelişim aşamalarından geçtiğini düşünür. Bu aşamaları; bebeklik (0-2), çocukluk (2-12), ön ergenlik (12-15), ergenlik (15-20) ve yetişkinlik (20 yaşından itibaren) olarak sınıflandırır. Bebeklik döneminde çocuğun annesi ya da iyi bakıcılar tarafından bakılması gerektiğini düşünür. Rousseau’nun özellikle çocukluk dönemi ile ilgili görüşleri çok dikkat çekicidir. Bugün okulöncesi dönem ile okul çağını içine alan bu dönemin eğitimi, bedensel etkinlik ve gerçek deneyimlere dayalı olarak gerçekleştirilmelidir. Bu dönem boyunca çocuk, fiziksel beceriler ve ayırt edebilme duygusunu geliştirmelidir (Sutherland, 1988). 12 yaşından sonraki ön ergenlik döneminde çocuğa bazı bilgiler verebilir, ancak aktif olarak öğrenme ve birinci elden deneyimler hâlâ çok önemlidir.

Rousseau için öğrenme sadece bilişsel alanla ilgili olmayıp kişiliğin gelişmesi ile de ilgilidir. Doğru ve yanlış hakkında sözlü bilgi verilmesine ve çocukların iyi davranışları için yetişkinler tarafından cezalandırmalarına karşıdır. Birşeyin yetişkine göre doğru veya yanlış olmasının çocuğa öğretilmesini doğru bulmaz. Ona göre çocuğu yetiştirmede tek değerli olan, doğadan gelen sonuçlara göre yapılan sınırlandırmalardır (Sutherland, 1988). Çünkü doğada bir düzen vardır, buna kar-

Rousseau'ya Göre Bireyin Gelişim Aşamaları:

- Bebeklik (0-2 yaş)
- Çocukluk (2-12 yaş)
- Ön ergenlik (12-15 yaş)
- Ergenlik (15-20 yaş)
- Yetişkinlik (20 yaş sonrası)

şılık insanın koyduğu sınırlamalarda keyfilik söz konusu olabilir. Doğaya göre eğitim, birtakım gereksiz sınırlamalar koymadan ya da gösterişe kaçmadan yapılan eğitimidir (Oktay, 1999, s. 47). Rousseau (2002), “Erkenden çocuğun ruhuna gir, yoksa bir başkası onu etkileyebilir, bu kişiyi de ancak sen engellersin” diyerek okulöncesi eğitimin önemine işaret etmiştir.

Pestalozzi (1746-1827)

Pestalozzi, Rousseau’nun aşırı tabiat severliğini olumlu reformlara çeviren ilk eğitimcidir. Pestalozzi’nin eğitime yönelmesindeki en büyük etkenlerden biri, daha genç yaşlarda okuduğu Rousseau’nun eserleridir. Ona göre, en fazla baskı yapan gereksinimler, en yaygın temel gereksinimlerdir. Bu nedenle, eğitimin herkese uyabilecek şekilde ve pratik amaçlı olması gerekir.

Pestalozzi, devrinin öğretim yöntemlerine sert bir şekilde karşı çıkmaktadır. Bu anlatımda öğretmenlerin zalimliği ve katılığı abartılı bir şekilde anlatılmıştır. Ancak bütün öğretmenlerin dayanın kuvvetine dayandığını söylemek doğru olmaz. Pestalozzi, yalnızca birkaç okulda çocuklara uygulanan kötü muameleye karşı çıkmaz, onun eleştirisi köklü ve yaygındır. Eğitim sistemini tümüyle suçlar ve sistemi, yöntem ve içerik açılarından eleştirir. Onun karşı çıktığı bu eski eğitim sistemi gelenek ve alışkanlıkla zincirlenmiş ve böylece eğitim, çocuğun yetenekleriyle hiçbir bağlantısı olmayan, ezberlenmesi gerekli konular hâline dönüşmüştür. Ona göre içinde bulunduğu devrin en önemli eğitimsel hatası, çocuktan çok fazla şey beklenmesi, ona gerçekte öğretilen şeylerin yetersiz olmasıdır. Pestalozzi’ye göre okullar tabiatla el ele verip, yalnızca çocuğu teşvik edip yeteneklerini kamçılamaları yerine, onda yaratıcılık ve yetenek olarak ne varsa köreltmektedir.

Pestalozzi, bu düşüncesini “Kuğunun Şarkısı” adlı eserinde şöyle anlatıyor: “Okullar, tabiatın çocuklarda yarattığı tüm etkinlik ve deneyim başarılarını boğan, suni makineler hâline gelmiştir”. Eski öğretim yöntemlerinin yerini almak üzere Pestalozzi, çocuğun kafaca ve bedence yeteneklerini göz önünde bulunduran yepyeni bir sistem ortaya atmak istemiştir. Sistem gelecekteki yetişkin dünyasındaki yerini de göz önüne alarak, çocuğu merkez olarak alacak şekilde hazırlanmıştır. Pestalozzi bu sisteme “Metod” adını vermiştir (Rusk, 1965). “Metod”, ona göre sınıfta yapılması gereken uygulamaların çok ötesinde bir şeydir. Metod gerçekte felsefi bir kavramdır. Bu kavram, “çocuğun kişiliğini, yeteneklerini bütünü ile geliştirmek, yetişkin olarak dopdolu ve mutlu bir yaşam sürmek için izlenmesi gereken bir yol” olarak tanımlanabilir.

Pestalozzi’nin “Metod” unda “eski yöntemlerin kabulünden çok, eğitim alanında aktif bir ilginin gerekliliği, zorunluluğu (çocuğu ilgi duyduğu şeyleri öğretmek)” ve “kesin sınırları bulunmayan bir sistemi tanımakla, eğitime deneysel bir tutumla bakılması” olmak üzere iki önemli nokta bulunmaktadır.

Pestalozzi, yeni doğmuş çocuğa, anne baba ve eğitimcilerin istedikleri biçimde yontabilecekleri kaba bir taş gözüyle bakıyordu. Ona göre çocuk zekâ ve kişilik özünü taşıyan bir tohumdur. Pestalozzi’nin özellikle çocuk ve gençlerin eğitimini bir bütün olarak düşündüğü ve kişiliğin tüm boyutlarıyla gelişmesini amaçladığı bir gerçektir. Ancak kişiliğin bütün olarak gelişmesinde özellikle zihin eğitimi, ahlaki eğitim, pratik ya da fiziki eğitim olmak üzere üç temel bölüm göz önünde bulundurulmalıdır.

Metod: “Çocuğun kişiliğini, yeteneklerini bütünü ile geliştirmek, yetişkin olarak dopdolu ve mutlu bir yaşam sürmek için izlenmesi gereken bir yol” olarak tanımlanabilir.

Pestalozzi’nin özellikle çocuk ve gençlerin eğitimini bir bütün olarak düşündüğü, kişiliğin tüm boyutlarıyla gelişmesini amaçladığı bir gerçektir. Ancak kişiliğin bütün olarak gelişmesinde, özellikle üç temel bölüm olan zihin eğitimi, ahlaki eğitim ve pratik ya da fiziki eğitim göz önünde bulundurulmalıdır.

Fröebel (1782-1852)

Fröebel çocuğun aile içindeki yaşantısını inceleyen ilk eğitimcilerden biridir. Fröebel'in ilgisi okulöncesi eğitimi üzerine yoğunlaşmıştır. İlk defa Kindergarten adı altında bir okulöncesi eğitim kurumunu kurmuştur. Pestalozzi'nin yanında çalışmış ve doğrudan doğruya Rousseau ve Pestalozzi'nin yolundan giderek onların görüşlerine okulöncesi eğitimi de katmıştır. Onun okulöncesi eğitim ile ilgili düşünceleri şöyle özetlenebilir (Aytaç, 1998, ss. 269-276):

Fröebel sadece okulöncesi eğitim döneminin önemini vurgulamakla kalmamış; aynı zamanda, bu dönemde kurumsal eğitimin de önemli olduğunu belirtmiştir. Yaşamının büyük bir kısmını çocuklar için yaptıkları ve yazdıklarıyla geçirmiştir. Görüşleri önce Orta Avrupa'da soylu çocukların eğitiminde kabul görmüş, daha sonra İngiltere ve Amerika'da tüm çocuklara uygulanmıştır. Fröebel ilk defa 1837'de Kindergarten (Çocuk Bahçesi) adlı kurumu açmıştır. 1840'ta iki eğitim kurumu daha oluşturmuştur; bunlardan biri çocuklara bakacak bakıcıları yetiştirmek için, diğeri ise çocukları eğitmek içindir. Fröebel, eğitici oyuncakları çocukların yeteneklerinin geliştirilmesi için kullanılması gereken önemli araçlar olarak görmüştür.

Öğretimde sezgici ve buldurucu yöntemi, bireysel çabayı, bilinenden bilinmeye gitmeyi öğreten Fröebel, gelişimin devamlı olduğunu vurgular. Çocuk toplum için, toplum da çocuk için gereklidir. Toplumun geleceği olan çocuklar, gelişiminin en hızlı, en yoğun ve eğitime en çok gereksinimleri olduğu dönemlerde eğitim almalıdırlar. Bu iyi planlanmış tesadüfe dayalı olmayan bir eğitim olmalıdır.

Fröebel'in oyunları gelişigüzel oyunlar değil, eğitsel oyunlardır. Fröebel'in oyuncak sisteminde geometrik şekiller vardır. Çünkü doğadaki gerçek nesnelerin basitleştirilmiş biçimleri geometrik şekillerdir. Çocuğun en kolay algılayacağı kavram yuvarlak kavramıdır. Bunun için çocuğa top verilip onu incelemesi sağlanmalıdır. Küp ve silindir kavramları daha sonra öğretilmelidir.

Çocuğun eğitiminde masal, müzik, dans ve eğlence de son derece önemlidir. Fröebel'in eğitim sisteminde sözlü talimat sınırlı, ama çocuğun dünyayı tanıması için verilecek fırsatlar sınırsızdır. Fröebel çocuğun bütünlüğünün önemli olduğunu savunur. Bu görüşü ile 21. yüzyılın çocuğa bakış açısını temsil eder.

GÜNÜMÜZDE OKULÖNCESİ EĞİTİMDE ETKİN OLAN BAŞLICA GÖRÜŞLER (20-21. YÜZYILLAR)

19. yüzyılda İngiltere'de başlayan Sanayi Devrimi sonucunda İngiliz ve Amerikan eğitim sistemlerinde yaşanan değişiklikler, 20. yüzyılda eğitimin bilimsel dayanaklı bir uğraş alanı olarak ele alınmasını sağlamıştır (Erden, 2005, s.134). 19. yüzyıl içinde başlayıp gelişen pek çok olay 20. yüzyıl başında sonuçlanmıştır. Bu olaylar şöyle özetlenebilir (Oktay, 2001, ss. 16-18):

- İmparator, kral ya da sultan gibi gücü temsil eden ve bunu çoğunlukla tanrı adına yapan biri tarafından yönetilen büyük imparatorluklar yıkılmış ya da yönetim şekillerini değiştirerek ulus devletler ortaya çıkmıştır.
- Dünyada barışı sağlamak için tüm ülkeler tarafından kabul görebilecek ortak ilkeleri oluşturmak için Birleşmiş Milletler kurulmuştur. Bu teşkilatın çalışmaları sonucunda üye ülkeler tarafından benimsenen İnsan Hakları Bildirgesi hazırlanmıştır.
- "İnsan Hakları Sözleşmesi"nin uygulanması, eğitimi belirli bir sınıfa ait ayrıcalıklı bir hak olmaktan çıkarmış; herkes için gerekli bir insan hakkına dönüştürmüştür. Pek çok ülke, yasalar yoluyla ve kamuoyu baskısıyla ya da

desteğiyle, tüm yurttaşların eğitim-öğretim haklarını kullanması için çeşitli önlemler almışlardır.

- Önceki dönemlerin en değerli insan tipi “çok bilen insan” yerini bilgiyi gerektiğinde nerede, nasıl bulup kullanabileceğini bilen insan tipine dönüşmüştür. Geçmiş yüzyılların “uslu çocuk” kavramı, kendi kendine yetebilen, karar verebilen, hak ve sorumluluklarını dengeli bir şekilde taşıyabilen insan yetiştirme kavramı ile yer değiştirmiştir.

Yeni kavram ve kuramlarla gelişen eğitim düşüncesi, ilk basamaklarının olduğu İlk Çağ eğitim anlayışından oldukça farklılaşmıştır. Teknolojik gelişmeler ve insanın düşünce ufkunun genişlemesi, bugün eğitimde farklı yeni eğilimlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur (Oktay, 2007, s. 18). Yeni bilim dallarının ve yeni teknolojilerin ortaya çıktığı 20. ve 21. yüzyıl, aynı zamanda psikolojinin bağımsız bir bilim dalı olarak geliştiği evredir. 20. yüzyılın başından itibaren pek çok düşünür ve eğitimcinin görüşleri ile dönemin kabul gören psikolojik yaklaşımları eğitimde etkili olmuştur. Bu yüzyılda okulöncesi eğitim düşüncesini en çok etkileyenler arasında John Dewey, M. Montessori, Jean Piaget ve Vygotsky ile 20. yüzyılın son on yılında ortaya attığı görüşlerle dikkati çeken Gardner sayılabilir.

John Dewey (1859-1952)

20. yüzyılın özellikle birinci yarısında, eğitim alanındaki görüşleriyle ün yapan Dewey, Amerika’da doğmuş, çeşitli Amerikan Üniversitelerinde profesör olarak çalışmıştır. Dewey, Antik Çağdan bu yana felsefe ile eğitim teorisini birbirinden ayırt edilemeyecek biçimde kaynaştırmış tek düşünürdür. Pestalozzi, Froebel ve Montessori gibi bir eğitim uygulayıcısıdır. 1886-1903 yıllarında eşinin de yardımı ile Chicago Üniversitesine bağlı bir laboratuvar okulu yöneten Dewey, burada arkadaşlarıyla birlikte kimi eğitsel fikirlerini de uygulama olanağı bulmuştur. Dewey’in uygulamalı bilim, endüstriyel sanatlar ve sosyal etmen üstündeki ısrarı da 20. yüzyıla özgü fikirlerdir (Aytaç, 1976).

Dewey, eğitimin yaşantıları aydınlattığını, genişlettiğini, imgelemi uyardığını ve zenginleştirdiğini belirtmektedir. Eğitimin sadece yetişkinler ile gençlerin başarısızlığı arasındaki eşitsizliği gidermek için değil, aynı zamanda, yaşantı ve deneyimlerin de en kolay ve en yararlı biçimde aktarılabilmesi için zorunlu olduğunu düşünür (Dewey, 1996, s.13).

Dewey, okulların küçük bir azınlığa hizmet etmesi yerine, çoğunluğa hizmet edecek bir yapıya dönüştürülmesini ileri sürer. Onun eğitimle ilgili görüşleri şöyle özetlenebilir (Aytaç, 1976, ss.95-98):

- Gerçek eğitim, çocuğun içinde yaşadığı yaşam koşullarına uymasına yardımcı olmaktır. Bu gereksinimler karşısında kaldıkça kendisini bir birimin bir parçası olarak kabul eder. Gelişigüzel duygu ve hareketlerinin kökleştirdiği alışkanlıklardan sıyrılmaya çabalar.
- Çocuğun sosyal yaşamı, onun bütün eğitiminde ve büyümede temeli oluşturur. Çocuğun bilinçaltı yaşamına birlik, girişim ve etkinliklerine değer veren toplumsal yaşamdır. Okul programları sosyal yaşamın bütünlüğünü yavaş yavaş ayırmaştırmalıdır.

Dewey, ilerlemecilik (progressivizm) olarak adlandırılan eğitim görüşü ve konulardan çok çocuğun ilgilerini temel alan *çocuk merkezli eğitim* yaklaşımı ile dünya üzerindeki çeşitli ülkelerin eğitim anlayışları üzerinde gerçekten büyük ölçüde etkin olmuş bir düşünürdür. Kitapları, makaleleri ve konferanslarda sunduğu bildirileri dünyanın hemen hemen her tarafında bugün bile ilgi ile okunmaktadır.

Dewey’e göre eğitim, sosyal bir işlev olarak kendisini yöneten topluma bağlıdır. Demokratik toplumdaki özgürlük, okulun daha ileri bir demokrasiye ön ayak olmasını ve toplumun eğitimi geliştirmesini sağlar. Bu karşılıklı etki, Dewey’in hiç elden bırakmadığı bir temadır.

Çocuk merkezli eğitim:
Konulardan çok çocuğun ilgilerini temel alan eğitimidir.

Montessori Yönteminin Temel İlkeleri:

- Organizma ve akıl birbirinden ayrılmayan bir bütündür.
- Çocuk küçük bir yetişkin değildir. Büyük insandan yapısal olarak farklı bir organizmadır.
- Çocuğun zihninin yapısal gelişimi değişmez bir sıra içinde olur. Normal çocuk belirli evrelere belirli yaşlarda ulaşır. Zihinsel özürü çocuk bu evrelere daha geç ulaşır. Ancak evrelerin sırası değişmez.
- Gelişim evrelerinin belirli bir sırada oluşması yalnızca olgunlaşma sonucunda ya da çevrenin etkisinde olmaz. Bu ikisinin birlikte ve karşılıklı etkileşimi sonucunda olur.
- Gelişim ve öğrenme için malzemenin nasıl kullanılacağına çocuğa gösterilmesi yetmez. Çocuk yaparak yaşayarak yeni bilgiyi kendine mal etmelidir.

Montessori Yönteminin Temel Dayanakları:

- Çocuğa saygı
- Özümleyici akıl
- Kritik dönemler
- Hazırlanmış çevre
- Kendini eğitime

Maria Montessori (1870-1952)

İtalya'da ilk kadın tıp doktoru unvanına sahip olan Montessori, çalışmalarına önce zihinsel özürü çocuklarla başlamış ve bu çocuklar için kullandığı yöntemleri daha sonra normal çocuklar üzerinde de uygulanmıştır. Montessori felsefesinin temelinde, Rousseau, Pestalozzi ve Fröbel'in görüşleri vardır. Her üç düşünür de çocuğun iç potansiyeli ile özgür ve sevgi dolu bir ortamda gelişme gereksinimi üzerinde durmuştur. Eğitim sistemini kurarken çocuğun kendine özgü niteliklerinden yola çıkan Montessori, bu konudaki görüşlerini kendi yöntemini tanıttığı eserinde şöyle özetlemektedir: "Çocukluk, yetişkinliğe geçişte geçici bir yol olmayıp insanlığın bir başka kutbudur" (Standing, 1998).

Montessori yönteminin temel ilkeleri şöyle sıralanabilir:

- Organizma ve akıl birbirinden ayrılmayan bir bütündür.
- Çocuk küçük bir yetişkin değildir. Büyük insandan yapısal olarak farklı bir organizmadır.
- Çocuğun zihninin yapısal gelişimi değişmez bir sıra içinde olur. Normal çocuk belirli evrelere belirli yaşlarda ulaşır. Zihinsel özürü çocuk bu evrelere daha geç ulaşır. Ancak evrelerin sırası değişmez.
- Gelişim evrelerinin belirli bir sırada oluşması yalnızca olgunlaşma sonucunda ya da çevrenin etkisinde olmaz. Bu ikisinin birlikte ve karşılıklı etkileşimi sonucunda olur.
- Gelişim ve öğrenme için malzemenin nasıl kullanılacağına çocuğa gösterilmesi yetmez. Çocuk yaparak yaşayarak yeni bilgiyi kendine mal etmelidir.

Bu ilkelerin ışığında Montessori yöntemini iki temel kurala dayandırır (Mann-İnan, 1978):

1. Çocuk bütün etkinliklere kendi seçerek ve kendi yaparak katılmalıdır. Yani çocuk, kendisi için özel hazırlanmış çevrede tamamen özgür olmalıdır.
2. Bütün faaliyetlerde aşağıdaki sıra göz önünde tutulmalıdır:
 - Her yeni alıştırmada başlangıç noktası, çocuğun duyu hareket yoluyla algılaması olmalıdır. Örneğin, renklerle yapılacak çalışmada önce çocuğun temel renkleri ayırt etmesi sağlanmalıdır. Çocuk bunu tamamen kendi başına hiç yardımsız yapabilecek duruma gelmeden yeni bir evreye geçilmemelidir.
 - Her alıştırmada öğrenim evrelerinin sırası hiçbir şekilde bozulmamalıdır.
 - Her çocuğun her evreyi tam öğrenme süresi değişiktir. Bu nedenle, çocuklar zaman açısından bir sonraki evreye geçmekte tamamen serbest bırakılmalıdır.

Montessori yönteminin temel dayanakları, "çocuğa saygı", "özümleyici akıl", "kritik dönemler", "hazırlanmış çevre" ve "kendini eğitime" olarak sıralanabilir (Temel, 1994, s.18). Çocuğa saygı, "çocukların yetişkinlerin bir minyatürü olmadığı ve çocukların yaşamı yetişkinlerinkinden farklı ve ayrı olarak ele alınmalıdır" düşüncesine dayanır. Özümleyici akıl ilkesinde ise Montessori, özümleyici aklın gelişiminin bilinçli ve bilinçsiz olmak üzere iki basamağının bulunduğunu belirterek, 3 yaşına kadar görme, işitme, tat alma, koklama ve dokunma yoluyla bilinçsiz özümleyici aklın geliştiğini, 3-6 yaş arasında ise çocuğun duyuusal izlenimlerini çevreden ayırarak, bilinçli özümleyici akıl duyularının geliştiğini vurgulamıştır. Montessori, kritik dönemler dayanağında, çocukların bazı yetenekleri daha kolay kazanabil-

dikleri dönemlerin dikkate alınması gerektiğini; hazırlanmış çevre dayanağında, çocukların en iyi yapılandırılmış çevrede öğrendiklerini; kendini eğitime dayanağında ise çocuğun hazırlanmış bir ortamda çalıştıktan sonra yönlendirme olmaksızın kendini öğitebileceğini savunmuştur.

Bir Montessori sınıfında; yapılandırma ve düzen, özgürlük kavramı, gerçeklik ve doğa, güzellik ve estetik, Montessori materyalleri, toplum yaşamının geliştirilmesi olmak üzere altı temel değişken vardır. Montessori eğitim programı çocuk merkezlidir. Program 2-6 yaş arası çocukları kapsar ve karma yaş grupları ile küçük çocuğun büyükleri taklit etmesi beklenir. Öğretmenin rolü çocuğun gereksinimlerine duyarlı ortam yaratmaktır.

Çocuğun bireyselliğini vurgulayan Montessori programında duyu gelişimi, kavram gelişimi, günlük yaşamda başarı (pratik yaşam alıştırmaları) ve akademik gelişim (okuma-yazma) olmak üzere dört gelişim alanı bulunmaktadır (Mann-İnan, 1978; Boegehold ve diğerleri, 1977). Bu gelişim alanları çocuğun eğitimini biçimlendirir.

Bir Montessori sınıfında; yapılandırma ve düzen, özgürlük kavramı, gerçeklik ve doğa, güzellik ve estetik, Montessori materyalleri, toplum yaşamının geliştirilmesi olmak üzere altı temel değişken vardır.

Montessori Programındaki Gelişim Alanları:

- Duyu gelişimi
- Kavram gelişimi
- Günlük yaşamda başarı
- Akademik gelişim

Jean Piaget (1896-1980)

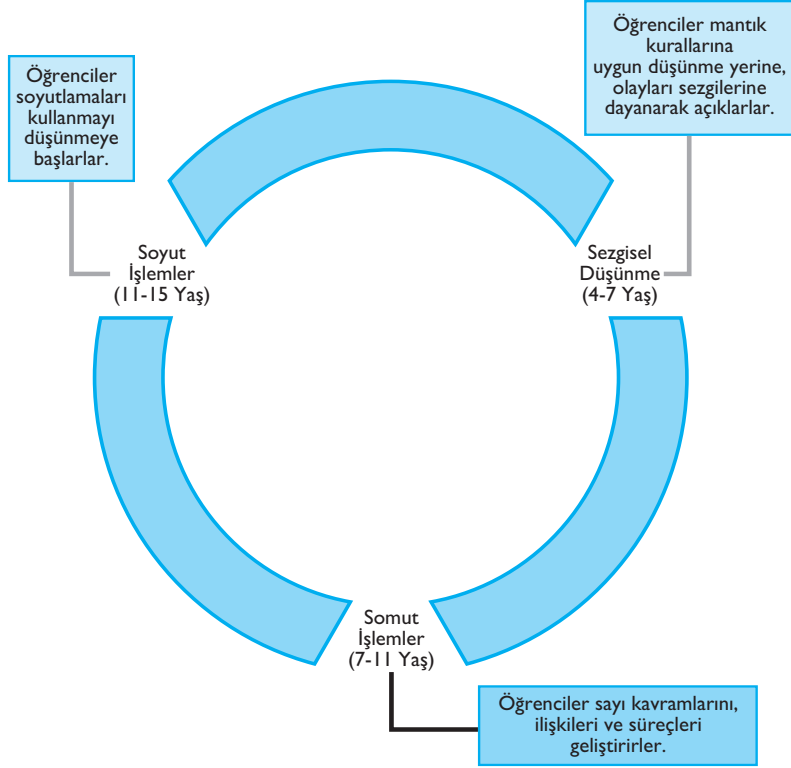
Jean Piaget, 1896 yılında İsviçre'nin Neuchatel kentinde dünyaya gelmiştir. Piaget'e göre, çocukların dünyaları yetişkinlerden çok farklıdır. Çocukların tamamen kendilerine özgü zihinsel işleyişleri ve bakış açıları vardır. Küçük çocuklar yetişkinlerin bir minyatürü değildir (Oktay, 1999, ss. 54-57). Charles, Piaget'in çocuğun zihinsel olarak nasıl öğrendiğine ilişkin görüşlerini şöyle özetlemektedir (2003, ss. 1-5):

1. Çocukların yetişkinlerden farklı zihinsel yapıları vardır. Onlar yetişkinlerin minyatürü değildirler; onların dünyayı algılama ve karar vermede kendilerine özgü yolları vardır.
2. Çocukların zihinsel gelişim dönemlerinin süreçleri belli dönemlere doğrudur. Bu dönemler sabitleşmiş bir ardışıklıkta meydana gelir. Ardışıklık bütün çocuklar için önemlidir.
3. Zihinsel gelişim dönemleri sabit bir sırada meydana gelmesine karşın, farklı çocuklar bir dönemden diğerine farklı yaşlarda geçerler. İlerlemelerde bir çocuk bazı konularda bir dönemin işgörüsünü yerine getirirken bazı konularda da farklı bir dönemin işgörüsünü yerine getirebilir.
4. Zihinsel gelişim, olgunlaşma, deneyim, sosyal etkileşim ve dengelenme olmak üzere birbiriyle ilişkili dört etmenden etkilenir:
 - *Olgunlaşma*: Fiziksel olgunlaşma, özellikle merkezi sinir sisteminin olgunlaşması.
 - *Deneyim*: Somut nesneler ve onlarla ilgili süreçler doğrultusunda düşünme.
 - *Sosyal etkileşim*: Oynama, konuşma; özellikle diğer bireylerle etkileşimde bulunma.
 - *Dengelenme*: Olgunlaşma, deneyim ve sosyalleşme süreçlerini bir araya getirerek zihinsel yapıyı yeniden oluşturma.
5. Zihinsel gelişimin özellikle üç basamağı öğretmenler için çok önemlidir. Bunlar; *sezgisel düşünme*, *somut işlemler* ve *soyut işlemler* basamaklarıdır.

Zihinsel gelişim basamakları Şekil 2.1’de gösterilmiştir.

Şekil 2.1

*Zihinsel Gelişimin
Üç Basamağı*

6. “İşlemler” zihinsel olarak uygulanan etkinliklerdir. Onlar gerçek düşüncelerin önemli parçalarıdır. İşlemlerin bilinmesi için gerekli olan boyutlar aşağıda açıklanmıştır:
 - *Korunum*: Nesnelerin, örneğin; sayı, uzunluk ya da miktar, pozisyon, şekil ya da gruplamaları değiştiği hâlde, özde aynı olduğunun bilinmesi.
 - *Tersine dönüştürebilme*: Pozisyon, şekil, sıra ve benzeri herhangi bir değişikliğin tersine dönüştürülebilirliğini bilme.
7. Çocukların neyi, nasıl ve hangi koşullarda öğrenebileceği konusunda belli sınırlılıklar söz konusudur.

Lev Semenovich Vygotsky (1896-1934)

Vygotsky 1896’da Beyaz Rusya’nın Orsha kentinde dünyaya gelmiştir. Vygotsky, “Sosyokültürel Gelişim Kuramı”nda çocuğun kültürel gelişimi sırasında her işlemin iki kez, iki farklı boyutta ortaya çıktığını belirtmektedir. Bir işlem, önce kişiler arasında yani sosyal boyutta; daha sonra da bireysel yani psikolojik boyutta görülür. Tüm yüksek zihinsel işlemlerin sosyal temelleri vardır. Bunlar daha sonra içselleştirilir. Ona göre en önemli kültürel araç olan dil, yüksek zihinsel işlemlerin düzenlenmesinde ve düşüncenin gelişiminde temeldir. Dil ayrıca, insanın hem kendisinin hem de başkalarının düşüncelerini ve davranışlarını etkilemek için de kullandığı araçtır. Eğitim ve diğer kültürel etkenler gelişimin temelini oluşturur (Berk ve Winsler, 1995).

Çocuğun çevresindeki sosyokültürel ortamla etkileşerek öğrendiğini ileri süren Vygotsky’ye göre çocuklar, yetişkinlerle ya da daha olgun akranlarıyla olan etkile-

şimleri sırasında, dile dayalı diyalogları içselleştirirler. Diyaloglardaki dili kullanarak kendi davranışlarına yön verirler ve yeni beceriler kazanırlar. Çocuklarla, yetişkinler arasında gerçekleşen diyalog biçimindeki sosyal etkileşim, çocukların içinde yaşadıkları kültürü ve düşünce biçimlerini öğrenmesini sağlar (Önder, 1999, ss. 94-96). Vygotsky bilişsel gelişimin temelinde işbirliği olduğunu savunur. Çocuğun zihinsel bir işi başarmaya çalışırken kendinden daha bilgili bir yetişkinle işbirliği yapması ve diyaloga girmesi onun içinde yaşadığı kültüre uygun bir biçimde düşünmesi ve davranmasını sağlar (Berk ve Winsler, 1995).

Vygotsky oyunu çocuğun yarattığı hayali bir durum olarak tanımlar. Ancak oyun bilişsel etmenlere dayalı olarak ortaya çıkmaz; sosyal ve duygusal baskıların sonucunda ortaya çıkar. Ona göre oyun yaratılır, yani oyun yeni bir oluşumdur. Bu oluşum gerçek yaşamdan da parçalar taşır. Bu yüzden, oyun çocuğun gerçek yaşam hakkında bildikleri ile doğrudan ilişkilidir (Rubin, Fein ve Vandenberg, 1983). Vygotsky, oyunun, sembol kullanma becerisinin gelişiminde çok önemli rolü olduğunu belirtmektedir.

Vygotsky'nin sosyokültürel gelişim kuramını temel alan bir okulöncesi eğitim programının benimsemesi gereken en önemli noktalardan biri, çocuklar arasında ve çocuklar ile öğretmen ya da yetişkin arasında işbirliğine dayanan bir etkileşim ortamının sağlanmasıdır. Vygotsky'e göre okulöncesi eğitimin amacı çocuğa gelişiminin olduğu alana uygun deneyimler sunmaktır. Çocuğa sunulan etkinlikler, onun duyarlı bir yetişkinin desteği ile başarabileceği nitelikte olmalıdır. Bu sayede çocuğun gelişmekte olan zihinsel becerilerinin olgunlaşması sağlanacaktır (Berk ve Winsler, 1995).

Vygotsky'e göre sosyal etkileşim yalnızca sınıf içindeki sosyal etkileşimle sınırlı kalmamalıdır. Okulun, en genel anlamda içinde bulunduğu sosyal ve kültürel çevresiyle de etkileşim içinde olması çok önemlidir. Bunun için, özellikle anne babaların sınıflara erişiminin kolay olması gerekmektedir. Hatta çocukların sosyal etkileşimlerine farklı bir boyut kazandırmak için anne babaların sınıf etkinliklerinde yer almaları özendirilmelidir.

Çoklu Zekâ Kuramı

Kuramın yapılandırıcısı olan Howard Gardner, Harvard Üniversitesi'nde uzun yıllar boyunca zihinsel gelişim ve sembol kullanma yeteneği kapsamındaki araştırmalarını, normal ve üstün yetenekli çocuklar ile beyin özürlü çocuklar üzerinde sürdürmüştür. Bu konulardaki çalışmaları sonucunda "Çoklu Zekâ Kuramı"nın temellerini oluşturmuştur.

Psikologlar, uzun süreden beri insanların tam olarak değerlendirilebilecek tek bir zekâyâ sahip olduğunu varsaymışlardır. Bu görüşe göre tüm insanlar, tek bir "çan eğrisi" üzerinde ayrı ayrı noktalarda bulunurlar; son derece benzer şekillerde öğrenirler. Aralarındaki en önemli fark, bireysel öğrenme hızlarıdır.

Gardner'in çalışmaları Çoklu Zekâ Kuramı'nın gelişmesini sağlamıştır. Bu görüşe göre insanlar en az sekiz ayrı bilgi işleme düzeneği oluşturmuşlardır. İnsanlar, dil zekâsına, mantık ve matematik zekâsına, müzik zekâsına, mekân zekâsına, beden-devinim duyum zekâsına, kişiler arası zekâyâ, içe-dönük zekâyâ ve doğacı zekâyâ, göreceli olarak sahiptir. Ayrıca, yaşamın, ölümün, evrenin ve kaderin bilmece-leri karşısında tavrı almak ve mücadele etmek eğilimini yansıtan bir varoluşçu zekâ da bulunmaktadır.

Vygotsky'e göre en önemli kültürel araç olan dil, yüksek zihinsel işlemlerin düzenlenmesinde ve düşüncenin gelişiminde temeldir.

Vygotsky'e göre oyun bilişsel etmenlere dayalı olarak ortaya çıkmaz; sosyal ve duygusal baskıların sonucunda ortaya çıkar. Ona göre oyun yaratılır, yani oyun yeni bir oluşumdur.

Vygotsky'e göre öğrenme sosyal boyuttan psikolojik boyuta doğru gerçekleşirken, Piaget'e göre öğrenme içten dışı doğru gerçekleşir.

Herkes her şeyi öğrenebilir, ancak farklı hızlarda ve farklı şekillerde...

Gardner'in önerdiği zekâ alanlarının gelişmesinde üç önemli etmen rol oynar:

1. *Kalıtıl Ögeler*: Kalıtsal etmenler doğumdan önce, doğum sırası ve doğumdan sonra beyinde oluşan hasarlar sonucunda ortaya çıkabilmektedir.
2. *Kişisel Yaşantılar*: Aile içindeki deneyimler, öğretmenlerle, arkadaşlarla ve yaşlılarla ilişki sonucu zekâyı geliştiren ya da engelleyen durumlar.
3. *Kültürel Ögeler*: İçinde yaşanılan ve etkileşimde bulunulan her türlü maddi ve manevi kültürel ögeler.

Konuların tek bir boyutta öğretilmesi ve değerlendirilmesi bağlamında, Gardner geleneksel eğitimcilerden farklı düşünmektedir. Kalıtsal, kültürel geçmişleri ve özgün deneyimleri nedeniyle öğrenciler okula tek boyutlu zekâyı sahip olarak gelmedikleri gibi, zihinleri tamamen boş olarak da gelmemektedirler (Gardner, 1999).

SIRA SİZDE

6

Gardner'a göre zekâ alanlarının gelişimini etkileyen etmenler nelerdir?

Ekolojik Kuram

Çevrenin her tabakasının çocukların gelişimi üzerinde güçlü bir etkiye sahip olduğunu söyleyen Bronfenbrenner ekolojik kuramı yapılandırmasıyla tanınır. Ekolojik kuram, çocuğun gelişmesinin biyolojik temellerine önem vererek çocuğun biyolojik yaratılışının, gelişimini biçimlendirmek için çevresel etmenlerle etkileşim içinde olması gerektiğini vurgular. Bu kurama göre çevrenin her tabakası çocukların gelişimi üzerinde güçlü bir etkiye sahiptir (Oktay ve Unutkan, 2006, ss.25-27). Berk ekolojik kuramı beş çevresel yapı üzerinde değerlendirmektedir. Bunlardan ilki olan "mikro sistem," çevreyle kişisel gelişim arasındaki ilişkiyi inceler. "Mezo sistem" mikro sistemler arasındaki ilişkilerle ilgilenir. "Eko sistem"de ise bireyin doğrudan çevresinden değil, çevresindekilerin bulunduğu çevreden etkilenmesi söz konusudur. "Makro sistem"de kişinin, içinde bulunduğu değerler, kurallar ve kültür öğelerinden oluşan etkileşimlerden meydana gelir. Son olarak, "krono sistem" ise her değişimin insanın doğal bir çevresel ürünü olduğunu kabul eder (Berk, 2003, ss. 24-26).

Bu kuramın ışığında yapılacak çevre eğitimi çalışmalarının, gerek çevrenin korunması açısından, gerekse sağlıklı bireylerin yetiştirilmesi açısından önemli katkıları sağlayabileceği düşünülmektedir (Oktay, 2007, ss. 81-83). Çevre eğitimi, yalnızca insanın çevreye duyarlı olmasını sağladığında değil, çevre ile insan arasındaki karşılıklı uyumu gerçekleştirecek şekilde düzenlendiğinde gerçek amacına ulaşır.

Ekolojik Kuramın Yapısal Öğeleri:

- Mikro sistem
- Mezo sistem
- Eko sistem
- Makro sistem
- Krono sistem

Özet

İlk Çağda etkili olan düşünürlerin görüşlerini açıklayabilmek

Platon ve Aristo (M.Ö. 3-4. Yüzyıllar) eğitim düşüncesinin en öncelikli isimleridir. Her iki düşünür de çocuğun okulöncesi eğitimi ve çocuğun eğitiminde ailenin rolü üzerinde durmuş ve çocuğun yedi yaşına kadar ailenin yanında eğitilmesinin gerekliliğini benimsemiştir. İlk Çağda eğitim görüşleriyle öne çıkan diğer düşünürler ise Cicero ve Quintilianus'tur. Eğitimin ilk çocukluk devresinde başlamasını öngören ve eğitimin bu basamağında oyunun kullanılması gerektiğini ifade eden Cicero, eğitimin insana tabiat tarafından verilmiş olan yetiler doğrultusunda yapılması gerektiğini savunur. Romalı düşünür Quintilianus ise insan tabiatına uygun olarak verilecek bu eğitimin, herkesin yeteneklerine ve kavrayış gücüne uygun olarak verilmesinin önemi üzerinde durur.

Orta Çağın çocuğa bakış açısını nedenleriyle kavrayabilmek

Orta Çağda eğitim iki büyük semavi dinin (Hristiyanlık ve İslamiyet) öğretileri temel alınarak şekillendirilmiştir. Bu durum merkeze tanrının alındığı bir eğitim yapısının oluşmasına neden olmuştur. Hristiyan dünyasında kilise eğitim olgusunu da sahiplenmiş bireylerin inançlı birer Hristiyan olabilmeleri için gerekli eğitimi kendi kurumlarında ve din adamları tarafından vermeye özen göstermiştir. Çocuk bu evrede özellikle Hristiyan dünyası için yetişkinin küçük bir kopyasıdır. Bu nedenle, yetişkinin yapabileceği tüm görevler çocuktan da beklenebilir. İnsana ve çocuğa bu bakış açısı erken çocukluk konusuna da herhangi bir ayrıcalık vermez. Bu dönemde esas olan çocuk için özel bir korunmanın bulunmadığı bir ortamda yaşamayı başarabilmektir. Orta Çağda Batı'da çocuk, sıkı disiplin altına alınması, itaat etmeyi ve inanmayı öğrenmesi gereken bir varlıktır.

Aydınlanma çağının okulöncesi eğitim düşüncesine etkisini kavrayabilmek

Aydınlanmış insanın esas imajını geleneksel olan her türlü bağlardan ve vesayet altına girmişlikten kurtulma oluşturur. Aydınlanma çağında meydana gelen siyasi ve sosyal olaylar ile ortaya çıkan felsefi görüşler bireyin nasıl yetiştirileceği sorusunun yanıtını bir önceki çağlara göre değiştir-

miştir. Okulöncesi eğitimde çocuğa saygı ön plandadır ve baskı yoluyla eğitim yerini yeni düşüncelere bırakmıştır. Bu çağın düşünürleri tarafından ortaya atılan görüşlerin önemli bir bölümü günümüz eğitiminde de hâlâ geçerlidir.

18-19. yüzyıl eğitim düşünürlerinin okulöncesi eğitime ilişkin fikirlerini açıklayabilmek

Jean Jacques Rousseau, çocuğun kazanması gerektiğini düşündüğümüz geniş kapsamlı bilgiler yerine, çocuğun neyi öğrenebileceği ve neleri öğrenmeye ilgi duyduğu üzerinde yoğunlaşmamız gerektiğini düşünür. Yetişkin, çocuğun öğrenmesini gerekli gördüğü bilgi ve beceriler vermek yerine, çocukta var olan kapasiteyi geliştirmeye çalışmakla işe başlamalıdır. Pestalozzi, eğitimin yetişkinin anlayışına göre değil, çocuğun anlayışına göre olması gerektiğini savunur. Bu, onun eğitim anlayışında "eğitimin merkezi çocuktur" fikrinin yattığını gösterir. Fröebel, oyunla duyu organlarının geliştiğini ve çocuğun eğitiminde masal, müzik, dans ve eğlencenin önemli olduğunu savunur.

Günümüzde okulöncesi eğitimde etkili olan eğitim kuramcılarının fikirlerini ve bu fikirlerin eğitime yansımalarını açıklayabilmek

Siyasi ve sosyal olayların çağlar boyunca etkilediği eğitim düşüncesi 20 ve 21. yüzyıllarda da değişmeye devam etmiştir. Yeni kuram ve teorilerle gelişen eğitim düşüncesi, ilk basamaklarının olduğu İlk Çağ eğitim anlayışından oldukça farklı bir duruma gelmiştir. Teknolojik gelişmeler ve insanın düşünce ufğunun genişlemesi bugün eğitimde farklı yeni eğilimlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Yeni bilim dallarının ve yeni teknolojilerin ortaya çıktığı 20 ve 21. yüzyıl aynı zamanda psikolojinin bağımsız bir bilim dalı olarak geliştiği evredir. 20. yüzyılın başından itibaren pek çok düşünür ve eğitimcinin görüşleri ile dönemin kabul gören psikolojik yaklaşımları eğitimde etkili olmuştur. Dewey'in demokrasi ve eğitim fikri, Montessori'nin eğitim ortamlarının düzenlenmesi ve eğitim etkinliklerinin gerçekleştirilmesiyle ilgili fikirleri, Piaget'in zihinsel gelişimi basamaklandırma düşüncesi, Vygotsky'nin sosyal öğrenme kuramı, Gardner'ın çoklu zekâ kuramı ve Bronfenbrenner'in yapılandığı ekolojik kuram günümüz okulöncesi eğitim anlayışını etkileyen önemli düşüncelerdir.

Kendimizi Sınavalım

1. İlk Çağ toplumlarında eğitim hangi yolla gerçekleştirilmekteydi?

- Taklit ve ezber yaparak
- Çevrede olup bitenleri gözleyerek
- Keşfederek
- Yaparak ve yaşayarak
- Deneyerek

2. “Erkeklerdeki kötü huy ve davranışların önemli bir bölümünün anneler yoluyla kazanıldığını, bunu önlemenin yolunun da kadınların eğitilmesi olduğunu” savunan düşünür aşağıdakilerden hangisidir?

- Locke
- Comenius
- Cicero
- Sadi
- Fenelon

3. Aşağıdakilerden hangisi Orta Çağın çocuğa bakış açısıyla ilgili **doğru** bir yargıdır?

- Çocuğun erken eğitilmesi düşüncesi ortaya çıkmıştır.
- Çocukların eğitiminde baskı ön plandadır.
- Çocukların gruplar halinde ve okullarda eğitim almaları gerektiği savunulmuştur.
- İlk Çağ eğitime kıyasla çağdaş eğitimin temelleri atılmıştır.
- Çocuklar sanat alanında özellikle ilgili duyulan objeler olmuşlardır.

4. Aşağıdakilerden hangisi Aydınlanma Çağının genel özelliklerinden biri **değildir**?

- Tanrı merkezli eğitim söz konudur.
- İnsan aklına verilen önem artmıştır.
- Hümanizma ve Rönesans insana bakış açısını değiştirmiştir.
- İnsan hakları düşüncesi önem kazanmıştır.
- İnsanı merkeze alan bir eğitim yapısı şekillenmiştir.

5. Sadece erken çocukluk döneminin önemini vurgulamakla kalmayıp, bu dönemde kurumsal eğitimin de önemli olduğunu belirten ve ilk kez okulöncesi eğitim kurumunu açan eğitimci aşağıdakilerden hangisidir?

- Pestalozzi
- Dewey
- Fröbel
- Montessori
- Piaget

6. Aşağıdakilerden hangisi Montessori yönteminin temel ilkeleri arasında **yer almaz**?

- Organizma ve akıl birbirinden ayrılmayan bir bütündür.
- Çocuğun zihinsel gelişimi değişmeyen bir sıralardır.
- Gelişim ve öğrenme için malzemenin nasıl kullanılacağına çocuğa gösterilmesi yetmez.
- Çocuk, küçük bir yetişkin olup büyük insandan yapısal olarak farklı değildir.
- Gelişim evrelerinin belirli bir sırada oluşması yalnızca olgunlaşma sonucunda olmaz.

7. Çoklu zekâ kuramının temellerini oluşturan düşünür aşağıdakilerden hangisidir?

- Vygotsky
- Gardner
- Dewey
- Rousseau
- Piaget

8. Ekolojik kuramı yapılandıran aşağıdakilerden hangisidir?

- Urie Bronfenbrenner
- Gardner
- Dewey
- Piaget
- Vygotsky

9. İnsanın çevreyle olan ilişkisini eğitim boyutuyla yapılandıran kuram aşağıdakilerden hangisidir?

- Çoklu Zekâ Kuramı
- Sosyal Öğrenme Kuramı
- Davranışçı Kuram
- Bilişsel Kuram
- Ekolojik kuram

10. Aşağıdakilerden hangisi 18. Yüzyıl düşünürlerindendir?

- Rousseau
- Vygotsky
- Piaget
- Platon
- Gardner

Yaşamın İçinden

Okulöncesi eğitimi ile ilgili yapılan çalışmalar günümüzde de hız kazanarak gelişmektedir. Okulöncesi eğitiminin gerekliliğiyle ilgili pek çok güncel haber gazeteler de yer almaktadır. Örnek bir haber şöyledir: “Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi İlköğretim Anabilim Dalı Başkanı Prof. Dr. Ayla Oktay, 1 yıllık okulöncesi eğitimin zorunlu hale getirilmesi gerektiği söyledi. Oktay, yaptığı açıklamada, okulöncesi eğitimin çok önemli olmasına karşın Türkiye’de her 10 çocuktan yalnızca birinin bu eğitimden yararlanabildiğini belirtti. Devletin eğitim harcamaları içinde okulöncesi eğitime daha fazla kaynak ayırmasını isteyen Oktay, “Bu eğitim, hiç olmazsa 1 yıl için zorunlu hale getirilmeli. Anaokulu eğitimi almış bir çocuğun öğrenme hızı artıyor. Çocuk için bu yılları heba ettiğinizde telafi olanağınız da yok” dedi. Oktay, Türkiye’nin yaşadığı sosyal değişimin okulöncesi eğitimin önemini daha da artırdığına dikkati çekerek, şunları söyledi: “Büyük şehirlere göçle birlikte işgücüne annelerin katılımı artıyor. Şehrin yetersiz imkânları, sosyo-ekonomik açıdan zayıf ve kültürel birikimi zayıf anneler bir de çalışmaya başlayınca çocuklarına hiçbir şey veremiyorlar. İşte burada, okulöncesi eğitim hizmetinin yaygınlaştırılması büyük önem kazanıyor.”

Kaynak: <http://www.tumgazeteler.com/?a=710552>

Kendimizi Sınavalım Yanıt Anahtarı

1. a	Ayrıntılı bilgi için “İlk Çağda Eğitim” konusuna bakınız.
2. e	Ayrıntılı bilgi için “Yeni ve Yakın Çağlar: 17. Yüzyıl “ konusuna bakınız.
3. b	Ayrıntılı bilgi için “Orta Çağda Eğitim” konusuna bakınız.
4. a	Ayrıntılı bilgi için “Yeni ve Yakın Çağlar: 18-19. Yüzyıllar” konusuna bakınız.
5. c	Ayrıntılı bilgi için “Yeni ve Yakın Çağlar: 17. Yüzyıl” konusuna bakınız.
6. d	Ayrıntılı bilgi için “Günümüzde Okulöncesi Eğitimde Etkin Olan Başlıca Görüşler” konusuna bakınız.
7. b	Ayrıntılı bilgi için “Günümüzde Okulöncesi Eğitimde Etkin Olan Başlıca Görüşler” konusuna bakınız.
8. a	Ayrıntılı bilgi için “Günümüzde Okulöncesi Eğitimde Etkin Olan Başlıca Görüşler” konusuna bakınız.
9. e	Ayrıntılı bilgi için “Günümüzde Okulöncesi Eğitimde Etkin Olan Başlıca Görüşler” konusuna bakınız.
10. a	Ayrıntılı bilgi için “Günümüzde Okulöncesi Eğitimde Etkin Olan Başlıca Görüşler” konusuna bakınız.

Sıra Sizde Yanıt Anahtarı

Sıra Sizde 1

Genel olarak ilkel topluluklardan Roma İmparatorluğu’na kadar bütün İlk Çağ eğitim anlayışlarına egemen olan düşünce sosyal zorunluluktur. Eğitim, çoğu zaman sözcük anlamıyla kişinin sosyalleştirilmesi anlamını taşır. İlk Çağda Mısır, Hint ve Çin gibi uygarlıklarda çocuk eğitimi konusunda aile ve okuldaki eğitimle ilgili görüşler, daha çok çocukları ve gençleri bulundukları toplumda yapacakları görevlere hazırlama biçiminde taklit ve ezbere dayalıdır.

Sıra Sizde 2

Orta Çağda eğitim iki büyük semavi dinin (Hristiyanlık ve İslamiyet) öğretileri temel alınarak şekillendirilmiştir. Bu durum merkeze tanrının alındığı bir eğitim yapısının oluşmasına neden olmuştur. Orta Çağın sosyal, siyasal, ekonomik ve hukuki düzenini belirleyen sistem Feodalitedir. Feodal düzen ilk Çağın toplum yapısından oldukça kadar modern çağın toplum yapısından da oldukça farklıdır. Orta Çağın bu farklı yapısı kuşkusuz eğitim düşüncesine de yansımıştır.

Sıra Sizde 3

Rönesans'la birlikte Orta Çağ düşünce sisteminden uzaklaşmıştır. İnsana ve dünyaya din açısından bakan skolastik görüş yerini İlk Çağdaki gibi aklın süzgecinde geçirerek incelemeye bırakmıştır. Hümanizma hareketi ile birlikte insanın düşüncesine saygı, insana insan olarak değer verme düşüncesine ve iradesine önem verme, saygılı olma ön plana çıkmıştır.

Sıra Sizde 4

Aydınlanma felsefesi, eğitimde özgür, kendi yeteneklerine ve gücüne inanan bireyler yetiştirmeyi esas almıştır. Orta Çağda Aydınlanma çağının aksine merkezde tanrı vardır. Her iki çağın insana bakış açısındaki önemli farklılıklar eğitim düşüncesinin de bu çağlarda birbirlerinden farklı olarak şekillenmesine neden olmuştur.

Sıra Sizde 5

Dewey'e göre demokrasi, fertlerin saygı gördüğü, eşit olduğu ve yaşamın nimetlerinin paylaşıldığı bir ortak yaşama biçimidir. Demokratik yaşam yolundan daha iyisi yoktur. Çünkü bireyin devamlı olarak gelişmesini sağlar. Eğitim bir sosyal işlev olarak kendisini yöneten topluma bağlıdır. Demokratik toplumdaki özgürlük, okulun daha ileri bir demokrasiye ön ayak olmasını ve toplumun eğitimi geliştirmesini sağlar. Bu karşılıklı etki, Dewey'in hiç elden bırakmadığı bir temadır.

Sıra Sizde 6

Gardner'a göre zekâ alanlarının gelişimini etkileyen etmenler; kalıtsal öğeler, kişisel yaşantılar ve kültürel öğeler olarak sıralanabilir.

Yararlanılan ve Başvurulabilecek Kaynaklar

- Aries, P. (1962). **Centuries of Childhood**. London: Penguin.
- Aytaç, K. (1998). **Avrupa Eğitim Tarihi**. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- Aytaç, K. (1976). **Çağdaş Eğitim Akımları**. Ankara: Ankara Üniversitesi Basım Evi.
- Berk L. E. ve Winsler, A. (1995). **Scaffolding Children's Learning: Vygotsky and Early Childhood Education**. Washington: NAEYC.
- Berk, L. E. (2003). **Development Through the Lifespan**. Boston: Allyn and Bacon.
- Binbaşıoğlu, C. (1982). **Eğitim Düşüncesi Tarihi**. Ankara: Kadioğlu Matbaası.
- Boegehold ve diğerleri. (1977). **Before Five**. New York: Bank Street College of Education.
- Charles, C. M. (2003). **Öğretmenler İçin Piaget İlkeleleri**. (Çeviren: G. Ülgen), Ankara: Lazer Ofset Matbaacılık.
- Çam, E. (2002). **Çağdaş Devlet Sistemleri**. İstanbul: Der Yayınları.
- Dewey, J. (1996). **Demokrasi ve Eğitim** (Çeviren: S. Otoran). İstanbul: Başarı Kültür Yayınları.
- Erden, M. (2005). **Öğretmenlik Mesleğine Giriş**. İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- Gardner, H. (1999). **Çoklu Zekâ Görüşmeler ve Makaleler**. İstanbul: Enka Okulları Yayınları.
- Göze, A. (2000). **Siyasal Düşünceler ve Yönetimler**. İstanbul: Beta Basım Yayın Dağıtım.
- Kanat, F. H. (1963). **Pedagoji Tarihi**. Cilt: I-II. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Kafadar, O. (1997). **Türk Eğitim Düşüncesinde Batılılaşma**. Ankara: Vadi Yayınları.
- Küken, G. (2001). **Ortaçağda Eğitim Felsefesi**. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Leif, J. ve Rustin, G. (1974). **Pedagoji Doktrinleri Açısından Genel Pedagoji**. (Çeviren: N. Yüzbaşıoğlu). Ankara: Millî Eğitim Basımevi.
- Locke, J. (2003). **Eğitim Üzerine Düşünceler**. (Çeviren: H. Zengin). İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Mann, S. ve İnan, N. (1978). **Montessori Metodu Öğretmen El Kitabı**. Ankara: Geri Zekâlı Çocukları Koruma Derneği Yayınları.
- Nevins, A. ve Commager, H. S. (2005). **ABD Tarihi**. (Çeviren: H. İnalçık). Ankara: Doğubatı.

- Oktay, A. ve Unutkan, P. Ö. (2006). "Okulöncesi Eğitimi Etkileyen Temel Görüşler." **Ne Yapıyorum? Neden Yapıyorum? Nasıl Yapmalıyım?** (Yazarlar: A. OKTAY, Ö. P. UNUTKAN, T. Gürkan, R. ZEMBAT). İstanbul: YA-PA Yayınları, ss. 9-25.
- Oktay, A. (1993). Okulöncesi Eğitim ve Teori. **9. Ya-Pa Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri**. İstanbul: Ya-Pa Yayınları, ss. 176-180.
- Oktay, A. (1999). **Yaşamın Sihirli Yılları: Okulöncesi Dönem**. İstanbul: Epsilon Yayınevi.
- Oktay, A. (2001). **21. Yüzyılda Yeni Eğilimler ve Eğitim. 21. Yüzyılda Eğitim ve Türk Eğitim Sistemi** (Editörler: O. Orhan, A. Oktay ve H. Ayhan). ss. 15-37. İstanbul: Sedar Yayıncılık.
- Oktay, A. (2007). Eğitimin Temel Kavramları ve Eğitim Düşüncesinin Gelişimi. **Eğitim Bilimine Giriş**. (Editör: A. Oktay). Ankara, PegemA.
- Önder, A. (1999). **Yaşayarak Öğrenme İçin Eğitici Drama**. İstanbul: Epsilon Yayınları.
- Platon. (2001). **Devlet**. (Çeviren: C. Eyi). İstanbul: Gün Yayıncılık.
- Rousseau, J. J. (2002). **Emile ya da Çocuk Eğitimi Üzerine**. (Çeviren: M. Baştürk ve Y. Kızılcım). Erzurum: Babil Yayınları.
- Rubin, K. H.; Fein, G. G. ve Vanderberg, B. (1983). **Handbook of Child Psychology: Socialization, Personality and Social Development**. New York: John Wiley.
- Rusk, R. R. (1965). **The Doctrines of the Great Educators**. New York: The Macmillan Company.
- Standing, E. M. (1998). **Maria Montessori: Her Life and Work**. New York: Plume.
- Sutherland, M. (1988). **Theory of Education**. New York: Margaret Longman.
- Temel, F. (1994). Montessori'nin Görüşleri ve Eğitime Yaklaşımı. **Okulöncesi Eğitimi**. Ankara: Türkiye Okulöncesi Eğitimi Geliştirme Derneği Yayınları.
- Tez, Z. (2001). **Bilim ve Teknikte Ortaçağ Müslümanları**. Ankara: Nobel Yayınevi.

Dünyada ve Türkiye’de Okulöncesi Eğitim

3

Kaynaklar:

http://www.bridgetochina.org/sitebuilder/images/Bridge_to_china_Logo_BRIDGE_1_-473x253.jpg
<http://blog.nj.com/gloucester/gcc%20future%20teachers.jpg>
<http://www.schools.ac/uploads/MarblePainting48.jpg>

Okulöncesi eğitim, özellikle yirminci yüzyılın son çeyreğinde hemen hemen her ülkede giderek daha çok önem kazanmıştır. Ülkeler, okulöncesi eğitim hizmetlerini yaygınlaştırmak ve niteliğini artırmak amacıyla çeşitli çalışmalar yapmakta ve bu çalışmaların sonuçlarına göre yeni düzenlemelere gitmektedir. Çeşitli ülkelerin okulöncesi eğitim hizmetlerinin incelenmesi Türkiye’deki okulöncesi eğitim hizmetlerinin gelişmesine önemli katkılar sağlayacaktır.

Amaçlarımız

Bu üniteyi tamamladıktan sonra;

- 👁 Çeşitli ülkelerde okulöncesi eğitim hizmeti veren kurumları tanıyabilecek,
- 👁 Çeşitli ülkelerin okulöncesi eğitimdeki okullaşma oranlarına örnekler verebilecek,
- 👁 Türkiye’de Cumhuriyet öncesi dönemde okulöncesi eğitimin tarihsel gelişimini kavrayabilecek,
- 👁 Türkiye’de Cumhuriyet döneminde okulöncesi eğitimin tarihsel gelişimini kavrayabilecek bilgi ve becerilere sahip olacağız.

Örnek Olay

Cumhuriyet İlköğretim Okulunun öğretmenleri ders arasında çaylarını yudumlar-ken koyu bir sobbete dalmışlardı. 1-A sınıfının öğretmeni Aslı Hanım, öğrencilerinden biri olan Seda'yı anlatmaktaydı. Seda ve ailesi, bir ay önce Almanya'dan Türkiye'ye gelmişti. Seda Almanya'da iken okulöncesi eğitim kurumlarından biri olan anaokuluna devam etmişti. Aslı Öğretmen, Seda'dan Almanya'daki okulöncesi eğitimin nasıl olduğunu öğrenmiş ve öğretmen arkadaşlarına oradaki okulöncesi eğitim konusunda bilgi veriyordu. Diğer öğretmenler de İngiltere, İtalya, Danimarka gibi Avrupa ülkelerinde eğitim görmüş öğrencilerinden örnekler vererek yabancı ülkelerdeki okulöncesi eğitimi tartışmakta ve Türkiye'deki uygulamalar ile karşılaştırmalar yapmaktaydılar. Tüm bu tartışmalar sırasında, yabancı bir ülkede okulöncesi eğitim görmüş bir öğrencisi olmadığı için sessiz kalan Yıldız Öğretmen, bu konuda hiç bilgisi olmadığını fark etti ve tartışmaya katılamamanın ezikliğini hissetti. Ancak, bir öğretmenin farklı kültürlerde ve farklı ülkelerdeki eğitim sistemleri konusunda bilgi edinmesi için mutlaka yabancı bir ülkede eğitim görmüş bir öğrencisi mi olmalıydı? Örneğin, Yıldız Öğretmen'in, Çin'deki okulöncesi eğitim sistemi hakkında bilgi sahibi olabilmesi için illa ki Çin'den gelmiş bir öğrencisi mi olmalıydı?

Anahtar Kavramlar

- Okulöncesi Eğitim Kurumları
- Okulöncesi Eğitim Programı
- Kalkınma Planı
- Milli Eğitim Şurası

İçindekiler

- GİRİŞ
- ÇEŞİTLİ ÜLKELERDE OKULÖNCESİ EĞİTİM
 - Almanya
 - Amerika Birleşik Devletleri
 - Avustralya
 - Çin Halk Cumhuriyeti
 - Danimarka
 - İngiltere
 - İtalya
- TÜRKİYE'DE OKULÖNCESİ EĞİTİM
 - Cumhuriyet Öncesi Dönemi
 - Cumhuriyet Dönemi
 - Milli Eğitim Şûralarında Okulöncesi Eğitim
 - Kalkınma Planlarında Okulöncesi Eğitim
 - Okulöncesi Eğitimle İlgili Resmi ve Özel Kuruluşların Çalışmaları

GİRİŞ

Günümüzde, okulöncesi dönem çocuklarının zihinsel, sosyal, duygusal ve bedensel gelişimlerini daha üst düzeye çıkarmalarına yardımcı olacak planlanmış eğitici etkinlikler sunmanın ne derece önemli olduğu araştırmalarla ortaya konmuştur. Bu doğrultuda, hemen hemen tüm ülkeler okulöncesi eğitim hizmetlerini yaygınlaştırmak ve niteliğini artırmak için çeşitli çalışmalar yapmakta ve bu çalışmaların sonuçlarına göre yeni düzenlemelere gitmektedir.

Bu ünite, okulöncesi eğitim hizmetleri konusunda büyük gelişmeler kaydetmiş olan kimi ülkelerdeki okulöncesi eğitim çalışmaları ortaya konularak, bu çalışmaların Türkiye’deki okulöncesi eğitim hizmetlerine katkıda bulunması amaçlanmıştır. Bu amaçla, önce Almanya, Amerika Birleşik Devletleri, Avustralya, Çin Halk Cumhuriyeti, Danimarka, İngiltere ve İtalya’nın okulöncesi eğitim sistemleri incelenmiş; daha sonra da Türkiye’deki okulöncesi eğitim sistemine ilişkin bilgiler verilmiştir.

ÇEŞİTLİ ÜLKELERDE OKULÖNCESİ EĞİTİM

Okulöncesi eğitim, özellikle 20. yüzyılın son çeyreğinde hemen her ülkede giderek daha fazla önem kazanmıştır. Pek çok ülkede okulöncesi eğitim alanında farklı modeller denenmiş, ulusal ve uluslararası kuruluşların desteği ile çeşitli projeler gerçekleştirilmiştir. Ülkemiz ve diğer ülkeler dikkate alındığında, okulöncesi eğitimin her geçen gün daha da yaygınlaşmakta olduğu görülmektedir.

Almanya

Almanya’da 1991 yılında çıkarılan “Çocuk ve Gençlerin Refahı” adlı yasa ile her çocuğun okulöncesi eğitim hizmetlerinden yararlanması öngörülmüştür. Okulöncesi eğitim yerel yönetimlerin sorumluluğundadır. Yerel yönetimler ve devlet; okulların, öğretmenlerin ve öğrencilerin gereksinimlerini karşılamakta ve onları denetlemektedir. Haftada kaç saat süreyle eğitim yapılacağı, hangi konulara yer verileceği, çocukların neleri öğreneceği, öğretmenin nasıl yetiştirileceği konularına yerel yönetimler ve devlet karar vermektedir. Almanya’daki altı yaş öncesi çocukların eğitimini kapsayan okulöncesi eğitim zorunlu olmayıp isteğe bağlıdır. Almanya’da okulöncesi eğitim ile çocukların zihinsel, bedensel ve sosyal yeteneklerinin bir bütün olarak geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

Almanya’da okulöncesi eğitim ile ilgili hizmet veren kurumları ana çizgileriyle şöyle tanıtmak olanaklıdır:

Kreşler: Kreşler, 6 haftalıktan 1 yaşına kadar olan çocuklara hizmet veren okulöncesi eğitim kurumlarıdır.

Yuvalar: Yuvalar, 2-3 yaş çocuklarının devam ettiği okulöncesi eğitim kurumlarıdır.

Anaokulları: Anaokulları, 3-6 yaş arası çocukların devam ettikleri okulöncesi eğitim kurumlarıdır. Anaokulu, çocuğun kişiliğini geliştirdiği, kendini açıkça ortaya koyup, çeşitli yeterlikler kazandırdığı bir kurumdur. Anaokullarının kimileri yarım gün, kimileri de tam gün süreyle hizmet vermektedir. Bu okullara kayıt için zaman sınırlaması olmadığından, yılın her ayında kayıt yapılabilir. Anaokulu programları, çocukların gelişmelerine yönelik oyun etkinlikleri ile sosyalleşmeye yönelik çalışmaları ve temizlik konularını kapsamaktadır. Tüm anaokullarında devam isteğe bağlıdır. Anaokulları ve diğer okulöncesi eğitim kurumlarının % 30’u yerel yönetimler tarafından işletilmektedir.

Kreşler: 6 haftalıktan 1 yaşına kadar olan çocuklara hizmet veren okulöncesi eğitim kurumlarıdır.

Yuvalar: 2-3 yaş çocuklarının devam ettiği okulöncesi eğitim kurumlarıdır.

Anaokulları: 3-6 yaş arası çocukların devam ettikleri okulöncesi eğitim kurumlarıdır.

Okullara Bağlı Anasınıfları: Bu kurumlar okul sistemine bağlı olarak hizmet verir. Henüz okul yaşında olmayan beş yaşındaki çocukların devam ettikleri bu kurumlarda, çocuklar ana babalarının istekleri doğrultusunda okul için ön hazırlık görürler.

Okul Anaokulları: Bu okullar, Temel Okullara bağlı olarak okulöncesi eğitim hizmeti veren kurumlardır. Bu okullara, zorunlu okul yaşında olmasına karşın, henüz zihinsel ve bedensel gelişme bakımından Temel Okulun birinci sınıfına başlama olgunluğuna erişmemiş çocuklar devam etmektedir.

Sonderschule: Zihinsel ve bedensel engelleri nedeniyle normal okullara devam edemeyecek durumda olan çocuklara, bireyselleştirilmiş eğitim yaklaşımını da uygulayarak meslek kazandırmaya çalışan bir okuldur.

Okullara Bağlı Anasınıfları: Bu kurumlar okul sistemine bağlı olarak hizmet verir. Henüz okul yaşında olmayan beş yaşındaki çocukların devam ettikleri bu kurumlarda, çocuklar ana babalarının istekleri doğrultusunda okul için ön hazırlık görürler. Anasınıflarında, çocuklar oyun oynamaya ve etkin olmaya yöneltilir.

Okul Anaokulları: Bu okullar, Temel Okullara bağlı olarak okulöncesi eğitim hizmeti veren kurumlardır. Bu okullara, zorunlu okul yaşında olmasına karşın, henüz zihinsel ve bedensel gelişme bakımından Temel Okulun birinci sınıfına başlama olgunluğuna erişmemiş çocuklar devam etmektedir. Okula başlama olgunluğu, okul doktoru, okul psikoloğu ve öğretmenlerin birlikte yaptıkları inceleme sonucu saptanmaktadır. Bu konuda ayrıca geliştirilmiş özel testler de bulunmaktadır.

Okula başlamaları olanaklı olmayan çocuklar, özel eğitim ve öğretim kurumları olan “Sonderschule”lere gitmektedir. **Sonderschule**, zihinsel ve bedensel engelleri nedeniyle normal okullara devam edemeyecek durumda olan çocuklara, bireyselleştirilmiş eğitim yaklaşımını da uygulayarak meslek kazandırmaya çalışan bir okuldur.

Almanya’da her anne baba okulun üyesi olarak kabul edilmekte ve okulla iş birliği yapmaya çağrılmaktadır. Böylece, anne ve babalar okulu etkileyebilmektedir. Okullar açıldığında, tüm öğrencilerin anne babaları toplanarak kendi aralarında sözcüler seçmekte, bu sözcüler de okullarda veli temsilcisi olarak görev yapmaktadır. Okul toplantıları ya da sınıf günleri sırasında, okulda gerçekleştirilen eğitime ilişkin öğrenci velilerine ayrıntılı bilgiler verilmektedir. Ayrıca, her öğretmen, anne babalara çocukları ile ilgili rehberlik yapmaktadır. Anne babalar öğrenmek istedikleri her şeyi gerek öğretmenden gerekse kurumdan öğrenebilmektedir. Öğrenci velilerinin sık sık okula uğraması istenmekte; hatta bunun için haftanın belirli saatlerinde öğretmenler olası görüşmeler için serbest bırakılmaktadır.

Almanya’da, öğretmen yetiştirme işi eyaletlere göre farklı biçimde düzenlenmiştir. Her öğretim basamağı için farklı öğretmen yetiştirme söz konusudur. Okulöncesi eğitim öğretmenleri, ortaöğretim II. devredeki sosyal hizmetler meslek okullarında ya da anaokulu öğretmenliği eğitimi veren meslek okullarında, 2-3 yıllık meslek eğitimi görerek yetişmektedir.

SIRA SİZDE

1

Almanya’da okulöncesi eğitimle ilgili olarak hangi kurumlar hizmet vermektedir?

Amerika Birleşik Devletleri

Amerika Birleşik Devletleri (ABD)’nde bugünkü eğitim sisteminin temel yapısı ve ilkeleri 1947 yılında kabul edilen iki yasayla belirlenmiştir. Bu yasalar, “Temel Eğitim Yasası” ile “Okul Eğitimi Yasası”dır. Temel Eğitim Yasası eğitim olanaklarından herkesin eşit olarak yararlanmasını öngörmekte ve ülke genelinde ırk, din, cinsiyet, sosyal statü, ekonomik durum ve aile yapısına dayanan ayrımı yasaklamaktadır.

ABD’de okulöncesi eğitim bazı eyaletlerde zorunlu bazılarında ise zorunlu değildir. ABD’de okulöncesi eğitimin temel amacı, çocukları okula hazırlayıp onların kendilerine güvenmelerini sağlamaktır. 3-5 yaş grubundaki çocukların yaklaşık % 60’ı okulöncesi eğitim kurumlarına kayıtlıdır. 5 yaş grubundaki çocukların ise % 93’ü anaokullarına devam etmektedir.

ABD’de okulöncesi eğitim kurumları çok farklı biçimde desteklenmektedir. Okulöncesi eğitim kurumlarının bazıları devlet, bazıları farklı devletlerin kuruluşları, bazıları sivil toplum kuruluşları, bazıları ise özel girişim ve çeşitli topluluklar tarafından finanse edilmektedir. Bazı kurumlar yarım gün, bazıları ise tam gün hizmet vermektedir. Yarım gün hizmet veren kurumların bazılarında okulöncesi öğ-

ABD’de okulöncesi eğitimin temel amacı, çocukları okula hazırlayıp onların kendilerine güvenmelerini sağlamaktır.

retmenleri sabahdan öğleye kadar çocuklara eğitim vermekte, öğleden sonra ise ailelerle çalışmaktadır. Ev ziyaretleri, aile eğitimi sınıfları, danışmanlık ve diğer aile eğitimi etkinlikleri okulöncesi öğretmenlerinin sorumlulukları arasındadır.

ABD’de normal çocuklar, engelli çocuklar, risk altındaki çocuklar, düşük gelirli aile çocukları ve ana dili İngilizce olmayan çocuklar için farklı okulöncesi eğitim programları bulunmaktadır. Bazı kurumlarda çocukların eğitimi ön plandayken, bazılarında ise çocuk bakımı öncelikli olabilmektedir. Bazı okulöncesi eğitim kurumları çocukların beslenme, sağlık, sosyal ve duygusal gereksinimlerini karşılamayı amaçlarken bazılarının bu tür amaçları bulunmamaktadır.

Amerikan toplumu farklı etnik ve kültürel gruplardan oluştuğu için okulöncesi eğitim programları oluşturulurken bu farklılık göz önünde bulundurulmaktadır. Okulöncesi eğitim kurumlarında çocukların farklı kültürlerle birlikte yaşamayı öğrenmelerinin yanı sıra kendi kültürlerinin özelliklerini de benimsemeleri amaçlanmaktadır. Okulöncesi eğitim kurumlarında Amerikan tarihi ve gelenekleriyle ilişkili olan özel kutlamalar yapılmaktadır. Ancak, bu kurumlarda farklı kültürlerden gelen çocukların kendi kültürlerine özgü özel günlerin de kutlanmasına önem verilmektedir.

ABD’de “Head Start” ve “High Scope” programları yaygın bir biçimde uygulanmaktadır. Head Start programı 1965 yılında ekonomik risk altında bulunan çocuklar ve bu çocukların ailelerine yönelik olarak uygulanmaya başlamıştır. Head Start en uzun süreli ve en başarılı ulusal okula hazırlık programı olarak görülmektedir. Bu program risk altındaki çocuklar ve ailelerine eğitim, sağlık ve beslenme hizmeti vermektedir.

ABD’de 1960’lı yıllarda kurulan High Scope programı etkin öğrenmeyi temel almakta, çocuğu dikkatli ve sistematik biçimde gözlemenin önemini vurgulamaktadır.

ABD’de okulöncesi öğretmenleri, en az lisans düzeyinde öğrenim görmek ve görev yapacakları eyaletin öğretmenlik sertifikasına sahip olmak durumundadır. Bazı okulöncesi eğitim kurumlarında görev almak daha üst düzeyde eğitim almayı gerektirmektedir. ABD’deki okulöncesi öğretmenlerinin gelir düzeyleri eyaletten eyalete farklılık gösterebilmektedir. Bu durum, genelde eyaletlerin vergi sistemlerindeki farklılıktan kaynaklanmaktadır. Çünkü, okulöncesi öğretmenlerinin maaşları ilgili eyaletten toplanan vergilerden karşılanmaktadır.

Head Start, risk altındaki çocuklar ve ailelerine eğitim, sağlık ve beslenme hizmeti veren bir programdır.

High Scope, etkin öğrenmeyi temel alan ve çocuğun dikkatli ve sistematik bir biçimde gözlenmesinin önemini vurgulayan bir programdır.

Amerika Birleşik Devletleri’nde eyaletlere göre okulöncesi eğitim hizmetleri nasıl farklılaşmaktadır?

Avustralya

Avustralya’da okulöncesi eğitimi hizmetleri hayırseverlerin sosyoekonomik açıdan yetersiz koşullar içinde bulunan çocukların bakımı ve eğitimi amacıyla 1895 yılında kurdukları bir kurum tarafından başlatılmış ve ilk anaokulu 1896 yılında bu kurum tarafından Sidney’de açılmıştır.

Avustralya’da okulöncesi dönem çocukları için sağlanan hizmetler yaş grupları bakımından incelendiğinde, üç yaşın altındaki çocuklara sağlanan hizmetin oyun gruplarıyla sınırlı olduğu; bakım hizmetlerinin ise yaş grubundaki çocukların yalnızca % 10’una sağlanabildiği görülmektedir. Avustralya’nın hemen hemen tüm eyaletlerinde 4 yaş çocuklarına sağlanan eğitim olanakları daha yaygın durumdadır. 3-5 yaş grubu çocuklarının yaklaşık % 32’si bir anaokulu ya da anasınıfına devam etmektedir. Avustralya’da 3-5 yaş grubu çocuklarına verilen okulöncesi eğitim hizmetleri çocukların özel gereksinimlerini karşılayabilecek niteliktedir.

Avustralya’da ilk anaokulu 1896 yılında Sidney’de açılmıştır.

Anaokulu ve Anasınıfları: Anaokulu hizmetleri, 1960'lı ve 70'li yıllar boyunca federal ve yerel yönetimlerin maddi ve manevi desteğiyle hızlı bir artış göstermiştir. Anaokulları saatlik hizmet verebildiği gibi, yarım gün ya da tam gün olarak da hizmet verebilmektedir. Bir anaokulunda grup büyüklüğü 3-4 yaş için 20; 4-5 yaş için 25 çocuk ile sınırlandırılmıştır. Her grup için bir okulöncesi öğretmeni ve bir yardımcı görevlendirilmiştir. Anaokulları çocuklara eğitim hizmeti vermenin yanı sıra anne babaları da eğitir. Bu amaçla okulöncesi öğretmenleri, bir taraftan okulda çocukların gelişimine yönelik etkinlikler düzenler; öte yandan, anne babaları uygulanan program ve çocukların gösterdikleri gelişimle ilgili olarak bilgilendirir.

Avustralya'daki coğrafi yapı ve nüfus dağılımı, okulöncesi eğitimde anaokulları ve anasınıflarının yanı sıra farklı eğitim uygulamalarını da beraberinde getirmiştir. Bu uygulamalar,

Avustralya'daki Okulöncesi Eğitim Hizmetlerine İlişkin Uygulamalar:

- Uzaktan Eğitim Programları
- Gezici Anaokulları
- Hastane Programları
- Kurum Merkezli Çocuk Bakımı
- Evlerde Bakım Hizmetleri

- Uzaktan Eğitim Programları,
- Gezici Anaokulları,
- Hastane Programları,
- Kurum Merkezli Çocuk Bakımı
- Evlerde Bakım Hizmetleri

olarak sıralanabilir.

Uzaktan Eğitim Programları: Bu programlar, önceleri basılı araç gereçler ve radyo kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Ancak, günümüzde okulöncesi eğitim alanındaki uzaktan eğitim hizmetleri, bilgisayar, İnternet, uydu bağlantılı televizyon vb. etkileşimli teknolojiler işe koşularak sürdürülmektedir.

Gezici Anaokulları: Bu uygulama, sürekli olarak bir anaokulu eğitim hizmetinden yararlanamayan çocuklara kalıcı hizmet sağlanıncaya kadar eğitim vermeyi amaçlamaktadır. Uzak bölgelerdeki çocukların ulaşabilecekleri en yakın yerde oluşturulacak düzenlemelerle (bina, çadır, otobüs vb.) gezici okulöncesi öğretmeni tarafından eğitim verilmektedir.

Hastane Programları: Hastanede tedavi görmekte olan okulöncesi dönem çocukları için planlanan bu programlar devlet kurumları ve gönüllü kuruluşlar tarafından uygulanmaktadır. Bu programlar kısa süreli anaokulu programları biçiminde gerçekleştirilebileceği gibi uzun süreli oyun programları biçiminde de gerçekleştirilmektedir.

Kurum Merkezli Çocuk Bakımı: Bu uygulama, okulöncesi eğitim hizmetlerinin büyük bir bölümünü oluşturmaktadır. Kurum merkezli çocuk bakımı dendiğinde, öncelikli olarak gündüz bakımevleri ve çocuk bakım evleri gelmektedir. Bu merkezler, haftanın beş günü günde en az sekiz saat hizmet vermektedir. Aileler gereksinimlerine göre ya tam gün ya da düzenli olarak günün belirli saatlerinde bu hizmetten yararlanabilmektedirler.

Evlerde Bakım Hizmetleri: Bu hizmet, bakım gereksinimi olan çocuğa evde bir akraba, komşu, ya da arkadaş tarafından bakılması temeline dayalı bir uygulamadır. Bu uygulama özel bina ya da araç gereci gerektirmemesi nedeniyle devlet tarafından desteklenmektedir. Ailenin ve çocuğun gereksinimine uygun olarak belirlenen bakıcılar, alandaki uzman personel tarafından evde ziyaret edilerek kendilerine gereken eğitim desteği verilmektedir.

Çin Halk Cumhuriyeti

Çin'de okulöncesi eğitim ile ilgili ilk uygulamalar 20. yüzyılın başlarında görülür. Çin, 0-6 yaş arasında bulunan 200 milyon çocuk ile dünyanın en büyük çocuk nüfusuna sahip ülkedir. Bu nedenle, Çin'de okulöncesi eğitime çok önem verilmektedir. Bununla birlikte, Çin'de çocukların yalnızca % 20-25'i okulöncesi eğitime devam etmektedir. Okulöncesi eğitimde okullaşma oranı, kentlerde % 60-70, kırsal kesimde ise % 20-30 oranındadır. Kırsal kesimdeki çocukların büyük bir bölümü okula başlayınca kadar ailesinin yanında kalmaktadır.

Çin'de eğitim politikalarının oluşturulmasından "Ülke Eğitim Komisyonu" adlı bir kurum sorumludur. Bu kurum okulöncesi eğitime ilişkin kural ve standartların yanı sıra anaokulları için program etkinliklerini belirler. Anaokulunun bir günlük programı, hareketli ve sakin etkinliklerden oluşur. Programda, genelde çocukların hareket gereksinimlerini karşılayacak etkinliklere ağırlık verilir. Ancak, bu programa uyulması konusunda herhangi bir zorunluluk yoktur.

Çin'de 0-6 yaş arasındaki çocuklara okulöncesi eğitim hizmeti veren üç tür kurum bulunmaktadır. Bu kurumlar yuva, anaokulu ve anasınıfı olarak hizmet vermektedir.

Yuvalar 0-3 yaş grubundaki çocuklara hizmet veren kurumlardır. Yuvalarda, fiziksel bakım ve beslenme öncelikli amaç olduğundan bu kurumlarda öğretmenlerden çok bakıcı personele gereksinim duyulur.

Anaokulları ise 3-6 yaş arası çocuklara okulöncesi eğitim hizmeti veren kurumlardır. Tam gün temeline dayalı olarak hizmet veren bu kurumlarda erkek ve kızlar sınıflara dengeli olarak yerleştirilmektedir. Çocuklar genelde yaşlarına göre gruplandırılmaktadır. Anaokulları kimi bölgelerde haftada altı gün ve günde 24 saat olarak eğitim hizmeti vermektedir. Anaokullarındaki sınıflarda yaklaşık 30-35 çocuk ile bir öğretmen ve yardımcısı bulunmaktadır. Kırsal kesimde bu sayı 50 ya da 50'nin üzerine çıkabilmektedir.

Diğer bir okulöncesi eğitim kurumu da ilkokullara bağlı **anasınıflarıdır**. Genelde, yarım gün eğitim hizmeti verilen anasınıflarında bilgi ön planda tutulmaktadır. Çocuklar 5 yaşına ulaşınca kadar akademik konulara ağırlık verilmez. Anasınıfları anaokullarına göre daha akademik amaçlı okulöncesi eğitim kurumlarıdır.

Anaokulu programlarında dil, matematik, resim, müzik, doğa bilimleri, temizlik alışkanlıkları ve ahlak gibi konular yer almaktadır. Bu konular işlenerek çocuklar bedensel, zihinsel ve ahlaki yönden geliştirilmeye çalışılır. Çin anaokullarındaki öğretmenlerin, Batılı meslektaşlarına göre öğrencilere daha fazla rehberlik hizmeti verdikleri görülür. Örneğin, dışarıdaki oyun etkinliklerinde bile öğretmenler sık sık oyunlara katılarak çocukları yönlendirmeye çalışırlar. Anaokullarında verilen ahlak eğitimi, programda önemli bir yer tutar. Ahlak eğitimiyle çocuklar, başta sosyal sorumlulukların kazandırılması olmak üzere, ülke, aile, okul, öğretmen ve arkadaşlarını sevmeyi öğrenirler. Ayrıca, ahlak eğitimi paylaşma, alçak gönüllü olma, eleştiriyi kabullenme, kurallara uyma, güven ve iyimserlik duygularını geliştirme gibi konuları da kapsar. Bir anaokulunda gün, genelde çocukların sağlık kontrolünden geçirilmesiyle başlar, bunu serbest oyun ya da sabah sporu izler. Çocukların sabah sporundan çok hoşlandıkları görülür. Anaokullarındaki öğrenmelerin çoğu dans yoluyla gerçekleştirilir. Serbest oyunun süresi çocukların yaşı büyüdükçe artar. Çin anaokullarında her türlü etkinlik grup hâlinde gerçekleştirilir.

Anaokullarında rutin etkinliklere önem verilir. Çünkü, rutin etkinlikler çocuklarda düzen ve disiplin yerleşmesine katkıda bulunur. Çocukların belirlenen ku-

Yuvalar: Çin'de 0-3 yaş grubundaki çocuklara hizmet veren kurumlardır.

Anasınıfları: Genelde yarım gün eğitim hizmeti verilen anasınıflarında bilgi ön planda tutulmaktadır. Anasınıfları anaokullarına göre daha akademik amaçlı okulöncesi eğitim kurumlarıdır.

ral ve emirlere titizlikle uymaları istenir. Söz dinleyen ve uysal davranan çocuklar bayrak, yıldız ya da flama ile ödüllendirilir.

Çalışma yaşamına yoğun olarak katıldıkları için ailelerin sınıf içi eğitim uygulamalarını doğrudan etkilemeleri sınırlı düzeyde gerçekleşmektedir. Her okul, düzenlediği toplantılarda ailelere çocuklarının gelişimleriyle ilgili bilgiler vermektedir. Ayrıca, aileler bir taraftan okula çocuklarının eğitimiyle ilgili öneriler sunmakta, diğer taraftan iyi anne baba olmak için eğitim görmektedir. Ailelerin, çocuklarının eğitimine katılması sürekli olarak teşvik edilmektedir.

Son yıllarda görülen öğretmen yetersizliği nedeniyle, öğretmen yetiştiren kurumlardaki okulöncesi öğretmenliği bölümlerinin sayısı artırılmıştır.

SIRA SİZDE

4

Çin Halk Cumhuriyeti'nin nüfus yapısı okulöncesi eğitimi nasıl etkilemektedir?

Danimarka

Danimarka'da okulöncesi eğitim, kreş, yuva, anaokulu ve anasınıflarında verilmektedir.

Kreş ve Gündüz Bakımevleri: 0-2 yaş grubundaki çocuklara hizmet sunan kreşler, Sosyal İşler Bakanlığına bağlıdır. Devletin ya da belediyelerin maddi yönden desteklediği bu kurumlar, belediye ya da özel kişiler tarafından açılabilir.

Anaokulları: Anaokulları, 3-6 yaş grubundaki çocuklara eğitim hizmetinin verildiği okulöncesi eğitim kurumlarıdır. Anaokulları tam gün ya da yarım gün temeline dayalı olarak çalışır. Tam gün temeline dayalı hizmet veren anaokulları, 19. yüzyıl başlarında çalışan annelerin çocuklarının barınabileceği kurumlar olarak açılmıştır. Bu okullar, o dönemde hayır kurumlarına bağlı olarak çalışmalarını sürdürmüştür. Yarım gün temeline dayalı anaokulları ise daha sonraları kurulmuş ve başlangıçta üst sosyoekonomik düzeyden gelen ailelerin çocuklarına hizmet vermiştir. O dönemde sosyoekonomik düzeyi yüksek olan aileler, çocuklarının özel olarak yetiştirilmiş öğretmenler gözetiminde, kendi yaşatları ile birlikte eğitim almaları gereğine inanmışlar ve yarım günlük kuruluşların hizmete girmesini sağlamışlardır.

Günümüzde, tam gün ya da yarım gün eğitim hizmeti veren anaokulları arasında bu tür farklar söz konusu değildir. Her aile dilediği anaokulunu özgürce seçebilmektedir. Anaokullarının çoğunda karışık yaş grupları bulunmaktadır. Bu kurumlarda, bir yetişkinin gözetiminde, aile atmosferini andıran bir ortamda, büyük ve küçük çocukların bir arada eğitilmeleri amaçlanmaktadır. Anaokulu öğretmenleri, uygulayacakları programı, eğitim sırasında kullanacakları yöntemler ile araç gereçleri seçmekte serbesttir. Anaokulu öğretmenleri, her gün yerine getirmek durumunda oldukları alışılmış etkinliklerin yanı sıra, çocuğun zihinsel, bedensel, sosyal ve psikomotor gelişimini teşvik edecek etkinlikleri de planlar.

Her öğretim yılının başında, çocukların ilgi ve gereksinimleri dikkate alınarak işlenecek konular ve amaçlar okul yöneticileri ile öğretmenler tarafından saptanır. Her hafta yapılacak toplantılarda da konular ve çocukların gereksinimleri dikkate alınarak hangi eğitim etkinliklerinin gerçekleştirileceği planlanır. Ayrıca, bu toplantılarda, çocuklardan beklenen davranışların gerçekleşme düzeyleri değerlendirilir.

Danimarka'daki anaokullarında, konulara göre planlanan etkinliklerin türü, serbest zaman ve anadili etkinlikleri, müzik çalışmaları ve oyunlar biçiminde olup ülkemizdeki uygulamalarla benzerlik göstermektedir. Ancak, en önemli farklılık, bu etkinliklerin her birine, her gün mutlaka yer verilmesidir. Önceden planlanan etkinliklerin uygulanmasında ise tam bir esneklik söz konusudur.

Kreş ve Gündüz Bakımevleri: 0-2 yaş grubundaki çocuklara hizmet sunan kreşler, Sosyal İşler Bakanlığına bağlıdır. Devletin ya da belediyelerin maddi yönden desteklediği bu kurumlar, belediye ya da özel kişiler tarafından açılabilir.

Danimarka’daki anaokulları, çocuklara bazı bilgilerin verildiği bir yer olmaktan daha çok, çocukların etkin oldukları ve serbestçe oyunlar oynadıkları bir yuva niteliği taşımaktadır. Öğretmen, çocuklara çok sık değişen ve onları yaratıcılığa yönlüten oyun ortamları ile onlara ilginç araç gereçleri sunma konusunda kendini sorumlu tutar. Öğrenme sürecinde etkin olan ve araştıran çocukların kendisine rahatlıkla başvurabilecekleri bir rehber rolünü üstlenir. Ayrıca, öğrencilerin yaparak ve yaşayarak öğrenmelerine olanak sağlayacak eğitim ortamları düzenlemeye çalışır. Örneğin, “Sonbaharda Orman” konusunu inceleyen bir öğretmen, oyun odasına getirdiği resimlerle ya da oyun odasının camından dışarı bakarak ormandaki değişiklikleri anlatmak yerine, yakın çevredeki bir ormanda bir hafta kamp kurma gibi etkinlikler düzenlemeyi tercih eder. Çocukları öğrenmeye teşvik etmek ve yaratıcılıklarını geliştirmek için okulunda sık sık değişiklikler yapar. Örneğin, bu amaçla, okulun bir bölümüne resimler asar, grup odasına büyük karton kutulardan panolar yaparak yeni bölümler oluşturur. Büyük bir şehrin tüm ayrıntılarının bulunduğu küçük bir maketini yapar. Herhangi bir kültürü, ait olduğu dönemin özellikleriyle tanıtmak için maketteki bina, araç ve gereçleri aslına sadık kalarak yeniden düzenler.

Anaokullarında anne babalar, eğitime ve okul işlerine önemli ölçüde katkıda bulunurlar. Örneğin hafta sonlarında, çocuklarıyla birlikte anaokulunun boyanması, temizlenmesi gibi işlerde öğretmenlere yardımcı olurlar. Öte yandan, anne ve babalar çocuk gelişimi konusunda yardıma ya da rehberliğe gereksinim duymaları durumunda ise, bu gereksinimleri okulöncesi eğitim kurumu personeli tarafından karşılanır. Anaokulunda her bir grupta 20 çocuk bulunur ve üç öğretmen görev yapar.

Anasınıfları: Anasınıfları, 5-6 yaş grubundaki çocuklara okulöncesi eğitim hizmetinin verildiği eğitim kurumlarıdır. Anasınıflarında, anaokullarında olduğu gibi bütün etkinlikler; çocuğun ilköğretim öncesindeki yaşı, gelişim düzeyi göz önüne alınarak bireysel gereksinimleri üzerinde yoğunlaşmaktadır. 5-6 yaş grubundaki çocukların % 90’ı anasınıfına gitmektedir. Çocukların duyularını eğitmek, motor becerilerini geliştirmek ve kendilerini oyun, şarkı, dans ve fiziksel etkinliklerle ifade etmelerine olanak sağlamak için çeşitli fırsatlar tanınmaktadır. Çocukların sınıfta temel kavramları öğrenmeleri ve deneme yapabilmeleri için her türlü resim, kitap ve araç gereci seçmelerine izin verilmektedir. Anasınıfı çocukları, günde üç saat olmak üzere, haftada beş gün süreyle okula devam ederler. Anasınıflarında çocuk sayısının 22’den fazla olması durumunda, o sınıfa ikinci bir öğretmen atanır. Anasınıflarındaki çocuk sayısı her koşulda 28’den fazla olamaz.

Danimarka’daki okulöncesi öğretmenleri de diğer öğretmenler gibi üniversite eğitiminden geçmek durumundadır. Okulöncesi öğretmenlerinin lisansüstü eğitimleri Danimarka Kraliyet Eğitim Araştırmaları Entitüsünde isteğe bağlı olarak yürütülmektedir.

Anasınıfları: Anasınıfları, 5-6 yaş grubundaki çocuklara okulöncesi eğitim hizmetinin verildiği eğitim kurumlarıdır.

Danimarka’da okulöncesi eğitim hangi kurumlarda verilmektedir?

İngiltere

II. Dünya Savaşı nedeniyle ekonomik zorluklar yaşayan İngiltere’de eğitimde anaokulu desteği, diğer Avrupa ülkelerine göre daha düşüktür. Ancak, 1964-1965 yıllarında, annelerin çalışma yaşamına dönebilmeleri için anasınıflarının açılmasına karar verilmiş; bunun sonucunda, beş yaşın altındaki bütün çocuklara; dört yaşın %90’ına, üç yaşın %50’sine okulöncesi eğitim desteği sağlanması amaçlanmıştır.

Ayrıca, ekonomik olması nedeniyle ilkokullara bağlı anasınıflarının açılması uygun görülmüştür.

1988 yılında yayınlanan “Beş Yaşın Altındaki Çocuklara Yönelik Eğitim Politikaları” adlı raporda, yerel yönetimler, gönüllüler, özel ve kamu kuruluşlarında ki bakıcılar için ulusal düzeyde ilkeler belirlenmiştir. Bu ilkeleri şöyle sıralamak olanaklıdır:

- Yerel yönetimler beş yaşın altındaki çocuklar ile ailelerinin sorumluluğunu üstlenmelidir.
- Çocuklara eğitim, sosyal hizmetler ve sağlık alanlarında eşit fırsatlar sağlanmalıdır.
- Bütün çocuklar nitelikli okulöncesi eğitim ve sağlık hizmetlerinden yararlandırılmalıdır. Gündüz bakım merkezlerinin sayısı artırılmalıdır.
- Yerel yönetimler özel kuruluşlarla iş birliği yapmalıdır.

İngiltere’de yerel yönetimler; ilkokul içinde anasınıfları ve kabul sınıfları olmak üzere iki tür okulöncesi eğitim kurumu oluşturmuştur. İlkokul içindeki anasınıfları, ilkokul eğitimiyle bütünleşmiş olup 3-5 yaş grubu çocuklarına eğitim hizmeti vermektedir. Kabul sınıfları ise henüz zorunlu eğitim yaşının dışında olan çocuklara okulöncesi eğitim hizmetinin verildiği sınıflardır.

İngiltere’de, 0-3 yaş çocukları için gündüz bakım merkezleri ve 3-5 yaş çocukları için de anaokulları bulunmaktadır.

Okulöncesi eğitim olanaklarının yeterince yaygınlaştırılamaması ve okulöncesi eğitim hizmetlerinden yararlanmak isteyen çocuk sayısındaki artışlar nedeniyle, 1960’larda oyun grupları hızla gelişmiş ve çok sayıda anne baba ve çocuk, oyun gruplarına katılmışlardır. Oyun gruplarının işleyişi daha çok gönüllüler yardımıyla olmaktadır. Oyun Grubu Birliği, her yıl kurslar düzenleyerek anne ve babaları grup lideri olarak yetiştirmekte, daha sonra da bu anne ve babaları öğretmen olarak oyun gruplarına yerleştirmektedir. Bu kurumlar, beş yaşın altındaki çocuklar için alternatif bir çevre oluşturmaktadır.

1972’de hayır kurumu olarak kurulan “oyuncak kütüphaneleri” hızlı bir gelişme göstermiştir. 1982 yılı itibariyle ülke genelinde 800 oyuncak kütüphanesinin olduğu belirtilmiştir. Okul saatleri dışında ve hafta sonları açık olan oyuncak kütüphaneleri; çocuk tiyatrosu ve kukla oyunu gibi çeşitli etkinlikler gerçekleştirmektedir. Ayrıca, zihinsel engellilere yönelik hastanelerde de oyuncak kütüphaneleri oluşturulmuştur. Çocuklar, hemşirenin gözetiminde kütüphaneye gelerek oyuncakları kullanabilmektedirler. “Oyuncak Kütüphaneleri Birliği”, oyuncak üreticileriyle birlikte her yıl “İyi Oyuncak Rehberi” adlı bir başvuru kitabı yayımlamaktadır.

İngiltere’de okulöncesi eğitim programında, hem bireysel hem de grup etkinliklerine yer verilmekte ve her çocuğun bireysel özellikleri dikkate alınmaktadır. Okulöncesi eğitim programı; özdenetim, bağımsızlık, paylaşma, fen ve doğa çalışmaları, oyuncakların bakımı ve korunması gibi konulardan oluşmaktadır.

İngiltere’de okulöncesi eğitim kurumlarında öğretmenin en önemli sorumluluğu, çocuğun yaşantısını zenginleştirmek olarak belirlenmiştir. Bunun için program, çocuğu güdüleyecek ve ona sürekli uyarılar sağlayacak bir biçimde planlanmıştır. Anne ve baba katılımı da eğitim uygulamaları içinde önemli bir yer tutmaktadır. Çünkü, aileye yönelik verilen hizmetler, yalnızca çocuğa yönelik olanlardan daha çok yararlı olmaktadır. Bu nedenle, okulöncesi eğitim kurumları, 0-5 yaş çocuklarının gereksinimleri ve gelişmeleri konularında anne ve babalara yönelik çeşitli kurslar düzenlemektedir.

Oyuncak kütüphaneleri, 1972 yılında hayır kurumu olarak kurulmuş ve hızlı bir gelişme göstermiştir. Okul saatleri dışında ve hafta sonları açık olan oyuncak kütüphaneleri; çocuk tiyatrosu ve kukla oyunu gibi çeşitli etkinlikler gerçekleştirmektedir.

Öte yandan, İngiltere’de özel eğitime gereksinim duyan çocukların yaşlıları ile birlikte eğitilebilmeleri için entegre anaokulları açılmış ve bu okullarla ilgili eğitim programları hazırlanmıştır. Oyuncak kütüphaneleri de özel eğitime gereksinim duyan çok sayıda çocuğa hizmet vermektedir.

Okulöncesi öğretmeni, beslenme, bakım ve güvenlik konularında bilgi sahibidir. Öğretmen okulda her zaman etkin, dikkatli ve uyanık olmak durumundadır. Öğretmen, okulun sağlayacağı güvenlik önlemleri ile birlikte, çocuğun fiziksel sağlığını denetim altında bulundurur, çocuğu sürekli destekler ancak doğrudan müdahalede bulunmaz. Bir başka deyişle, öğretmen giderek bağımsız bir kişilik yapısı geliştiren çocuğa sadece yardımcı olmaya çalışır. Öğretmenin sorumluluğu, sadece sınıftaki çalışmaları başarılı bir biçimde sürdürmek değil, aynı zamanda okul dışındaki program geliştirme etkinliklerine de katılmak ve anne babalara danışmanlık hizmeti vermektir.

İngiltere’deki oyuncak kütüphanelerinde ne tür etkinlikler gerçekleştirilmektedir?

SIRA SİZDE

6

İtalya

İtalya’da 1827 yılında ilk kez orta sınıf çocukları için Ferrante Aporti tarafından paralı bir çocuk bakım merkezi açılmıştır. Bu merkez resmî okul olarak hükümet tarafından onaylanmıştır. 1907 yılında da Lorenzo’da, her binada, çalışan annelerin altı yaşından küçük çocuklarının bakılacağı bir oda ayrılmıştır. “Çocuk evleri” olarak adlandırılan bu kurumların yönetimi Maria Montessori’ye verilmiştir.

İtalya’da çocuk bakımıyla ilgili ilk yasa 1925 yılında çıkarılmıştır. Bu yasa gereksinimleri karşılamada yetersiz kalınca 1968 yılında yeni bir yasa çıkarılmıştır. Bu yasada, tüm çocukların eğitilmeleri gerektiği vurgulanmıştır. İtalya’daki okulöncesi eğitim kurumları, çocukların kendiliğinden gelişmelerini ve özgür irade gücüne kavuşmalarını sağlayan eğitim ortamları olarak kabul edilmektedir.

Zorunlu eğitime başlama yaşı 6 olarak belirlenen İtalya’da okulöncesi eğitim isteğe bağlıdır. Okulöncesi eğitim hizmetleri, 6 aylık-3 yaş arasındaki çocukların kabul edildikleri çocuk bakım merkezleri ile 3-6 yaş arasındaki çocukların kabul edildikleri anaokullarında verilmektedir. Anaokullarında yer sorunuyla karşılaşılması durumunda, genç ve evli olmayan anne babaların çocuklarına öncelik tanınmaktadır. İtalya’da okulöncesi eğitim veren bu kurumların dışında, “Agazzi Okulları”, “Montessori Okulları” ve “Reggio Emilia Okulları” göze çarpmaktadır.

Agazzi kardeşler tarafından kurulan Agazzi Okulları, bütün çocukların oyun oynamayı bildiği ve bu yolla her şeyi öğrenebileceği düşüncesine dayanmaktadır. Aile yapısını ve dikey yaş gruplarını model alan Agazzi yöntemi İtalya’da büyük bir yaygınlık kazanmıştır.

Maria Montessori akıl hastanelerinde çalışırken yetişkin hastalarla bir arada tutulan ve yeterli ilgi görmeyen çocuklarla ilgilenmiştir. Zihinsel özür-lülerin eğitimi üzerine yaptığı çalışmalar da devletçe desteklenmiştir. Montessori’ye göre okul, toplumsal uyarılma aracı değil, öğrenim kurumu olmalıdır. Montessori araçları bu öğrenimi sağlamak için geliştirilmiştir. Montessori yöntemi İtalya’da çok eleştirilmesine karşın pek çok ülkede başarıyla uygulanmıştır.

Aile ile okul arasında yoğun bir ilişkinin gerçekleştirildiği Reggio Emilia okullarında, sanat ve estetik konuları ile çevreye çok fazla önem verilmektedir. Bu okullar İtalyan kültürünü yansıtmakla birlikte değişik ülkeler tarafından model alınmıştır.

İtalya’da hükümet tarafından ekonomik olarak desteklenmeyen programlar da bulunmaktadır. Kiliseler ile büyük şirketlerin desteklediği okulöncesi eğitim kurumları buna örnek olarak verilebilir.

Çocuk bakım merkezleri: 6 aylık-3 yaş arasındaki çocukların kabul edildikleri okulöncesi eğitim kurumları.

İtalya’da ilki 1977 yılında açılan oyuncak kütüphaneleri hızlı bir gelişim göstermiştir. Hastanelerde de özürlü çocuklar için oyuncak kütüphaneleri açılmıştır. Açılan bu kütüphaneler ile özel eğitime gereksinim duyan çok sayıdaki çocuğa eğitim hizmeti verilmiştir. Bu hizmetlerin çoğalmasıyla, okulöncesi eğitim çalışmalarının niteliğinde iyileşmeler görülmüştür.

İtalya’da özel eğitime bakıldığında tam bir birliğin sağlanamamış olduğu görülmektedir. 1987-1988 yıllarında özel eğitime muhtaç çocukların ilkököl düzeyinde kaynaştırılması öngörülmüştür. Okulöncesi alanda ise oyuncak kütüphanelerinin çok sayıda özel eğitime muhtaç çocuğa hizmet verdiği görülmektedir.

İtalya’da 1968 yılında çıkarılan bir yasayla öğretmenlerin dört yıllık enstitülerde yetiştirilmeleri öngörülmüştür. 1974 yılında çıkarılan bir yasayla da tüm öğretmenlerin üniversite mezunu olması zorunlu kılınmıştır. Devlet okullarında çalışan öğretmenler iki yılda bir sınavdan geçmek zorundadır. Öğretmenler, eğitim programlarını sınıflarında tam olarak uygulamakla birlikte, öğretim yöntem ve tekniklerinin seçimi konusunda serbesttir.

SIRA SİZDE

7

İtalya’da hangi tür okulöncesi eğitim programları yaygın olarak uygulanmaktadır?

TÜRKİYE’DE OKULÖNCESİ EĞİTİM

Cumhuriyet Öncesi Dönemi

Osmanlı Devleti döneminde, ülkemizde azınlık ve yabancıların anaokullarına karşılık “sıbyan mektepleri” vardı. Ancak, bu okullar bugünkü anaokullarının yerini tutmaktan çok uzaktı.

19. yüzyıl sonları ile 20. yüzyıl başlarında, yerli halkın dışında kalan azınlık ve yabancıların büyük kentlerde anaokullarına sahip oldukları görülmektedir. Emrullah Efendinin Nazırlığı sırasında “Tedrisat-ı İptidaiye Kanunu Muvakkatı” (Geçici İlköğretim Yasası) çıkarılmıştır. Bu yasada, ana mektepleri ve sıbyan sınıflarının ilköğretime bağlı olduğu belirtilmektedir. Yasanın 3., 4. ve 5. maddelerinde “ana mektepleri”nin Osmanlı Devleti’nin her yöresinde açılacağı belirtilerek öğrencilerin yaşları, öğretim teknikleri, ders araçları ve okulların kuruluşunda gözetilecek temel ilkeler açıklanmıştır. Bu yasanın çıkışından yaklaşık iki yıl sonra “Ana Mektepleri Nizamnamesi” (Anaokulları Tüzüğü) yayımlanmıştır. Yayımlanan Nizamnamede “İptidai Mekteplerin” (ilkokul) ilk basamağı olarak “ana mektepleri”nin açılması önerilmiştir. Nizamnamenin 3. maddesi ilköğretim kuruluşlarını ana mektepleri, sıbyan sınıfları ve ilkokullar olarak belirlemiştir. Ana mekteplerinin 4-7 yaş arası çocuklara eğitim vermek üzere ilkokullara bağlı ya da bağımsız olarak açılması düşünülmüştür. Ayrıca, bu yasayla ilkokullarda 5-6 yaş çocukları için sıbyan sınıflarının açılması istenmiştir. 1913 yılında yürürlüğe giren “Geçici İlköğretim Yasası” ve ona bağlı olarak çıkarılan “Anaokulları Tüzüğü” ile ülkemizde ilk kez okulöncesi eğitimle ilköğretimin birbirinden ayrıldığı görülmektedir. Bu yasayla ilkokula başlama yaşı yedi olarak kabul edilmiştir. 1915 yılında ilk kez devlet tarafından İstanbul’da “Ana Öğretmen Okulu” açılmıştır. Bu okul I. Dünya Savaşının başlamasından sonra 1919 yılında eğitim öğretime kapatılmıştır. Böylece, devletin açmış olduğu anaokulları da kapanmaya başlamıştır.

SIRA SİZDE

8

Geçici İlköğretim Yasası’nın okulöncesi eğitim açısından önemi nedir?

Cumhuriyet Dönemi

Cumhuriyet’in ilân edildiği yıllarda, 38 ilde 80 anaokulu bulunmaktaydı ve bu kurumlarda 5880 çocuğa okulöncesi eğitim hizmeti verilmekteydi. Anaokullarını yaygınlaştırmak amacıyla 1927-1928 öğretim yılında Ankara’da öğretim süresi iki yıl olan “Ana Öğretmen Okulu” açılmış ve bir yıl sonra da bu okul kapatılarak İstanbul’daki Kız Öğretmen Okuluna nakledilmiştir. İki yıl süreyle açık kalan bu okul daha sonra Bakanlık tarafından kapatılmıştır.

Resmî anaokullarının Türkiye’deki etkinlikleri, bu iki ana öğretmen okulunun açılma ve kapanma dönemlerine rastlamaktadır. Bundan sonraki dönemlerde okulöncesi eğitimin önemi, çeşitli eğitim kurullarında ve Milli Eğitim Şûralarında ele alınmasına karşın olanakların yetersizliği nedeniyle gözle görülür bir ilerleme sağlanamamıştır. 1960 yılında okulöncesi eğitim alanına öğretmen yetiştirmek üzere Kız Teknik Öğretmen Okulunun Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü ayrı bir bölüm haline getirilmiştir.

1961 yılında yürürlüğe giren “222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu”nda okulöncesi eğitime yer verilmesi nedeniyle okulöncesi eğitimle ilgili çalışmalar hız kazanmıştır. Bunun sonucunda 1962 yılında “Anaokulları ve Anasınıfları Yönetmeliği” çıkarılmıştır. 1973 yılında yürürlüğe giren “1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu”nda da Türk Milli Eğitim Sisteminin genel yapısı içinde okulöncesi eğitime örgün eğitim sistemi içinde yer verilmiş ve bu okulların nasıl kurulacağı açıkça belirtilmiştir.

İlköğretim çağına girmemiş çocukların eğitimine verilen önem nedeniyle, 1992 yılında yürürlüğe giren Milli Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkındaki 3797 sayılı Kanunla Merkez Teşkilatında yeni bir birim olarak Okulöncesi Eğitimi Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Bu birimle birlikte, okulöncesi eğitim hızlı bir gelişme göstermiştir.

Milli Eğitim Şûralarında Okulöncesi Eğitim

Okulöncesi eğitim konusu günümüze değin 17 kez toplanan kimi Milli Eğitim Şûralarında ele alınmıştır. Okulöncesi eğitimin ele alındığı şûralar ile bu şûralarda alınan kararlar özet olarak aşağıda sunulmuştur.

V. Milli Eğitim Şûrası: 1953 yılında toplanan V. Milli Eğitim Şûrasında, anaokullarına öğretmen yetiştirmek amacı ile yurtdışına eleman gönderilmesi, özel ana-okullarına vergi muafiyeti, devlet elindeki uygun binaların anaokulları için ayrılması, okulöncesi eğitimi ile ilgili yayınların Milli Eğitim Bakanlığı tarafından basılması önerilmiştir.

IX. Milli Eğitim Şûrası: 1974 yılında toplanan IX. Milli Eğitim Şûrasında, okulöncesi eğitimin amaç ve görevlerinden söz edilmiştir. Ayrıca, okulöncesi eğitim kurumlarının bağımsız anaokulları olarak kurulabileceği gibi gerekli görülen yerlerde temel eğitim kurumlarının birinci devresine bağlı anasınıfları hâlinde ya da diğer öğretim kurumlarına bağlı uygulama sınıfları olarak açılabilmesi karara bağlanmıştır.

X. Milli Eğitim Şûrası: 1981 yılında toplanan X. Milli Eğitim Şûrasında, okulöncesi eğitim ayrıntılı olarak ele alınmış; anasınıfı programları, anasınıfının amaçları, anasınıfında içerik ve etkinlik kategorileri açıklanmıştır. Ayrıca, anasınıfı programlarının Türk eğitim sisteminde temel eğitimin ilk aşaması olarak kabul edilmesi, kırsal ve gecekondu yörelerinde hizmetlere öncelik verilmesi, anasınıflarını denetleyecek müfettişlerin eğitilmesi, öğretmenler için el kitabı ve ana-

sınıfı çocukları için eğitim ve oyun araçlarının Milli Eğitim Bakanlığı Ders Aletleri Yapım Merkezinde geliştirilmesi konularında öneriler getirilmiştir.

XII. Milli Eğitim Şûrası: 1988 yılında toplanan bu şûrada, anaokulu ve ana sınıfı öğretmeni gereksiniminin yükseköğretim tarafından karşılanması olanaklı oluncaya kadar var olan öğretmenlerin yanına “öğretmen yardımcısı” ya da “eğitici” verilmesi konusunda gerekli çalışmalar yapılması; lise ve dengi okul mezunlarının, kendilerine verilecek eğitimden sonra bu amaçla işe yerleştirilmeleri kararlaştırılmıştır.

XIV. Milli Eğitim Şûrası: 1993 yılında toplanan XIV. Milli Eğitim Şûrasında, okulöncesi eğitimin geliştirilerek yaygınlaştırılması, kalkınma planlarındaki hedeflere ulaşılması, işletmelerde kreş açma uygulamasının sağlanması ve kapsamının geliştirilmesi konusunda yasa ve yönetmelik hazırlama çalışmalarına başlanması, toplu konut projelerinde okulöncesi eğitim kurumuna yer ayrılması, kurum ve kuruluşların okulöncesi eğitim kurumu açması için teşvik edilmesi ve desteklenmesine karar verilmiştir. Yine aynı şûrada; gelir düzeyi düşük ailelerin bulunduğu merkezlerde ikili eğitim yapacak anaokulları projesinin gerçekleştirilmesi, okulöncesi eğitimin yaygınlaştırılması amacı ile “Yap İşlet Devret” modelinden yararlanılması, örnek projelerin geliştirilmesi, okulöncesi eğitim kurumları için paket programların oluşturulması, okulöncesi eğitimle ilgili bütün yasa ve yönetmelikleri kapsayacak biçimde bir “Okulöncesi Eğitimi Yasası” çıkarılması ve “Okulöncesi Eğitim Merkezleri”nin kurulması önerilmiştir.

XV. Milli Eğitim Şûrası: 1996 yılında toplanan XV. Milli Eğitim Şûrası’nda, alınan en önemli kararlardan biri okulöncesi eğitimin iki yıl olarak zorunlu eğitime dahil edilmesidir. Ayrıca, bu şûrada yoğun göç alan illerde derslik gereksiniminin karşılanması, okul binalarının yapımında okulöncesi çocuklarının gereksinimi doğrultusunda fiziksel düzenlemelerin yapılması ve “Aile Katılımı Programları” ile “Ana Baba Okulları”nın yaygınlaştırılması konularında kararlar alınmıştır.

XVII. Milli Eğitim Şûrası: 2006 yılında toplanan XVII. Milli Eğitim Şûrası’nda, 60-72 aylık çocukluk çağını kapsayan okulöncesi eğitim döneminin zorunlu duruma getirilmesi için çalışmalara başlanması, bağımsız anaokullarına rehber öğretmen atanmasının zorunlu olması, okulöncesi eğitim kurumlarının açılmasında özel sektörün teşvik edilmesi, kaynak aktarımı, arsa ve bina temini konusunda yerel yönetimlere yasal sorumluluk verilmesi, okulöncesi eğitim hizmeti veren kreş, gündüz bakımevi, çocuk yuvaları, özürllüler için rehabilitasyon merkezleri vb. sosyal tesislerin yapılarının geliştirilmesi amacıyla devlet desteği ve teşviklerinin artırılması ve bu kurumlara vergi muafiyeti getirilmesi, belediyeler, il özel idareleri, kamu iktisadi teşekkülleri, vakıflar ve diğer müteşebbislerin okulöncesi eğitim kurumu açmaları için teşvik edilmeleri, 1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Yasası’nda, gerekli düzenlemeler yapılarak “Okulöncesi Eğitimi Yasası” çıkarılması, ülkemizde okulöncesi eğitim alacak çocuk sayısı ve nüfus bilgileri hakkında Türkiye İstatistik Kurumu, sağlık, nüfus müdürlükleri, muhtarlıklar ile milli eğitim müdürlükleri arasında eş güdüm ve bilgi akışının sağlanması, rehberlik hizmetlerine okulöncesi eğitimden başlanması Cumhuriyet’in 100. yılını kutlayacağımız 2023 yılında okulöncesi eğitim dönemindeki 36-60 aylık çocuklar için okullaşma oranının % 80’e ulaştırılması ve genel bütçeden okulöncesi eğitime ayrılan payın artırılması gibi kararlar alınmıştır.

Kalkınma Planlarında Okulöncesi Eğitim

Okulöncesi eğitim konusu beş yıllık kalkınma planlarında da ele alınmıştır. Okulöncesi eğitimin ele alındığı kalkınma planları ile bu planlarda alınan kararlar aşağıda özet olarak verilmiştir.

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planında okulöncesi eğitim hizmetlerinin geliştirilmesi amacıyla anaokulları, ilkokullara bağlı anasınıfları ve çocuk yuvalarının açılması planlanmıştır.

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında kaynakların sınırlılığı ve okulöncesi eğitim alanına yeterince önem verilmemesi nedeniyle, okulöncesi eğitimdeki gelişmenin yeterli düzeyde olmadığı belirtilmiştir. Ayrıca, 3-6 yaş grubundaki çocukların ancak %1,1'inin okulöncesi eğitimden yararlanmakta olduğu ifade edilmiştir. Bu nedenle, en çok kentleşmiş yörelerden başlamak üzere özellikle gecekondu ve işçi çocukları hedef alınarak geliştirilecek olan okulöncesi pilot uygulamalarının ele alınması ve sonuçlarına göre yaygınlaştırılması planlanmıştır.

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planında da çalışan annelerin yoğun olduğu kent merkezleri ile gecekondu bölgelerinde ve kalkınmada öncelikli yörelerde anasınıflarının hızla yaygınlaştırılmasının sağlanması ve okulöncesindeki okullaşma oranının %10'a çıkarılması planlanmıştır.

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planında ise plan dönemi sonunda okullaşma oranının %11,5'e çıkarılması hedeflenmiştir.

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planında, 1994-1995 öğretim yılında okulöncesi eğitimde okullaşma oranının %5,1 olduğu belirtilmiştir. Yedinci Plan dönemi sonunda okulöncesi eğitimdeki okullaşma oranının %16 olarak gerçekleşmesi hedeflenmiştir.

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planında, okulöncesi eğitimde okullaşma oranının %25'e çıkarılması ve eğitimin yaygınlaşmasında merkezi yönetimin yanı sıra yerel yönetimler, gönüllü kuruluşlar ile özel sektörün katkısının sağlanması hedeflenmiştir.

2007-2013 yılları arasındaki dönemi kapsayan Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planında, eğitim ve sağlık sektörlerinin yatırım paylarının artırılması vurgulanarak okulöncesi eğitimdeki okullaşma oranının % 50'ye çıkartılması hedeflenmiştir.

Okulöncesi Eğitimle İlgili Resmi ve Özel Kuruluşların Çalışmaları

Okulöncesi eğitimle ilgili çalışma yapan kuruluşları; Milli Eğitim Bakanlığına bağlı kuruluşlar; Başbakanlığa bağlı kuruluşlar, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına bağlı kuruluşlar, üniversiteler ve gönüllü kuruluşlar olarak gruplandırmak olanaklıdır. Bu kuruluşlar tarafından gerçekleştirilen çalışmaları şöyle özetlemek olanaklıdır:

Milli Eğitim Bakanlığının Çalışmaları: Milli Eğitim Bakanlığının okulöncesi eğitim ile ilgili çalışmaları, Okulöncesi Eğitimi Genel Müdürlüğü, İlköğretim Genel Müdürlüğü, Kız Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü, Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Çıraklık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü, Özel Öğretim Kurumları Genel Müdürlüğü tarafından yürütülmektedir.

Ülkemizde İlköğretim Genel Müdürlüğüne bağlı ilköğretim okulları bünyesinde açılan anasınıflarında verilen okulöncesi eğitim hizmetleri bu alandaki en yaygın uygulamadır.

Anaokullarında verilen okulöncesi eğitim hizmetleri Okulöncesi Eğitimi Genel Müdürlüğünün sorumluluğundadır. Okulöncesi Eğitimi Genel Müdürlüğü, okulön-

cesi eğitimin yaygınlaştırılması, niteliğinin geliştirilmesi ve öğretmen gereksiniminin karşılanması için birçok kurum ve kuruluşla iş birliği yaparak proje ve çalışmalar yürütmektedir. Okulöncesi Eğitimi Genel Müdürlüğünce yürütülen projeler aşağıda kısaca özetlenmiştir.

Okulöncesi Eğitimi Genel Müdürlüğü Tarafından Yürütülen Projeler:

“Minik Eller Birleşsin Projesi” ile gereksinim sahibi okulöncesi eğitim kurumlarının oyuncak ve eğitici araç gereç gereksiniminin karşılanması amaçlanmıştır.

Anne Çocuk Eğitim Vakfı (AÇEV) iş birliği ile “7 Çok Geç” Kampanyası düzenlenmiştir. Bu kampanya ile okulöncesi eğitim oranının en düşük olduğu 10 ildeki çocukların sağlıklı büyüme ve gelişmelerine katkı sağlanması amaçlanmıştır.

Okulöncesi Veli Çocuk Eğitim Programı (OVÇEP) Projesi, okulöncesi eğitim kurumlarına devam eden, 61-72 ay çocuklarının sınıf ve ev ortamında zihinsel gelişimlerinin desteklenmesi, ilköğretime hazırlanmaları ve okul aile iş birliğinin güçlendirilmesi amacıyla uygulamaya konulmuştur.

“Yaz Okulları Projesi” okulöncesi eğitimden yararlanamayan, sosyoekonomik yetersizlikleri olan ailelere ve çocuklarına okulöncesi eğitimin ulaştırılması amacıyla düzenlenmiştir.

“Mobil Anaokulu Projesi,” maddi olanakları yetersiz ailelerin yaşadığı bölgelerde 36-72 aylar arasında bulunan çocuklara ve ailelerine ulaşarak okulöncesi eğitimi yaygınlaştırmak, bir okulöncesi eğitim kurumuna devam edemeyen bu çocukların gelişimlerini desteklemek ve aileleri çocukların eğitimi konusunda bilinçlendirmek amacıyla kurum merkezli okulöncesi eğitime alternatif olarak düzenlenmiştir.

Okulöncesi Eğitimi Genel Müdürlüğü ile Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği (TÜSİAD) iş birliği ile düzenlenen “Okulöncesi Eğitimi Pilot Projesi” kapsamında, İstanbul ilinde okulöncesi eğitimden yararlanma oranlarının düşük olduğu ilçelerde okulöncesi eğitimi yaygınlaştırmak amacıyla, 2006-2007 öğretim yılında 17 ana sınıfı için donatım malzemesi, bu sınıflarda görevli öğretmenlerin hizmet içi eğitimleri ve 178 anasınıfı için beslenme desteği sağlanmıştır.

“Gülümseyen Gelecek Projesi” ile gereksinim gösteren anasınıflarının donatımları ile oyun parkları yapılarak okulöncesi eğitime destek sağlanmıştır. Bu bağlamda 81 ilde toplam 250 ana sınıfının donatımı ya da oyun parkı yapılmıştır.

“Sen de Oyun Oyna Projesi,” okulöncesi eğitim kurumlarının oyuncak ve eğitici araç gereç gereksinimlerini karşılamak amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü bünyesindeki çalışmalar kapsamında 573 Sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin 7. maddesine göre tanısı konulmuş özel eğitim gerektiren çocuklar için okulöncesi eğitim zorunlu hâle getirilmiştir.

Kız Teknik Öğretim Genel Müdürlüğüne bağlı olarak, Kız Meslek Lisesi ve Anaokulu Kız Meslek Liselerinde “Uygulama Sınıfları”nda okulöncesi dönem çocuklarına eğitim hizmeti verilmektedir.

Çıraklık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü tarafından da usta öğretici (eğitici anne) gereksiniminin karşılanmasına yönelik olarak “Eğitici Anne Eğitimi Kursları” açılmakta ve yürütülmektedir.

Başbakanlık Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu: Bu kurum, kreş ve gündüz bakımevleri, 4-12 yaş korunmaya muhtaç çocuklar için “çocuk yuvaları” ile okulöncesi eğitim alanında hizmet vermektedir.

Kamu Kurum ve Kuruluşları: Kamu kurum ve kuruluşlarınca açılan çocuk bakımevlerinin yönetmelik esaslarına uygunluğu, Sosyal Hizmetler Çocuk Esirge-

me Kurumu Genel Müdürlüğü; eğitim etkinlikleri ise Milli Eğitim Bakanlığı tarafından denetlenmektedir.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı: Bu Bakanlık, 4857 Sayılı İş Yasası gereğince çıkarılan gebe ya da çocuk emziren kadınların çalıştırılma koşullarıyla emzirme odaları ya da çocuk bakım yurdu (kreş) kurulmasına ilişkin yönetmeliğin uygulanmasından sorumludur.

2006-2007 öğretim yılında okulöncesi eğitim kurumlarının genel durumu Çizelge 3.1'de gösterilmiştir.

Milli Eğitim Bakanlığı	Kurum	Öğrenci	Öğretmen
Anaokulları Toplamı (resmî-özel)	1 369	100 168	5 105
Bağımsız Anaokulu	786	80 767	3 217
Özel Anaokulları	583	19 401	1 888
Anasınıfları Toplamı (resmî-özel)	19 306	540 681	19 670
Yaz Anaokulları ve Anasınıfları	-	10 441	-
Mobil Anaokulları	-	1 286	-
SHÇEK	1 372	24 113	3 548
657 SK. 191. Maddesine Göre Açılan Kurumlar	481	17 357	1 363
Özel Okullar Bünyesindeki Anasınıfları	661	16 999	1 741
Genel Toplam	20 675	640 849	24 775

Tablo 3.1

Okulöncesi Eğitim Kurumlarının Genel Durumu (2006-2007 Öğretim Yılı)

Kaynak: MEB, 2006-2007

Üniversitelerin Çalışmaları: Üniversiteler, okulöncesi eğitim alanında lisans ve lisansüstü düzeyde eğitim yapmakta, ayrıca, uygulama anaokulları ile alana hizmet vermektedir. 1997-1998 öğretim yılında eğitim fakültelerinde gerçekleştirilen yeni yapılanma, birçok eğitim fakültesinde ilköğretim bölümüne bağlı olarak okulöncesi öğretmenliği programlarının açılmasını sağlamıştır. Bu programlar yoluyla okulöncesi eğitim alanına öğretmen yetiştirilmektedir.

Gönüllü Kuruluşlar: Dünyada olduğu gibi, ülkemizde de okulöncesi eğitimin yaygınlaştırılmasında ve sorunlarının çözülmesinde gönüllü kuruluşlar önemli rol oynamaktadır.

Türkiye Okulöncesi Eğitimi Geliştirme Derneği: Bu dernek, 1960'lı yıllarda Ankara'da kurulmuştur. "Dünya Okulöncesi Eğitimi Kuruluşu"nun bir üyesi olan bu dernek, okulöncesi eğitime yönelik konferans vb. bilimsel etkinlikler düzenleyerek okulöncesi eğitimin tanıtılmasına ve yaygınlaştırılmasına önemli katkılar sağlamaktadır.

Özet

Çeşitli ülkelerde okulöncesi eğitim hizmeti veren kurumları tanıyabilmek

Almanya'da okulöncesi eğitim hizmetleri, kreş, yuva, anaokulu ve anasınıflarında verilmektedir. Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nde ise okulöncesi eğitim hizmetlerinin sunumu eyaletten eyalete farklılık göstermektedir. Okulöncesi eğitim kimi eyaletlerde zorunlu, kimilerinde ise isteğe bağlıdır. ABD'de "Head Start" ve "High Scope" programları yaygın bir biçimde uygulanmaktadır. Avustralya'da okulöncesi eğitim hizmetleri 3-5 yaş grubu çocuklarına anaokulları ya da anasınıflarında verilmektedir. Avustralya'daki coğrafi yapı ve nüfus dağılımı, okulöncesi eğitimde anaokulları ve anasınıflarının yanı sıra farklı eğitim uygulamalarını da beraberinde getirmiştir. Bu uygulamalar, "Uzaktan Eğitim Programları," "Gezici Anaokulları," "Hastane Programları," "Kurum Merkezli Çocuk Bakımı" ve "Evlerde Bakım Hizmetleri" olarak sıralanabilir. Çin'de okulöncesi eğitim hizmetleri yuva, anaokulu ve anasınıflarında verilmektedir. Danimarka'da ise okulöncesi eğitim, kreş, yuva, anaokulu ve anasınıflarında verilmektedir. İngiltere'de ilköğretim içinde "anasınıfları" ve "kabul sınıfları" olmak üzere iki tür okulöncesi eğitim kurumu bulunmaktadır. İngiltere'de 0-3 yaş grubundaki çocuklar için gündüz bakım merkezleri, 3-5 yaş grubundaki çocuklar için de anaokulları bulunmaktadır. İtalya'da okulöncesi eğitim hizmetleri, çocuk bakım merkezleri ile anaokullarında verilmektedir. İtalya'daki programlar büyük ölçüde Agazzi ve Montessori'nin etkisi altında kalmıştır.

Çeşitli ülkelerin okulöncesi eğitimdeki okullaşma oranlarına örnekler verebilmek

Almanya'da altı yaş öncesi çocukların eğitimini kapsayan okulöncesi eğitim, zorunlu olmayıp isteğe bağlıdır. ABD'de 3-5 yaş arasındaki çocukların yaklaşık % 60'ı okulöncesi eğitim programlarına kayıtlıdır. 5 yaş grubunun ise % 93'ü anaokullarına devam etmektedir. Avustralya'nın hemen hemen tüm bölgelerinde 4 yaş çocuklarına sağlanan eğitim olanakları yaygın durumdadır. Avustralya'da 3-5 yaş çocuklarının yaklaşık % 32'si bir anaokulu ya da yuvaya devam etmektedir. Çin, 0-6 yaş arasında bulunan 200 milyon çocuk ile dünyanın en büyük çocuk nüfusuna sahip ülkedir. Çin'de okulöncesi eğitime çok önem verilmektedir. Bununla birlikte, Çin'de çocukların yalnızca % 20-25'i okulöncesi eğitime devam etmektedir. Çin'de okulöncesi eğitimde okullaşma oranı, kent-

lerde % 60-70, kırsal kesimde ise % 20-30 düzeyindedir. Danimarka'da 5-6 yaş grubundaki çocukların % 90'ı anasınıfına gitmektedir. Zorunlu eğitime başlama yaşı 6 olarak belirlenen İtalya'da ise okulöncesi eğitim tamamen isteğe bağlıdır.

Türkiye'de Cumhuriyet öncesi dönemde okulöncesi eğitimin tarihsel gelişimini kavrayabilmek

Ülkemizde okulöncesi eğitim Osmanlı döneminde "sıbyan mektepleri" ile başlamıştır. 19. yüzyıl sonları ile 20. yüzyıl başlarında, yerli halkın dışında kalan azınlık ve yabancıların büyük kentlerde anaokullarına sahip oldukları görülmektedir. Bu dönemde Ana Mektepleri Nizamnamesi, Geçici İlköğretim Yasası ve Anaokulları Tüzüğü okulöncesi eğitimin tarihsel gelişimini etkileyen önemli gelişmelerdendir. Ana Mektepleri Nizamnamesi'nde "İptidaî Mekteplerin" ilk basamağı olarak "ana mektepleri"nin açılması önerilmiş ve ilköğretim kuruluşları ana mektepleri, sıbyan sınıfları ve ilkokullar olarak belirlemiştir. 1913 yılında yürürlüğe giren "Geçici ilköğretim Yasası" ve ona bağlı olarak çıkarılan "Anaokulları Tüzüğü" ile ülkemizde ilk kez okulöncesi eğitimle ilköğretim birbirinden ayrılmıştır. 1915 yılında ilk kez devlet tarafından İstanbul'da "Ana Öğretmen Okulu" açılmıştır.

Türkiye'de Cumhuriyet döneminde okulöncesi eğitimin tarihsel gelişimini kavrayabilmek

Anaokullarını yaygınlaştırmak amacıyla 1927-1928 öğretim yılında Ankara'da öğretim süresi iki yıl olan "Ana Öğretmen Okulu" açılmış ve bir yıl sonra da bu okul kapatılarak İstanbul'daki Kız Öğretmen Okulu'na nakledilmiştir. 1960 yılında okulöncesi eğitim alanına öğretmen yetiştirmek üzere Kız Teknik Öğretmen Okulu'nun Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü ayrı bir bölüm hâline getirilmiştir. 1961 yılında yürürlüğe giren "222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu"nda okulöncesi eğitime yer verilmesi nedeniyle okulöncesi eğitimle ilgili çalışmalar hız kazanmıştır. Bunun sonucunda 1962 yılında "Anaokulları ve Anasınıfları Yönetmeliği" çıkarılmıştır. 1973 yılında yürürlüğe giren "1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu"nda da Türk Milli Eğitim Sisteminin genel yapısı içinde okulöncesi eğitime örgün eğitim sistemi içinde yer verilmiş ve bu okulların nasıl kurulacağı açıkça belirtilmiştir. 1992 yılında Okulöncesi Eğitimi Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Okulöncesi Eğitimi Genel Müdürlüğü'nün kurulması ile okulöncesi eğitimi alanında önemli gelişmeler kaydedilmiştir.

Kendimizi Sınayalım

1. Head Start ve High Scope okulöncesi eğitim programları yaygın bir biçimde hangi ülkede uygulanmaktadır?

- Almanya
- Avustralya
- Amerika Birleşik Devletleri
- Danimarka
- Çin Halk Cumhuriyeti

2. Aşağıdaki ülkelerin hangisinde anaokullarına kayıt için zaman sınırlaması **yoktur**?

- Almanya
- Danimarka
- İngiltere
- İtalya
- Çin Halk Cumhuriyeti

3. Aşağıdakilerden hangisi Avustralya’da uygulanan okulöncesi eğitim hizmetlerinden biri **değildir**?

- Uzaktan eğitim programları
- Gezici anaokulları
- Hastane programları
- Evlerde bakım hizmetleri
- Oyuncak kütüphaneleri

4. Montessori ve Reggio Emilia gibi çocuk merkezli programlar ilk defa hangi ülkede uygulanmıştır?

- İtalya
- Danimarka
- Almanya
- İngiltere
- Avustralya

5. Danimarka’da yarım gün temeline dayalı anaokulları başlangıçta hangi çocuklara okulöncesi eğitim hizmeti vermiştir?

- Köylü çocukları
- İşçi çocukları
- Üst sosyoekonomik düzeyden gelen çocuklar
- Alt sosyoekonomik düzeyden gelen çocuklar
- Orta sosyoekonomik düzeyden gelen çocuklar

6. Hangi ülkenin anaokullarında planlanan “serbest zaman ve ana dili etkinlikleri” Türkiye’deki uygulamalarla benzerlik göstermektedir?

- İtalya
- Danimarka
- Almanya
- İngiltere
- Avustralya

7. Aşağıdakilerden hangisi “İngiltere’de beş yaşın altındaki çocuklar için ulusal düzeyde belirlenen ilkeler” kapsamında **yer almaz**?

- Yerel yönetimler özel kuruluşlarla iş birliği yapmalıdır.
- Eğitim Bakanlığı beş yaşın altındaki çocuklar ile ailelerin sorumluluğunu üzerine almalıdır.
- Gündüz bakım merkezlerinin sayısı artırılmalıdır.
- Çocuklara eğitim, sosyal hizmetler ve sağlık alanlarında eşit fırsatlar sağlanmalıdır.
- Bütün çocuklar nitelikli okulöncesi eğitim hizmetlerinden yararlandırılmalıdır.

8. Türkiye’de anaokulları **ilk kez** hangi yasa ile açılmıştır?

- 1913 tarihli Geçici İlköğretim Yasası
- 1961 tarihli İlköğretim ve Eğitim Yasası
- 1973 tarihli Milli Eğitim Temel Yasası
- 1981 tarihli Yüksek öğretim Yasası
- 1992 tarihli Milli Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri ile ilgili Yasası

9. Aile katılım programlarına önem verilmesi ve anne baba okullarının yaygınlaştırılması konusu ilk defa hangi Milli Eğitim Şûrasında ele alınmıştır?

10. Milli Eğitim Şûrası
12. Milli Eğitim Şûrası
13. Milli Eğitim Şûrası
15. Milli Eğitim Şûrası
17. Milli Eğitim Şûrası

10. Türkiye’de bağımsız anaokullarında verilen okulöncesi eğitim hizmetleri hangi genel müdürlüğün sorumluluğunda yürütülmektedir?

- Kız Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü
- Çıraklık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü
- Özel Eğitim Kurumları Genel Müdürlüğü
- Okulöncesi Eğitimi Genel Müdürlüğü
- Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü

Yaşamın İçinden

“

Okulöncesi eğitim iki yıl kazandırıyor

Çocukların en hızlı geliştiği dönem 0-6 yaş arasıdır. Ancak, Türkiye’de bu yaş aralığındaki 7 milyon çocuğun ancak % 16’lık bir kısmı okulöncesi eğitim alabiliyor. Oysa, erken eğitim iki okul yılına denk gelecek başarı farkı yaratıyor.

Sekiz yıllık zorunlu eğitime rağmen Türkiye’de ortalama eğitim süresi hâlen altı yılın altında. 7 milyonu aşkın kişi ise okuma yazma bilmiyor. İlköğretim çağındaki kız çocuklarının yüzde 10’u okula gitmiyor. İlköğretim çağına gelmiş çocukların ise yaklaşık yüzde 70’i okula hazır başlamıyor. Oysa yapılan araştırmalar gösteriyor ki, okulöncesi eğitim alan çocuklar diğerlerine oranla hem yaşamda, hem de okulda çok daha başarılı durumda. Türkiye’de 0-6 yaş grubundaki 7 milyon çocuğun ancak % 16’sı, 6 yaş grubundaki çocukların sadece % 25’i okulöncesi eğitimi hizmetlerinden yararlanıyor. Oysa, Kuzey Avrupa başta olmak üzere Avrupa’da % 100’e varan okullaşma söz konusu.

Erken çocukluk adı verilen 0-6 yaş arası dönem çocuğun en hızlı geliştiği dönem. Beyin gelişiminin büyük bir bölümü 0-4 yaş arasında tamamlanıyor. Erken çocukluk dönemindeki deneyimler, beynin çalışma biçimi için belirleyici olduğundan bu dönemde çocuğun yeterli beslenmesinin yanı sıra, gelişimini destekleyen bir ortamda bulunması da önem taşıyor. Bu alanda Türkiye’de en büyük kampanyayı ise Anne Çocuk Eğitim Vakfı (AÇEV) yürütüyor. 1993’te kurulan AÇEV, 0-6 yaş dönemi eğitim konusuna dikkat çekmek için 2005’te “7 Çok Geç” kampanyasını başlattı. Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği (ÇYDD), Türk Eğitim Vakfı’nın da bulunduğu 7 sivil toplum örgütü de kampanyayı destekliyor.

Kaynak: Kaplan, Pervin.

<http://arsiv.sabah.com.tr/2007/09/02/>

haber,A5A2731B662C43FF8A64E2BFDCD37881.html

Kendimizi Sınavalım Yanıt Anahtarı

1. c	Ayrıntılı bilgi için “Çeşitli Ülkelerde Okulöncesi Eğitim” konusuna bakınız.
2. a	Ayrıntılı bilgi için “Çeşitli Ülkelerde Okulöncesi Eğitim” konusuna bakınız.
3. e	Ayrıntılı bilgi için “Çeşitli Ülkelerde Okulöncesi Eğitim” konusuna bakınız
4. a	Ayrıntılı bilgi için “Çeşitli Ülkelerde Okulöncesi Eğitim “ konusuna bakınız.
5. c	Ayrıntılı bilgi için “Çeşitli Ülkelerde Okulöncesi Eğitim” konusuna bakınız.
6. b	Ayrıntılı bilgi için “Çeşitli Ülkelerde Okulöncesi Eğitim” konusuna bakınız.
7. b	Ayrıntılı bilgi için “Çeşitli Ülkelerde Okulöncesi Eğitim” konusuna bakınız.
8. a	Ayrıntılı bilgi için “Türkiye’de Okulöncesi Eğitim” konusuna bakınız.
9. d	Ayrıntılı bilgi için “Milli Eğitim Şûralarında Okulöncesi Eğitim” konusuna bakınız.
10. d	Ayrıntılı bilgi için “Okulöncesi Eğitimle İlgili Resmi ve Özel Kuruluşların Çalışmaları” konusuna bakınız.

Sıra Sizde Yanıt Anahtarı

Sıra Sizde 1

Almanya’da okulöncesi eğitim ile ilgili olarak kreşler, yuvalar, anaokulları, okullara bağlı anasınıfları ve okul anaokulları hizmet vermektedir. Ayrıca, okula başlamaları olanaklı olmayan çocuklar, özel eğitim ve öğretim kurumları olan “Sonderschule”lere gitmektedir.

Sıra Sizde 2

Amerika Birleşik Devletleri (ABD)’nde okulöncesi eğitim hizmetleri, kimi eyaletlerde zorunluyken kimilerinin de böyle bir zorunluluk yoktur. ABD’de 3-5 yaş grubundaki çocukların yaklaşık % 60’ı okulöncesi eğitim programlarına kayıtlıdır. 5 yaş grubunun ise, % 93’ü anaokullarına devam etmektedir.

Sıra Sizde 3

Avustralya’daki coğrafi yapı ve nüfus dağılımı, okulöncesi eğitimde, anaokulu ve anasınıfı uygulamalarının yanı sıra farklı eğitim uygulamalarını da beraberinde getirmiştir. Bu hizmetler, “Uzaktan Eğitim Programları,” “Gezici Anaokulları,” “Hastane Programları,” “Kurum Merkezli Çocuk Bakımı” ve “Evlerde Bakım Hizmetleri” olarak sıralanabilir.

Sıra Sizde 4

Çin Halk Cumhuriyeti 0-6 yaş arasında bulunan 200 milyon çocuk ile dünyanın en büyük çocuk nüfusuna sahip bir ülke olup, okulöncesi eğitime çok önem vermektedir. Bununla birlikte, Çin’de çocukların yalnızca %20-25’i okulöncesi eğitime devam etmektedir. Okulöncesi eğitimde okullaşma oranı kentlerde %60-70, kırsal kesimde ise %20-30 oranındadır. Kırsal kesimdeki çocukların büyük bir bölümü okula başlayıncaya kadar ailesinin yanında kalmaktadır

Sıra Sizde 5

Danimarka’da okulöncesi eğitim, kreşler, anaokulları ve anasınıflarında verilmektedir. Kreşler, 0-2 yaş grubundaki, anaokulları ise 3-6 yaş grubundaki çocuklara eğitim hizmetinin verildiği okulöncesi eğitim kurumlarıdır.

Sıra Sizde 6

İngiltere’de oyuncak kütüphanelerinde çocuk tiyatrosu ve kukla oyunu gibi çeşitli etkinlikler gerçekleştirilmektedir.

Sıra Sizde 7

İtalya’da, Agazzi, Montessori ve Reggio Emilia okulöncesi eğitim programları yaygın olarak uygulanmaktadır.

Sıra Sizde 8

Geçici İlköğretim Yasası’nın 3, 4. ve 5. maddeleri ile “ana mektepleri”nin Osmanlı Devleti’nin her yöresinde açılacağını vurgulaması önemli bir gelişmedir.

Yararlanılan ve Başvurulabilecek Kaynaklar

- Allen, A. T. (1988). Let Us Live With Our Children: Kindergarten Movements in Germany and the United States 1840-1914. **History of Education Quarterly**, 28, (4), ss. 23-47.
- Armfield, A. (1992). Special Education in China. **Council for Exceptional Children: Expanding Boundaries and Perspectives in Special Education**. ED 345435.
- Aytaç, K. (1979). **Federal Almanya’da Okul Sistemi**. Ankara: Olgaç Yayınevi.
- Babad, E. (1987). Nonverbal and Verbal Behavior of Preschool, Remedial, and Elementary School Teachers. **American Educational Research Journal**, 24, (3), ss. 405-415.
- Bilir, Ş. ve Baykoç Dönmez, N. (1995). **Çocuk ve Hastane**. (2. baskı). Ankara: Sim Matbaacılık Ltd. Şti. ss. 91-99.
- Brewer, J. A. (2001). **Introduction to Early Childhood Education: Preschool through Primary Grades**. USA: Allyn and Bacon.
- Curtis, A. (1986). **The Needs of Four Year old Children in School**. ED 280573, ss. 2-5.
- Curtis, D. S. (1989). **State and Municipal Child Care Programs in Italy**. ED 308969 ss. 43-55.
- Ebbeck, M. (1991). National Reform in Education in Australia - Some Implications for Early Childhood Education. **Early Child Development and Care**, 77, ss.37- 45.
- Ergberg, A. (1982). **Early Childhood and Pre-school Education in Denmark**. Danish Ministry of Education.
- Galvin, E. S. (1989). Children and Child Care in China: Some Observations. **Children Today**, ss.19-23.
- Gentry, J. M. (1981). Early Childhood Education in the People’s Republic of China. **Childhood Education**, ss. 92-96.
- Güçlü, N. ve Bayrakçı, M. (2004). Amerika Birleşik Devletleri Eğitim Sistemi ve Hiçbir Çocuğun Eğitimsiz Kalmaması Reformu. **Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi**, 5, (2), ss. 51-64.
- James, C. (1984). Why Nursery Education. **Early Child Development and Care**, 17, ss. 319-336.
- Jowett, S. (1990). Working with Parents: A Study of Policy and Practice. **Early Child Development and Care**, 58, ss. 45-50.

- Laing, Z. ve Pang, L. (1992). Early Childhood Education in the People's Republic of China. **International Handbook of Early Childhood Education**. ss. 169-174.
- Lombard, A. (1988). Home-Based Early Childhood Education Programs. **International Journal of Early Childhood**. 20, (2), ss. 23-35.
- Mason, G. (1982) **Training for Work in Nursery Education**. ED 22793610-12.
- MEB. (1993). **Okulöncesi Eğitimi**. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- MEB. (1998). **Cumhuriyetimizin 75. Yılında Okulöncesi Eğitim**. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- MEB. (2007). **Milli Eğitim İstatistikleri 2006-2007**. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Ming, Z. ve Abbott, D. A. (1992). Preschool Education in China. **International Journal of Early Childhood**. ss. 169-174.
- New, R. (1990). Excellent Early Education: A City in Italy has it. **Young Children**. 45, (6), ss. 4-10.
- Oğuzkan, Ş. ve Oral, G. (1983). **Okulöncesi Eğitimi**. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Philp, H. ve Schiller, W. (1989). An Australian Perspective: Introduction. **Early Child Development and Care**. 52, ss. 1-3.
- Romito, P. (1990). New Release. **Early Child Development and Care**. 57, ss.131-139.
- Sheridan, M. K. (1990). Chinese Symposium: Some Current Directions in China's Preschool Programming. **Early Child Development and Care**. 60, ss. 67-72.
- Spodek, B. (1988). Reform of Chinese Kindergartens: The Preparation of Kindergarten Teachers. **Early Child Development and Care**. 38, ss.103-117.
- Vaughan, J. (1993). Early Childhood Education in China. **Childhood Education**. ss. 196-200.
- Weisel, A. (1989). Educational Placement of Hearing Impaired Students as Related to Family Characteristics, Student Characteristics, and Preschool Intervention. **The Journal of Special Education**. 23, (3), ss. 303-312.
- Wunderlich, T. (1993). Kindergartens-Open Kindergartens A Community Centre for Parents and Other Adults in the Neighborhood. **International Journal of Early Childhood**. ss. 41-44.

Okulöncesi Dönem Çocuğunun Gerekksinimleri ve Okulöncesi Eğitimin Temel İlkeleri

4

Okulöncesi eğitimin öneminin giderek arttığı çağımızda, okulöncesi dönem çocuğunun gereksinimlerinin anlaşılması oldukça önemlidir. Çocukların gereksinimleri okulöncesi eğitimin temel ilkeleriyle de yakından ilişkilidir. Bu ilkeler okulöncesi eğitimin nasıl yürütüleceğini belirlerken, çocukların gereksinimlerini göz önünde bulundurarak hazırlanmıştır.

Amaçlarımız

Bu üniteyi çalıştıktan sonra;

- Okulöncesi dönem çocuğunun gereksinimlerinin neler olduğunu açıklayabilecek,
- Okulöncesi dönem çocuğunun gereksinimlerinin çocuğun yaşamındaki önemini açıklayabilecek,
- Yetişkinlerin okulöncesi dönem çocuğunun gereksinimlerini nasıl karşılaması gerektiğini açıklayabilecek,
- Okulöncesi eğitimin temel ilkelerinin neler olduğunu açıklayabilecek,
- Okulöncesi eğitimin temel ilkelerinin okulöncesi eğitim açısından önemini açıklayabilecek,
- Okulöncesi eğitimin temel ilkelerine uygun bir eğitimi nasıl yapması gerektiğini açıklayabilecek,
- Okulöncesi dönem çocuğunun gereksinimleri ile okulöncesi eğitimin temel ilkeleri arasındaki ilişkiyi açıklayabilecek bilgi ve becerilere sahip olacaksınız.

Örnek Olay

Pınar'ın babası zengin bir işadami olup evinin tüm maddi gereksinimlerini rahatlıkla karşılamakta, kızını özel bir anaokuluna göndermekte ve ailesini lüks içinde yaşatmaktadır. Ancak Pınar'ın annesi ile babası geçinememekte, sürekli kavga etmektedirler. Bir gün anne ve babası yine kavga ettikten sonra ayrılmaya karar verirler. Pınar'ın velayeti babasına verilir. Pınar'ın babası kızının velayetinin kendisine verilmesine çok sevinir ve annesinin yokluğunu hissettirmemek için ona işten eve gelirken bediyeler getirir. Kızının mutlu olması için ona pahalı giysiler, yiyecekler, oyuncaklar alarak üzerine düşen görev ve sorumluluklarını yerine getirmeye çalışır. Ancak Pınar evde kendini çok yalnız, mutsuz ve huzursuz hissetmekte; annesinin özlemini duymakta; ayrıca, kendisi ile birlikte kalan bakıcıyla da geçinememektedir. Evde yeterince sevgi ve ilgi göremeyen, kendini mutsuz ve yalnız hissettiği için birbirinden çekici oyuncaklarına elini bile sürmeyen Pınar'ın bu durumu okuluna da yansımaktadır. Pınar'ın öğretmeni onun durumuna çok üzülmemekte, neden böyle davrandığını merak etmektedir. Bu nedenle, öğretmen bir gün Pınar'ın babasını okula çağırarak ona Pınar'ın gereksinimlerinin karşılanmamasından dolayı güvensiz, huzursuz, tedirgin bir kişiliğe sahip olabileceğini; kızlarına daha çok sevgiyle yaklaşmalarını; ona daha çok ilgi göstermeleri gerektiğini söyler. O da, Pınar'ın tüm gereksinimlerini karşıladığını; ona her şeyin en iyisini en pahalısını aldığını; onun mutlu olması için her şeyi yaptığını anlatır ve öğretmenin söylediklerine bir anlam veremez. Acaba Pınar'ın babası gerçekten onun bütün gereksinimlerini karşılayabilmekte midir?

Anahtar Kavramlar

- Okulöncesi Dönem
- Okulöncesi Dönem Çocuğu
- Okulöncesi Dönem Çocuğunun Gereksinimleri
- Okulöncesi Eğitimin Temel İlkeleri

İçindekiler

- GİRİŞ
- OKULÖNCESİ DÖNEM ÇOCUĞUNUN GEREKSİNİMLERİ
 - Sevgi ve İlgi
 - Sağlıklı Bakım ve Beslenme
 - Güven
 - Hareket ve Oyun
 - Kendi Kendini Tanıma, Bağımsızlık ve Yetişkin Desteği
 - Tutarlı Bir Disiplin Anlayışı
 - Çocuk Haklarına Duyarlı Çevre
- OKULÖNCESİ EĞİTİMİN TEMEL İLKELERİ
 - Her Çocuk Farklı Bir Bireydir
 - Okulöncesi Dönem Yaşamın Temelidir
 - Çocuğun Gelişiminde Özel Alıcı Dönemler Vardır
 - Eğitim Çocuğun Gereksinimlerine Duyarlı Olmalıdır
 - Eğitim Çocuğun Bütünlüğünü Gözetmelidir
 - Eğitimde Çocuğun Etkin Katılımı ve İlgisi Önemlidir
 - Öğrenme Çocuğun Bildiklerinden Başlamalı ve Kendi Kendine Öğrenme Desteklenmelidir
 - Eğitim Çocuğun Kendi Kendini Denetlemesine Olanak Sağlamalıdır
 - Oyun Çocuğun En Önemli Öğrenme Yöntemidir
 - Çocuğun Gelişiminde Çevresindeki Çocuk ve Yetişkinlerle Kurduğu İlişkiler Önemlidir
 - Sağlıklı Bireylerin Yetiştirilmesinde Duygu ve Tutumlar Önemlidir
 - Çocuğun Eğitiminde Kalıtım, Çevre ve Bilgi Etkileşim Hâlinindedir

GİRİŞ

Doğumdan ilköğretim çağının başlangıcına kadar olan süreyi kapsayan okulöncesi dönem, çocuğun karşılanması gereken pek çok gereksiniminin bulunduğu ve bunların da bizzat çocuk tarafından değil; yetişkin tarafından karşılanmak zorunda olduğu bir dönemdir. Bu dönemde temel gereksinimleri doğru olarak karşılanmayan çocuğun bir sonraki döneme sağlıklı bir birey olarak ulaşması çok güçtür. Bu nedenle, bu dönemde çocuğun gereksinimlerinin karşılanmasına özen gösterilmelidir. Doğumu izleyen ilk günler, ilk aylar ve ilk yıllarda temel gereksinimleri uygun bir biçimde karşılanmayan çocuklar, hem bu dönemde hem de ileriki yıllarda sağlıklı bir gelişme için gerekli temelden yoksun kalırlar. Birçok araştırmacı, doğumdan başlayarak, altı yaşına kadar olan çocuklar üzerinde yaptıkları çalışmalara dayanarak bu dönem çocuğunun gereksinimlerini ve bunları karşılamakta dikkat edilmesi gerekli ilkeleri ortaya koymaya çalışmıştır. Araştırmaların ortaya koyduğu bulgular karşılaştırıldığında, aralarında bazı farklar bulunsa da, pek çok ortak görüşün var olduğu dikkat çekmektedir.

Bu ünite, önce okulöncesi dönem çocuğunun gereksinimleri üzerinde durulmuş; daha sonra da okulöncesi eğitimin temel ilkelerine ilişkin bilgiler verilmiştir.

OKULÖNCESİ DÖNEM ÇOCUĞUNUN GEREKSİNİMLERİ

Sevgi ve İlgi

Sevgi, yaşamın ilk günlerinden itibaren çocuğun âdeta temel gıdasıdır. Hiçbir çocuk sevgiden yoksun olarak sağlıklı bir biçimde büyüyemez. Ancak, nasıl çocuğa verilecek yiyeceklerin türü ve miktarı onun gelişmesi için önemliyse sevginin de doğru bir biçimde ve yeterli miktarda verilmesi önemlidir. Aşırı ve gereksiz sevgi gösterileri kadar, yetersiz ya da hiç sevgi gösterilmemesi de çocuğu olumsuz yönde etkiler.

Çocuğun, büyüdüğünde nasıl biri olacağı, büyük ölçüde ilk çocukluğundaki dünyasının nasıl olduğu ile ilgilidir. Annesine gereksinim duyduğunda her zaman onu yanında bulan, sevgi dolu sesini duyan, gereksinimleri zamanında ve gereği gibi karşılanan çocuğun, dünyayla ilgili ilk izlenimleri olumlu olacaktır. Böyle bir çocuk, başka insanlarla ilişki kurmakta büyük bir olasılıkla güçlük çekmeyecektir. Oysa ki, annesi tarafından herhangi bir nedenle istenmeyen, sevilmeyen, gereksinimleri kendisi istediğinde değil, annesi istediği zaman karşılanan bir çocuğun, dış dünyaya ilişkin ilk izlenimleri kuşkusuz olumsuz olacaktır. Annesinin ses tonundan kızgınlığı, el temasından acıyı hisseden, karşısında güler yüzlü birini göremeyen bir çocuğun, sevgi dolu, hoşgörülü bir yetişkin olması beklenebilir mi?

Çocukla anne ve babasının ilk ilişkilerinin sevgi üzerine kurulması çok önemlidir. Çünkü hiçbir çocukta anne babasını sevmek ve onlara saygı göstermek iç güdüsü yoktur. Çocukta sevgi, saygı ve güveni anne babanın uyandırması gerekir. Bu derin duygusal ilişki doğum öncesinde başlar ve doğumu izleyen ilk günlerden başlayarak gelişerek devam eder.

Yapılan araştırmalar, gerek çocukluk gerekse gençlik ve hatta yetişkinlik dönemlerinde, çevrelerine uyum sağlamada güçlük çeken, başka insanlarla ilişki kuramayan kişilerin ilk yaşam deneyimlerinde, çoğunlukla olumsuz anne çocuk ilişkisinin bulunduğunu ortaya koymaktadır. Çocuk, gereksinimlerinin karşılanması, tehlikelere karşı koyabilmesi, rahatsız edici durumlardan kurtulabilmesi için anne ve babasının yardımına gereksinim duyar (Fraiberg, 1968).

Çocuk, gereksinimlerinin karşılanması, tehlikelere karşı koyabilmesi, rahatsız edici durumlardan kurtulabilmesi için anne ve babasının yardımına gereksinim duyar.

Anne ve baba, küçük çocuklar için ideal olarak kabul edilen kişilerdir. Çocuk onların ideal kişiler olmadığını fark ettiğinde hayal kırıklığına uğrayabilir. Anne ve babanın birbirlerine karşı sevgi, saygı ve anlayış göstermeleri, gelişmekte olan çocuğun ruh sağlığı bakımından büyük önem taşır. Doğduğu andan başlayarak yaşamını sürdürebilmesi için anne ve babasına gereksinimi olan bebek, ilk çocukluk hatta gençlik döneminde de onların güven, sevgi ve anlayış dolu yakınlığına gereksinim duyar. Özellikle, ilk çocukluk dönemlerinde birey dış dünyanın değişikliği ve büyüklüğü karşısında gerçekten “korunmaya” ve “desteğe” gereksinim duyar. Aile, çocuğun öteki insanlarla ilişkilerinin temelini oluşturduğu kadar, onun dış dünyaya ilişkin ilk bilgilerinin, toplumsal kuralları öğrenme yolundaki ilk çabalarının da kaynağını oluşturur.

Ancak çocuğu sevmek; ona destek olmak, onu korumak, onun yaşamını aşırı duygusal gösterilerle engellemek, kesinlikle hiçbir işini kendisinin yapmasına izin vermemek anlamına gelmemelidir. Çocuğu sevmek, sadece çocuğun gereksinimlerini karşılamak değil, onun sağlıklı bir aile ortamında yaşamasına olanak sağlamaktır. Bu, büyük ölçüde eşler arasındaki olumlu ilişkilere dayanır. Anne ve babanın sadece çocuğa karşı değil, birbirlerine karşı nasıl davrandıkları da çocuğun gelişimi bakımından önemlidir.

Çocuk ilk yıllarda dış dünya ile ilgili izlenimlerini annesinin davranışları aracılığıyla edinir. Bir başka deyişle, çocuk annesini kendi bedeninden ayrı biri olarak görmez. Ancak annesinin güven içinde, huzurlu, rahat ya da rahatsız, kızgın ve korkmuş olduğunu hissedebilir. Annesi onu rahatlatan ve güven duymasını sağlayan onu kuşatan çevrenin bir parçasıdır (Lee, 1980). Bununla birlikte yaşamın ilk yıllarında yeterli ve doğru sevgi ile büyümemiş çocukların daha sonra insanlarla kuracağı ilişkilerde bazı sorunlar yaşamaları söz konusu olabilir.

Sağlıklı Bakım ve Beslenme

Çocuğun temiz, aydınlık, havadar ve yeterli ısıya sahip bir ortamda yaşaması gereklidir. Temizliğinin zamanında, düzenli ve uygun koşullarda yapılması çocuk için en temel gerekliliktir.

Dünyaya gelen her çocuğun yaşamını devam ettirebilmesi için en temel koşullardan biri sağlık kurallarına uygun bakım ve düzenli beslenmesidir. Çocuğun temiz, aydınlık, havadar ve yeterli ısıya sahip bir ortamda yaşaması gereklidir. Temizliğinin zamanında, düzenli ve uygun koşullarda yapılması çocuk için en temel gerekliliktir. Yetişkinin, yaşamının ilk günlerinden başlayarak çocuğun tuvalet ve temizlikle ilgili ritmini öğrenmesi ve onun bu gereksinimini gereği gibi karşılaması beklenir. Çocuğun bulunduğu ortamın temiz ve mikroplardan arındırılmış olması, kullandığı eşyaların uygun bir biçimde temizlenmesi onun en temel hakkı olan yaşama hakkını elde edebilmesi için gereklidir.

Doğumu izleyen ilk saatlerden başlayarak çocuğun anne sütüyle beslenmesi ve gerekli olmadıkça ek gıdalara başvurulmaması son yıllarda beslenme konusunda önerilen bir yaklaşımdır. Çocuğun gereksinimi olan besinlerin, düzenli ve dengeli bir biçimde sağlanması, onun biyolojik gelişimine olduğu gibi, gelişiminin diğer alanlarına da etki eder. Bu nedenle, okulöncesi dönemde çocukları olan annelerin, onlarla ilgilenen öğretmenlerin, bakıcı ve eğitimcilerin çocuğun hangi yaşlarda, hangi besinlere, ne miktarda gereksinimi olduğunu bilmesi gerekir.

Ayrıca, temizlik ve beslenme sadece çocuğun büyümesi için değil, aynı zamanda daha sonraki dönemlerde yaşam becerilerini oluşturacak alışkanlıkların kazanılmasında da büyük öneme sahiptir. Temizlik, beslenme ve uyku alışkanlığını doğru olarak kazanan çocuklar, daha sonraki dönemlerde yeni alışkanlıklar kazanırken güçlüklerle karşılaşmazlar. Temel gereksinimleri, doğru olarak karşılanan ço-

cuklar, kendileri ile ilgili olumlu benlik algısı geliştirebildikleri gibi diğer insanlarla olumlu ilişkiler kurabilme yönünden de başarılı olurlar (Oktay, 1985, ss. 39-46).

Güven

Çocuğun bir başka temel gereksinimi de “güven”dir. Çocuk dünyaya geldiğinde etrafındaki herşey kendisinden büyüktür. Böyle bir dünyada kendisini yetersiz ve güvensiz hissetmesini engelleyen tek şey, yetişkinden gelen sevgi ve destektir. Yetişkinin düzenli bakımı ve desteği, onun hem diğer insanlara güven duymasına yardımcı olur hem de kendisine olan güveninin temelini oluşturur. O, güvenebileceği yetişkinlerin bulunduğu ve ona güven duyulan bir ortamda hem başkalarına hem de kendisine güven duymayı öğrenir.

Güven, farklı kültürlerde yaşayan insanların kişilik gelişimlerine ilişkin çalışmalar yapan Erikson’un da üzerinde durduğu bir konudur. Çalışmalarında, kişiliğin gelişiminde farklı evreler olduğunu ortaya koyan Erikson, her evreye bir temel görev yüklemiştir. Erikson’a göre, yaşamın ilk aylarında kişilik gelişiminde en temel görev, güvenle güvensizlik arasındaki dengeyi oluşturmaktır. İlk ya da daha sonraki yıllarda çocuğun güvenilir biri olabilmesi için dünyanın güvenilir bir yer olduğunu hissetmesi gerekir. Çocuğun güven gereksinimi, anne ya da onun yerini tutan başka bir yetişkinin ve daha sonraları da onun için önemli olan diğer kişilerin davranışları ile gelişir (Read ve diğerleri, 1987).

Güven duygusunda çocuk açısından iki yön söz konusudur. Bunlardan biri, çocuğun dışarıdan gelecek tehlikelere karşı korunacağını bilmesidir. Diğeri ise, çocuğun kendi kendisinden korunmasıdır. Bir başka deyişle, çocuk kendisini tehlikeye sokacak bir davranışa yöneldiğinde anne babasının bunu önleyeceğinden emin olmalıdır.

Güven duygusu konusunda Isaacs, çocukların kendi kendilerine güven duymadan, keşfetme, deneme, duygularını ifade etme ve insanlarla ilişki kurmada zorlandıklarını ileri sürmektedir. Isaacs’e göre güven, çocuğun yaşamındaki düzen olarak tanımlanmaktadır. Günlük yaşamdaki düzen, devamlılık ve uyumdur (Isaacs, 1981). Bir başka deyişle, günlük yaşamdaki düzen, çocuğun düzenli olarak beslenmesi, uyuması ve dinlenmesidir. Güven, çocuğun etrafındaki yetişkinlerin kararlı ve tutarlı davranışlarıdır. Bu da çocuğun giderek gelişen davranışları içinde ortaya çıkan saldırgan ve yıkıcı eğilimlerini kontrol etmesine yardımcı olacak kararlı ve tutarlı yetişkin davranışlarını gerektirir. Kararlı ve tutarlı davranış gösteren yetişkinlerin oluşturduğu bir aile ve okul ortamı, çocuğa bazı sınırlamalar da getirir. Çocuk, böyle bir ortamda kendini güvende hisseder ve bu yolla kendisine güvenmeyi daha kolay öğrenir.

Hareket ve Oyun

Hareket ve oyun, küçük çocukları tanımlayan en iyi iki sözcüktür. Sağlıklı bir çocuğun hareketsiz olması düşünülemez. Hareketin en iyi gerçekleştirildiği alan ise oyundur. Çocuğun gelişmesi, kendisini ve çevreyi tanıyıp anlayabilmesi için yürümeye, koşmaya, sıçramaya, dokunmaya, elini, kolunu, bacaklarını ve bedeninin diğer kısımlarını hareket ettirmeye gereksinimi vardır. Çocuk oyun yoluyla zihnini, kaslarını, hayal gücünü ve sosyal becerilerini geliştirir (Robison, 1983). Hareket gelişimi ile gelişimin diğer yüzleri arasındaki ilişki oldukça karmaşıktır. Özellikle yaşamın ilk yıllarında gelişimin her yönü birbiri ile çok yakından ilgilidir. Çocuk henüz her yönüyle yeterli olmadığı için, çoğunlukla hareket ederek ya da ağlayarak kendisini ifade eder.

Şekil 4.1

Çocuk oyun yoluyla zihnini, kaslarını, hayal gücünü ve sosyal becerilerini geliştirir.

hakkında bilgi edinmesine de yardımcı olur.

İlk aylarda çocuğun yatağı ve odası ile sınırlı olan dünyasının genişlemesi, aynı zamanda onun gelişen güçlerini deneme fırsatı bularak kendisini tanımasına da yardımcı olur. Oyun, bu bakımdan çocuğun tüm gelişim yönlerini destekleyip öğrenme fırsatları yarattığı için önemlidir. Oyunda kimse kimseye bir şey öğretmez. Oyun oynayan çocukların en büyük kazançları kendi deneyimleri yolu ile öğreniyor olmalarıdır. Hiç kimsenin, başkalarının yaptıklarından deneyim kazanması olanaklı olmadığına göre, yetişkin tarafından çocuğa hareket edebilmesi ve oyun oynayabilmesi için fırsatlar yaratılması, güvenli ve uygun ortamlar oluşturulması önemlidir. “Bu, ona, gelişmekte olan bedenini tanıma ve kontrol edebilme becerilerini kazandırmanın yanı sıra, çevresindeki değişik uyarıcılarla zihinsel ve sosyal yönden etkileşimde bulunma olanağı da sağlar” (Oktay, 1999, s. 128).

Kendi Kendini Tanıma, Bağımsızlık ve Yetişkin Desteği

Başlangıçta kendi bedeni ile annesininki arasında belirli bir ayırım yapamayan çocuğun, kendisini annesinden farklı bir birey olarak tanıması, farklı bir birey olduğunu gösteren davranışlar sergilemesi kişilik gelişimi bakımından önemlidir. Çocuğun kendi kendini tanıyabilmesi ve giderek yetiştikten bağımsız, öz güvene sahip bir birey olabilmesi, davranışlarının yetişkinlerce desteklenmesine, kendisine ve çevresine zarar vermeden bağımsız olabilmesine bağlıdır. Bu, çocuğun var olan yeterliklerini geliştirebilmesi, yetersizliklerinin farkına varması, kısacası kendi kendini tanıması ve sınırlılıklarını öğrenebilmesi bakımından önemlidir (Oktay, 1999, s. 130). Bağımsız olmak, insanın kendi kendini tanımasına, istedikleri ile yapabilecekleri arasında bir denge kurabilmesine bağlıdır. Bu dengeyi kurabilen çocuklar aynı zamanda olumlu bir benlik algısı da geliştirebilirler.

Okulöncesi dönemde çocuk için kendini tanıma ve kanıtlama için en iyi fırsatlar, oyun oynarken, başka çocuklarla birlikteyken ve yetişkin tarafından kendisine sağlanan güvenli, destekleyici ortamlarda elde edilebilir. İnsan ancak kendisini doğru olarak tanıyabildiğinde gerçekten bağımsız olabilmektedir. İlk günden itibaren çocuğun gereksinimlerini doğru olarak zamanında karşılayan yetişkinler, gelişme ile birlikte artan bağımsızlık isteğini de olumlu tutumlarıyla desteklemeye çalışırlar.

Her yeni etkinlikte çocuğu destekleyen bir yetişkin onu yüreklendirir. Zira çocukların, değişik etkinlikleri deneyebilmek için desteklenmeye, diğer çocuklar ve yetişkinlerle çeşitli ilişkiler kurmaya gereksinimleri vardır. Çocuğa çevresi ile etkileşim kurabilmesi için gerekli olan destek ancak çocuğun o yaş dönemindeki genel gelişim özellikleri ile bireysel ritmini yakından bilen ve tanıyan yetişkinler ta-

rafından sağlanabilir. Bu da çocukla en yakın ilişkiyi kuran anne, baba ve öğretmenlerin kendilerini bu konuda yetiştirmeleri ile olanaklı olabilir.

Çocuğun her davranışını kaygı duyarak engelleyen bir yetişkin kadar, her istediği davranışı yapmasına göz yuman bir yetişkinin tutumu da zararlıdır. Zira çocuğun asıl gereksinimi, onu koruyarak gelişmesine yardımcı olacak etkinliklere izin veren, kendisine ya da çevresine zararlı olabilecek davranışlara sınır koyan ve ona güvenerek kendisine güvenmesini sağlayan, destekleyici yetişkin tutumudur.

Her yeni etkinlikte çocuğu destekleyen bir yetişkin onu yüreklendirir. Çünkü çocukların, değişik etkinlikleri deneyebilmek için desteklenmeye, diğer çocuklar ve yetişkinlerle çeşitli ilişkiler kurmaya gereksinimleri vardır.

Tutarlı Bir Disiplin Anlayışı

Okulöncesi dönem, çocuğun yaşama hazırlanırken yetişkinin desteğine en fazla gereksinim duyduğu bir dönemdir. İlk yıllarda çocuk yaşamını sürdürebilmek için yetişkinin desteğine gereksinim duyar. Bu dönemde davranışlarının çoğu temel gereksinimlerin karşılanmasına yönelik olduğu için burada aksayan bir şeyler varsa bu daha çok yetişkinin sorumluluğundadır. Yetişkinin çocuğun temel gereksinimleri karşılamada gösterdiği titizlik ve duyarlılık daha sonraki dönemde gelişecek disipline ilişkin davranışların da temelini oluşturur. Okulöncesi dönemde yetişkinin aşırı katı ya da gevşek tutumu çocuğun gereksinimlerinin istendiği biçimde karşılanamamasına yol açmakta; ayrıca bu tutumlar, çocukta dünya düzeni ve kurallarla ilgili olarak farklı algılamaların oluşmasına zemin hazırlamaktadır. Bu algılamalar, onun dış dünyadaki kurallar hakkındaki ilk izlenimleridir. Özellikle, çocuğun beslenme, uyku ve temizlik gereksinimlerinin karşılanması sırasındaki yetişkin tutumları son derece önemlidir.

Ailenin, çocuğun gereksinimlerinin karşılanmasının öncelikli olduğuna inanarak gerçekleştirdiği tutarlı yaklaşım son derece önemlidir. Çocuk, bu yaklaşımla, kendi gereksinimlerinin belirli bir ritmi olduğunu ve bu gereksinimlerin ancak bu ritme uygun olarak karşılandığı zaman kendisinin mutlu ve güvende olduğunu hisseder. Bu disiplinin temelinde yatan, uyumun ta kendisidir. Yaşama böyle bir uyum ile başlayan çocuklar, yaşamın ilerleyen dönemlerinde yetişkin tarafından konulan ya da toplumda var olan kuralları bu bakış açısından değerlendirmeye çalışırlar. Ancak yetişkinlerin çocuğun gereksinimlerine duyarlı olmadıkları, çocuğun gereksinimlerinden çok kendi duygularını önemsedikleri ve davranışlarını buna göre gerçekleştirdikleri durumlarda, çocukta oluşmayan düzen ve güven duygusu onu kurallar ve sınırlamalar karşısında tutarsız ve kuşkucu yapabilir. Bu da onun kuralları öğrenme konusunda göstereceği isteği büyük ölçüde azaltır. Çünkü anne babanın tutarlı olmayan davranışları, ona kuralları değil, davranışlarını anne babanın tepkilerine göre ayarlamayı öğretir. Bu da bir anlamda kuralsızlığın öğrenilmesidir. Disipline ilişkin tutumların temelinde aile vardır (Oktay, 2005, ss. 181-188).

Çocuk Haklarına Duyarlı Çevre

Çocuk hakları, çocuğun insan olması, aynı zamanda da bakıma ve özene gereksinim duyması nedeniyle doğuştan sahip olduğu hakların tümüdür. Çocuk hakları dendiğinde, daha çok insan hakları ve çocuk hakları bildirilerinde yer alan hedefler akla gelir (Akyüz, 2001).

Çocuk ve çocukluk insanlığın; çocuk hakları ise insan haklarının önemli bir parçasıdır. Çocuk hakları yaşama geçirilmeksizin insan haklarının beklenen düzeyde gerçekleşmesi olanaklı değildir (Doğan, 2000, s. 277). Çocuk Hakları sözleşmesi dünyanın neresinde yaşarlarsa yaşasınlar bütün insanlar için aynı anlamı taşı-

maktadır. Çocuk haklarına dair sözleşmenin temel ilkesi “*her konuda çocuğun yüksek yararının gözetilmesini öngörür*”. Bu sözleşme, çocuk haklarının gözetilmesinde asgari standardı tespit eder; çocuğun öncelikle aile içinde ve aile çevresinde korunması esasını öngörür. Çocuğun “kendisi ile ilgili kararlarda görüş bildirmesi ve bu görüşün dikkate alınmasını” vurgular. Ayrıca bu sözleşme, öncelikle ana babaya olmak üzere ailelere, topluluklara, gençlere, öğretmenlere, sağlık çalışanlarına, emniyet görevlilerine ve devlete çocuklarla ilgili olarak asgari yükümlülükler getiren, davranış biçimleri öngörür (Müftü, 2001).

Bilgili, sorumlu ve haklarından yararlanma yeteneği gelişmiş çocukların topluma kazandırılabilmesi ancak iyi bir temel eğitim olanağının sağlanmasına bağlıdır. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ile Çocuk Hakları Sözleşmesinde yer alan maddeler birbiri ile örtüştüğünden, insan hakları eğitime, öğrenmenin en hızlı olduğu okulöncesi dönemde, çocuk hakları eğitimi ile başlanması insan hakları eğitiminin hedeflerine ulaşabilmesi, çağdaş demokratik toplumların oluşabilmesi açısından son derece önemlidir (Unutkan, 2007, s. 119).

SIRA SİZDE

1

İnsan yaşamının temelini oluşturan okulöncesi dönemde, eğitimin nasıl verildiği, çocuğun sağlıklı gelişimi bakımından önemlidir.

Çocuğun gelişimi ve eğitimi açısından çocuk haklarının önemini tartışınız?

OKULÖNCESİ EĞİTİMİN TEMEL İLKELERİ

İnsan yaşamının temelini oluşturan okulöncesi dönemde, eğitimin nasıl verildiği, çocuğun sağlıklı gelişimi bakımından önemlidir. Burada önemli olan, çocuğun evde, okulda ya da sokakta eğitilmesi değil, eğitim sürecinde hangi ilkelere yararlanıldığıdır. Okulöncesi eğitimin ilkelerini, bazı düşünürlerin görüşlerinden olduğu kadar, bu dönemin eğitiminde denenmiş ve yararı kanıtlanmış olan uygulamalardan da çıkarmak olanaklıdır. Okulöncesi eğitimin evrensel ilkelerinin belirlenmesinde, Aristo, Quintilianus, Comenius gibi eski çağlarda yaşamış düşünürler ile Dewey, Montessori, Fröbel, Steiner, Piaget, Vygotsky gibi çağımız eğitimcilerinin görüşleri etkili olmuştur. Her ülkenin evrensel ilkelere yararlanarak kendisi için gerekli olan temel ilkeleri ortaya koyması olanaklıdır. Burada, okulöncesi eğitimin temel ilkeleri başlığı altında, alanın öncülerinin ortak görüşlerinden yararlanılmış, ayrıca Türkiye için özel önemi olduğu düşünülen ilkelere de yer verilmiştir.

Her Çocuk Farklı Bir Bireydir

Dünyaya gelen her çocuk, gelişimi yönünden yaşlarıyla bazı ortak özelliklere sahip olabilir. Ancak okulöncesi dönem çocuklarıyla ilgilenen herkesin bilmesi gereken şey, “her çocuğun kendisine özgü öğrenme hızı, öğrenme stili ve büyüme hızının bulunduğu; ayrıca kendisine özgü bir kapasitesinin bulunduğu”dur (Read ve diğerleri, 1987). Her çocuğun aileden getirdiği kalıtım özellikleri farklı olduğu gibi, içinde yaşadığı aile ortamındaki deneyimleri de birbirinden farklıdır. Kısaca, her çocuk bir diğerinden farklıdır. Kalıtım ve aile ortamının farklılıkları yüzünden çocuk kimi zaman bulunduğu ortama uyum sağlamakta güçlük çekebilir. Bu nedenle, çocuğa verilecek eğitim onun gereksinimlerini karşılayacak nitelikte olmalıdır. Ayrıca, çocuğa onun bireysel farklılıklarını göz önünde bulunduran bir rehberlik hizmeti de verilmelidir.

Okulöncesi Dönem Yaşamın Temelidir

Doğum öncesi aylar ile 0-6 yaş arasındaki dönem, insan yaşamının temelidir. Anne ve baba tarafından istenen sağlıklı bir bebek olarak dünyaya gelmek kadar, do-

ğumu izleyen ilk saatler, ilk aylar ve ilk yıllardaki beslenme ve bakımın da önemli olduğu, günümüz çocuk sağlığı ve gelişimi uzmanları tarafından sık sık vurgulanmaktadır. Özellikle beyin gelişimi ile beslenme ve uyaranların çeşitliliği arasında kurulan ilişkiler, bu konudaki bilgileri her gün daha fazla artırmaktadır. En az bunlar kadar önemli bir başka nokta da çocuğa verilen sevgi ve güvendir. Freud, çocuğun bu dönemde anne ile kurduğu ilişkinin onun gelecek yıllardaki duygusal yaşamını büyük ölçüde etkilediğini belirtirken; Bloom, öğrenmelerin önemli bir bölümünün bu dönemde gerçekleştiğini ifade etmektedir. Eğer erken dönemde gerekli ortam ve fırsatlar yaratılarak gelişimin tüm yönleri desteklenmezse yaşamın diğer dönemlerinde eksikliklerin giderilmesi oldukça güç, hatta olanaksız olmaktadır. Bu dönem, sadece daha sonraki çocukluk ve gençlik dönemine hazırlık olarak değil, kendi başına önemi olan bir dönem olarak algılanmalıdır. Zira çocuğun, yaşamın her döneminde öğrenmek ve yerine getirmek zorunda olduğu görev ve sorumlulukları vardır. İnsan, her yaşta, kendi doğru ve yanlışlarını yine kendi yaşantılarından öğrenmelidir. İnsan yaşamının her döneminin olduğu gibi, okulöncesi dönemin de en iyi biçimde ve uygun yaşantılarla geçirilmesi son derece önemlidir. Bu dönemde çocuğa sağlanacak yaşantıların türü ve niteliği yetişkinin ona verebileceği olanakların zenginliğine bağlıdır (Oktay, 1999, s. 132).

Çocuğun Gelişiminde Özel Alıcı Dönemler Vardır

İnsan gelişiminin belirli dönemlerinde, özel alıcı dönemlerin var olduğu ve nitelikli bir eğitim için bu dönemlerin iyi bilinmesi gerektiği uzmanlar tarafından vurgulanmaktadır. Bu dönemlerin bilinmesi, çocuğun yetenek ve gereksinimlerine uygun desteğin sağlanması gerekir. Bu da ancak çocuğun iyi tanınmasıyla olanaklıdır. Montessori ve Steiner, çocuğun her gelişim evresi için farklı süreçler öngörürler. Bir başka deyişle, çocuğun gelişim evreleri, programın içeriği ve çocuk için hazırlanan çevre ile sıkı sıkıya ilişkilidir. Fröbel bu konuyla ilgili görüşünü, “her evreyi o evre olarak yaşamak” biçiminde özetlemektedir (Bruce, 1987, ss. 22-23). Montessori ve Steiner, bu duyarlı dönemlerde çocuğun öğrenmesi gerekenleri, öğrenme sırasını ve öğrenme yöntemlerini önceden belirlemeyi uygun bulurken; Fröbel daha az yapılanmış açık uçlu bir yaklaşımı öngörmektedir. Hepsinin birleştiği ortak nokta ise her dönemin kendine özgü ve önemli olduğu, atlanmaması ve dönemin özelliklerine göre zenginleştirilmesi gerektiğidir. Bu görüşlere, gelişim ve eğitim konusunda çalışan başka görüşler de eklenebilir. Ancak hepsinin öngördüğü, eğitim ve öğretimin, çocuğun gelişim dönemlerinin özellikleri dikkate alınarak yapılmasıdır. Öğrenmesi gerekenleri zamanında ve uygun koşullarda öğrenemeyenlerin bir sonraki döneme bazı eksikliklerle girebileceklerini unutmamak gerekir.

Eğitim Çocuğun Gereksinimlerine Duyarlı Olmalıdır

Okulöncesi eğitimde öncelikleri çocuğun gereksinimleri belirler. Yaşamın ilk aylarında en önemli bedensel gereksinimler; beslenme, temizlik ve uykudur. Bunların anında ve uygun bir biçimde karşılanması gerekir. Çocuğun gereksinimlerini karşılarken yetişkinin tutumu önemlidir. Yetişkinin, çocuğu bağımsız bir birey olarak tanıması, anlaması ve ona saygı duyması gerekir. Başka bir deyişle, çocuğa öğretmek istediklerimiz değil, onun öğrenmek istedikleri eğitimin odak noktasını oluşturmalarıdır.

Evde ve okulda çocuğun gereksinimlerini karşılamayan bir eğitim anlayışı ve program içeriğinin çocuğa yarar yerine, zarar vereceği sürekli göz önünde bulun-

Okulöncesi eğitimde öncelikleri çocuğun gereksinimleri belirler.

durulmalıdır. Bu nedenle, okulöncesi dönem çocukları için hazırlanan programların önceden belirlenmiş değişmez konu ve etkinliklerle değil, her çocuğun gereksinimlerine uydurulabilecek biçimde esnek olarak hazırlanmış olması gerekir. Ancak böyle bir yaklaşımla, eğitimciler uygulamalarını hem grubun hem de farklı bireylerin gereksinimlerini dikkate alarak gerçekleştirebilirler.

Eğitim Çocuğun Bütünlüğünü Gözetmelidir

Okulöncesi dönemde gelişimin her yönü birbiri ile ilişkilidir ve birbirini etkiler. Bu nedenle, ister evde ister okulda olsun, bu dönemdeki tüm gelişim yönlerinin dengeli bir biçimde geliştirilmeye çalışılması gerekir. Çocuğun bu dönemdeki hareket, zekâ ve duygusal gelişim yönleri birbirinin ayrılmaz bir parçası olarak görülmelidir. Bu dönem için ev ya da okulda hazırlanan eğitim programları, çocuk gelişiminin bu çok yönlü ve birbiri ile ilişkili özelliklerini göz önünde bulundurmalıdır. Bir başka deyişle, hazırlanan programlar yaratıcı, olumlu sosyal ilişkiler içeren, dil ve kavram gelişimini destekleyen, manevi ve ahlaki değerleri kazandıran zengin eğitim etkinliklerine yer vermelidir. İnsanın tek yönlü olarak geliştirilmesinin, onun doğal yapısına ne kadar ters olduğu hiçbir zaman gözden kaçırılmamalıdır. Gelişimin her yönünü destekleyen bir eğitim anlayışının ileride geniş bir dünya görüşüne temel oluşturacağı sürekli göz önünde bulundurulmalıdır.

Eğitimde Çocuğun Etkin Katılımı ve İlgisi Önemlidir

Şekil 4.2

Okulöncesi dönem çocuğu, çevresindeki her şeye ilgi duyan etkin bir araştırmacı gibi davranır. Bu dönem çocuğu olayları uzaktan izlemek yerine, olayların içinde olmak, duyularını kullanarak nesnelerle tanışmak ister. Nesnelere dokunur, onları koklar, kimi zaman nesnelerin tadına bakar kimi zaman da kırıp içine bakar. Bütün bu davranışlar onun çevresini tanıma isteğinin göstergeleridir. Okul öncesi dönemde çocuk âdeta meraklı bir bilim insanı gibidir. Ancak, onun merakı oldukça çeşitli, âdeta çevresindeki her nesne ve olayı kapsayacak biçimdedir. Bu dönemde ona her şeyi sadece sözle anlatmak yerine,

olayın oluşumuna etkin olarak katılmasını sağlamak daha uygun bir yaklaşımdır. Bu yaklaşımın evde anne tarafından olduğu kadar, okulda öğretmen tarafından da benimsenmesi önemlidir. Etkin katılımı gerçekleştiren çocuk, hem olayların sebep sonuç ilişkilerini daha iyi anlar hem de kendi gücünün ve zayıflıklarının farkına varır. Bu sırada çocuğu izleyen yetişkin de onu daha iyi tanıma fırsatı bulur. Böylece, çocuğa hangi alanlarda daha fazla destek verilmesi gerektiğini görebilir. Yetişkinin dengeli ve kararlı tutumu, çocuğun isteklerini denetlemesini öğrenmesine de yardımcı olur (Oktay, 1999, s. 136).

Öğrenme ve öğretme süreçleri üzerinde yapılan araştırmalar, çocukların eğitim etkinliklerine etkin olarak katıldıkları ve ilgi duydukları konuları daha iyi öğrendiklerini göstermektedir. Çocuğun güdülenmesi, başka bir deyişle herhangi bir konuyu öğrenmek için içten ilgi duyması, öğrenmek istemesi, öğrenmenin en önemli ön koşullarından biridir. Ancak, çocuğun gerçekten gereksinimi olan konulara ilgi duyabilmesi için gerekli ön hazırlığı yapmak da anne, baba ve öğretmenlerin

Öğrenme ve öğretme süreçleri üzerinde yapılan araştırmalar, çocukların eğitim etkinliklerine etkin olarak katıldıkları ve ilgi duydukları konuları daha iyi öğrendiklerini göstermektedir.

görevidir. Çocukta yeni konular için merak uyandırma; onun soru sormasını desteklemek, ilgi duyabileceği yeni konulara ilişkin ön bilgiler vermek ve hayal gücünü desteklemek ile sağlanabilir. Çocuğa ilgi duyduğu konuyu öğretmek, ona ilgi duyabileceği konuları fark ettirmek; kısacası, çocukla birlikte öğrenmek için zaman ayırmak gerekir. Bunu da ancak kendisi de öğrenmeye istekli bir yetişkin yapabilir (Ball, 1994).

Öğrenme Çocuğun Bildiklerinden Başlamalı ve Kendi Kendine Öğrenme Desteklenmelidir

İster çocuk ister yetişkin olsun, insan yeni öğrendiklerini daima önceki yaşantıları ile ilişkilendirme eğilimindedir. Geçmişte öğrenilen bilgiler ile kazanılan yaşantılar yeni öğrenilecekler için temel oluşturur. Bunun başarılması, olgunlaşmaya olduğu kadar, verilecek eğitime de bağlıdır. Konuları öğretirken daha önceki öğrenmeleri göz önünde bulunduran ve önceki bilgilerle şimdiki bilgiler arasında ilişki kuran bir yetişkinin tutumu önemlidir. Yeni bilgileri, birbirleri ile ilişkili olarak ve çocuğun bildiklerinden hareket ederek vermek, onda, konular arasında ilişki kurma ve bildiklerini yeni durumlar için kullanma yeteneğini geliştirir. Ayrıca, önceki bildiklerinden yola çıkarak verilen yeni bilgileri öğrenmek, çocuğun güçlük çekmeden kalıcı bilgiler kazanmasına yardımcı olur.

Öğrenmeler arasında ilişki kurarken bu ilişkiyi, çocuğun etrafındaki her şeyden öğrenebileceği geniş bir çerçeveye oturtmak gerekir. Bu dönemde çocuğa sağlanabilecek zengin yaşantılar ve davranış örnekleri, geziler, masallar ve öyküler, gözlem yapabileceği, soru sorabileceği ortamlar kadar; buna olanak sağlayan ve onun sorularını paylaşabileceği, oyun arkadaşları ve yetişkinlerin varlığı da önemlidir.

Çocuğun karşılaştığı problemlere çözümler üretebilmesi için sağlanacak fırsatlar, ona gelecekte kendi problemlerine değişik çözümler üretebilmesi için yardımcı olur. Çocuk, eşya ve insanlarla kurduğu ilişkilerde başka bir kimsenin yardımı olmaksızın kendi başına öğrenmeyi de başarabilmelidir. Okulöncesi eğitimin en önemli amaçlarından biri çocuğu, kendi kendine öğrenmeye hazırlamak olmalıdır. Bunun yolu da çocuğun düşünmesini, soru sormasını, düşündüklerini ifade edebilmesini, rahatça yanıtlar üretebilmesini destekleyici ortamlar yaratmaktır.

Eğitim Çocuğun Kendi Kendini Denetlemesine Olanak Sağlamalıdır

Günümüzde demokrasi neredeyse her toplumda ulaşılması için çaba gösterilen temel hedeflerden biridir. Demokratik bir toplumun temel gereklerinden biri ise içten denetimli insanlar yetiştirmektir. Bunun için de çocuğun erken karar verebilmesi ve verdiği kararların sonucuna katlanmayı öğrenmesi gerekir. Ancak küçük çocukların yapacakları seçimler için karar verebilmesi yetişkinin desteği, rehberliği ve güven verici yakınlığı ile gerçekleşmektedir (Ball, 1994). Bu da çocuğa, her yaşta yapabilecekleri konusunda kendisine ve çevresine zarar vermemek koşulu ile özgürlük tanımak, davranışlarına sınırlama getirmek ve taşıyabileceği kadar sorumluluk vermekle olanaklı olmaktadır. Sürekli dıştan denetlemek yerine, çocuğun erken yaşlarda kendi sorumluluklarının farkına vararak kendi kendini kontrol edebilecek şekilde yetiştirilmesi okulöncesi dönemde başlatılmazsa, daha sonra çocuğun özgürlük, sınırlama, hak ve sorumluluk arasındaki ilişkiyi kurabilmesi ve kendi kendini denetleyebilmesi son derece güç olur. Bu nedenle, çocuğu yakından tanıyan, onu anlayan ve ona kendi yeterlilikleri ile sınırlılıklarını tanıma konusunda destek veren yetişkinin tutumu çok önemlidir.

Geçmişte öğrenilen bilgiler ile kazanılan yaşantılar yeni öğrenilecekler için temel oluşturur.

Oyun Çocuğun En Önemli Öğrenme Yöntemidir

Okulöncesi dönemdeki çocuğun en önemli etkinliği oyundur. Oyun çocuk için hem bir eğlence hem de ciddi bir iştir. Oyunda karşılıklı konuşma, duygu ve düşünceleri ifade etme ve hareket etme olanağı vardır. Çocuk kendi fikirlerini ve duygularını anlatma fırsatını bulduğu gibi başkalarının duygu ve düşüncelerini de dinlemeyi ve anlamayı oyun sırasında öğrenir.

Oyun sırasında zaman zaman ortaya çıkan çatışmalar, çocuğa, kendisi gibi diğer çocukların da ertelenemez isteklerinin bulunduğunu, onlarla eğlenceli bir beraberlik sürdürmek istiyorsa özveride bulunması gerektiğini öğretir. Kısacası oyuna katılan çocuk, hem kendi yeterliklerini ve sınırlılıklarını fark eder hem de oyuna katılan diğer çocuk, ve yetişkinlerle yaptığı iş birliği ve kurduğu iletişimle dünya ve insanlar hakkında bilgiler edinir.

Oyun, çocuğun kendi isteği ile katıldığı, eğlendiği ve pek çok bilgi ve beceriyi kazandığı bir etkinliktir. Oyun oynama ve hareket etme temel bir gereksinim olduğu gibi, oyunu küçük çocukların öğrenmelerinde yöntem olarak kullanma da temel ilkedir. Bunun için çocuğun rahatça ve güvenle hareket edebileceği uygun ve zengin bir oyun ortamı hazırlamak gereklidir. Bu ortamda çocuk, yalnız başına olduğu kadar, diğer çocuklar ve yetişkinlerle de birlikte olabilmelidir. İyi düzenlenmiş bir oyun ortamı çocuğun yaşam deneyimlerini kazanırken, kendisini baskı altında sınırlandırılmış hissetmeden rahatça hareket edebilmesine olanak sağlar.

Oyun, çocuğun kendi isteği ile katıldığı, eğlendiği ve pek çok bilgi ve beceriyi kazandığı bir etkinliktir. Oyun oynamak ve hareket etmek temel bir gereksinim olduğu gibi, oyunu küçük çocukların öğrenmelerinde yöntem olarak kullanmak da temel ilkedir.

Çocuğun Gelişiminde Çevresindeki Çocuk ve Yetişkinlerle Kurduğu İlişkiler Önemlidir

Şekil 4.3

Öğrenme için konuların ilişkilendirilmesi ne kadar önemliyse, çocuğun değer verdiği insanların saygılı ve kendileriyle barışık olmaları da o kadar önemlidir. Çocuğu, içinde bulunduğu sosyal çevresi ile bir bütün olarak görmek gerekir. Pek çok çocuk, çevresinde güvenebileceği insanlar olduğu zaman daha iyi öğrenmektedir. Nasıl çocuk olayları ve nesneleri etkin katılım olmaksızın öğrenemiyorsa, başka çocuk ve yetişkinlerle iletişim kurmaksızın ve iş birliği yapmaksızın da insan ilişkilerini öğrenemez. Çocuk açısından çok önemli olan anne, baba ve kardeşler arasındaki ilişkiler, çocuğun kişiliğini zedeleyici değil, tam tersine onun gelişimine katkı sağlayıcı yönde olmalıdır. Özellikle okuldaki eğitim, aileye değer vermeli, ailenin özelliklerini dikkate almalı ve aile ile iş birliği içinde gerçekleştirilmelidir. Okulöncesi eğitim kurumları, çocuğun eğitiminde ailenin yerini almak yerine, aile ile iş birliği içinde çocuğun gelişmesine yardımcı olmayı amaçlamalıdır.

Sağlıklı Bireylerin Yetiştirilmesinde Duygu ve Tutumlar Önemlidir

Çocuğun kendisi ile ilgili görüş ve duygularını öğrenmesi ruh sağlığı bakımından son derece önemlidir. Çocuğun iyi gelişebilmesi, çevresindeki önem verdiği insanların ona sevgilerini yansıtabilmelerine ve onun bir şeyler yapabileceğine ilişkin inançlarını hissettirebilmelerine bağlıdır. Olumlu benlik algısı ya da kendi imajı, çocuğun yeteneklerini iyi bir biçimde kullanmasına yardımcı olur. İnsanın kendisinin ve başkalarının duygularının farkında olması, duygularını yapıcı ve yaratıcı bir biçimde ifade edebilmesi, öğrenmesi bakımından da önemlidir (Read ve diğerleri, 1987).

Çocuk okulöncesi dönemde duygularını yıkıcı ve zarar verici bir biçimde değil, olumlu bir biçimde ifade edecek pek çok yolla tanışmalıdır. Çocuk bu konuda yetişkinin anlayış ve rehberliğine gereksinim duyar. Sanat, spor, drama ve çeşitli oyunlar, çocuğun olaylar karşısındaki tutumunu ve duygularını anlatabilmesinin en güzel yolları olarak kullanılabilir. Çocuğun duygularının farkına varması ve onları ifade edebilmesi de önemlidir. Çocuk bunu yaparken aynı zamanda kendi kendisini denetlemeyi de öğrenir.

Çocuğun Eğitiminde Kalıtım, Çevre ve Bilgi Etkileşim Hâlinindedir

Yeni doğan her bebek, ailesinden aldığı kalıtım özellikleri ile dünyaya gelir. Ona verilecek eğitimin başlangıç noktası, kuşkusuz onun doğuştan getirdiği özellikler olmalıdır. Ancak çocuğun doğuştan getirdiği özellikler, uygun bir ortamda gerekli bilgilerin kazandırılmasıyla geliştirilebilir. Çocuk bu dönemde, gereksinimlerine duyarlı ve tutarlı bir yetişkin davranışı bekler. Yetişkinin çocuğu genel ve bireysel özellikleri ile tanınması, bu özelliklere uygun davranış ve desteğin neler olabileceğini iyi bilmesi çok önemlidir. Ancak bu yolla, öğrenmeyi kolaylaştıracak zengin uyaranlarla dolu bir ev ve okul ortamı; sağlıklı ilişkiler kurulabilecek çocuk ve yetişkinlerin var olduğu uyumlu bir dünya yaratılabilir. Bu dönemde kitle iletişim araçları da çocuğun yaşamına girerek onu etkilemeye başlar. Bu nedenle, sağlıklı bireylerin yetişmesi için toplumun anlayış birliği içinde olması gerekir. Çocuğun gelişim hızına uygun, birbiriyle uyumlu ve birbirini destekleyen ortamlarda gerçekleşen öğrenmeleri onun gizilgücünü en üst sınıra kadar çıkarabilmesinin temel koşuludur.

Etkili okulöncesi eğitimin nitelikleri nelerdir?

4

SIRA SİZDE

Özet

Okulöncesi dönem çocuğunun gereksinimlerinin neler olduğunu açıklayabilmek

Okulöncesi dönem çocuğunun gereksinimleri; sevgi ve ilgi; sağlıklı bakım ve beslenme; güven, hareket ve oyun; bağımsızlık ve yetişkin desteği olarak sıralanabilir. Hiçbir çocuk sevgiden yoksun olarak sağlıklı bir biçimde büyüyemez. Ancak, sevginin çocuğa doğru ve yeterli miktarda verilmesi gerekir. Dünyaya gelen her çocuk, yaşamını sürdürebilmek için düzenli bakım ve sağlıklı beslenmeye gereksinim duyar. Çocuğun diğer önemli bir gereksinimi de güvendir. Güven, anne ya da onun yerini tutan yetişkinlerin davranışları ile gelişir. Hareket ve oyun çocukları tanımlayan en iyi iki sözcüktür. Sağlıklı bir çocuğun hareketsiz olması düşünülemez. Hareketin en iyi gerçekleştirildiği alan ise oyundur. Oyun, çocuğun tüm gelişim yönlerini destekleyip öğrenme fırsatları yarattığı için çok önemlidir. Çocuğun okulöncesi dönemdeki diğer önemli gereksinimleri de; kendi kendisini tanıma, bağımsızlık ve yetişkin desteğidir.

Okulöncesi dönem çocuğunun gereksinimlerinin çocuğun yaşamındaki önemini açıklayabilmek

Okulöncesi dönemde çocuğun karşılanması gereken birçok gereksinimi vardır. Bu dönemde, gereksinimleri doğru biçimde karşılanamayan çocukların daha sonraki dönemlere sağlıklı bireyler olarak ulaşmaları çok güçtür. Bu nedenle, okul öncesi dönem çocuklarının gereksinimlerinin karşılanmasına özen gösterilmelidir.

Yetişkinlerin okulöncesi dönem çocuğunun gereksinimlerini nasıl karşılaması gerektiğini açıklayabilmek

Yetişkin çocuğun gereksinimlerini bilirse ona rehberlik etme konusunda daha doğru davranışlar sergiler. Çocuğun kendi doğasına uygun olarak gelişebilmesi için doğru bir yetişkin rehberliğine her zaman gereksinim vardır.

Okulöncesi eğitimin temel ilkelerinin neler olduğunu açıklayabilmek

Okulöncesi eğitimin amacına ulaşabilmesi, ancak temel ilkelerini dikkate alarak yapılan bir eğitim ile olanaklı olabilir. Okulöncesi eğitimin temel ilkeleri şöyle sıralanabilir: Her Çocuk Farklı Bir Bireydir. Okulöncesi Dönem Yaşamın Temelidir. Çocuğun Gelişiminde Özel Alıcı Dönemler Vardır. Eğitim Çocuğun Gereksinimlerine Du-

yarlı Olmalıdır. Eğitimde Çocuğun Etkin Katılımı ve İlgi Önemlidir. Öğrenme Çocuğun Bildiklerinden Başlamalı Öğrenmeler Birbiri ile İlişkilendirilmeli ve Kendi Kendine Öğrenme Desteklenmelidir. Eğitim Çocuğun Kendi Kendini Denetlemesine Olanak Sağlamalıdır. Oyun Çocuğun En Önemli Öğrenme Yöntemidir. Çocuğun Gelişiminde Çevresindeki Çocuk ve Yetişkinlerle Kurduğu İlişkiler Önemlidir. Sağlıklı Bireylerin Yetiştirilmesinde Duygu ve Tutumlar Önemlidir. Çocuğun Eğitiminde Kalıtım, Çevre ve Bilgi Etkileşim Hâlinindedir. Bu ilkelerin çok iyi bir şekilde özümlemesi kaliteli bir okulöncesi eğitimin verilmesi açısından son derece önemlidir.

Okulöncesi eğitimin temel ilkelerinin okulöncesi eğitim açısından önemini açıklayabilmek

Okulöncesi eğitimin belli ilkeleri vardır. Okulöncesi eğitim kurumlarının ve programlarının bu ilkeler dikkate alınarak düzenlenmesi ve hazırlanması gerekir. Okulöncesi eğitimde yapılan her şey ilkeler dikkate alınarak planlanmaktadır. Bu ilkelerin dikkate alınmaması, okulöncesi dönemde eğitimin istenilen kaliteye ulaşmamasını da birlikte getirir. Bu nedenle okulöncesi eğitimin ve ilkelerin bir bütün olarak ele alınması gerekir.

Okulöncesi eğitimin temel ilkelerine uygun bir eğitimi nasıl yapması gerektiğini açıklayabilmek

İnsan yaşamının temelini oluşturan okulöncesi dönemde, eğitimin nasıl verildiği, çocuğun sağlıklı gelişimi bakımından önemlidir. Okulöncesi eğitimin ilkelerini, bazı düşünürlerin görüşlerinden olduğu kadar, bu dönemin eğitiminde denenmiş ve yararı kanıtlanmış olan uygulamalardan da çıkarmak olanaklıdır. Her ülkenin evrensel ilkelerden yararlanarak kendisi için gerekli olan temel ilkeleri ortaya koyması olanaklıdır.

Okulöncesi dönem çocuğunun gereksinimleri ile okulöncesi eğitimin temel ilkeleri arasındaki ilişkiyi açıklayabilmek

Okulöncesi dönemde eğitim çocuğun gereksinimleri dikkate alınarak yapılmalıdır. Okulöncesi eğitimin ilkeleri ise çocuğun gereksinimlerine dayandırılarak belirlenmiştir. Çocuğun gereksinimlerinin bilinmesi ilkelerin daha iyi anlaşılması için ön koşuldur. Çocuğun gereksinimleri ile ilkeler arasında çok yakın bir ilişki söz konusudur.

Kendimizi Sınayalım

1. Annesine gereksinim duyduğunda onu bulamayan, annesi tarafından istenmeyen ve korunmayan bir çocuğun gereksinimlerinden hangisi karşılanamaz?

- a. Sağlıklı bakım
- b. Sevgi ve ilgi
- c. Beslenme
- d. Kendini tanıma
- e. Hareket ve oyun

2. Aşağıdakilerden hangisi okulöncesi dönem çocuğunun gereksinimleri arasında **yer almaz**?

- a. Sağlıklı bakım ve beslenme
- b. Sevgi ve ilgi
- c. Bağımlı olma
- d. Güven
- e. Hareket ve oyun

3. “Çocukta güven” konusu üzerinde çalışmalar yapan düşünür aşağıdakilerden hangisidir?

- a. Fröbel
- b. Montessori
- c. Piaget
- d. Vygotsky
- e. Erikson

4. Çocuğun olayların içinde olmak, duyularını kullanarak nesnelerle tanışmak ve çevresini tanımak istemesi okulöncesi eğitimin hangi ilkesi ile açıklanabilir?

- a. Eğitimde çocuğun etkin katılımı ve ilgisi önemlidir.
- b. Eğitim çocuğun gereksinimlerine duyarlı olmalıdır.
- c. Her çocuk farklı bir bireydir.
- d. Okulöncesi dönem yaşamın temelidir.
- e. Oyun çocuğun en önemli öğrenme yöntemidir.

5. Okulöncesi dönem çocuğunun gereksinimleri ve okulöncesi eğitimin temel ilkeleri açısından aşağıdaki ifadelerden hangisi **yanlıştır**?

- a. Oyun çocuk için hem bir eğlence hem de ciddi bir iştir.
- b. İnsan gelişiminin belirli dönemlerinde özel alıcı dönemler vardır.
- c. Çocuğun hareket, zekâ ve duygusal gelişim yönleri birbiri ile ilişkilidir.
- d. Çocuğun gereksinimlerini karşılarken yetişkinin sahip olduğu tutumlar önemli değildir.
- e. Çocuk yeni öğrenmelerini önceki yaşantıları ile ilişkilendirmeye çalışır.

6. Nitelikli bir eğitim için insan gelişiminin belirli dönemlerinin bilinmesinin gerekliliği okulöncesi eğitimin hangi ilkesi ile açıklanabilir?

- a. Okulöncesi dönem yaşamın temelidir.
- b. Çocuğun gelişiminde özel alıcı dönemler vardır.
- c. Eğitim çocuğun bütünlüğünü gözetmelidir.
- d. Sağlıklı bireylerin yetiştirilmesinde duygu ve tutumlar önemlidir.
- e. Çocuğun hareket ve oyuna gereksinimi vardır.

7. Yetişkinin düzenli bakımı ve desteği okulöncesi dönem çocuğunun hangi gereksinimini karşılar?

- a. Sevgi ve ilgi
- b. Sağlıklı bakım ve beslenme
- c. Güven
- d. Hareket ve oyun
- e. Kendi kendini tanıma

8. Okulöncesi dönemde çocuk hakları eğitimine yer verilmesinin önemi aşağıdakilerden hangisinde ifade edilmiştir?

- a. İnsan hakları eğitiminin hedeflerine ulaşabilmesi, çağdaş demokratik toplumların oluşabilmesi açısından son derece önemlidir.
- b. Çocuğun kendi kendini tanımasını sağlaması açısından önemlidir.
- c. Tutarlı bir disiplin anlayışının oluşması açısından önemlidir.
- d. Çocuğun kendine ve çevresine güven duymasını sağlaması açısından önemlidir.
- e. Yetişkin desteğini hissetmesi açısından önemlidir.

9. Okulöncesi dönem çocuğunun gereksinimleri açısından aşağıdaki ifadelerden hangisi **yanlıştır**?

- a. Çocukta oluşmayan düzen ve güven duygusu onu kurallar ve sınırlamalar karşısında tutarsız ve kuşkucu yapmaz.
- b. Disipline ilişkin tutumların temelinde aile vardır.
- c. Destekleyici yetişkin tutumu çocuğun gereksinimleri arasında yer alır.
- d. Temel gereksinimleri doğru olarak karşılanan çocuklar, olumlu benlik algısı geliştirebilirler.
- e. Aşırı ve gereksiz sevgi gösterileri çocuğu olumsuz yönde etkiler.

10. Aşağıdakilerden hangisi etkili okulöncesi eğitimin niteliklerinden biri **değildir**?

- a. Çocuğu kendi kendine öğrenmeye hazırlamalıdır.
- b. Çocukların bireyselliklerini dikkate almalıdır.
- c. Çocuğun bütünsel gelişimini desteklemelidir.
- d. Çocuğun gereksinimlerini, isteklerini, gelişim özelliklerini göz önünde bulundurmalıdır.
- e. Çocuğun bağımlı olmasına olanak sağlamalıdır.

Yaşamın İçinden

“

0-6 yaşlar çocuğun gelişim hızı ve öğrenme kapasitesinin en yüksek olduğu kritik yıllardır. Bu yıllarda temeli atılan beden sağlığı ve kişilik yapısının, ileri yaşlarda yön değiştirmeden daha çok aynı yönde gelişmesi şansı daha yüksektir. Çocuğun kendini tanıması ve kendi yeterliliklerinin ve geliştirilmesi gereken yönlerinin farkına varması büyük ölçüde bu dönemde gerçekleşir. Bu dönem aynı zamanda diğer insanlar ve toplumsal kurallarla ilk karşılaşmanın gerçekleştiği sosyalleşme dönemidir. Çocukluk yıllarında kazanılan davranışların büyük bir kısmının yetişkinlikte bireyin kişilik yapısını, tavır, alışkanlık, inanç ve değer yargılarını biçimlendirdiği gözlenmiştir. Yapılan araştırmalar; okulöncesi eğitim almış olan çocukların ilköğretime daha kolay adapte olduklarını ve okulöncesi eğitim almamış olan çocuklara göre daha başarılı olduklarını göstermektedir. Okulöncesi yıllar, çocuğun ilerideki hayatını etkileyecek önemli bir süreçtir. Okulöncesi dönem okul aile iş birliğinin en yoğun olması gereken dönemdir. Büyüyen çocuk için aile çevre ve topluma doğru uzanan bir köprü görevini üstlenir. Özellikle önemli bir sosyal deneyim alanı oluşturur.

Aile içindeki yaşantılarla çocuk erken yaşlarda farklı alışkanlıkları, yetenekleri, düşünceleri olan bireylerle yaşamaya alışır. Anne-baba-çocuk arasındaki etkileşim; çocuğun davranışlarını biçimlendirmeyi sağlarken, gelecekteki davranışlar üzerinde de etkili olur. Bu bakımdan, anne-baba-çocuk ilişkileri kişiliği belirleyen etkenlerden en önemlisi olarak görülmektedir. Bu nedenle, okulöncesi eğitimde; çocuğun ve ailenin etkin katılımını sağlamak, çocuğa verilen eğitimin onun gereksinimlerine uygun olmasını sağlamak, program hazırlarken çocukların ilgi ve gereksinimlerinin yanı sıra okulun, ailelerin ve içinde bulunulan çevrenin özelliklerini dikkate almak, eğitimde çocuğun bildiklerinden başlamak ve çocukların deneyerek öğrenmesine olanak sağlamak, oyunu çocuklar için en uygun öğrenme yöntemi olarak kabul etmek, sevgi, saygı, iş birliği, sorumluluk, hoşgörü, yardımlaşma, dayanışma ve paylaşma davranışlarını özendirmek, uygulanan programlarda çocukların gereksinimlerine göre esneklik yaratmak son derece önemlidir.

Kaynak: Oktay, A. ve Unutkan, Ö. P. (2006). Okulöncesi Eğitim. **Milliyet Gazetesi Okul Rehberi**. (26 Mayıs).

Kendimizi Sınavalım Yanıt Anahtarı

1. b Ayrıntılı bilgi için “Okulöncesi Dönem Çocuğunun Gereksinimleri” konusuna bakınız.
2. c Ayrıntılı bilgi için “Okulöncesi Dönem Çocuğunun Gereksinimleri” konusuna bakınız.
3. e Ayrıntılı bilgi için “Okulöncesi Dönem Çocuğunun Gereksinimleri” konusuna bakınız.
4. a Ayrıntılı bilgi için “Okulöncesi Eğitimin Temel İlkeleri” konusuna bakınız.
5. d Ayrıntılı bilgi için “Okulöncesi Dönem Çocuğunun Gereksinimleri” konusuna bakınız.
6. b Ayrıntılı bilgi için “Okulöncesi Eğitimin Temel İlkeleri” konusuna bakınız.
7. c Ayrıntılı bilgi için “Okulöncesi Dönem Çocuğunun Gereksinimleri” konusuna bakınız.
8. a Ayrıntılı bilgi için “Okulöncesi Dönem Çocuğunun Gereksinimleri” konusuna bakınız.
9. a Ayrıntılı bilgi için “Okulöncesi Dönem Çocuğunun Gereksinimleri” konusuna bakınız.
10. e Ayrıntılı bilgi için “Okulöncesi Dönem Çocuğunun Gereksinimleri” konusuna bakınız.

Sıra Sizde Yanıt Anahtarı

Sıra Sizde 1

Çocuk ve çocukluk insanlığın; çocuk hakları ise insan haklarının önemli bir parçasıdır. Çocuk olmadan insan türünün sürekliliği; çocuk hakları yaşama geçirilmeksizin de insan haklarının beklenen düzeyde gerçekleşmesi olanaklı değildir. Bilgili, sorumlu, haklarından yararlanma yeteneği gelişmiş çocukların topluma kazandırılabilmesi ancak iyi bir temel eğitim olanağının sağlanmasına bağlıdır. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ile Çocuk Hakları Sözleşmesinde yer alan maddeler birbiri ile örtüştüğünden, insan hakları eğitime, öğrenmelerin en hızlı olduğu okulöncesi dönemde, çocuk hakları eğitimi ile başlanması insan hakları eğitiminin hedeflerine ulaşabilmesi, çağdaş demokratik toplumların oluşabilmesi açısından son derece önemlidir.

Sıra Sizde 2

Anne baba ve öğretmenler, çocuğa her yaşta yapabilecekleri konusunda kendisine ve çevresine zarar vermek koşuluyla özgürlük tanıyarak davranışlarına sınırlama getirerek ve taşıyabileceği kadar sorumluluk vererek kendi kendini denetleme becerisini kazanmasını destekleyebilirler. Bu açıdan çocuğu yakından tanımak, kuralların nedenlerini açıklamak, sınırları, sorumlulukları konusunda çocuk ile açık iletişim kurmak önem taşımaktadır.

”

Sıra Sizde 3

Çocuğun kendi kendini tanıyabilmesi ve giderek yetişkinden bağımsız, öz güvene sahip bir birey olabilmesi, davranışlarının yetişkinlerce desteklenmesine, kendisine ve çevresine zarar vermeden bağımsız olabilmesine bağlıdır. Bu, çocuğun var olan yeterliklerini geliştirebilmesi, yetersizliklerinin farkına varması, kısacası kendi kendini tanıması ve sınırlılıklarını öğrenebilmesi bakımından önemlidir.

İlk günden itibaren çocuğun gereksinimlerini doğru olarak zamanında karşılayan yetişkinler, gelişme ile birlikte artan bağımsızlık isteğini de olumlu tutumlarıyla desteklemeye çalışırlar.

Her yeni etkinlikte çocuğu destekleyen bir yetişkin onu yüreklendirir. Zira çocukların, değişik etkinlikleri deneyebilmek için desteklenmeye, diğer çocuklar ve yetişkinlerle çeşitli ilişkiler kurmaya gereksinimleri vardır. Çocuğa çevresi ile etkileşim kurabilmesi için gerekli olan destek, ancak çocuğun o yaş dönemindeki genel gelişim özellikleri ile bireysel ritmini yakından bilen ve tanıyan yetişkinler tarafından sağlanabilir. Bu da çocukla en yakın ilişkiyi kuran anne, baba ve öğretmenlerin kendilerini bu konuda yetiştirmeleri ile olanaklı olabilir.

Sıra Sizde 4

Etkili okulöncesi eğitim, okulöncesi eğitimin ilkeleri ışığında, çocukların gereksinimlerini dikkate alarak yapılan eğitimidir. Çocukların bireysellikleri mutlaka dikkate alınmalıdır. Çocuğun gereksinimleri, istekleri ve gelişim özellikleri göz önünde bulundurulmalıdır. Çocuğun bütünsel gelişimi desteklenerek onun eğitim sürecine etkin katılımı sağlanmalıdır. Bütün beceriler, kavramlar, araç olarak kullanılacak konular çocukların bildiklerinden yola çıkılarak planlanmalıdır. İyi bir yetişkin rehberliği olmalıdır. Öğretmen rehber olmalıdır. Bir şeyleri onların adına yapmak yerine, onların kendi kendine yapmalarına olanak sağlanmalıdır. Çocukların, duygu ve düşüncelerinin farkına varmasına ve ifade etmesine olanak tanınmalıdır. Diğer çocuklarla, öğretmenlerle ve yetişkinlerle ilişkileri geliştirmeye özen gösterilmelidir.

Yararlanılan ve Başvurulabilecek Kaynaklar

- Akyüz, E. (2001). Çocuk Hakları Sözleşmesinin Temel İlkeleri Işığında Çocuğun Eğitim Hakkı. **Milli Eğitim Dergisi**. Sayı: 151.
- Ball, C. (1994). **Start Right - The Importance of Early Learning**. R.S.A. England.
- Bruce, T. (1987). **Early Childhood Education**. London: Licensing Agency.
- Dodson, F. (1978). Baba Gibi Yar Olmaz. (Çeviren: S. Cılızoğlu), İstanbul: Sander Yayınları.
- Dodson, F. (1978). **Çocuk Yaşken Eğilir**. (Çeviren: S. Cılızoğlu). İstanbul: Sander Yayınları.
- Doğan, İ. (2000). **Akıllı Küçük Çocuk Kültürü ve Çocuk Hakları Üzerine Sosyo-Kültürel Bir İnceleme**. İstanbul: Sistem Yayınları.
- Fraiberg, H. S. (1968). **The Magic Years**. London: Methuen and Coop. Ltd.
- Isaacs, S. (1981). **The Educational Value of The Nursery School**. London: Headley Brothers Ltd.
- Lee, C. (1980). **The Growth And Development of Children**. (5. baskı). New York: Longman Group Ltd.
- Müftü, G. (2001). Çocukların Hakları. **Milli Eğitim Dergisi**. Sayı:151.
- Oktay, A. (1985). Okulöncesi Dönemde Temel Alışkanlıkların Kazandırılması. **Ya-Pa Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri II. Bildiriler**. İstanbul. ss. 39-46.
- Oktay, A. (1995). **Okulöncesi Dönem, Ana Baba Okulu**. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Oktay, A. (1999). **Yaşamın Sihirli Yılları: Okulöncesi Dönem**. İstanbul: Epsilon Yayınevi.
- Oktay, A. (2005). Okulöncesi Dönemde Disiplin. **Okulöncesi Eğitimde Güncel Konular**. (Editörler: A. Oktay ve Ö. P. Unutkan). İstanbul: Morpa Kültür Yayınları, ss.181-188.
- Oktay, A. ve Unutkan, Ö. P. (2006). Okulöncesi Eğitim. **Milliyet Gazetesi Okul Rehberi**. (26 Mayıs).
- Read, K. H. ve diğerleri (1987). **The Nursery School**. Philadelphia: W. B. Saunders Company.
- Robison, (1983). **Exploring Teaching in Early Childhood Education**. Allyn and Bacon Inc., London.
- Unutkan, Ö. P. (2007). İnsan Hakları, Çocuk Hakları ve Eğitimi. **Eğitim Bilimine Giriş**. (Editör: A. Oktay). Ankara: PegemA Yayıncılık, ss. 97-125.

Okulöncesi Eğitim Kurumlarının Fiziksel ve Eğitsel Ortamları

5

Çocukların içinde bulunduğu eğitim ortamları, onların gelişiminde büyük öneme sahiptir. Okulöncesi eğitim kurumlarının fiziksel ve eğitsel ortamları, çocukların bedensel, zihinsel ve psiko-sosyal gelişimini, birbirleriyle ve yetişkinlerle kurduğu ilişkileri ve öğrenme olanaklarını etkileyerek onların sağlıklı kişilik yapısı gelişmelerine, bağımsızlık kazanmalarına olanak sağlarken, yetişkinlerin de enerjilerini daha gerekli yerlerde kullanmalarına yardımcı olur. Çocukların bu ortamları rahatça kullanması ve gerekli uyarıcıları bulmasını sağlamak amacıyla bu ortamların onların gereksinimlerine yanıt verecek biçimde düzenlenmesi gerekmektedir. Bu nedenle, okulöncesi eğitim kurumlarının dış fiziksel ortamları ve iç eğitsel ortamları hem mimari hem de fiziksel ve eğitsel özellikler yönünden çocukların kullanabileceği biçimde düzenlenmelidir.

Amaçlarımız

Bu üniteyi tamamladıktan sonra;

- 👁 Okulöncesi eğitim kurumlarının fiziksel ortamlarının özelliklerini açıklayabilecek,
- 👁 Okulöncesi eğitim kurumlarının eğitsel ortamlarının özelliklerini açıklayabilecek,
- 👁 Okulöncesi etkinlik köşelerinin özelliklerini açıklayabilecek,
- 👁 Okulöncesi eğitim kurumlarının oyun odalarında köşe düzenlemesi yapabilecek,
- 👁 Açık hava oyun alanlarının özelliklerini açıklayabilecek bilgi ve becerilere sahip olacaksınız.

Örnek Olay

Dört yaşını dolduran Onur'un okulöncesi eğitime başlama yaşı gelmişti. Onur, annesi çalışmadığı için, o güne kadar annesiyle birlikte olmuştu. Onur'un hangi okulöncesi eğitim kurumuna gideceği evde tartışılmış ve evlerine çok yakın olan özel bir anaokuluna gitmesine karar verilmişti. Annesi ve babası Onur ile birlikte okula gitmiş, etrafı incelemiş ve okulun güzel olduğunu düşünerek kayıt yaptırmışlardı. Onur sevinçle yeni okuluna başladı. Birkaç gün alışma dönemi geçirdikten sonra, arkadaşları ile oynamaya başladı. Onur, öğretmen görmeden sınıftaki elektrik prizleriyle oynuyor, ikinci kattaki sınıfının penceresinden sarkmaya çalışıyor, dur durak bilmiyordu. Üstelik, gittiği anaokulu işlek bir caddenin yanı başındaydı. Her gün Onur'u okuluna bırakan babası, ona dikkatli olmasını tembih ediyordu. Ayrıca, anaokulunun bahçeye açılan kapıları yerden yukarı kadar camlı ve çarpan kapı şeklindeydi. Bir gün babasıyla birlikte okula geldiklerinde, Onur'un ayağı girişteki eşiğe takıldı ve camlı kapıdan içeri girdi. Cam büyük bir gürültüyle kırıldı. Onur'un başından kanlar akıyordu. Hemen hastaneye götürdüler. Onur'un başı yarıldığı için başına dikiş atıldı. Çok şükür, kaza ucuz atlatılmıştı. Onur o günden sonra o anaokuluna gitmek istemedi. Çünkü çok korkmuştu. Ailesi de hem fiziksel hem de psikolojik yönden yıpranmasın diye Onur'un o okuldan kaydını sildirdi. Acaba, Onur'un o okula gitmesi için yalnızca güzel ve evlerine yakın olması yeterli miydi?

Anahtar Kavramlar

- Fiziksel Ortamlar
- Etkinlik Köşeleri
- Eğitsel Ortamlar
- Açık Hava Oyun Alanları

İçindekiler

- GİRİŞ
- OKULÖNCESİ EĞİTİM KURUMLARININ FİZİKSEL ORTAMLARI
 - Okulöncesi Eğitim Kurumlarının Dış Fiziksel Ortamları
 - Okulöncesi Eğitim Kurumlarının İç Fiziksel Ortamları
- OKULÖNCESİ EĞİTİM KURUMLARININ EĞİTSEL ORTAMLARI
 - Eğitim Ortamlarındaki Etkinlik Köşeleri
 - Açık Hava Oyun Alanları
 - Kum Su Oyun Alanı
 - Dramatik Oyun Alanı
 - Büyük Motor Oyun Alanı

GİRİŞ

Okulöncesi eğitim ortamları, çocukların bir program çerçevesinde bedensel, zihinsel, duygusal ve sosyal yönlerden gelişimlerine yardım etmek, gelişimlerini hızlandırmak ve ilköğretim okullarına temel oluşturmak üzere düzenlenmiş ortamlardır. Okulöncesi eğitim kurumlarında, çocukların rahat hareket edebileceği, özgüvenlerini destekleyen eğitim ortamlarının hazırlanması temeldir. Bu ortamların çocuğun gereksinimlerini karşılayacak biçimde düzenlenmesi, çocuğun bu ortamı rahatça kullanmasını ve gerekli uyarıcıları bulmasını kolaylaştırır.

Okulöncesi eğitim kurumlarının fiziksel ortamları, çocukların davranışlarını, onların birbirleriyle ve yetişkinlerle kurduğu ilişkileri ve öğrenme durumlarını etkilemektedir. Fiziksel ortamlar, çocuğun bağımsızlık kazanmasına olanak sağlarken, eğitsel ortamlar da bedensel ve zihinsel yönden gelişmelerini etkilemekte, onların sosyalleşmelerine, dengeli ve sağlıklı kişilik yapısı geliştirmelerine katkıda bulunmaktadır. Bu bağlamda, okulöncesi eğitim programının amacına ulaşabilmesi, okulöncesi eğitim kurumlarının gerek dış, gerekse iç fiziksel ortamlarının mimari yönden çocukların kullanabileceği biçimde düzenlenmesini gerektirmektedir.

Bu ünite, önce okulöncesi eğitim kurumlarının fiziksel ortamları üzerinde durulmuş, daha sonra okulöncesi eğitim kurumlarının eğitsel ortamlarına ilişkin bilgiler verilmiştir.

OKULÖNCESİ EĞİTİM KURUMLARININ FİZİKSEL ORTAMLARI

Okulöncesi eğitim ortamları; 0-6 yaş çocuğunun bir program çerçevesinde, her yönden gelişimine yardım etmek, gelişimini hızlandırmak ve ilköğretim programlarına temel oluşturmak üzere düzenlenmiş ortamlardır. Okulöncesi eğitim kurumlarının fiziksel ortamları, bu kurumlarda verilen eğitimin niteliğini önemli ölçüde etkilemektedir. Okulöncesi eğitim kurumlarının fiziksel ortamlarını; okulöncesi eğitim kurumlarının dış fiziksel ortamları ve okulöncesi eğitim kurumlarının iç fiziksel ortamları olmak üzere iki başlık altında ele almak olanaklıdır.

Okulöncesi Eğitim Kurumlarının Dış Fiziksel Ortamları

Okulöncesi kurumlarda verilen eğitimin niteliğini etkileyen en önemli noktalardan biri, çevre koşullarının düzenlenmesidir. Bu nedenle, okulöncesi eğitim kurumlarında, çocukların rahat hareket edebileceği, öz güvenlerini destekleyen eğitim ortamlarının hazırlanması gerekmektedir. Bu bağlamda, okulöncesi eğitim kurumları planlanırken göz önünde bulundurulması gereken ilkeleri şöyle sıralamak olanaklıdır (Tunçel, 1976):

- *Okulöncesi eğitim kurumu ile ev arasındaki uzaklık fazla olmamalıdır.* Kurum, olabildiğince konutların yakınında bulunmalı ve kurumun çevreyi tamamlayıcı rolü olmalıdır. Kurum, anne babaların işe gelip giderken çocuklarını kolayca bırakıp alabilmelerine olanak sağlayacak bir bölgede kurulmuş olmalıdır. Kurum, alanı ve trafiği güvenli yerlerde olmalıdır. Ayrıca, kurumun yakınında bir sağlık kuruluşu da bulunmalıdır.
- *Kurum sıcak ve hoş görünüşlü olmalıdır.* Çocuğun kendini birdenbire yadırgadığı bir ortam içinde hissetmesini önlemek amacıyla, okulöncesi eğitim kurumunun, çocuğun evine benzer tarafları olmasına özen gösterilmelidir. Binanın düzenlenmesi ve renklerin seçiminde çocuklar için rahatlatıcı ve iç açıcı noktalara dikkat edilmelidir. Binanın her yanı aynı ısıda olmalı, havalandırma ve ışıktandırmaya özen gösterilmeli, bina güneye bakmalı, güneşli olmalı ve gün boyunca ışık almalıdır.

Okulöncesi Eğitim Kurumları Planlanırken Göz Önünde Bulundurulması Gereken İlkeler:

- Okulöncesi eğitim kurumu ile ev arasındaki uzaklık fazla olmamalıdır.
- Kurum sıcak ve hoş görünüşlü olmalıdır.
- Güvenlik açısından binada kullanılacak tüm malzemeler ateşe dayanıklı olmalıdır.
- Mimari projede bina tek katlı olarak planlanmalı ve merdiven yerine rampalar kullanılmalıdır.
- Pencereler çocukların göz hizasında bulunmalı, kırılmaya dayanıklı cam kullanılmalıdır.

- *Güvenlik açısından binada kullanılacak tüm malzemeler ateşe dayanıklı olmalıdır.* Hiçbir malzemede zehirli madde bulunmamalıdır. Duvarlar sağlıklı solunuma uygun bir biçimde boyanmış olmalıdır. Donanım elemanlarında sert köşeler, çıkıntı yapan kulplar, yüzeyler, ayaklar, korunaksız köşeler kullanılmamalıdır. Yer döşemeleri kaymaz, dayanıklı ve kolayca temizlenebilir olmalıdır.
- *Mimari projede, bina tek katlı olarak planlanmalı ve merdiven yerine rampalar kullanılmalıdır.* Giriş kapısı dahil, binadaki tüm kapılar dışa açılmalıdır. Cam kapı veya çarpan kapı kullanılmamalı, sürgülü kapılar tercih edilmemeli ve oyun odalarındaki kapıların mekanizmasında içeriden kilitleme engellenmelidir. Buna bağlı olarak binanın hiçbir yerinde eşik kullanılmamalıdır.
- *Pencereler çocukların göz hizasında bulunmalı, kırılmaya dayanıklı cam kullanılmalıdır.* Pencere kanatlarının dar olması güvenlik açısından önemlidir. Elektrik kablo ve prizleri, ısıtma ve sıhhi tesisatla ilgili borular, ısıtıcılar vb. çocukların ulaşamayacakları yerlerde ve biçimlerde tasarlanmalıdır.

SIRA SİZDE

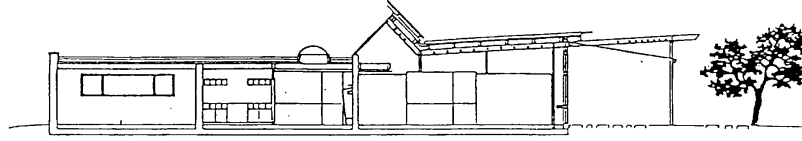
1

Okulöncesi eğitim kurumları planlanırken göz önünde bulundurulması gereken ilkeler nelerdir?

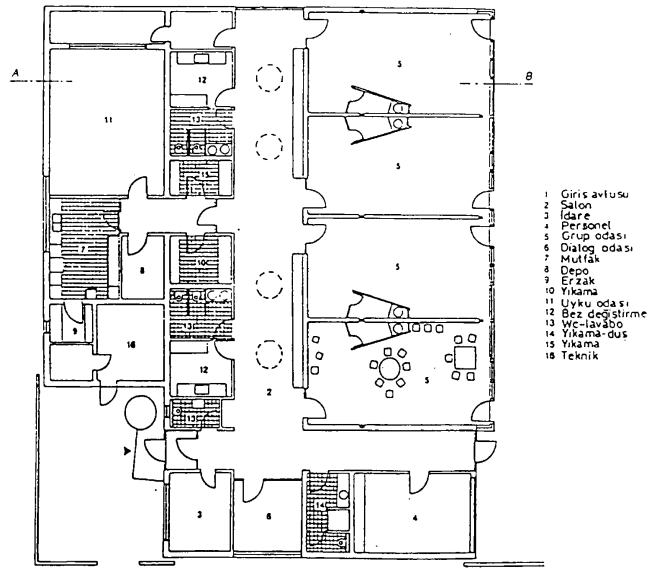
Okulöncesi eğitim kurumlarının amaçlarına uygun olarak programlarda nasıl değişiklikler yapılabiliyorsa fiziksel ortamlarda da değişik tip ve amaçtaki okulöncesi eğitim kurumları için planlamalar yapılabilir. Bir okulöncesi eğitim kurumunun nasıl planlanması gerektiği Şekil 5.1'de görülmektedir.

Şekil 5.1

Okulöncesi eğitim
kurumu kesit ve
planı

A-B KESİTİ
O: 1: 200

ZEMİN KAT
O: 1: 200

- 1 Giriş avlusu
- 2 Salon
- 3 İdare
- 4 Personel
- 5 Grup odası
- 6 Diyalog odası
- 7 Mutfak
- 8 Depo
- 9 Erzak
- 10 Yıkama
- 11 Uyku odası
- 12 Bez değiştirme
- 13 Wc-lavabo
- 14 Yıkama-duş
- 15 Yıkama
- 16 Teknik

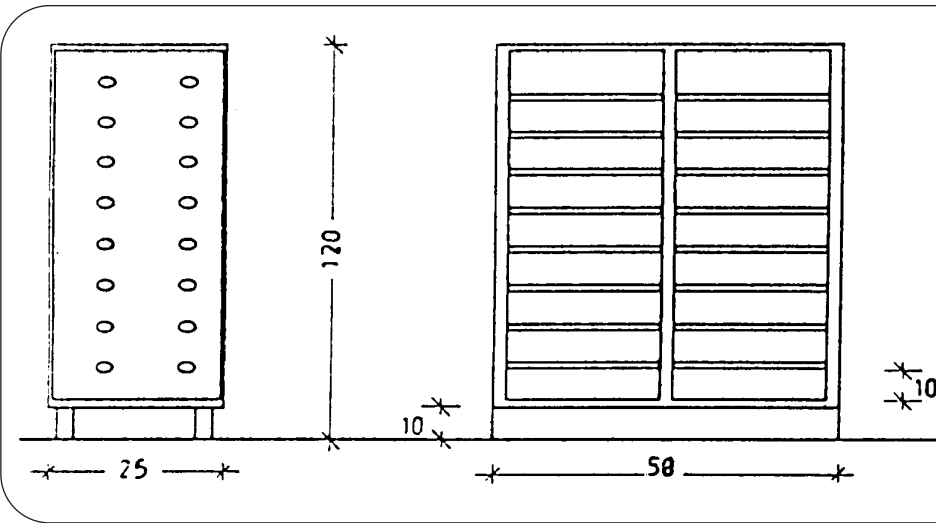
Okulöncesi Eğitim Kurumlarının İç Fiziksel Ortamları

Okulöncesi eğitim kurumlarının iç fiziksel ortamları; giriş holü, yönetim odası, öğretmenler ve uzmanlar odası, çok amaçlı salon, mutfak ve yemek salonu, depolar, hizmetli soyunma odası ve personel tuvaletinden oluşmaktadır. Bu ortamlar aşağıda ana çizgileriyle tanıtılmıştır.

Giriş holü: Okulöncesi eğitim kurumlarında, binaya giriş çıkışların yapıldığı ve ilk izlenimlerin edinildiği alanlardır. Giriş yeri, bireyler üzerinde olumlu etki bırakacak, velilerin rahatça girip çıkmalarına olanak sağlayacak ve göze hoş görünür biçimde düzenlenmiş olmalıdır. Girişte düzenlenebilecek küçük bir antre ve burada kullanılabilecek güvenlik kamerası, okula yapılan giriş çıkışların denetlenebilmesi açısından önem kazanmaktadır. Antrede kullanılan iki kapı, girişlerde çamur, su, kum gibi kirlenici maddelerin içeriye girişini engelleyerek ısıнын korunmasını sağlayamaya da yardımcı olur. Antrede kullanılan cam boyları çocukların içeriye ve dışarıyı görebileceği yükseklikte ayarlanmalıdır. Binanın girişi, hoş görünür bir biçimde düzenlenmeli ve oyun odasına doğrudan girişi olmalıdır. Döşeme kaplaması asbestsiz, kokusuz, ekonomik, bakımı ve temizliği kolay, hijyenik, bakterilerden arındırılmış, ses emici, yanmaz, uzun ömürlü olmalıdır. Giriş holünde, velilerin bekleyebilmesi için koltuklar ve çocukların çalışmalarının sergilenebileceği duvar panosu ya da taşınabilir panolar bulunmalıdır. Ayrıca, çocukların eşyalarını asabilecekleri vestiyer ve ayakkabı dolaplarına da bu ortamda yer verilmelidir. Giriş holünde bulunması gereken ayakkabı dolabı örneği Şekil 5.2’de gösterilmiştir.

Şekil 5.2

Ayakkabı dolabı

Yönetim odası: Bu oda, yöneticinin görevini yürüteceği, öğretmenler, veliler ya da diğer personelle toplantılar yapacağı bir ortamdır. Resmîliği ortadan kaldırarak ailelerle yönetim arasında etkili bir iletişimin kurulmasına olanak sağlamak amacıyla, yönetim odası girişte ailelerin görebileceği ve ulaşabileceği bir yerde düzenlenmiş olmalıdır. Bu ortamda, yönetim işleriyle ilgili fotokopi, faks, telefon, bilgisayar gibi teknik donanımın yanı sıra, gerekli mobilyalar bulunmalıdır.

Öğretmenler ve uzmanlar odası: Bu oda, öğretmenlerin psikolog ve sosyal hizmet uzmanı ile birlikte çalışabilecekleri, birbirleriyle mesleki alanda görüş alış-verişinde bulunabilecekleri, ayrıca aileler ile görüşmeler yapabilecekleri bir ortamdır. Bu odada öğretmenlerin kolayca ulaşabilmeleri için küçük bir kütüphaneye

yer verilir. Bu ortamda her öğretmen için bir masa, dolap ve ortak bir telefonun yanı sıra, küçük bir buzdolabı, masa ve sandalyeler ile çok amaçlı dolaplar da bulundurulur (Brewer, 1992).

Çok amaçlı salon: Okulöncesi eğitim kurumlarında, gerek ailelerle toplantı düzenlemek, gerekse konferans salonu olarak kullanmak amacıyla çok amaçlı bir salon bulunmalıdır. Bu salondan gerektiğinde sinema ve tiyatro gösterileri için yararlanılabileceği gibi, yıl sonu sergileri ve gösterileri için de yararlanılabilir.

Mutfak ve yemek salonu: Günlük yemeklerin pişirildiği ve servis yapıldığı mutfaklar, kurumun diğer bölümlerine koku gitmemesi için sınıflardan ve oyun odalarından uzakta tasarlanmalıdır. Ayrıca, kuru gıda deposu ve soğuk deponun da mutfaka yakın bir mekânda planlanması gerekmektedir.

Mutfakta fırın, buzdolabı, bulaşık makinesi, ocak gibi gerekli malzemeler bulunmaktadır. Mutfak için gerekli malzemelerin rahatlıkla giriş çıkışının yapılabilmesi için mutfaktan dışa açılan bir kapı bulunmalıdır. Malzemelerin rahat girişi için mutfak servis kapısı binanın girişine yakın olmalıdır. Dış servis kapısının kullanılmadığı zamanlarda kilitli tutulmasına özen gösterilmelidir.

Havalandırma tesisatı iyi olmayan bir mutfak, çalışanların gerek ruh hâlleri gerekse sağlıkları açısından olumsuz bir etkiye sahiptir. Ayrıca, mutfakta havalandırma sistemine önem verilmesi gerekmektedir. Mutfaklar cam bölme ile ayrılarak, çocukların yemeklerin hazırlanma aşamalarını seyretmelerine fırsat verilebilir.

Servis kolaylığı açısından yemek salonları mutfağın yanında olmalıdır. Yemek salonunda çocukların gereksinimlerini karşılayacak sayıda masa ve sandalye bulunmalıdır. Masa ve sandalyeler çocukların boylarına uygun olmalıdır. Yemek salonu yakınında çocukların ellerini yıkayabilmeleri için lavabolar yapılmalıdır. Salonun zemini kolay temizlenebilecek bir döşeme ile kaplanmış olmalıdır (Demiriz, Karadağ ve Ulutaş, 2003; Gür Öymen, 2004).

Depolar: Okulöncesi eğitim kurumları içerisinde iki ayrı depo bulunmalıdır. Bu depolardan birinde okulun genel erzak ve malzemeleri korunmalı; diğerinde ise çocuklara ait çeşitli malzeme ve araç gereçler bulundurulmalıdır. Çocukların kâğıt, boya vb. malzemelerinin konulduğu, her sınıfın kendine ait bir dolabı bulunmalıdır. Dolaplar sınıflara yakın olmalı ve bu dolaplarda her malzeme için raflar yapılmalıdır. Çocuklar bu malzemelere kolayca ulaşabilmelidir. Duvarların üst kısımlarına da öğretmenin kendine ait eşyalarını koyabileceği dolaplar yapılarak değerlendirilebilir. Ayrıca, çocukların dinlenme zamanlarında gerekli olan eşyaların korunabileceği dolaplar da çocukların yataklarının yanında bulunmalıdır.

Hizmetli soyunma odası: Bu oda, okulöncesi eğitim kurumlarında görevli aşçı ve hizmetli gibi personelin giysilerini değiştirdikleri, özel eşyalarını koydukları odadır.

Personel tuvaleti: Okulöncesi eğitim kurumundaki personelin kullandığı tuvalette lavabo, klozet, sıvı sabun ve duş bulunmalıdır. Kadın ve erkek personel için ayrı tuvaletler yapılmalıdır. Tuvaletlerin yer kaplaması hijyenik, bakteri barındırmayan kolay temizlenebilir bir malzemedir. Ayrıca, tuvaletlerde havalandırma tesisatı da bulunmalıdır.

OKULÖNCESİ EĞİTİM KURUMLARININ EĞİTSEL ORTAMLARI

Okulöncesi eğitim kurumlarının eğitim ortamları, çocukların ailesi dışında en fazla zaman geçirdikleri ortamlardır. Bu ortamlar, çocukların gün boyunca özgür bir biçimde oynadığı, araştırma ve keşifler yaptığı, bilgileri yapılandırdığı, bireysel ya da grup olarak yaratıcı etkinlikler yaptığı, beslendiği, arkadaşları ve yetişkinlerle zaman geçirdiği alanlardır. Bu nedenle, bu ortamın nitelikleri çocukların okul, öğretmen ve arkadaş gibi diğer öğelerle etkileşimini sağlamada önemli etkilere sahiptir.

Sınıflardaki eğitim ortamları çok amaçlı kullanıma yönelik alanlardır. Bu ortamlar, “etkinlik merkezleri” denen, her biri en az üç dört çocuğun oynayabileceği eğitim köşelerinden oluşur. Etkinlik merkezleri; çocukların oyun seçeneklerini görebilecekleri biçimde açık; aynı zamanda etkinlik türüne bağlı olarak gürültüyü dağıtıcı ve dış etkenleri engelleyici biçimde panolarla kapatılmış alanlardır.

Sınıfta çocuk başına düşen alan oranı, hem verilecek eğitim programının niteliğini hem de öğretmenin ve çocukların sağlık ve refahını etkileyen önemli etmenlerdendir. Çocuk başına düşen alanın yeterli olması, çocuklar arasında anlaşmazlık vb. durumları azaltmakta ve çocuklar arasında olumlu bir etkileşim meydana getirmektedir. Bu noktadan hareketle, eğitim ortamlarının büyüklüğü her çocuk başına 3-4 m² hesaplanarak planlanmalıdır. Sınıf, çocukların sınıf içerisinde rahatça hareket edebilmesine olanak sağlayacak biçimde düzenlenmelidir. Eğer sınıfta yemek yeniyorsa sınıf içindeki alan öğretmen ve çocuklara yetecek oranda olmalıdır.

Döşeme kaplaması etkinlik köşelerine göre farklılık göstermektedir. El becerilerinin geliştirildiği ve boya etkinliklerinin yapıldığı etkinlik köşeleri ile oyun ve toplanma alanları kolay temizlenebilir, esnek ve kaymaz bir malzemeyle; diğer etkinlik köşeleri ise yumuşak, terletmeyen esnek ve sıcak bir malzemeyle kaplanmalıdır. Farklı iki kaplama malzemesinin kullanılması, çocuğun duygusal gelişimi için de çok önemlidir. Duvar ve tavan kaplamasında, döşeme kaplamasında belirtilen niteliklere ek olarak çocukları rahatlatıcı renkler de kullanılmalıdır (Gura, 1992).

İlgi köşeleri sınıf içerisinde düzenlenebildiği gibi, okulda uygun mekân olması durumunda sınıf dışında da düzenlenebilmektedir. Ayrıca, çocukların zaman zaman dinlenmeye gereksinim duyabilecekleri dikkate alınarak sınıfın bir köşesinde minder, battaniye, yastık vb. araç gereçler kullanılarak dinlenme köşesi hazırlanabilir (MEB, 1997). Sınıf içerisinde, öğretmenin çocukları her açıdan görebilmesi için kör noktalar bulunmamalıdır. Etkinlik köşelerini birbirinden ayırmak için uzun duvarlar kullanılmamalıdır.

Sınıf içerisindeki ilgi köşelerinde kullanılacak mobilyalar her köşenin özelliğine göre seçilmelidir. Örneğin, sanat köşesi için masa ve sandalyeler düşünülürken, blok köşesi için raf ya da dolap düşünülebilir. Sınıf içerisinde yer alan masa, sandalye vb. mobilyalar çocukların yaş gruplarına uygun olmalıdır. Mobilyaların keskin köşeler, çıkmış çiviler vb. gibi tehlike oluşturabilecek durumları gözden geçirilmeli; mobilyanın boyalı olması durumunda, boyanın çocuklara zarar vermeyecek nitelikte olmasına özen gösterilmelidir. Cam ve ayna gibi kırılabilir parçalara sahip mobilyalara sınıfta yer verilmemelidir. Sabitlenmesi gereken dolap, raf vb. mobilyalar, itme ve üzerine tırmanma gibi durumlarda sallanmayacak ve düşmeyecek biçimde duvara monte edilmelidir. Sınıf içi mobilya seçerken göz önünde bulundurulması gereken noktaları şöyle sıralamak olanaklıdır (Oğuzkan ve Oral, 1992):

- Mobilyalar çok amaçlı olarak kullanılabilir.
- Dayanıklı malzemelerden üretilmiş olmalıdır.

Çocuk başına düşen alanın yeterli olması çocuklar arasında anlaşmazlık vb. durumları azaltmakta ve çocuklar arasında olumlu bir etkileşim meydana getirmektedir.

Sınıflar çocukların gelişmelerine destek olacak biçimde ve ev ortamına benzer biçimde düzenlenmelidir.

Mobilya Seçerken Göz Önünde Bulundurulması Gereken Noktalar:

- Mobilyalar çok amaçlı olarak kullanılabilir.
- Dayanıklı malzemelerden üretilmiş olmalıdır.
- Ev ortamında kullanılan mobilyalara benzerdir.
- Rahatlıkla taşınabilir.
- Kolay temizlenebilir olmalıdır.
- Çocuklar için zararlı olabilecek aksesuarlar içermemelidir.
- Sınıf içi ile uyumlu renklere sahip olmalıdır.

- Ev ortamında kullanılan mobilyalara benzemelidir.
- Rahatlıkla taşınabilmelidir.
- Kolay temizlenebilir olmalıdır.
- Çocuklar için zararlı olabilecek aksesuarlar içermemelidir.
- Sınıf içi ile uyumlu renklere sahip olmalıdır.

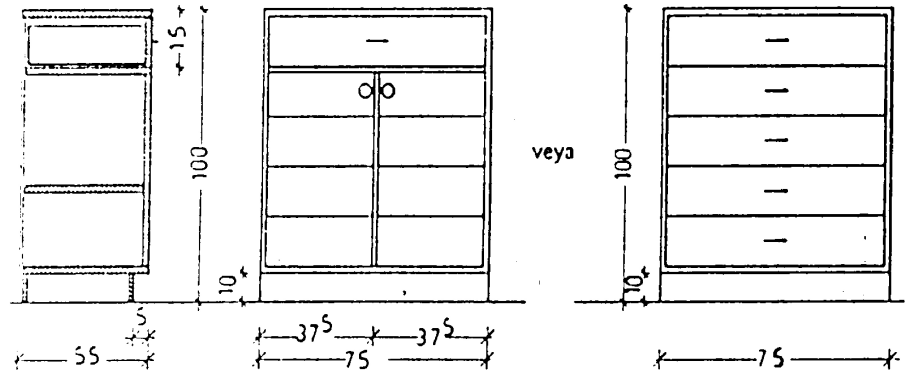
Pencere ve kapı kasaları, uzun süre bakım ve onarım gerektirmeyecek nitelikte, ekonomik ve kolay temizlenebilir olmalıdır. Pencereler, çocukların oturduğu yerden dışarıyı görebilecekleri ve doğrudan güneş ışığından korunabilecekleri biçimde tasarlanmalı; ayrıca, her sınıftan açık hava oyun alanına açılan bir kapı bulunmalıdır. Elektrik ve su tesisatları, prizler, etkinlik köşelerinin niteliklerine uygun yerlere yerleştirilmeli; radyatör ve prizler çocukların ulaşamayacağı yerlere konulmalıdır (Neufert, 1974).

Eğitim ortamlarından kolayca tuvaletlere geçilebilmelidir. Tuvaletler, her altı çocuğa bir lavabo ve dört beş çocuğa da bir klozet düşecek biçimde planlanmalıdır. Lavabolarda sıvı sabun ve kâğıt havlular bulundurulmalı, lavabo ile klozetler çocuk boyuna uygun olmalı, klozetler birbirinden bölümlerle ayrılmalı ve hepsinin kapısı olmalıdır. Tuvaletlerin ıslak zemini, kolayca temizlenebilen, kaymayan, hijyenik bir malzemeden yapılmalıdır. Tuvaletlerde doğal aydınlatma ve havalandırma düzeneği bulunmalıdır (Yomralıoğlu ve Uzun, 2001).

Eğitim ortamlarında bir de depo bulunmalıdır. Bu depoda çocuklara ait boya, spor malzemesi, yedek çamaşır, yastık ve çarşafın konabileceği dolaplar ile öğretmenlerin kullanacağı malzemelerin konabileceği dolaplar bulunmalıdır. Ayrıca, bu ortamlarda çocuklara ait dinlenme şezlonglarının konabileceği bir bölüm de olmalıdır. Okulöncesi eğitim malzemeleri için kullanılabilecek malzeme dolabı örneği Şekil 5.3'te gösterilmiştir.

Şekil 5.3

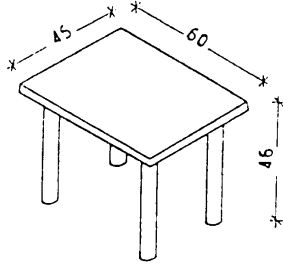
Okulöncesi malzeme dolabı örneği

Okulöncesi eğitim kurumlarındaki donanım birimleri ile çocuklar kendi istedikleri ortamları kolayca yaratabilmelidirler. Farklı etkinliklere ortam oluşturmak amacıyla paravanlar kullanılmalıdır. Bunun için önerilen ölçüler; yüksekliğin 80 cm. genişliğin 150 cm. olması yönündedir (Gür Öymen, 1997). Okulöncesi oyun odalarındaki oturma birimleri ve masalar sabit olmamalı, çocukların taşıyabileceği hafiflikteki bir malzemeden yapılmış olmalıdır. Gürültüyü engellemek için sandalye ayaklarının zemin ile birleştiği noktalara plastik parçalar konulmalıdır. Okulöncesi oyun odalarında bulunması gereken masa örneği ile oturma birimi örneği Şekil 5.4 ile Şekil 5.5'te gösterilmiştir.

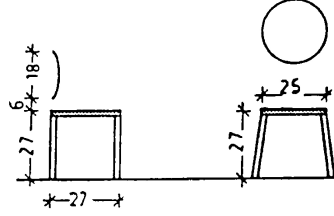
Resim 5.4

Masa örneği

Resim 5.5

Oturma birimi örneği

Eğitim Ortamlarındaki Etkinlik Köşeleri

Sınıflardaki eğitim ortamları çok amaçlı kullanıma yönelik alanlardır. Bu ortamlar, “etkinlik merkezleri” denilen, her biri en az üç dört çocuğun oynayabileceği eğitim köşelerinden oluşmaktadır. Oyun odalarında çeşitli etkinliklerin gerçekleştirildiği köşeler bulunur. Bir oyun odasında bulunan başlıca etkinlik köşeleri şunlardır:

- Evcilik köşesi
- Blok köşesi
- Müzik köşesi
- Sanat köşesi
- Fen, doğa ve matematik köşesi
- Kitaplık köşesi
- Bilgisayar köşesi
- Masa oyuncakları köşesi

Bir Oyun Odasında Bulunan Başlıca Etkinlik Köşeleri:

- Evcilik köşesi
- Blok köşesi
- Müzik köşesi
- Sanat köşesi
- Fen, doğa ve matematik köşesi
- Kitaplık köşesi
- Bilgisayar köşesi
- Masa oyuncakları köşesi

Bir oyun odasında başlıca hangi etkinlik köşeleri bulunur?

SIRA SİZDE

3

Evcilik köşesi: Bu köşe, çocukların bir olayı canlandırmayı ve taklit yoluyla sosyal ilişkileri öğrendikleri oyun alanıdır. Bu köşede farklı giysiler ve araç gereçler yer almaktadır. Ayrıca, bu köşede bir kukla sahnesi de bulunur. Evcilik köşesinde kullanılan araç ve gereçler gerçek yaşamda kullanılan araç gereçlere benzer, ancak boyutları küçük olmalıdır. Bu köşede, farklı özellikteki mutfak araç ve gereçleri, ev eşyaları, bebekler ve bebek kıyafetleri, dolgu oyuncaklar, giysiler aksesuarlar, mandal, sepet vb. temizlik setleri, kasetçalar, radyo, fotoğraf çerçeveleri ve biblolar yer alabilir. Ayrıca, bölgelerin kültürel özelliklerine göre de farklı eşyalar, meslek gruplarına ait kıyafetler ve araçlar bu köşede bulundurulabilir. Bu köşede bulunan sandalye ve minder boyutlarının çocukların gelişim özelliklerine uygun olması gerekmektedir.

Blok köşesi: Bu köşede, değişik boy ve şekillerde kesilerek hazırlanmış tahta ünite blokları ile içi boş bloklar bulunur. Bu bloklar raflarda ya da yerde kullanılabilir. Blok oyunları, çocuk şekil, sıralama ve sıralama ilişkisini öğrenir. Blok köşesindeki bloklar, ahşap, plastik vb. farklı malzemelerden olabileceği gibi, renkleri ve şekilleri de farklı olabilir. Farklı geometrik şekillerin yanı sıra yapılandırılmış bloklar da kullanılabilir. Blok köşesinde araba parçaları, uçak, tren, yol haritası, insan ve hayvan figürleri, raylar, trafik levhaları, ahşap aletler vb. aksesuarlar da bulundurulmalıdır. Bloklar çocukların ulaşabileceği raflarda bulunmalıdır. Rafların yerden yüksekliği yaklaşık 75 cm. olarak düşünülmelidir (Sigsbee ve Dorrell, 2006).

Müzik köşesi: Bu köşe, çeşitli ritim ve müzik aletlerinin yardımıyla, çocuklarda müzik zevkinin geliştirildiği bir alandır. Buradaki ritim ve müzik aletleri çocukların uzanıp alabileceği dolaplarda bulunur.

Sanat köşesi: Bu köşe, sınıfın aydınlık ve suya yakın bir yerinde bulunur. Aynı zamanda, bu köşenin yoğun dolaşım alanlarından uzak olması gerekir. Bu köşede de, üzerinde boya, hamur ve sanat işlerinin yapılabileceği masa ve sandalyeler ile malzemelerin konacağı dolaplara gereksinim duyulur.

Fen, doğa ve matematik köşesi: Bu köşe, çocuğun araştırma yapmasına olanak sağlayacak bir biçimde düzenlenir. Fen-doğa köşesi, çocukların bitki ve hayvan yetiştirdikleri, deneyler yapıp gözlemledikleri ve sonuçları tartıştıkları bir köşedir. Fen-doğa köşesinin pencere yakınına düzenlenerek doğal ışık alması sağlanmalıdır. Burada değişik koleksiyon örnekleri, mikroskop ve miknatıs gibi malzemelerin konabileceği raf ve masalar bulunur.

Kitaplık köşesi: Bu köşe, sessiz bir etkinlik alanı olduğu için blok, evcilik ve müzik köşelerinin karşı tarafında bulunur. Kitap köşesi, çocukların kitaplarla ilgili deneyimler edindiği köşedir. Köşenin, pencere yakınında bol doğal ışığın geldiği bir yerde düzenlenmiş olması önemlidir. Doğal ışığın yeterli olmadığı durumlarda masa lambaları kullanılarak yeterli ışık sağlanabilir. Bu köşede çevrenin, ses emici panolarla kapatılmış olması ve kitapların sergileneceği açık raflı dolapların bulunması gerekir. Kitap rafları, çocukların kolayca erişebilmelerine uygun olmalıdır.

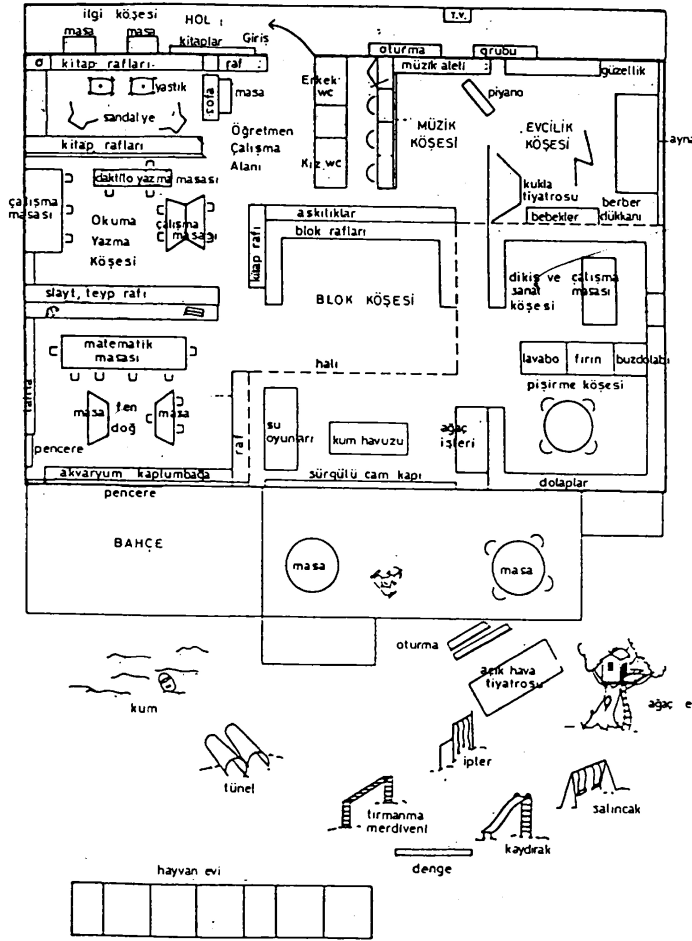
Bilgisayar köşesi: Bilgisayar köşesi, sesli köşelerden ve sanat köşesi gibi zarar verebilecek köşelerden uzak düzenlenmelidir. Bilgisayar duvara karşı yerleştirilerek kabloları için gerekli güvenlik önlemleri alınmış olmalıdır. Bilgisayar köşesi için bilgisayar başına iki çocuk sandalyesi bulundurulmalıdır.

Masa oyuncakları köşesi: Bu köşe, el-göz eş güdümünü sağlayan, çocukların küçük kas motor becerilerini geliştiren ve bilişsel gelişimini destekleyen oyuncakların bulunduğu bir köşedir ve çeşitli malzemelerden yapılmış eğitici, masa üstü oyuncaklarının kullanıldığı alandır. Bu köşede yapbozlar, sınıflama, gruplama, eşleştirme, renk vb. kavramlara yönelik hazırlanmış oyun kartları bulunur. Eğitici oyuncaklar, çeşidine göre raflarda ya da ilgi çekici kutularda çocukların ilgisine sunulabilir. Bu köşede masa, sandalye ve raflı dolaplara gereksinim duyulur (Dopyera ve Dopyera, 1987). Yukarıda sözü edilen etkinlik köşelerinin yer aldığı bir oyun odası planı Şekil 5.6'da verilmiştir.

Sınıf içi alanda, ilgi köşeleri için, öğrenme merkezleri, ilgi alanları, etkinlik alanları gibi farklı isimler kullanılmaktadır. Bu köşeler içerisinde blok, evcilik, müzik köşeleri daha etkin köşeler iken; kitap, bilgisayar ve masa oyuncakları köşeleri daha sessiz alanlardır. Fen-doğa, sanat ve kum-su oyunlarının oynandığı köşeler kirlilik oluşturabilecek köşelerdir. Bu nedenle, köşeler, özellikleri dikkate alınarak sınıf içinde uygun yerlerde oluşturulmalıdır. Ayrıca, bu köşeler, çocukların yaşları, gelişim durumları, büyümeleri, ilgi ve yetenekleri ile köşelerin birbirleriyle olan ilişkisi göz önünde bulundurularak düzenlenmelidir (PBS, 1993).

Şekil 5.6

Oyun odası planı

Açık Hava Oyun Alanları

Okulöncesi eğitim kurumlarında nitelikli eğitim verilebilmesi açık hava oyun alanını ve bahçe düzenlemesini gerektirir. Açık hava oyun alanları içerisinde, trafik eğitimi pisti, kum havuzu, bahçe oyun araçları ve fen-doğa çalışmaları için yeterli miktarda toprak bulundurulmalıdır. Açık alanda çocuk başına düşen alan en az 6,5 m² olarak hesaplanmalıdır.

Oyun alanı, bahçe içinde yeşil alan ile bitki ve hayvan yetiştirilen alandan ayrılmalıdır. Bu ayırım için alçak boylu bitkiler ve çitler kullanılabilir. Ancak, bu bitki ve çitler, yetişkinlerin çocukları görmesini engelleyecek yükseklikte ve sıklıkta olmamalıdır. Çitlerin yüzeyleri ve oyun alanını çevirmede kullanılan bitkiler çocuklara zarar vermeyecek nitelikte olmalıdır. Ayrıca, oyun alanının güneş ışığı alması çocukların sağlığı açısından önemlidir. Bu alanda güneş ışığının fazla olması durumunda, kamelyalar, şemsiyeler, ağaçlandırma vb. düzenlemelerle koruma sağlamak olanaklıdır. Şekil 5.7'de bir açık hava oyun alanı planı örneği verilmiştir.

Oyun alanlarında kullanılacak oyun araçları tehlikelerden arındırılmış olmalıdır. Çocukların özgürce kullanabilecekleri araç gereçler ile oyuncaklar çocukların gelişim özelliklerine uygun olmalıdır (Caples, 1996). Bunun yanı sıra, tüm oyun alanları için dikkat edilmesi gereken özellikleri şöyle sıralamak olanaklıdır (Çukur, 2004):

Okulöncesi eğitim kurumlarında nitelikli eğitim verilebilmesi açık hava oyun alanını ve bahçe düzenlemesini gerektirir. Açık alanda çocuk başına düşen alan en az 6,5 m² olarak hesaplanmalıdır.

- Oyun alanlarında zaman zaman araçların yerini değiştirme, yeni araçlar ekleme gibi değişiklik yapılarak çocuklarda oluşabilecek tek düzelik giderilmelidir.
- Oyun alanının yakınında çocukların oyun sırasında kullanabilecekleri tuvalet ve lavabolar bulunmalıdır.
- Oyun alanları, çocukların gerek güneşli gerekse yağmurlu günlerde oynayabilecekleri bir biçimde düzenlenmelidir.
- Oyun alanlarında engelli çocuklar için gerekli düzenlemeler yapılmış olmalıdır.

Oyun alanlarının düzenlenmesinde dikkat edilmesi gereken özellikler nelerdir?

SIRA SİZDE

4

Kum Su Oyun Alanı

Kum su oyun alanı, çocukların en çok ilgisini çeken oyun alanlarından biridir. Çocuklar bu alanda hem su hem de kumla oynarlar. Bu alanda kullanılan kum zararlı maddelerden arındırılmış olmalıdır. Kürek, kova, elek vb. araçlar kum su oyunlarında çocukların kullanabileceği araçlardır. Kum su oyun alanını yan yana düzenleyerek çocukların oyunlarına zenginlik katmak olanaklıdır.

Dramatik Oyun Alanı

Bu alanda çocuklar birçok farklı hayalî oyunlar oynamaktadırlar. Bu alanda ahşap kulübe, şato, gemi ve araba gibi farklı fiziksel özelliklere sahip yapılar oluşturulabilir. Dramatik oyun alanının yanına kum su oyun alanı düzenlenerek, çocukların hayal dünyalarını genişletmelerine ve daha eğlenceli oyunlar oynayabilmelerine olanak sağlanabilir. Sandık, kayık, tahta parçaları vb. araç gereçlerle de bu ortamı zenginleştirmek olanaklıdır.

Büyük Motor Oyun Alanı

Tırmanma merdivenleri, salıncaklar, kaydıraklar, bisikletler, arabalar, trampen, tahterevalli, dönme dolap, yaylı aletler, araba lastikleri, yürüme tahtası ve tüneller gibi birçok oyun aracı bu oyun alanında bulunabilmektedir.

Tırmanma merdivenleri çocukların zevkle kullanabileceği oyun araçlarıdır. Tırmanma merdivenleri ile çocuklar önce çıkma sonra da inme becerilerini geliştirirler. Bu merdivenlerde platform yüksekliği çocukların yaş gruplarına göre 60 cm-121 cm arasında değişebilmektedir. Tırmanma merdivenleri, çocukların yaşlarına göre basit ve karmaşık yapıda olabilmektedir. Tırmanma merdivenlerinden düşmelere karşı önlem alınmış olmalıdır. Tırmanma merdivenlerinin zemininde asfalt, toprak ve beton gibi sert zemin kaplamalar kullanılmamalıdır. Gevşek kum, saman, kuru yapraklar, kauçuk, talaş vb. malzemeler bu bölge için uygun olabilmektedir.

Salıncaklar, çocukların en çok sevdiği oyun araçları olmasının yanı sıra, en çok kazalara neden olan araçlardır. Salıncaklar, diğer oyun araçlarından en az 275 cm uzaklıkta olmalı ve güvenlik kemeri bulunmalıdır. Küçük bir salıncığın yerden yüksekliği yaklaşık 91 cm olmalıdır. Salıncakların bulunduğu alan ince kumla döşenmiş olmalıdır.

Bisikletler için ayrı yollar yapılarak çocukların rahat bir ortamda bisiklet kullanmalarına olanak sağlanmalıdır. Bisiklet yolları üzerine tüneller, köprüler vb. öğeler yapılarak bu ortamlar ilgi çekici duruma getirilmelidir (Arthur ve diğerleri, 2006).

Özet

Okulöncesi eğitim kurumlarının fiziksel ortamlarının özelliklerini açıklayabilmek

Okulöncesi eğitim kurumlarının fiziksel ortamlarını, okulöncesi eğitim kurumlarının dış fiziksel ortamları ve okulöncesi eğitim kurumlarının iç fiziksel ortamları olmak üzere iki başlık altında incelemek olanaklıdır. Okulöncesi eğitim kurumlarının planlanmasında, okulöncesi eğitim kurumu ile ev arasındaki uzaklığın fazla olmaması, kurumun sıcak ve hoş görünüşlü olması, güvenlik açısından binada kullanılacak tüm malzemelerin ateşe dayanıklı olması, binanın tek katlı olarak planlanması ve merdivenler yerine rampaların kullanılması, pencerelerin çocukların göz hizasında olması ve kırılmaya dayanıklı camların kullanılması gerekir.

Okulöncesi eğitim kurumlarının eğitsel ortamlarını açıklayabilmek

Sınıflardaki eğitim ortamları çok amaçlı kullanıma yönelik alanlardır. Bu ortamlar etkinlik köşelerinden oluşmaktadır. Okulöncesi eğitim kurumlarının eğitsel ortamlarında, öğretmenin çocukları her açıdan görebilmesi için kör noktaların bulunmaması gerekir. Etkinlik köşelerini ayırmak için uzun duvarlar kullanılmamalı ve sınıf çocukların içerisinde rahat edebilecekleri biçimde düzenlenmelidir. Ayrıca, ilgi köşelerinde kullanılacak mobilyalar, ilgi köşelerinin özelliğine göre seçilmelidir.

Okulöncesi etkinlik köşelerinin özelliklerini açıklayabilmek

Okulöncesi eğitim kurumlarında çeşitli etkinliklerin gerçekleştirildiği köşeler bulunmaktadır. *Evcilik köşesi*, çocukların bir olayı canlandırmayı ve taklit yoluyla sosyal ilişkileri öğrendikleri oyun alanıdır. Bu köşede, farklı özellikteki mutfak araç ve gereçleri, ev eşyaları, bebekler ve bebek kıyafetleri, dolgu oyuncaklar, giysiler, aksesuarlar, temizlik setleri, kasetçalar, radyo, fotoğraf çerçeveleri ve biblolar bulunmaktadır. *Blok köşesinde*, değişik boy ve biçimlerde kesilerek hazırlanmış tahta ünite blokları ile içi boş bloklar bulunur. Bu köşede araba parçaları, uçak, tren, yol haritası, insan ve hayvan figürleri, raylar, trafik levhaları, ahşap aletler vb. aksesuarlar bulundurulmalıdır. *Müzik köşesi*, çeşitli müzik ve ritim aletlerinin bulunduğu alandır. *Sanat köşesinde*, üzerinde boya, hamur ve sanat işlerinin yapılabileceği masa ve sandalyeler ile malzemelerin konacağı dolaplara gereksinim duyulur. *Fen, doğa ve matematik köşesi*, çocuğun araştırma yapmasına olanak sağlayacak biçimde düzenlenir. Burada değişik koleksiyon örnekleri, mikroskop, miknatıs gibi malzemelerin konabileceği raf ve masalar bulunur. *Kitaphane köşesi*, sessiz bir etkinlik alanı olduğu için blokların, evcilik ve müzik köşelerinin karşı tarafında bulunur. *Masa oyuncakları köşesi*, el-göz eş güdümünü sağlayan, çocukların küçük kas becerilerini geliştiren ve bilişsel gelişimi destekleyen oyuncakların bulunduğu köşedir. Bu köşede yapbozlar, sınıflama, gruplama, eşleştirme, renk vb. kavramlara yönelik hazırlanmış oyun kartları bulunur.

Okulöncesi eğitim kurumlarının eğitim ortamlarında köşe düzenlemesi yapabilmek

Okulöncesi eğitim ortamlarında çeşitli etkinliklerin gerçekleştirildiği köşeler bulunmaktadır. Bu köşeler çocukların yaşları, gelişim durumları, ilgi ve yetenekleri ile köşelerin birbiri ile olan ilişkisi göz önünde bulundurularak düzenlenir. Eğitim ortamlarının büyüklüğü her çocuk başına 3-4 m² hesaplanarak planlanmalıdır. Döşeme kaplaması etkinlik köşelerine göre farklılık gösterir. El becerilerinin geliştirildiği, boya etkinliklerinin yapıldığı, oyun ve toplanma alanı kolay temizlenebilir, esnek ve kaymaz bir malzemeyle; diğer etkinlik köşeleri ise yumuşak, terletmeyen esnek ve sıcak bir malzemeyle kaplanmış olmalıdır. Evcilik köşesinde kullanılan araç ve gereçler gerçek yaşamda kullanılan araç gereçlere benzemelidir; ancak boyutları küçük olmalıdır. Blok köşesinde, bloklar çocukların ulaşabileceği yükseklikteki raflarda bulunmalıdır. Rafların yerden yüksekliği yaklaşık 75 cm olarak düşünülmelidir. Müzik köşesindeki ritim ve müzik aletleri çocukların uzanıp alabileceği dolaplarda bulunmalıdır. Sanat köşesinin, sınıfın aydınlık ve suya yakın, ancak, yoğun dolaşım alanlarından uzak bir yerde olması gerekir. Fen, doğa ve matematik köşesi, pencere yakınındaki bir yere düzenlenmeli ve doğal ışık alması sağlanmalıdır. Kitaplık köşesi, pencere yakınında bol doğal ışığın geldiği bir yerde düzenlenmelidir. Bilgisayar köşesinde, bilgisayar duvara karşı yerleştirilerek kabloları için gerekli güvenlik önlemleri alınmış olmalıdır. Masa oyuncakları köşesinde, eğitici oyuncaklar çeşidine göre raflarda ya da ilgi çekici kutularda çocukların ilgisine sunulmalıdır.

Açık hava oyun alanlarının özelliklerini açıklayabilmek

Okulöncesi eğitim kurumlarında nitelikli bir eğitim verilebilmesi için açık hava oyun alanı ve bahçe düzenlenmesi gerekmektedir. Bu alan içerisinde trafik eğitim pisti, kum havuzu, bahçe oyun araçları ve fen-doğa çalışmaları için yeterli oranda toprak bulundurulmalıdır. Açık alanda çocuk başına en az 6,5 m² alan düşmesi gerekmektedir. Oyun alanlarının düzenlenmesinde sessiz oyun oynanan oyun alanları ile etkin katılım gerektiren oyunların oynandığı alanlar birbirinden ayrı planlanmalıdır. Bu alanlar bireysel ve grupta oynamaya olanak sağlayacak biçimde düzenlenmeli; oyun alanlarının kendi içinde ve çevresinde geçişler için uygun yollar yapılarak belli bölgelere yığılmalar engellenmeli; oyunlar için gerekli araç ve malzemeleri koymak için bahçenin uygun bir yerinde dolap, sandık vb. bulunmalı; tüm oyun alanlarında gerekli güvenlik önlemleri alınmalıdır.

Kendimizi Sınayalım

1. Aşağıdakilerden hangisi okulöncesi eğitim kurumlarıyla ilgili fiziksel planlama yapılırken göz önünde bulundurulması gereken ilkelerden biri **değildir**?

- a. Bina iki katlı olarak planlanmalı ve katlara rampalarla çıkılmalıdır.
- b. Binanın her yanı aynı ısıda olmalıdır.
- c. Binadaki tüm kapılar dışa açılmalıdır.
- d. Pencereler çocukların göz hizasında bulunmalıdır.
- e. Elektrik kablo ve prizleri çocukların ulaşamayacağı yükseklikte olmalıdır.

2. Aşağıdakilerden hangisi okulöncesi eğitim kurumunun zemin yapısının taşıması gereken özelliklerden biri **değildir**?

- a. Zemin bakterilerden arındırılmış olmalıdır.
- b. Isı kaybını önlemek için zemin halı ile kaplı olmalıdır.
- c. Zeminin bakımı ve temizliği kolay olmalıdır.
- d. Zemin ses emici nitelikte olmalıdır.
- e. Zeminin yapımında yanmayan ve koku yapmayan ürünler tercih edilmelidir.

3. Aşağıdakilerden hangisi okulöncesi eğitim kurumu iç fiziksel ortamlarından biri **değildir**?

- a. Giriş holü
- b. Yönetim odası
- c. Depo
- d. Öğretmenler odası
- e. Etkinlik köşeleri

4. Aşağıdakilerden hangisi okulöncesi eğitim kurumlarının eğitim ortamlarından biri **değildir**?

- a. Evcilik köşesi
- b. Sanat köşesi
- c. Müzik köşesi
- d. Çok amaçlı salon
- e. Blok köşesi

5. Çocukların canlandırma ve taklit yoluyla sosyal ilişkileri öğrenmelerine olanak sağlayan etkinlik köşesi aşağıdakilerden hangisidir?

- a. Kitaplık köşesi
- b. Evcilik köşesi
- c. Müzik köşesi
- d. Masa oyuncakları köşesi
- e. Sanat köşesi

6. Sınıfın aydınlık ve suya yakın bir yerinde olması gereken etkinlik köşesi aşağıdakilerden hangisidir?

- a. Müzik köşesi
- b. Blok köşesi
- c. Sanat köşesi
- d. Evcilik köşesi
- e. Masa oyuncakları köşesi

7. Aşağıdakilerden hangisi açık hava oyun alanında bulunması gereken bölümlerden biri **değildir**?

- a. Masa oyuncakları
- b. Trafik eğitim pisti
- c. Kum havuzu
- d. Bahçe oyun araçları
- e. Toprak alan

8. Tırmanma merdivenleri, salıncaklar, kaydıraklar, bisikletler, arabalar, trampelenler, yürüme tahtası ve tüneller gibi oyun araçları okulöncesi eğitim kurumunun hangi bölümünde yer alır?

- a. Dramatik oyun alanı
- b. Büyük motor oyun alanı
- c. Açık hava oyun alanı
- d. Kum su oyun alanı
- e. Dans gösterileri oyun alanı

9. Aşağıdakilerden hangisi açık hava oyun alanının özelliklerinden biri **değildir**?

- a. Tüm yüzeyi betonla kaplı olmalıdır.
- b. Açık hava oyun alanı sınıfa kolayca ulaşılacak bir konumda olmalıdır.
- c. Bahçe oyuncakları bulunmalıdır.
- d. Sebze yetiştirme bahçesi olmalıdır.
- e. Etrafı çevrili olmalıdır.

10. Aşağıdakilerden hangisi okulöncesi eğitim kurumlarında oyun alanları düzenlenirken dikkat edilmesi gereken noktalardan biri **değildir**?

- a. Bahçedeki tüm oyun araçları sabitlenmiş olmalıdır.
- b. Sessiz oyun oynanan oyun alanları ile etkin katılım gerektiren oyun alanları birbirinden ayrı planlanmalıdır.
- c. Oyun alanlarında gerekli güvenlik önlemleri alınmalıdır.
- d. Hem güneşli hem de yağmurlu günlerde oyun oynanabilecek ortamlar hazırlanmalıdır.
- e. Oyun alanına yakın tuvalet ve lavabolar yerleştirilmelidir.

Yaşamın İçinden

“

“Özel Eğitim Kurumu Seçerken Aileler Nelere Dikkat Etmelidir?”

Her hızlı gelişme gibi eğitim alanların sayılarının ve buna bağlı olarak okulların sayısının hızlı artışı beraberinde pek çok sorun getiriyor. Bunların içinde en önemlisi ve pek çok sorunun ana kaynağını oluşturan “eğitimin kalitesi” neleri içeriyor diye baktığımızda, bu alanda bilimsel olarak kabul edilen etmenlerin başında eğitim ortamı, araç gereçler ve diğer eğitim donanımı gelmektedir. Bu araç gereçler, çocukların yaşına uygun masa ve sandalyeler, yerde çalışma ve oyunlara uygun minder vb. malzemeler biçiminde sıralanabilir. Çocuğun yalnız masada değil motor beceriler ve oyunlarda hareket edebilmesine olanak verecek büyüklükte eğitim odaları olması önemlidir. Çocukla yalnızca masada çalışmaya izin verecek ölçüde küçük bir oda uygun değildir. Kullanılan programa uygun çeşitli araç gereçler olması, çocuğun öğrenmesi için gerekli güdüleme ve genelleme çalışmaları için önemlidir.

Ailenin çocuğun çalışmasını izleyebileceği kamera sistemi veya gözlem penceresi olması, birlikte çalışmaları izlemek, ev çalışmalarında öğretmenle iş birliğini sağlamak açısından önemlidir.

Bilgisayarın her yaş grubundaki çocuk için etkili kullanımının eğitime yararı tartışmasız kabul edilmektedir. Kavram öğreniminden, yazı çalışmasına, dikkat ve algılama çalışmalarına kadar her alanda bilgisayarın etkili kullanılabilmesi için yeterince bilgisayar olmalıdır.

Yarım ya da tam günlük eğitim veren okullarda bahçenin yeterli büyüklükte olması ve çocukların oynayabilecekleri oyuncakların olması önemlidir. Bahçesi olmayan bir apartmanla sınırlı tam günlük bir okulun, oyun ve beden eğitimi için yeterli olduğunu söylemenin gerçekçi olmayacağı açıktır.

Aile olarak çocuklarınız için eğitim merkezi seçerken, güvendiğiniz kişi ve kurumların önerilerini almak oldukça önemlidir. Ailelerin, okulöncesi eğitim kurumlarını mutlaka gezip bu kriterlerin olup olmadığını kontrol etmeleri, sorularına ve beklentilerine yeterince yanıt verebilecek, çocuğunu en iyi eğitecek, zamanını en iyi değerlendirecek kurumu bulmak için biraz araştırma yapmalarının önemli ve zorunlu olduğu ise tartışma gerektirmeyecek bir gerçektir.

Kurumların kalitesinin artmasını sağlayacak ve onları en iyi denetleyecek olanların siz aileler olduğunu unutmayınız, hepimize kolay gelsin.

Kaynak: Girli, A. (2007). Özel Eğitim Kurumu Seçerken Aileler Nelere Dikkat Etmelidir?

<http://www.okulonceciyiz.biz/showthread.php?t=149> adresinden alınmıştır.

Kendimizi Sınavalım Yanıt Anahtarı

1. a	Ayrıntılı bilgi için “Okulöncesi Eğitim Kurumlarının Dış Fiziksel Ortamları” konusuna bakınız.
2. b	Ayrıntılı bilgi için “Okulöncesi Eğitim Kurumlarının İç Fiziksel Ortamları” konusuna bakınız.
3. e	Ayrıntılı bilgi için “Okulöncesi Eğitim Kurumlarının İç Fiziksel Ortamları” konusuna bakınız.
4. d	Ayrıntılı bilgi için “Okulöncesi Eğitim Kurumlarının Eğitsel Ortamları” konusuna bakınız.
5. b	Ayrıntılı bilgi için “Eğitim Ortamlarındaki Etkinlik Köşeleri” konusuna bakınız.
6. c	Ayrıntılı bilgi için “Eğitim Ortamlarındaki Etkinlik Köşeleri” konusuna bakınız.
7. a	Ayrıntılı bilgi için “Açık Hava Oyun Alanı” konusuna bakınız.
8. b	Ayrıntılı bilgi için “Açık Hava Oyun Alanı” konusuna bakınız.
9. a	Ayrıntılı bilgi için “Açık Hava Oyun Alanı” konusuna bakınız.
10. a	Ayrıntılı bilgi için “Açık Hava Oyun Alanı” konusuna bakınız.

Sıra Sizde Yanıt Anahtarı

Sıra Sizde 1

Okulöncesi eğitim kurumları planlanırken göz önünde bulundurulması gereken genel ilkeler şunlardır:

- Okulöncesi eğitim kurumu ile ev arasındaki uzaklık fazla olmamalıdır.
- Kurum sıcak ve hoş görünüşlü olmalıdır.
- Güvenlik açısından binada kullanılacak tüm malzemeler ateşe dayanıklı olmalıdır.
- Mimari projede, bina tek katlı olarak planlanmalı ve merdiven yerine rampalar kullanılmalıdır.
- Pencere çocukların göz hizasında bulunmalı, kırılmaya dayanıklı cam kullanılmalıdır.

Sıra Sizde 2

Okulöncesi eğitim kurumlarının iç fiziksel ortamları; giriş holü, yönetim odası, öğretmenler ve uzmanlar odası, depo, çok amaçlı salon, mutfak ve yemek salonu, hizmetli soyunma odası ve personel tuvaletinden oluşmaktadır. s

Sıra Sizde 3

Bir oyun odasında bulunan başlıca etkinlik köşeleri şunlardır:

- Evcilik köşesi
- Blok köşesi
- Müzik köşesi
- Sanat köşesi
- Fen, doğa ve matematik köşesi
- Kitaplık köşesi
- Bilgisayar köşesi
- Masa oyuncakları köşesi

Sıra Sizde 4

Oyun alanlarının düzenlenmesinde dikkat edilmesi gereken özellikleri şöyle sıralamak olanaklıdır:

- Sessiz oyun oynanan oyun alanları ile etkin katılım gerektiren oyunların oynandığı alanlar birbirinden ayrı planlanmalıdır.
- Oyun alanlarının gerek kendi içinde gerekse çevresinde geçişler için uygun yollar yapılarak belli bölgelere yığılma engellenmelidir.
- Bahçe oyunları için gerekli araç ve malzemeleri koymak için bahçenin uygun bir yerinde dolap, sandık vb. bulunmalıdır.
- Oyun alanlarında gerekli güvenlik önlemleri alınmalıdır.
- Oyun alanları yetişkinler tarafından gözlemlenebilir bir biçimde düzenlenmelidir.
- Oyun alanlarında zaman zaman değişiklik yapılarak çocuklarda oluşabilecek tek düzelik giderilmelidir.
- Oyun alanının yakınında, çocukların oyun sırasında kullanabilecekleri tuvalet ve lavabolar bulunmalıdır.
- Oyun alanları, çocukların gerek güneşli gerekse yağmurlu günlerde oynayabileceği biçimde düzenlenmelidir.
- Oyun alanında engelli çocuklar için gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.

Yararlanılan ve Başvurulabilecek Kaynaklar

- Arthur, D. ve diğerleri. (2006). Community Investment Collaborative for Kids Resource Guide. Designing Early Childhood Facilities. (2). <http://www.lisc.org/content/publications?descHide=false> adresinden alınmıştır.
- Brewer, J. A. (1992). **Introduction to Early Childhood Education**. Boston: Allyn and Bacon Inc.
- Caples, S. E. (1996). Some Guidelines for Preschool Design. **Young Children**, May, ss: 14-20.
- Çukur, D. (2004). Çocukların Kentsel Mekânda Temsili Bağlamında Eğitim Yapılarının İrdelenmesi: İzmir Örneği. **Mimar. İst. Dergisi**. (1), ss: 54-59.
- Demiriz, S., Karadağ, A. ve Ulutaş, İ. (2003). **Okulöncesi Eğitim Kurumlarında Eğitim Ortamı ve Donanım**. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Dopyera, M. L. ve Dopyera, J. (1987). **Becoming Teacher of Young Children**. New York: Random House Inc.
- Girli, A. (2007). Özel Eğitim Kurumu Seçerken Aileler Nelere Dikkat Etmelidir? <http://www.okulonceciyiz.biz/showthread.php?t=149> adresinden alınmıştır.
- Gura, P. (1992). **Exploring Learning: Young Children and Blockplay**. London: Paul Chapman Publication Ltd.
- Gür Öymen, Ş. (1997). Mimari ve Çocuk Türkiye Örneğinde Çocuğun Mekân Örgütlemesindeki Yeri. **1. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi**. Ankara, ss. 209-270.
- Gür Öymen, Ş. (2004). Çocuk ve Mekân Sorunsalı. **Çocukluk Çocuk Dergisi**. ss. 10-14.
- MEB. (1997). **İlköğretim Okul Yapıları El Kitabı**. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Neufert, E. (1974). **Yapı Tasarımı Temel Bilgileri**. (Çeviren: A. Erkan). Ankara: Güven Kitabevi.
- Oğuzkan, Ş. ve Oral, G. (1992). **Okulöncesi Eğitimi**. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- PBS. (1993). U.S. General Services Administration, Public Buildings Service, Office of Child Care and Development Programs.
- Sigsbee, M. Dorrell, A. (2006). Tips for the Learning Environment. <http://www.earlychildhood/articles> adresinden alınmıştır.
- Tunçel, A. (1976). **Okulöncesi Eğitim Sistemi ve Mimariye Yansımaları, İsveç Örneği**. Ankara: TÜBİTAK Yayınları.
- Yomralıoğlu, T. ve Uzun, B. (2001). Okul Alanlarının Bedelsiz Olarak Kamuya Kazandırılması. **Milli Eğitim Dergisi**. 150, ss. 20-22.

Okulöncesi Öğretmeninin Görevi, Nitelikleri ve Okulöncesi Eğitime Öğretmen Yetiştirme

6

Çağımızda bilim ve teknolojiye görülen bızlı değişme ve gelişmeler toplumların yapısını bızla değiştirirken eğitimin amaçlarında, yöntemlerinde ve öğretmenin geleneksel rollerinde de değişmeler olmaktadır. Toplumu oluşturan bireylerin, meydana gelen değişikliklere uyum sağlamalarında ve topluma katkıda bulunmalarında eğitim kurumlarına ve bu kurumlarda çalışan öğretmenlere önemli görevler düşmektedir.

Amaçlarımız

Bu üniteyi çalıştıktan sonra;

- 👁 Okulöncesi öğretmenin görev ve sorumlulukları ile nitelik ve kişisel özelliklerini kavrayabilecek,
- 👁 Okulöncesi öğretmenlerinde meslek etiğini ve öğretmen yeterliklerini özümleyebilecek,
- 👁 Okulöncesi eğitime öğretmen yetiştirme alanındaki gelişmeleri açıklayabilecek bilgi ve becerilere sahip olacaksınız.

Örnek Olay

Ayşe Hanım yolda eski komşusu Elif Hanım'ı görünce konuşmaya başlarlar. Uzun bir süredir görüşmeyen eski iyi komşu geçmiş günlerden söz ederken Ayşe Hanım kendi kızıyla yaşıt olan Ece'yi merak eder.

Ayşe Hanım: Ece nasıl, neler yapıyor?

Elif Hanım: Ece liseyi zor bitirdi. Şimdi de ablasının yanında İzmir'de, onlara yardım ediyor. Çalışmıyor. Kendine güvensiz, yaşamda bir amacı yok. Senin kızın Cemre ne yaptı?

Ayşe Hanım: Cemre de üniversitede okuyor. Öğretmen olacak inşallah. Bizim kızlar anaokuluna başladıklarında bizimkinin bir öğretmeni vardı batırlarsın, Nuran Hanım.

Elif Hanım: Evet, batırladım. Güler yüzlü, sabırlı, çocukları çok seven ve hepsiyle tek tek ilgilenen bir öğretmendi.

Ayşe Hanım: Evet gerçekten öyleydi. Cemre'ye çok şey kazandırdı. Cemre, Nuran Öğretmen'ini hiç unutmadı. Hep onun gibi bir öğretmen olmak istedi. Aslında, Cemre biraz sorunlu bir çocuktü, okulu ve arkadaşlarını sevmiyordu ilk zamanlar. Gitmeyeceğim diye ağlıyordu. Ama Nuran Öğretmen çok ilgilendi Cemre'yle. Bizim eve bile gelmişti o zamanlar.

Elif Hanım: Bizim Ece de tam tersi. İlk zamanlar isteyerek severek gidiyordu anaokuluna. Sonra okuldan soğudu ve ağlayarak, zorla gitmeye başladı. O gün bugündür hep aynı. Gittiği okulları ve öğretmenleri hiç sevmeydi.

Ayşe Hanım: Keşke, Ece de Nuran Öğretmen'in sınıfında olsaydı. Belki Ece bugün farklı bir yerde olurdu.

Elif Hanım: Gerçekten hiç düşünmemişim. Acaba Nuran Hanım, Ece'nin de bugün farklı yerlerde, kendine güvenen, yaşamla barışık biri olmasını sağlayabilir miydi?

Anahtar Kavramlar

- Okulöncesi Eğitim
- Okulöncesi Öğretmeni
- Öğretmen Yeterlikleri
- Öğretmen Yetiştirme
- Okulöncesi Eğitime Öğretmen Yetiştirme

İçindekiler

- GİRİŞ
- OKULÖNCESİ ÖĞRETMENİNİN GÖREVİ VE SORUMLULUKLARI
- OKULÖNCESİ ÖĞRETMENİNİN NİTELİKLERİ
- OKULÖNCESİ ÖĞRETMENLERİNİN KİŞİSEL ÖZELLİKLERİ
- OKULÖNCESİ ÖĞRETMENLERİNDE MESLEK ETİĞİ VE ÖĞRETMEN YETERLİKLERİ
 - Öğretmenlikte Meslek Etiği
 - Öğretmen Yeterlikleri
- OKULÖNCESİ EĞİTİME ÖĞRETMEN YETİŞTİRME
 - Cumhuriyet Öncesi Dönemde Okulöncesi Eğitim Alanına Öğretmen Yetiştirme
 - Cumhuriyet Döneminde Okulöncesi Eğitim Alanına Öğretmen Yetiştirme

GİRİŞ

Geçirdiğimiz son yüzyılın ikinci yarısında, eğitim alanında gerçekleştirdiğimiz en belirgin atılımlardan birinin, okulöncesi eğitim alanına yöneltilmiş olduğunu belirtmek yanlış olmaz. Özellikle son kırk yıldan bu yana, okulöncesi döneme ilişkin eğitimin amaçları ve programlar, birçok kez gözden geçirilmiş; yuvalar, anasınıfları ve anaokulları yurt çapında olabildiğince yaygınlaştırılmış; anne baba eğitimi konusunun önemi zaman içinde daha iyi anlaşılacak şekilde bu yöndeki çabalar daha da yoğunlaştırılmıştır. Bu alanın hak ettiği ilgi ve özene, günümüze dek yapılanlarla bir ölçüde kavuşulduğu söylenebilir de okulöncesi eğitimle ilgili olarak kuşkusuz daha yapılması gereken pek çok şeyden söz edilebilir. Bunların başında, bu alanın eğitimini sağlayacak öğretmenlerin, gerek nitelik, gerekse nicelik yönünden özenle yetiştirilmesi gelmektedir. Çünkü bilindiği gibi, okulöncesi eğitim, insan gelişiminin en hızlı ve en duyarlı döneminin eğitimini üstlenmiştir. Okulöncesi eğitime verilen çok yönlü görevler, okulöncesi eğitime öğretmen yetiştirmeyi de o denli çok yönlü ve önemli bir uğraş durumuna getirmektedir.

Bu ünite, öncelikle okulöncesi öğretmenin görevi ve sorumlulukları ile nitelik ve kişisel özellikleri üzerinde durulmuş; daha sonra, okulöncesi öğretmenlerinde meslek etiği ve öğretmen yeterlikleri konusu ele alınmış; son olarak da okulöncesi öğretmenlerinin yetiştirilmesine yönelik gelişmeler gözden geçirilmiştir.

OKULÖNCESİ ÖĞRETMENİNİN GÖREVİ VE SORUMLULUKLARI

Eğitim sisteminin üretime dönük en genel amacı, yeterli sayıda ve uygun davranışlarla donatılmış bireyler yetiştirmektedir. Okulöncesi çağından yükseköğretime dek, bu amaca ulaşmaya çalışmak önemli bir koşul niteliğindedir. Bunun için her düzeydeki öğrenciye gereken nitelikte bir eğitim ortamının hazırlanması, tüm eğitim sistemlerinin temel çabalarından biridir. Bu çabalar aile ortamının yanında ve ötesinde büyük oranda okulda gerçekleştirilecektir. Sosyal bir sistem olan okul, toplumun bir parçası olup beklentilere uygun bir geleceğin davranışlarının yeni kuşaklara aktarıcısı durumundadır. Ancak geleceğin; bilim, teknoloji ve değerler sistemine getireceği değişikliklerin, bugünden kestirilemeyecek biçimde farklı olabilme olasılığı, 21. yüzyılın insanını yetiştirme görevini üstlenmiş olan eğitim sistemini, geçerli ve güvenilir çözümler bulmaya zorlamaktadır. Gerçekten 21. yüzyılın insanını yetiştirecek öğretmenlerin sahip olması gereken yeterliklerin, geleneksel öğretmen modelinde yer alan bilgi, beceri, tutum ve alışkanlıklara oranla, çok farklı olması gerektiği düşüncesi giderek değer kazanmaktadır.

Bir eğitim sisteminin kendisinden beklenen sorumluluğu istenen düzeyde yerine getirmesi ve başarılı olabilmesi, önemli ölçüde öğretmenin niteliği ve meslekte gösterdiği başarı ile doğru orantılıdır. Dünyadaki bilimsel ve teknolojik ilerlemeler, okulöncesi eğitimden başlayarak, bütün eğitilen kesime öğrenmeyi kolaylaştırıcı olanaklar sunmakla birlikte, öğretmen ögesi, eğitim öğretim etkinliklerinde yeri doldurulamayan birincil öge olma özelliğini her zaman sürdürmüştür. Çağın getirdiği tüm teknolojik olanaklar, eğitim çabalarına, ancak, öğretmenin canlı kişiliği ile umulan katkıyı sağlamakta ve yararlı olmaktadır. Bu noktada, öğretmenin kişiliği, nitelikleri, meslekî yeterliği ve öğretmenlik mesleğine yönelik tutumu büyük önem taşımaktadır (Sözer, 1991, s. 1; 1992, s. 1; 1996, s. 113).

Öğretmenlik, alan ve meslek bilgisinin yanı sıra, sabır, özveri ve sürekli kendini yenileme gibi özellikleri de gerektiren bir meslektir. Bu nedenle, öğretmenlerin

Yetişkin olarak öğrencilere en yakın olan kişiler öğretmenler olduğundan, onların gereksinim ve sorunlarını en iyi bilen kişiler de öğretmenlerdir.

mesleklerinde başarılı olabilmeleri, mesleklerini severek, isteyerek ve önemseyerek yapmalarına bağlıdır (Sözer, 1992, s. 9). Çünkü, Doğan'ın da belirttiği gibi (1997, s. 306), okulda, yetişkin olarak öğrencilere en yakın olan kişiler öğretmenlerdir. Öğretmenler öğrencilerle daha sık iletişim içinde olduklarından onların gereksinim ve sorunlarını en iyi bilen kişiler de öğretmenlerdir. O nedenle, öğretmenlerin, öğrencilerini karşılıklı saygı ve güven esasına dayalı bir ilişki çerçevesinde dinlemek ve yönlendirmek; bazı özel yeteneklerinin ortaya çıkması için onlara yardımcı olmak; her konuda olumlu tutum geliştirmelerine yardım etmek; sağlıklı insan ilişkileri kurmalarına katkıda bulunmak; aileyi ve çevreyi bu ve benzeri konularda hazırlamak gibi görevleri vardır.

Son yıllarda, eğitim alanında görülen gelişme ve yenileşmeler, doğal olarak öğretmenin görev ve sorumluluklarına da yeni boyutlar getirmekte; öğretmen yetiştirme sistem ve programlarının daha işlevsel bir çerçevede, gereksinimlere uygun, daha nitelikli öğretmenler yetiştirme zorunluluğunu da gündeme getirmektedir.

Öğretmenlerin büyük çoğunluğunu çalıştıran Milli Eğitim Bakanlığı, özellikle eğitim ve öğretim konusunda, öğretmenden beklediği görevleri şöyle saptamıştır (MEB, 1993; Sözer, 2002, s. 121):

- Mesleği ile ilgili yayınları okur.
- Yeni öğretim yöntem ve tekniklerini bilir ve izler.
- Araştırma, uygulama ve deney yapar.
- Okul ve çevre arasında verimli ilişkiler kurar.
- Her türlü araç ve gereçten yararlanır.
- Toplumsal etkinlikleri düzenler.
- Eğitim, öğretim ve üretim yapar.

SIRA SİZDE

1

Milli Eğitim Bakanlığının eğitim ve öğretim konusunda, öğretmenden beklediği görevler nelerdir?

Bireyin içinde bulunduğu ortama dengeli bir biçimde uyumunun sağlanmasına temel olabilecek sağlam dayanakların, okulöncesi eğitim döneminde atılması gereklidir.

Kuşkusuz, öğretmenin yukarıda sayılan görevleri yerine getirecek biçimde yetiştirilmesi öğretmen yetiştiren kurumların önemli görevleri arasındadır. Öğretmen eğitimi programlarının öğretmen adaylarına bu becerileri kazandırmak ve onları bu niteliklerle donatmak gibi yükümlülükleri bulunmaktadır.

Eğitimin en önemli amaçlarından biri, bireyin içinde bulunduğu ortama dengeli bir biçimde uyumunun gerçekleştirilmesidir. Bu uyumun sağlanmasına temel olabilecek sağlam dayanakların okulöncesi eğitim döneminde atılması gerektiği tartışılmaz. Bu bakımdan eğitim gereksinimimizin önemli, öncelikli ve ağırlıklı bir bölümü olan ve eğitim sistemimizin ilk basamağını oluşturan okulöncesi eğitimin, ülkemizin geleceği bakımından yaşamsal bir önemi vardır. 0-72 ayı kapsayan bu dönem, gelişim açısından çok önemlidir. Çünkü, temel bilgi ve beceriler bu dönemde kazanılır. Çocuğun doğuştan getirmiş olduğu gizil gücünü en üst düzeye çıkarabilmesini ve bunu gösterebilmesini sağlayacak uyarıcılara gereksinimi vardır. Bu uyarıcılar, çocuğun bedensel, zihinsel, sosyal ve duygusal gelişimini hızlandıracak ve destekleyecek her türlü doğal ve çevresel etmenlerden oluşur. Bunların yeterince sağlanamaması, ileriki yıllarda çocuğa bunlar verilse bile çocuğun eriştiği düzeyde eksiklikler görülebilir. Buna karşın, erken yaşlarda nitelikli ve yeterli deneyimlerle elde edilen temel bilgi ve beceriler, bireyin daha sonraki öğrenmelerinde başarı şansını artırmanın yanı sıra, onun duygusal ve sosyal yaşamını olumlu yönde etkiler. Okulöncesi eğitimde görevli bir öğretmen, bu tür bilgi ve becerileri öğrencilerine kazandıracak bilgi ve deneyimi elde edecek özellikte yetişmiş ol-

malıdır. Çünkü öğrenci ile sürekli olarak etkileşim içinde bulunacak olan öğretmen, öğrencide işlenen konunun (dersin), okulun ve Milli Eğitimin amaçları yönünde davranış değiştirmekle sorumludur. Varış, bu konuda şunları söylemektedir (1973, s. 50):

Öğretmenlik statüsü yalnızca bilgi verme rolünü gerektirseydi, bu işi öğretim makineleri, televizyon, radyo vb. araçlarla yapmak mümkün olurdu. En azından teknoloji yönünden gelişmiş ve teknoloji ötesine geçmiş toplumlarda öğretmen problemi kolayca çözümlenirdi. Oysa Davranış Bilimleri bize, öğrencinin, öğretmenin tutum ve davranışlarından etkilendiğini göstermektedir. Öğretmenin düşünsel tutumu, duygusal tepkileri, çeşitli alışkanlıkları öğrenciyi etkilemektedir. Çoğu zaman öğrenci, öğretmenin anlattığı konuya yaklaşımına dikkat etmekte ve olayları yorumlama biçiminden etkilenmektedir.

Genelde, öğretmenin görev ve sorumluluklarını sınıf içi ve sınıf dışı olmak üzere iki kümede belirleyen Gürkan (2006, s. 35), okulöncesi öğretmenin görevlerini ise şöyle dile getirmektedir:

- Eğitim programına uygun olarak düzenlemekle yükümlü olduğu planları hazırlama ve uygulama.
- Çocukların kişisel bilgi formunu doldurma, gelişim kayıtlarını tutma ve yıl sonu gelişim raporlarını hazırlama.
- Anne ve babalarla yapılacak çalışmaları planlama ve uygulama.
- Çocuklar gelmeden önce ve onlar okuldan ayrılincaya dek okulda bulunma. (Görev, dinlenme ve yemek saatlerinde de devam eder.)
- Özel eğitim gerektiren çocukların eğitimi için gerekli önlemleri alma.
- Tebliğler dergisini, genelgeleri, emirleri okuma ve imzalama.
- Okul müdürünün vereceği eğitim ve öğretimle ilgili diğer görevleri yapma.

Okulöncesi öğretmenin görevleri nelerdir?

Milli Eğitim Bakanlığı Okulöncesi Eğitim Kurumları Yönetmeliğinin (1996) “Personel Görev, Yetki ve Sorumlulukları” bölümünde; “Öğretmenler, kanun, tüzük, yönetmelik ve emirler ile eğitim programlarında belirtilen esasları yerine getirmekle yükümlüdür” denilmektedir. Öğretmenlerin üstlendikleri görev ve sorumlulukları başarıyla yerine getirebilmeleri için kimi niteliklere sahip bulunmaları gerekir. Gerekli nitelikleri yeterli düzeyde kazanabilmiş olan öğretmenler, görevlerini başarıyla gerçekleştirebilecek ve öğretmenlik daha da nitelikli bir meslek durumuna gelebilecektir.

OKULÖNCESİ ÖĞRETMENİNİN NİTELİKLERİ

Bir eğitim sisteminin başarısı, o sistemde görev alan öğretmenlerin niteliklerine bağlıdır. Öğretmenlik, kendine özgü kimi özellikleri olan kutsal bir meslektir. Toplumun mimarları olarak kabul edilen öğretmenlerin ülkenin ve çağın gereksinimlerine yanıt verecek düzey ve nitelikte yetişmiş olmaları gerekir. Çünkü bir ülkenin kalkınması ile toplumun refah düzeyi, öğretmenlerin iyi yetiştirilmesine ve görevlerini en iyi biçimde yerine getirebilecek mesleki ve kişisel niteliklere sahip olmasına bağlıdır. Bir başka deyişle, öğretmenlik mesleği toplumların geleceğini belirleyen bir meslektir (Yetim ve Göktaş, 2004, s. 542).

Öğretmenlerin mesleklerini gereği gibi yerine getirebilmeleri hizmet öncesi ve hizmet içinde yeterli ve nitelikli bir eğitim almalarıyla olanaklıdır. Hizmet öncesin-

Toplumların geleceğini belirleyen bir meslek olarak öğretmenlik, kendine özgü kimi özellikleri olan kutsal bir meslektir.

de öğretmen adayları, öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumlarında, Milli Eğitim Temel Yasası'nın öngördüğü *genel kültür*, *özel alan bilgisi* ve *öğretmenlik meslek bilgisi* derslerini dört yıl boyunca alırlar ve uygulamalı çalışmalara katılırlar. Bu üç kümede toplanan dersler aracılığıyla, öğretmen adaylarına belli nitelikler kazandırılmaya çalışılır (Gürkan, 2007, ss. 44-45).

Türkiye'de Milli Eğitimi Geliştirme Projesi çerçevesinde, Yükseköğretim Kurulu'na gerçekleştirilen öğretmen yetiştirme çalışmaları sonuçlanmış ve bu proje doğrultusunda 21. yüzyılda görev yapacak öğretmenlerin nitelikleri belirlenmiştir (MEB, 2002). Sözü edilen çalışmaya göre, öğretmen nitelikleri şöyledir (Gürkan, 2006, s. 300; Gürkan, 2007, s. 45):

- Alana egemen olma
- Öğretme-öğrenme sürecini yönetme
- Öğrenci kişilik (rehberlik) hizmetlerini yerine getirme
- Uygun kişisel ve mesleki niteliklere sahip olma

Bu niteliklere sahip olmanın ötesinde, etkili bir öğretmen, özellikle kendi kümesinde bulunan öğrencilerin sağlıklı ve dengeli bir kişilik geliştirmelerinden sorumluluk duymalıdır. Bu nedenle, öğrencilerle iyi ilişkiler kurmalı; onların bireysel ya da küme gereksinimlerine duyarlı davranmalıdır. Okulda öğrenci kişilik hizmetleri sunan kişilerle iş birliği yapmalı ve bu hizmetlere katkıda bulunmayı kendine amaç edinmelidir (Gürkan, 2006, s. 34).

Bir okulöncesi öğretmeninde bulunması gereken nitelikler, bir başka deyişle, bir okulöncesi öğretmenin sergilemesi gereken davranış ve özellikler, bu alanda gerçekleştirilen çeşitli bilimsel araştırmalardan elde edilen veriler ışığında şöyle sıralanabilir:

Bir okulöncesi öğretmeni;

- öncelikle çocukları gerçekten sevmeli, onları birer "kişi" olarak görmeli; eğitimi de bu kişinin gelişmesini etkileyecek bir yol gösterme olarak düşünmelidir.
- beden ve ruh bakımından sağlıklı, canlı ve becerikli olmalıdır.
- yaratıcı, gerçekçi, sezgileri güçlü, sağduyulu ve duyarlı olmalı, düşüncelerinde bağımsız ve esnek davranmalıdır.
- çocuklarla yakın ve içten ilişkiler kurabilen, sevimli ve cana yakın, güler yüzlü ve coşkulu, neşeli ve mutlu olmalıdır. Aynı zamanda sakin, iyimser, duygulu, sabırlı, anlayışlı ve hoşgörülü olmalı, şakadan anlamalıdır.
- ivedi ve beklenmedik durumlarda coşkuya kapılmadan, soğukkanlılıkla olayların üstesinden gelebilmeli, yürekli ve çaba göstermeyi seven bir kişi olmalıdır.
- çocuklarla buyruk verici, sert ve korkutucu değil, yumuşak ve güven veren bir ses tonuyla konuşmalıdır.
- günlük etkinliklere uygun ve temiz bir biçimde giyinmeli; düzenli olmalıdır.
- çocukların ilgisini sürekli olarak canlı tutabilmeli; bir çocukla ilgilenirken, ötekilerin de ne yaptıklarını izleyebilecek biçimde her an uyanık olmalıdır.
- müzik, dans, resim ve oyunlaştırma gibi konularda yetenekli olmalıdır.
- çocukların yapmamasını istediği şeyleri kendisi de yapmamalıdır.
- kendini anlamayı ve tanımayı görev edinmeli ve iç çatışmalarını, sorunlarını çalıştığı kuruma aktarmamalı; çevresindeki insanlarla iyi ilişkiler kurmalıdır.
- sorumluluk almayı bilmelidir.

- kendine güvenen, ne istediğini bilen, davranışları tutarlı ve dengeli, olgun bir kişiliğe sahip olmalıdır.
- çocuklarla sağlıklı bir iletişim kurmalı; onların, başka çocuklarla ve yetişkinlerle iş birliğine dayalı ilişkiler kurarak kendi benliklerini kazanmalarını sağlamalıdır.
- tüm çocukları ön yargılardan arınmış olarak ve oldukları gibi kabul ederek tümüne eşit, haktanır (adil), mantıklı ve yansız davranmalı; kendi güdülerini doyurmak için çocukları bir araç olarak kullanmamalıdır.
- çocuklara yol gösterirken belli bilgileri aktaran bir “öğretici” değil; çocuğun özelliklerini dengeleyerek, her alanda gelişmelerine yardım eden ve onda öğrenmeye ilgi uyandıran bir “eğitici ve rehber” olmalıdır.
- her çocuğu, bulunduğu yaşın fizyolojik, psikolojik ve kişilik özelliklerine ve yeteneklerine göre tanımayı ve anlamayı amaç edinmeli; çocuğu bu özelliklerine göre yönlendirmelidir.
- karşılıklı sevgi, saygı ve güvene dayanan demokratik bir ortam yaratmalı; bu ortam içinde çocuğa gücü oranında sorumluluk vererek kendi kendine yeten, kendini kabul eden, kendini anlatabilen ve denetleyebilen bir kişi olmasını sağlamalıdır.
- eğitimde çocukları odak olarak almalı; kendi istek ve düşüncelerini zorla kabul ettirmekten kaçınarak, onların değişen ilgi ve isteklerine uyum göstermelidir.
- katı ve kesin düşüncelerle pekiştirilmiş bir disiplin uygulamadan sınıfa egemen olmalı, sınıftaki düzeni sağlamalıdır.
- çocukların başarılarını överek ödüllendirmeli; eksikliklerini ve başarısızlıklarını vurgulamaktan; arkadaşları önünde onları küçük düşürecek ve kıracak davranışlardan ve alaylı bir biçimde konuşmaktan; çocukları birbirleriyle karşılaştırmaktan kaçınmalıdır.
- uyumsuz ya da sorunlu çocuklara anlayışlı davranmalı; olumlu bir yaklaşım izleyerek sorunlarını tanımlamada ve çözümlemede çocuklara ve ailelerine yardımcı olmalı; rehberlik etmelidir.
- anlatımı açık ve anlaşılır olmalı; akıcı ve tatlı bir dil kullanmalı; doğru ve güzel konuşmalıdır.
- çocuklarda suçluluk duyguları ve anlamsız korkular uyandırmaktan ya da bunları pekiştirmekten sakınmalıdır.
- çocuğa darılıp gücenmemeli; tepkileri şaşırtıcı olmamalı; öfkesini gizlemeyi bilmeli; yersiz gözdağı ve cezalardan, özellikle dayaktan kaçınmalıdır.
- çocukların çeşitli oyunlar kurmalarına olanak tanımalı; onların oynayarak öğrenmelerini sağlamalıdır.
- çocukların eğitiminde, onların hazırlık düzeyine, tüm ilgi ve gereksinimlerine yanıt vermeye ve uyumuna önem vermelidir.
- çocuğun dinleme, anlama ve anlatma yeteneğini geliştirmelidir.
- çocuğa insanları sevmeyi ve iş birliği içinde çalışmayı öğretmelidir.
- çocukların gelişimini ve eğitimini desteklemek için aileleri ile sürekli ilişki kurmalı; her çocuğun aile yaşantısına ilişkin bilgi sahibi olmalıdır. Ailelere okulöncesi eğitimin amaç ve ilkelerini anlatmalı; böylece aralarındaki ilişkiyi pekiştirip, karşılıklı bir güven sağlayarak, ailelerle iş birliği içinde çalışmalıdır.
- akılcı ve bilimsel düşünme yeteneğine sahip olmalıdır.

- toplumsal etkinliklere katılmalı; okulöncesi eğitim kurumunun dışındaki dünyadan da haberdar olmalıdır.
- mesleğinin toplumun içindeki öneminin, sınıfın dışına dek uzanan toplumsal etkisinin ve toplumsal sorumluluğunun bilincinde olarak öğretmenliğe yönelik büyük bir istek ve heves duymalı; mesleğini severek yapmalıdır.
- alanında bilgili ve becerili olmalı; meslek deneyimlerinden ve farklı yaklaşımlardan yararlanmalı; farklı görüş açıları kazanmalıdır.
- alanındaki gelişmelerden ve bilimsel araştırmaların ortaya koyduğu yeniliklerden haberdar olmalı; kendini sürekli biçimde yetiştirmeye ilgi ve istek duymalıdır.
- çocukların yaratıcılığını geliştirecek araç gereçlerden ve çevresindeki tüm kaynaklardan yararlanmalıdır.

Görüldüğü gibi, okulöncesi öğretmenin sahip olması gereken niteliklerin bir bölümü, öğretmenin kişilik özellikleri ile ilgili olup diğer bir bölümü öğretmen adayının sahip olması gereken “öğretmenlik meslek bilgisi” ile ilgili akademik niteliklerdir. Kuşkusuz, bir okulöncesi öğretmenin yukarıda sıralanmış olan tüm özelliklere birden sahip olması beklenemez. Ancak iyi düzenlenmiş ve uygulanmış bir eğitim programı, öğretmen adayına yalnız akademik nitelikleri değil, kişilik özellikleri ile ilgili niteliklerin büyük bir bölümünü de eğitim yoluyla kazandırıp geliştirebilir. Bu niteliklerin bir bölümü de öğretmenin meslek yaşantısı süresince, kişisel deneyimleri ve çabaları sonucunda elde edilebilecektir.

Bir okulöncesi öğretmenin kişisel özelliklerinin yanı sıra, öğretmenlik meslek bilgisi yönünden de gelişmesi için nitelikli bir hizmetöncesi eğitimden geçmesi önemlidir.

SIRA SİZDE

3

Bir okulöncesi öğretmenin öğretmenlik meslek bilgisi bakımından sahip olması gereken niteliklere örnek veriniz.

OKULÖNCESİ ÖĞRETMENLERİNİN KİŞİSEL ÖZELLİKLERİ

Gündemini önemli ölçüde “Eğitim Yönetimi” ve “Okulöncesi Eğitim” konularına ayırmış olan 14. Milli Eğitim Şûrası’nda (1993), “Okulöncesi Eğitim Alanına Öğretmen Yetiştirme ve İstihdam Komisyonu” okulöncesi eğitimin temel işlevlerini şöyle belirlemiştir:

- Çocukların bir bütün olarak gelişmelerine yardımcı olmak
- Çocuklara kendi yaş düzeylerine uygun günlük bakım sağlamak
- Bireysel özellikleri göz önüne alarak her çocuğunun gelişimine katkıda bulunmak
- Türkçeyi anlama ve konuşma düzeylerinde öğretmek
- Atatürkçülük çizgisinde, politik bütünleşmeye katkıda bulunmak ve kültürel değerleri tanıtmak
- Düzenli çalışma, kendi kendini yönetme ve denetleme, iş yapma ve yapılan işe saygı duyma konularında temel alışkanlıklar kazandırmak
- Kültür ve alt kültürlerde (gecekondularda, kırsal kesimlerde vb.) tüm çocukların ilköğretime eşit düzeyde başlamalarını sağlamak ve bütünlüğü oluşturma doğrultusunda çalışmak
- Her yaş kümesinin özelliklerini dikkate alarak ilköğretime hazırlayıcı etkinliklere yer vermek

Okulöncesi eğitimin yukarıda belirtilmiş olan temel işlevlerinin yerine getirilmesinde en önemli öge kuşkusuz öğretmendir. Günümüzde giderek daha çok önem kazanan okulöncesi eğitim hizmetlerinin gerçekleştirilmesinde fiziksel ortam, araç gereç ve program ne denli yeterli olursa olsun, okulöncesi eğitim hizmetlerinden

yararın sağlanması, bu programları uygulayacak öğretmenlerin gerek nicelik, gerekse nitelik yönünden yeterli olmalarına bağlıdır. Uygun bir fiziksel ortam içinde, yeterli araç gereç ile iyi düzenlenmiş bir eğitim programı, ancak, hem istenen davranış özelliklerine hem de istenen davranışları çocuklara kazandırabilecek niteliklere sahip okulöncesi öğretmenleri ile anlam kazanır ve amacına ulaşır.

Okulöncesi eğitim kurumlarında görev alacak öğretmenlerin özellikleri 14. Milli Eğitim Şûrası'nda şöyle ortaya konmuştur:

Okulöncesi eğitim kurumlarında görev alacak öğretmenler:

- Türk Milli Eğitiminin amaçlarını, görev aldıkları okulun amaçlarını, toplumun ve bu yaş kümesi çocuğunun gereksinimlerini bilir.
- Okulöncesi öğretmenliğini bilinçli olarak seçer.
- İyi bir genel kültüre ve bunun yanında çok iyi bir mesleki bilgiye sahiptir.
- Bu yaş kümesi çocuklarının gelişim özellikleri ile gereksinimlerini göz önüne alarak tüm gelişimlerine katkıda bulunur.
- Çocukları tanıma ve yöneltme yöntem ve tekniklerini bilir.
- Eğitimde araç gereç kullanma ve yapma becerisine sahiptir.
- Eğitimde bireysel farklılıkları göz önüne alır.
- Fen ve güzel sanatlar alanlarında bilgi ve becerilere sahiptir.
- Özel eğitime gereksinimi olan çocukları belirler ve bunların eğitimi için ilgililerle iş birliği yapar.
- Belli alanlarda yetenekli çocukların, yetenekleri doğrultusunda gelişmeleri için rehberlik eder.
- Okulöncesi çocuklarının gelecekte yapıcı, yaratıcı, yürekli, çalışmayı ve iş başarmayı seven, araştırmacı bireyler olması konusunda onlara yol gösterir.
- Ailelerle, öteki okulöncesi öğretmenleriyle, sınıf ve dal öğretmenleriyle iş birliği yapar.
- Ruh ve beden sağlığı yerindedir.
- Çocuklar için davranış modelleri oluşturur.
- Türkçeyi doğru ve güzel konuşur ve yazar.
- Canlı, neşeli ve enerji doludur.
- Çevre konusunda duyarlıdır.
- Gereksiz ve savurganlığa yönelik etkinliklere yer vermez. Ülke gerçeklerini tanıyarak çocuklara rehberlik eder.
- Çocukların gelişimlerinin iyi bir biçimde olması için beslenme, sağlık bilgisi ve ilkyardım bilgi ve becerilerine sahiptir.
- Güncel olayları izler, sürekli öğrenmeye ve kendini geliştirmeye açıktır.

Milli Eğitim Şûrası'nda ortaya konmuş olan yukarıdaki özellikler dikkatle incelendiğinde, okulöncesi öğretmenliğinin özel yatkınlık gerektiren bir meslek olduğu kolayca anlaşılabilir. Bu bakımdan hizmetiçi eğitim başlamadan önce, özellikle okulöncesi eğitim öğretmenlerinde, kişilik özellikleriyle ilgili olarak belirli niteliklerin aranması konusunda yarar bulunduğu görüşü oldukça yaygındır. Nitekim Child'ın (1977) belirlemesine göre, daha çok 1960'lı yıllardan başlayarak yoğun araştırmalar yapan Ryans (1960), Taylor (1962) ve Start (1966) gibi araştırmacılar, öğretmenlerin kişilik özellikleri ile öğretmenlikteki başarıları arasında yakın ilişki bulunduğunu saptamışlardır. Bu konuda ülkemizde gerçekleştirilen araştırmalarda da aynı doğrultuda bulgulara rastlanmıştır.

OKULÖNCESİ ÖĞRETMENLERİNDE MESLEK ETİĞİ VE ÖĞRETMEN YETERLİKLERİ

Öğretmenlikte Meslek Etiği

Etik kavramı, Yunanca “karakter” anlamına gelen “ethos” sözcüğünden türetilmiş olup (Köktaş, 2003, s. 151), ahlakî davranışları irdelleyen, sorgulayan ve birtakım ideal normlar oluşturmaya çalışan felsefi bir disiplini açıklar. Meslekî etiğin tanımı- na bakacak olursak, “belirli bir meslek kümesinin, mesleğe ilişkin olarak oluşturup koruduğu meslek üyelerine emreden, onları belirli bir biçimde davranmaya zorla- yan; kişisel eğilimlerini sınırlayan; yetersiz ve ilkesiz meslek üyelerini meslekten dışlayan; meslek içi rekabeti düzenleyen ve hizmet ideallerini korumayı amaçlayan meslekî ilkeler bütünüdür” biçiminde açıklanabilir (Çalışkan, 2007, s. 1).

Yalın bir anlatımla etik, doğru ve yanlış ölçütlerdir. Etik kuramlar, ahlakın özü, kökeni ve toplumsal yaşamdaki işlevinin yanı sıra, insanların bir arada yaşayabil- melerinin gerekleri, toplumsal yaşamın normları ve değerleri, kişilerle toplum ara- sındaki ilişkiler, bireysel yaşamın amacı ve anlamı üstüne görüşleri dile getirir. Meslek etiği için ise, özellikle doğrudan doğruya insanla ilgili mesleklerde uyulma- sı gereken davranış kurallarıdır (Aydın, 2003, s. 18) denebilir.

Aydın (2003, s. 1)’in, Pieper (1999, s. 118)’e dayanarak aktardığına göre öğret- menlik ve etik, birbirine çok yakın kavramlardır. Bu iki kavram, birbirinden ayrı düşünülemez. İdeal bir öğretmen, yalnız kusursuz öğretme yeteneğiyle değil, aynı zamanda toplumda yaşama biçimiyle de örnek alınması gereken ahlakî bir mode- li oluşturur. Bu anlamda öğretmen, çevresindekilere öğrettiklerini kendisi de uy- gulayarak yaşayan, ideal bir insan olarak kabul edilir. Özellikle, bir okulöncesi öğ- retmeni, henüz ilköğretim çağına gelmemiş öğrencileri eğitmekle yükümlü oldu- ğuna göre daha çok, küçük yaşlardaki bu çocuklara, aile bireylerinin ötesinde, iyi bir model olma göreviyle karşı karşıyadır.

Etik konuların daha çok doğruluk, dürüstlük, iletişim, örgütsel ilişkiler ve ça- lışmaları kapsadığını belirten Köktaş (2003, ss. 151-168), meslek etiği ve öğret- menlik ilişkilerini irdelerken şu noktalara değinmektedir: Eğitimin temelinde güç- lü bir ahlakî değer vardır. Okulların öncelikli amaçlarından biri, öğrencilerin ah- lakî gelişimlerini sağlamaktır. Bunu da öğretmenler gerçekleştirecek, önder ve yön belirleyici olacak, her konuda onlara iyi örnek oluşturacaklardır. Bu ahlakî konular öğretmenlik mesleğinin temelidir. Etik kurallar, bireyi korumak ve mes- lek elemanlarının daha iyi hizmet sunmalarını sağlamak amacıyla oluşturulmuş- tur. Etik kural ve standartlar insan yapısı gibidir; zaman içinde sürekli gelişir ve değişirler. Öğretmenler, öğrencilerini organize edip yönetirken, programı uygu- larken ve etkileşimli öğretim yaklaşımlarını kullanırken öğrencilerine yönelik etik yükümlülükleri dikkate almalıdır. Profesyonel öğretmen, cinsiyet, kültür ve sosyo ekonomik farklılıklara karşın bütün öğrencilerinin eğitimsel gereksinimlerini kar- şılamak durumundadır. O nedenle, öğretmen eğitiminde, öğretmen adaylarının meslek etiği yönünden bir takım değerleri kazanmaları konusunda gerçekleştiri- lecek çaba ve etkinliklerin önemi yadsınamaz. İyi yetişmiş bir öğretmen adayı, ge- lecekte, mesleğini sürdürürken, öğrencilerine “iyi bir model olma” görevini başa- rıyla yerine getirebilecektir.

Son yıllarda etik ile ilgili yaşanan sorunların artması nedeniyle, öğretmenlerin meslek etiğine dikkat etmeleri önemli görülmektedir.

Öğretmen Yeterlikleri

Mesleki Eğitim Fakültesi öğrencileri üzerinde yapılan bir araştırmada, Çetin (2001) öğrencilerin “ideal öğretmen”i tanımlarken şu görüşlerde birleştiklerini belirtmektedir: “İdeal öğretmen, öğrencileriyle dostça ve iş birliği içinde çalışma alışkanlığı kazanmış, alan bilgisi tam, öğrencisinin doğasını ve gereksinimlerini anlayan, genel eğitiminde ve bilimsel tavrında eksikliği olmayan; saygılı, sevgi dolu, öğrenciler arasındaki bireysel ayrılıkları analiz edebilen; derslerinde çeşitli yöntem ve teknikleri kullanabilen öğretmendir.”

Ne var ki, öğretmenlerin istenen nitelikte olabilmesi birtakım standartlara bağlıdır. Bu standardı sağlayacak yollardan biri de öğretmen yeterlikleridir.

Öğretmen yeterlikleri ile ilgili alanyazın incelendiğinde, Sünbül (2001, s. 236), mesleki yeterlikleri kişisel yeterlik, alan yeterliği ve eğitimsel yeterlik olmak üzere üç ögede açıklamaktadır. Öğretmen yeterlikleri konusunda yurt dışında ve ülkemizde çok sayıda çalışmaya rastlamak olanaklıdır. İngiltere’de öğretmen yeterlikleri; 1) program alan bilgisi, 2) öğrenme içeriği, 3) öğrenci öğrenmesini planlama, 4) öğrenci öğrenmesini ölçme ve değerlendirme, 5) kendi öğretimini değerlendirme ve 6) mesleki ilişkiler olmak üzere altı ana başlıkta açıklanmıştır.

Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü koordinatörlüğünde bakanlık ve yükseköğretim kurumları temsilcilerinden oluşturulan “Öğretmen Yeterlikleri Komisyonu”na öğretmenlik yeterlikleri belirlenmiştir (MEB, 2002). Çalışmada, öğretmenlik yeterlikleri alanlarından; genel kültür ve özel alan boyutlarının genel çerçevesi çizilmiş ve öğretim sürecinde işe nasıl koşulacağı anlatılmıştır. Öğretmenlerin eğitime-öğretme (pedagojik formasyon) yeterlikleri ise 14 ana yeterlik alanında 206 alt yeterlik içinde açıklanmıştır. Geline süreçte Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü’nün (OYEGM) öğretmenlik mesleği genel yeterlik taslağında ana yeterlik alanlarının;

- 1.A. Kişisel ve Mesleki Değerler-Mesleki Gelişim
- 2.B. Program ve İçerik Bilgisi
- 3.C. Öğrencileri Tanıma
- 4.D. Öğretme ve Öğrenme Süreci
 - Öğretme ve Öğrenme Süreçlerini Planlayabilme
 - Öğretme ve Öğrenme Süreçlerini Uygulayabilme
- 5.E. Öğrenmeyi, Gelişimi İzleme ve Değerlendirme
- 6.F. Okul, Aile ve Toplum İlişkileri olmak üzere altı ana yeterlik alanında, bu alanlarla ilgili 39 alt yeterliğe ilişkin toplam 244 performans göstergesi olarak düzenlendiği görülmektedir (MEB, 2002).

Ayrıca, YÖK’ün 2004’te “öğretmen yetiştirme programlarına uygulanabilir nitelikte” Öğretmen Yeterlikleri listesi bulunmaktadır. Bu yeterliklerin öğretmen yetiştirme sürecinde kuramsal ve uygulamaya dönük çalışmalarla öğrenciye kazandırılması amaçlanmaktadır. Bu yeterlik alanları genel olarak aşağıda açıklanmıştır:

- Konu Alanı ve Alan Eğitimine İlişkin Yeterlikler
- Öğretme-Öğrenme Sürecine İlişkin Yeterlikler
- Öğrencilerin Öğrenmelerini İzleme, Değerlendirme ve Kayıt Tutmaya İlişkin Yeterlikler
- Tamamlayıcı Mesleki Yeterlikler

Eğitimin geliştirilmesinde öğretmenin rolü yadsınamaz. Bu nedenle, bir toplumun kalkınması için öncelikle yetişmiş insan gücüne gerek vardır. Yetişmiş insan gücünü sağlayacak kurumlar ise okullardır. Bir okulun iyi olabilmesi de okulönce-

Öğretmenlerin mesleki yeterlikleri kişisel yeterlik, alan yeterliği ve eğitimsel yeterlik olmak üzere üç ögede açıklanabilir.

sinden yükseköğretime değin büyük ölçüde eğitici ve öğreticiler tarafından verilen eğitimin niteliğine bağlıdır. Öğretmenin mesleki açıdan yetişmişlik düzeyi, sunacağı eğitimin niteliğinin önemli bir belirleyicisi olarak düşünülebilir. Öğretmenin iyi olması onun hem hizmetöncesinde iyi yetiştirilmesi, hem de hizmetiçinde kendisini geliştirecek fırsatlardan yararlanmasını sağlamakla olanaklıdır (Seferoğlu, 2001, ss. 12-18). O nedenle, okulöncesi eğitim programının hangi yeterlikleri kazandırması gerektiği konusunu tartışan Senemoğlu'na göre (1994, ss. 21-30), bir okulöncesi eğitim programıyla kazandırılacak yaşantıların, çocuğun kendini tüm özellikleriyle tanımasını ve kabul etmesini, başkalarıyla dostluk kurmasını, iş birliği yapmasını; bir başka deyişle, sosyalleşmesini; kendi kültürünün ve diğer kültürlerin özelliklerinin farkında olmasını; dil, müzik, hareket, dans ve resim yoluyla etkili iletişim kurmasını sağlayabilmesi; devinimsel becerileri, çok yönlü düşünme ve sorun çözme becerilerini; estetik ve yaratıcılık becerilerini geliştirebilmesi büyük önem taşımaktadır.

OKULÖNCESİ EĞİTİME ÖĞRETMEN YETİŞTİRME

Eğitimin en temel işlevlerinden biri bireyin kişiliğini olumlu yönde etkilemektir. Bireyin kişiliğinin oluşumunda aileden sonra en önemli görev okula düşmektedir (Gürkan, 2007, s. 43). Okulda da bu görevi öğretmen gerçekleştirecektir. Çocuğun, okulöncesi eğitim olanaklarından yararlanma olasılığı varsa ona "model olma" görevini, ailesi dışında ilk kez okulöncesi eğitim öğretmeni yapacaktır. Bu bakımdan, okulöncesi öğretmenlerinin özenle yetiştirilmesi geçmişten bugüne büyük önem taşımıştır.

Cumhuriyet Öncesi Dönemde Okulöncesi Eğitim Alanına Öğretmen Yetiştirme

"Okulöncesi eğitim" kavramı çok eski bir kavram olmamakla birlikte, okulöncesi eğitim kurumlarına olan gereksinimin oldukça eskilere dayandığı bilinmektedir. Kimi kaynaklarda, 19. yüzyılın başlarında, Avrupa ülkelerinde yer yer anaokullarına rastlandığından söz edilmektedir. Bizde ise, Osmanlı İmparatorluğu döneminde, Fatih Sultan Mehmet zamanında ilk "sıbyan mektepleri" açılarak bir tür okulöncesi eğitime ve ilköğrenime başlanıldığı söylenebilir. 19. yüzyılın ortalarında, Osmanlılarda 12 bin dolayında sıbyan mektebi bulunuyordu. Önceleri dört yıl süreli olan bu okullara 4-5 yaşlarına gelmiş çocuklar, anne ve babaları isterse kayıt olabiliyordu. O tarihlerde henüz okulöncesi ve ilköğrenim çağına özgü öğretmen yetiştiren okullar açılmadığı için buralarda din adamları (çoğunlukla imamlar) öğretmenlik yapmaktaydı.

Osmanlı döneminde, öğretmen yetiştirme ile ilgili ilk çağdaş nitelikli yaklaşım, 16 Mart 1848'de, İstanbul'da ortaokul (rüştîye) düzeyindeki erkek öğrenciler için açılan "Darûl Muallimin-i Rüştî" adlı öğretmen okulunun etkinliğe geçmesiyle görülür. Bu tarihten 20 yıl sonra, 1868'de, bir ölçüde okulöncesine ve ilköğrenime öğretmen yetiştirmek üzere "Darûl Muallimin-i Sıbyan" (ilköğretmen okulu) açılmıştır. Daha sonra, bunu, 1870'te "Darûl Muallimat" adlı kız öğretmen okulunun açılışı izler. Daha sonraki yıllarda öğretmen yetiştiren kurumların sayısı taşrada açılanlarla birlikte zaman zaman artmış, zaman zaman da azalmıştır.

1915 tarihli Nizamname'ye (yönetmeliğe) göre, İstanbul Darûlmuallimin-i Âlisi, iptidai, ihzari ve âli olmak üzere üç bölümden oluşuyordu. İptidai bölüm, dört yıl süreli olup ilkokul öğretmeni yetiştiriyordu. İhzari bölüm ise iki yıldız ve ilkokul öğ-

retmenleri ile ilköğretim müfettişlerini yetiştirmektedir. Âli bölüm de dört yıl süreliydi ve ortaöğretim ile yükseköğretime öğretmen yetiştiriyordu.

İstanbul'daki bu kurumun dışında, taşrada, 1913-1914 öğretim yılında 21 ilköğretmen okulu (darülmuallimin) bulunduğu ve buralarda, 1550 dolayındaki öğretmen adayına 61 yönetici ve 162 öğretmenle eğitim yapıldığı görülmektedir. Ancak 1914'lere dek bu okulların öğretim düzeyleri oldukça yüzeysel kalmıştır. 1915 tarihine dek, doğrudan doğruya okulöncesi eğitime özgü öğretmen yetiştiren bir kurum yoktur. Sıbyan mektepleri için yetiştirilen öğretmenler bu gereksinimi de karşılamak durumundaydı.

Doğrudan okulöncesi eğitim alanına yönelik çalışmaların 1913 yılında yayımlanan "Geçici İlköğretim Yasası" (Tedrisat-ı İptidai Kanunu Muvakkatı) ile başladığını görüyoruz. Bu yasada adı geçen "Ana Mektepleri"ne (Anaokullarına) öğretmen yetiştirmek üzere 1915 yılında İstanbul'da Darülmuallimat'a bağlı bir öğretmen okulu açılmıştır. Öğretim süresi bir yıl olan bu okulla, ülkemizde ilk kez okulöncesi eğitim alanı için öğretmen eğitimi çalışmaları başlamış; ancak 370 dolayında mezun veren bu okul, 1919 yılında kapatılmıştır. Bu okulun programı, çocuklara küçük yaştan başlayarak dinsel yönden iyi bir eğitim verecek öğretmenleri yetiştirme temeline dayanmaktaydı.

Kurtuluş Savaşı'nın sürdüğü dönemde (1919-1922), öğretmen yetiştirme konusunda daha önceleri izlenen sistem ve yaklaşımlar, siyasal ve ekonomik nedenlerle aynen süregelirken öğretmen yetiştiren kurumların sayısında giderek azalmalar olmuştur. Savaşın zaferle sonuçlanması ve 1923'te Cumhuriyetin ilan edilmesiyle, öğretmen yetiştirme sistemi de genel eğitim sistemi içinde hızlı bir gelişme sürecine girmiş ve çağdaş bir sistemin yerleşmesine olanak sağlanmıştır.

Cumhuriyet Döneminde Okulöncesi Eğitim Alanına Öğretmen Yetiştirme

Cumhuriyet döneminin başlangıcında, eğitime yapılan en önemli katkılardan biri, öğretmenliğin yasal olarak "meslek" durumuna getirilmesidir. Şöyle ki, 1924 tarih ve 439 sayılı yasa, "öğretmenliğin, devletin genel hizmetlerinde eğitim ve öğretim görevini üzerine alan, bağımsız sınıf ve derecelere ayrılan bir meslek" olduğu belirtilmektedir. Bu yasanın yayımından sonra, öğretmen yetiştirme konusundaki çabaların artırıldığı ve her yıl daha çok sayıda okul açılarak, daha çok öğretmen adayı yetiştirilmeye başlandığı görülmektedir. Ayrıca, 1924-1925 öğretim yılından başlayarak "Darülmuallimin" adı "Muallim Mektebi"ne dönüştürülmüş; 1935'ten sonra da bu okullar "Öğretmen Okulu" adını almıştır.

1924 tarih ve 439 sayılı yasa ile, öğretmenlik yasal olarak meslek durumuna getirilmiş ve öğretmen yetiştirme konusundaki çabalar hızlanmıştır.

Cumhuriyet döneminin başlangıcında, eğitime yapılan en önemli katkı nedir?

SIRA SİZDE

Cumhuriyet döneminde okulöncesi eğitim alanına öğretmen yetiştirme etkinlikleri, 1927 yılında Ankara'da açılmış olan "Ana Muallim Mektebi" ile sürdürülmüştür. Daha sonra, bu okulun 1930-1931 öğretim yılında İstanbul'daki Kız İlköğretmen Okuluna aktarıldığı görülür. Öğretim süresi iki yıl olan bu okulun İstanbul'a geçişinden sonra, 1933 yılında kapatıldığına tanık oluyoruz. Bundan iki yıl sonra ise, 1935'te Ankara'da "Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulu" adında bir yükseköğretim kurumu etkinliğe geçirilmiştir. Bu okulun "Çocuk Bakımı ve Bıçkı-Dikiş Bölümü" okulöncesi eğitim kurumlarına öğretmen yetiştirme işini uzun yıllar sürdürmüştür.

1961 yılında çıkarılan 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Yasası yürürlüğe girinceye dek, okulöncesi eğitim alanında önemli bir değişiklik göze çarpmamaktadır. 1961 yılında, okulöncesi eğitim kurumlarına öğretmen yetiştirme ile ilgili temel ilkeler 222 sayılı yasanın 17. maddesi ile yeniden belirlenmiş ve öğretmen okullarından ya da bu amaçla açılacak özel bölümlerden mezun olanlarla, yabancı ülkelerde buna denk öğrenim görmüş olanların ve lise ya da kız enstitüsü mezunu olup özel okul ya da kursları başarıyla bitirenlerin anaokullarına öğretmen olarak atanabilmeleri sağlanmıştır. Bu yasa maddeleri uyarınca 1961-1962 öğretim yılında açılan anasınıflarında 20 sınıf öğretmeni görevlendirilmiştir.

Okulöncesi eğitim kurumlarına öğretmen ve yönetici yetiştiren Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulu Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü, başlangıçta iki yıl süreliyen, daha sonra dört yıla çıkarılmıştır. Ancak 1979 yılında iki yıllık önlisans düzeyinde bir programa yeniden yer verilmiş, böylece okulöncesi eğitim alanına kısa sürede öğretmen yetiştirme yoluna gidilmiştir. Bu bölümde dört yıllık lisans programı uygulaması da ayrıca sürdürülmüştür.

Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okuluna 1974-1975 öğretim yılına dek illerde yapılan eleme ve okulda yapılan giriş sınavları ile kız enstitüleri mezunları alınmaktaydı. Bu tarihten sonra, kız meslek liselerini bitirenler ÖSYM sınavları ile Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okuluna alınmaya başlandı.

Okulöncesi eğitim alanına daha çok sayıda öğretmen yetiştirmek amacıyla, 1963-1964 öğretim yılında kız enstitülerinde Çocuk Gelişimi ve Bakımı Bölümlerinin açıldığını görüyoruz. Bu kurumların eğitim süresi, ortaokuldan sonra üç yıldız ve mezunları okulöncesi eğitim kurumlarında öğretmen olarak görevlendirilmekteydi.

Okulöncesi eğitime öğretmen yetiştirme etkinlikleri, süre ve uygulama yönünden gerçekleştirilen birtakım değişikliklerle, 1981 yılında çıkarılan 2547 sayılı Yükseköğretim Yasası yürürlüğe girinceye dek sürdü.

2547 sayılı Yükseköğretim Yasası'nın yürürlüğe girmesinden önce, öğretmenler, okulöncesi eğitim alanına Milli Eğitim Bakanlığına bağlı bulunan ilgili yüksekokullar ile kimi üniversitelere bağlı yükseköğretim kurumlarından yetiştirilmekteydi. Bu kurumlar, Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulu Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü, Kız Sanat Yüksek Öğretmen Okulu Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü ve Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümüydü. Ayrıca, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Pedagoji Enstitüsü, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesindeki kimi bölümler, Ankara Gazi Yüksek Öğretmen Okulu Eğitim Bölümü ve İki yıllık Eğitim Enstitüleri (sınıf öğretmeni yetiştirme yanında) okulöncesi eğitim alanına da öğretmen yetiştirmekteydi.

6 Kasım 1981 tarihinde yayımlanan 2547 sayılı Yükseköğretim Yasası gereğince Milli Eğitim Bakanlığı ve öteki bakanlıklara bağlı yüksek öğretim kurumları (Milli Savunma ve İçişleri Bakanlıklarına bağlı olanlar dışında), 20 Temmuz 1982 tarihinde çıkarılan 41 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile 27 üniversitenin çatısı altında toplanmıştır. Bunun sonucunda, önlisans ve lisans düzeyinde eğitim veren tüm yükseköğretim kurumları üniversiter bir yapıya kavuşturulmuş, öğretmen yetiştiren kurumlarda eğitim fakülteleri ve eğitim yüksekokulları olarak üniversiteler içinde etkinliklerini sürdürmeye başlamıştır.

41 Sayılı Kanun Hükmündeki Kararnameye göre okulöncesi eğitim alanına öğretmen yetiştiren kurumlar şunlardır: Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi Çocuk Gelişimi ve Ev Ekonomisi Eğitimi Bölümü ile Kız Sanat Eğitimi Yüksekokulu Ev Ekonomisi Bölümü; Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Kız Sanat Eğitimi

Yüksekokulu Ev Ekonomisi Bölümü; Hacettepe Üniversitesi Ev Ekonomisi Yüksekokulu Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü.

Daha sonraki yıllarda, okulöncesi eğitim alanına öğretmen yetiştirmek üzere, başka üniversitelerde de yeni açılan kimi kurumların öğretim etkinliğine geçtiğini görüyoruz. Ayrıca, iki yıllık eğitim yüksekokullarını bitiren öğretmen adaylarının okulöncesi eğitimde de görev yaptıkları bilinmektedir. 1989-1990 öğretim yılında eğitim yüksekokullarının öğrenim süresi iki yıldan dört yıla çıkarılınca, bu kurumlarda da dört yıllık lisans programı uygulaması başlatılmıştır. Daha sonra, eğitim yüksekokulları, ya kendi üniversitelerinin bünyesindeki eğitim fakülteleri ile kaynaştırılmış ya da bağımsız eğitim fakültelerine dönüştürülmüştür.

1990'lı yılların başlarında, ilköğretimde sınıf öğretmenliği ile okulöncesi eğitim öğretmenliğine olan gereksinim giderek önemli boyutlara ulaştı, Milli Eğitim Bakanlığı ile Yükseköğretim Kurulu (YÖK) bir iş birliği içinde geleceğe yönelik önlemler alınmasını kararlaştırmıştı. Bu doğrultuda, öncelikle, 16.8.1997 tarih ve 4306 sayılı yasayla yürürlüğe giren ve 1997-1998 öğretim yılında uygulanmaya başlayan sekiz yıllık zorunlu ilköğretimin öğretmen gereksiniminin karşılanması amaçlanmış ve YÖK/Dünya Bankası Hizmet Öncesi Öğretmen Eğitimi Projesi Kapsamında, eğitim fakültelerindeki yeni düzenlemeler çerçevesinde, hazırlanan programlar 1998-1999 öğretim yılından başlayarak uygulamaya konmuştur.

Eğitim fakültelerinin ilköğretim bölümlerinde 1998-1999 öğretim yılından başlayarak uygulamaya konmuş olan okulöncesi öğretmenliği lisans programları, ilk mezunlarını 2002 yılında vermiştir. Bu kurumları bitirenlerin, ilköğretimde bulunan okulöncesi eğitim alanındaki öğretmen açığını ilk elde kapatabilmesi olanaksız görüldüğünden, okulöncesi öğretmen gereksinimini yeterli sayıda karşılayabilmek için, Ocak 2000'de Milli Eğitim Bakanlığı ile Eskişehir Anadolu Üniversitesi arasında bir anlaşma yapılarak, ilk iki yılın sonunda önlisans eğitimini de sağlayacak biçimde, dört yıllık bir lisans programı başlatılmıştır. Daha sonra, Gürkan'ın da belirttiği gibi (2007, s. 49), Milli Eğitim Bakanlığı ile Anadolu Üniversitesi arasında 2005 yılında imzalanmış olan bir başka protokol ile yükseköğretim kurumlarının önlisans düzeyindeki okulöncesi öğretmenliği programlarından mezun olup okulöncesi eğitim kurumlarında görev yapan okulöncesi öğretmenlerinin eğitim düzeylerinin yükseltilmesi amaçlanmıştır. Bu protokolün 3. maddesine göre adı geçen programa; Milli Eğitim Bakanlığına bağlı resmî ve özel okullarda okulöncesi öğretmeni olarak çalışanlar ile Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'na ait kadrolarda okulöncesi öğretmeni olarak görev yapanlar kabul edilmişlerdir. 2005-2006 yılında 1251 kişinin programa kayıtları yapılarak öğretime başlanmıştır. Ancak 2006 yılında, okulöncesi öğretmenliği anabilim dallarında 1998-1999 öğretim yılından beri uygulanmakta olan lisans programında yeniden düzenlemeye gidilmiş ve bu yeni program, 2006-2007 öğretim yılında uygulamaya konmuştur. Bugün birçok üniversitenin okulöncesi öğretmeliği lisans programlarının yanı sıra, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Okulöncesi Öğretmenliği Programı da ülkenin gereksinimi olan okulöncesi öğretmenlerini uzaktan öğretim yöntemiyle yetiştirerek ulusal eğitime önemli bir katkı sağlama çabasıdadır.

1997-1998 öğretim yılında uygulanmaya başlayan sekiz yıllık zorunlu ilköğretim ile birlikte eğitim fakülteleri yeniden yapılandırılmış ve yeni hazırlanan programlar 1998-1999 öğretim yılından başlayarak uygulamaya konmuştur.

YÖK/Dünya Bankası Hizmet Öncesi Öğretmen Eğitimi Projesi kapsamında okulöncesi öğretmeni yetiştirme ile ilgili gelişmeleri açıklayınız.

SIRA SİZDE

6

Özet

Okulöncesi öğretmeninin görev ve sorumlulukları ile nitelik ve kişisel özelliklerini kavrayabilmek

Okulöncesi eğitim, insan gelişiminin en hızlı ve en duyarlı dönemini oluşturur. Okulöncesi eğitime verilen çok yönlü görevler, okulöncesi eğitime öğretmen yetiştirmeyi de o denli çok yönlü ve önemli bir uğraş durumuna getirmektedir. 21. yüzyılın insanını yetiştirecek öğretmenlerin sahip olması gereken yeterliklerin geleneksel öğretmen modelinde yer alan bilgi, beceri, tutum ve alışkanlıklara oranla, çok farklı olma olasılığı artmaktadır. Okulöncesi eğitimde görevli bir öğretmen, çok çeşitli bilgi ve becerileri öğrencilerine kazandıracak bilgi ve deneyimi elde edecek özellikte yetişmiş olmalıdır. Okulöncesi eğitim hizmetlerinin gerçekleştirilmesinde fiziksel ortam, araç gereç ve program ne denli yeterli olursa olsun, okulöncesi eğitim hizmetlerinden beklenen yararın sağlanması, bu programları uygulayacak öğretmenlerin gerek nicelik gerekse nitelik yönünden yeterli olmalarına bağlıdır. Öğretmenin niteliği, okulöncesi eğitimin niteliğinin geliştirilmesi bakımından büyük önem taşır.

Okulöncesi öğretmenlerinde meslek etiğini ve öğretmen yeterliklerini özümleyebilmek

Yalın bir anlatımla etik, doğru ve yanlış ölçütlerdir. Meslek etiği ise, özellikle doğrudan doğruya insanla ilgili mesleklerde uyulması gereken davranış kurallarıdır. Öğretmenlik ve etik, birbirine çok yakın kavramlardır. İdeal bir öğretmen, yalnız kusursuz öğretme yeteneği ile değil, toplumda yaşama biçimiyle de örnek alınan ahlakî bir modeli oluşturur. Öğretmen eğitiminde, öğretmen adaylarının meslek etiği yönünden birtakım değerleri kazanmaları konusunda gerçekleştirilecek çaba ve etkinliklerin önemi yadsınmaz. Öğretmenlerin istenen nitelikte (ideal ölçülere uygun) olabilmesi birtakım standartların olmasına bağlıdır. Bu standardı sağlayacak yollardan biri de öğretmen yeterlikleridir. Bu yeterliklerin, öğretmen yetiştirme sürecinde kuramsal ve uygulamaya dönük çalışmalarla öğrenciye kazandırılması önemlidir.

Okulöncesi eğitime öğretmen yetiştirme alanındaki gelişmeleri açıklayabilmek

Okulöncesi eğitim alanına yönelik çalışmaların 1913 yılında yayımlanan “Geçici İlköğretim Yasası” ile başladığı görülür. İlk kez anaokullarına öğretmen yetiştirmek üzere 1915 yılında İstanbul’da bir öğretmen okulu açılmış; ancak bu okul 1919 yılında kapatılmıştır. Cumhuriyet döneminde ise, zaman zaman sayıları çoğaltılıp azaltılan çeşitli öğretim kurumlarında okulöncesi eğitime öğretmen yetiştirme işi günümüze dek sürdürülmüştür. Bugün okulöncesi eğitim öğretmenleri üniversitelerin eğitim fakültelerinden yetiştirilmektedir. Okulöncesi öğretmenine olan büyük gereksinim nedeniyle 2000-2001 öğretim yılından başlayarak, Milli Eğitim Bakanlığının Anadolu Üniversitesi ile yaptığı protokol gereğince Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi de okulöncesi eğitime öğretmen yetiştirme işine başlamış bulunmaktadır. Daha sonra, Milli Eğitim Bakanlığı ile Anadolu Üniversitesi arasında 2005 yılında imzalanmış olan bir başka protokol ile, yükseköğretim kurumlarının önlisans düzeyindeki okulöncesi öğretmenliği programlarından mezun olup, okulöncesi eğitim kurumlarında görev yapan okulöncesi eğitimi öğretmenlerinin eğitim düzeylerinin yükseltilmesi amaçlanmıştır. Bu programa, Bakanlığa bağlı resmi ve özel okullarda okulöncesi öğretmeni olarak çalışanlarla Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna ait kadrolarda okulöncesi öğretmeni olarak görev yapanlar da kabul edilmiştir. 1998-1999 öğretim yılından başlayarak uygulamaya konmuş olan okulöncesi öğretmenliği lisans programı üzerinde, 2006 yılında yeni bir düzenlemeye gidilmiş ve yeni program 2006-2007 öğretim yılında uygulanmaya başlanmıştır.

Kendimizi Sınayalım

1. Aşağıdakilerden hangisi, 14. Milli Eğitim Şûrasında “Okulöncesi Eğitim Alanına Öğretmen Yetiştirme ve İstihdam” Komisyonunun belirlediği okulöncesi eğitimin işlevlerinden biridir?

- Çocuğun başarısızlık ve hayal kırıklığı ile başa çıkmasında ona yardımcı olmak
- Nüfus artış hızının eğitime ve ekonomiye olan etkisini kavrayabilmek
- Bütün çalışmaları demokratik yaşayışın kurallarına göre düzenlemeyi öğrenmek
- Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin bütünlüğünün bilincinde olabilmek
- Bireysel özellikleri göz önüne alarak çocuğun gelişimine katkıda bulunmak

2. Eğitim sisteminin üretime dönük en genel amacı aşağıdakilerden hangisi ile açıklanabilir?

- Geleneksel eğitime uygun davranışlar sergileyebilen bireyler yetiştirmek
- Yeterli sayıda ve uygun davranışlarla donatılmış bireyler yetiştirmek
- Gereksinimleri karşılayabilecek yeterli sayıda öğretmen yetiştirmek
- Çocuğu, duygusal ve sosyal yaşam yönünden etkileyerek yetiştirmek
- Çocuğu, doğuştan getirdiği gizilgücünü en üst düzeye çıkararak yetiştirmek

3. Osmanlı döneminde, ilk defa, çağdaş nitelikli öğretmen yetiştiren kurum hangi tarihte açılmıştır?

- 16 Mart 1848
- 13 Ocak 1863
- 20 Şubat 1870
- 22 Ocak 1871
- 18 Mayıs 1873

4. Eğitim fakültelerinin ilköğretim bölümlerinde okulöncesi öğretmenliği lisans programları hangi öğretim yılından itibaren öğretmen yetiştirmeye başlamıştır?

- 1995-1996
- 1996-1997
- 1997-1998
- 1998-1999
- 1999-2000

5. Ahlakî davranışları irdeleyen, sorgulayan ve birtakım ideal normlar oluşturmaya çalışan felsefi disiplinin adı aşağıdakilerden hangisidir?

- Değerler sistemi
- İdeoloji
- Etik
- Öğreti
- Mantık

6. Aşağıdakilerden hangisi Yükseköğretim Kurulunun belirlediği yeterliklerden biri **değildir**?

- Konu alanı ve alan eğitimine ilişkin yeterlikler
- Öğretme-öğrenme sürecine ilişkin yeterlikler
- Doğal ve toplumsal yaşama hazırlamaya ilişkin yeterlikler
- Öğrencilerin öğrenmelerini izleme, değerlendirme ve kayıt tutmaya ilişkin yeterlikler
- Tamamlayıcı mesleki yeterlikler

7. Aşağıdakilerden hangisi Milli Eğitimi Geliştirme Projesi çerçevesinde belirlenen öğretmen niteliklerinden biri **değildir**?

- Alana egemen olma
- Öğretme-öğrenme sürecini yönetme
- Öğrenci kişilik hizmetlerini yerine getirme
- Uygun kişisel ve mesleki niteliklere sahip olma
- Alanında uygulamalı araştırmalar gerçekleştirme

8. Osmanlı Devleti’nde Fatih Sultan Mehmet zamanında, hangi okullar ile bir tür okulöncesi eğitim ve ilköğretimin başladığı söylenebilir?

- Rüştiyeler
- Darül muallimatlar
- Sıbyan mektepleri
- İptidai mektepler
- Darül hüffazlar

9. Öğretmenlerin kişilik özellikleri ile öğretmenlikteki başarıları arasında yakın ilişki bulunduğunu bilimsel olarak saptayan yabancı araştırmacılar kimlerdir?

- Ryans, Taylor ve Start
- Burdin, Woolfolk ve Morgan
- Child, Pieper ve Smith
- Glass, Jones ve Nelson
- McIsaac, Bitter ve Murphy

10. Bütün öğretim basamakları için öğretmen yetiştirme görevi hangi öğretim yılında ve hangi yasa ile üniversitelere devredilmiştir?

- 1961-1962’de 222 sayılı yasa
- 1923-1924’de 439 sayılı yasa
- 1973-1974’te 1739 sayılı yasa
- 1981-1982’de 2547 sayılı yasa
- 1997-1998’de 4306 sayılı yasa

Yaşamın İçinden

“

ATATÜRK'ÜN KÜTAHYA LİSESİNDE ÖĞRETMENLERE YAPTIĞI KONUŞMA

“Muallime hanımlar ve muallime efendiler, bu irfan yuvası altında hepinizi bir arada görmekten ve hepinizi selamlamaktan çok memnunum. Memleketimizi, toplumumuzu gerçek hedefe, gerçek mutluluğa ulaştırmak için iki orduya ihtiyaç vardır. Biri vatanın hayatını kurtaran asker ordusu, diğeri memleketin geleceğini yoğun irfan ordusudur. Bu iki ordunun her ikisi de kıymetlidir, yücedir. Fakat bu iki ordudan hangisi daha değerlidir, hangisi bir değerinden üstündür? Şüphesiz böyle bir tercih yapılamaz. Bu iki ordunun ikisi de hayatidir. Yalnız siz irfan ordusu mensupları, sizlere mensup olduğunuz ordunun değer ve yüceliğini anlatmak için şunu söyleyeyim ki, sizler ölen ve öldüren birinci orduya, niçin öldüğünü öğreten bir orduya mensupsunuz. Biz iki ordudan birincisine, vatani çığnemeye gelen düşman karşısında kan akıtan birinci orduya -bütün dünya bilir, bütün dünya şahit oldu ki- pek mükemmelen sahibiz. Vatanın dört sene önce düştüğü büyük felaketten sonra, yoktan var olan bu ordu, vatani yok etmeye gelen bu düşmanı kutsal vatani toprağında boğup mahvetti. Yalnız bu orduya sahip olmakla, işimiz bitmiş, gayemiz bu ordunun zaferiyle son bulmuş değildir. Bir millet, irfan ordusuna sahip olmadıkça savaş meydanlarında ne kadar parlak zaferler elde ederse etsin, o zaferin köklü sonuçlar vermesi ancak irfan ordusuyla mümkündür. Bu ikinci ordu olmadan birinci ordunun elde ettiği kazanımlar sönük kalır. Milletimizi gerçek mutluluğa, kurtuluşa ulaştırmak istiyorsak, bizi ölümden kurtaran ve hayata götüren bugünkü idare şeklimizin sonsuzluğunu istiyorsak, bir an önce büyük, kusursuz, nurlu bir irfan ordusuna sahip olmak zorunluluğunda bulunduğumuzu inkâr edemeyiz. Eski idarelerin en büyük kötülüklerinden biri de irfan ordusuna layık olduğu önemi vermemeleridir. Eğer önem verilseydi, geleceği emanet ettiğimiz sizlere, gelecek kadar güvenilir bir mevki verilmesi gerekirdi. Henüz üç dört senelik hayata sahip olan milli idaremizde irfan ordusu ile layık olduğu kadar ilgilenilememiştir. Fakat buradaki mecburiyeti milletin münevverleri olan sizler elbette ki daha iyi takdir edersiniz. Bütün kuvvetimizi yalnız cephede toplamaya mecbur olduğumuz bu kısa süre içinde tabiatıyla irfan ordusuyla gereğince meşgul olamadık. Lakin Cenab-ı Hakk'a şükürler olsun ki, düşman karşısındaki aziz ordumuz için harcadığımız bütün emekler mutlu sonucu verdi.

Artık bundan sonra aynı kuvvet, aynı faaliyet, aynı istekle irfan ordusu için çalışacak ve birincide olduğu gibi bu ikinci ordudan dahi emeklerimizin, faaliyetlerimizin mutlu ve başarılı sonuçlarını aynı parlaklıkta elde edeceğiz.

Arkadaşlar, asker ordusu ile irfan ordusu arasındaki birliktelik ve alakâyı belirtmek için şunu da ifade edeyim, kıymetli bir eserden ordunun ruhu kumanda heyetidir deniliyor. Hakikaten böyledir. Bir ordunun kıymeti kumanda heyetinin kıymeti ile ölçülür. Siz öğretmenler, sizler de irfan ordusunun kumanda heyetisiniz. Sizin ordunuzun kıymeti de sizlerin kıymetinizle ölçülecektir. İstiklal mücadelesinde üç dört senedir düşmanı topraklarımızda mahvetmek için yaptığımız savaşla ordunun ruhu olan kumanda heyeti değerlerinin yüksekliğini nasıl ispat etmişse, bundan sonra yapacağımız yenilikler milletimize bir karanlık gibi çöken genel cehaleti mağlup etmek savaşında da irfan ordusunun ruhu olan siz öğretmenlerin aynı yeteneği ortaya koyacağınıza eminim.

Bu konuda size güveniyor ve saygı ile selamlıyorum.

Kaynak: (KÜTAHYA LİSESİ - 24 MART 1923) <http://forum.kanka.net/archive/index.php/t-58934.html>

”

Kendimizi Sınayalım Yanıt Anahtarı

1. e Ayrıntılı bilgi için “Okulöncesi Öğretmenlerinin Kişisel Özellikleri” konusuna bakınız.
2. b Ayrıntılı bilgi için “Okulöncesi Öğretmeninin Görevi ve Sorumlulukları” konusuna bakınız.
3. a Ayrıntılı bilgi için “Cumhuriyet Öncesi Dönemde Okulöncesi Eğitim Alanına Öğretmen Yetiştirme” konusuna bakınız.
4. d Ayrıntılı bilgi için “Cumhuriyet Döneminde Okulöncesi Eğitim Alanına Öğretmen Yetiştirme” konusuna bakınız.
5. c Ayrıntılı bilgi için, “Öğretmenlikte Meslek Etiği” konusuna bakınız.
6. c Ayrıntılı bilgi için “Öğretmenlik Yeterlikleri” konusuna bakınız.
7. e Ayrıntılı bilgi için “Okulöncesi Öğretmeninin Nitelikleri” konusuna bakınız.
8. c Ayrıntılı bilgi için “Cumhuriyet Öncesi Dönemde Okulöncesi Eğitim Alanına Öğretmen Yetiştirme” konusuna bakınız.
9. a Ayrıntılı bilgi için “Okulöncesi Öğretmenlerinin Kişisel Özellikleri” konusuna bakınız.
10. d Ayrıntılı bilgi için “Cumhuriyet Döneminde Okulöncesi Eğitim Alanına Öğretmen Yetiştirme” konusuna bakınız.

Sıra Sizde Yanıt Anahtarı

Sıra Sizde 1

Milli Eğitim Bakanlığının öğretmenden beklediği görevler, mesleği ile ilgili yayınları okuma, yeni öğretim yöntem ve tekniklerini bilme ve izleme; araştırma, uygulama ve deney yapma; okul ve çevre arasında verimli ilişkiler kurma; her türlü araç ve gereçten yararlanma; toplumsal etkinlikleri düzenleme, eğitim, öğretim ve üretim yapma olarak sıralanabilir.

Sıra Sizde 2

Genelde, öğretmenin görev ve sorumlulukları sınıf içi ve sınıf dışı olmak üzere iki kümede özetlenebilir. Öğretmenin eğitim sistemi içerisinde, eğitim programına uygun olarak düzenlemekle yükümlü olduğu planları hazırlama ve uygulama; çocukların kişisel bilgi formunu doldurma; gelişim kayıtlarını tutma ve yıl sonu gelişim raporlarını hazırlama; anne ve babalarla yapılacak çalışmaları planlama ve uygulama; çocuklar gelmeden önce ve onlar okuldan ayrılınca dek okulda bulunma; özel eğitim gerektiren çocukların eğitimi için gerekli önlemleri alma; Tebliğler dergisini, genelgeleri, emirleri okuma ve imzalama, okul müdürünün vereceği eğitim ve öğretimle ilgili öteki görevleri yapma gibi görevleri bulunmaktadır.

Sıra Sizde 3

Bir okulöncesi öğretmeni meslek bilgisi bakımından çeşitli niteliklere sahip olmalıdır. Örneğin; çocukların yaratıcılığını geliştirecek araç gereçlerden ve çevresindeki tüm kaynaklardan yararlanmalı; her çocuğu, bulunduğu yaşı fizyolojik, psikolojik ve kişilik özelliklerine ve yeteneklerine göre tanımayı ve anlamayı amaç edinmeli; çocuğu bu özelliklerine göre yönlendirmeli; çocukların çeşitli oyunlar kurmalarına olanak tanımalı; onların oynayarak öğrenmelerini sağlamalı; çocukların eğitiminde, onların hazırlık düzeyine, tüm ilgi ve gereksinimlerine yanıt vermeye ve uyumuna önem vermeli; çocukların başarılarını överek ödüllendirmeli; eksikliklerini ve başarısızlıklarını vurgulamaktan; arkadaşları önünde onları küçük düşürecek ve kırarak davranışlardan ve alaylı bir biçimde konuşmaktan, çocukları birbirleriyle karşılaştırmaktan kaçınmalıdır.

Sıra Sizde 4

Meslekî etik, “belirli bir meslek kümesinin, mesleğe ilişkin olarak oluşturup koruduğu meslek üyelerine emreden, onları belirli bir biçimde davranmaya zorlayan; kişisel eğilimlerini sınırlayan; yetersiz ve ilkesiz meslek üyelerini meslekten dışlayan; meslek içi rekabeti düzenleyen ve hizmet ideallerini korumayı amaçlayan meslekî ilkeler bütünü” olarak tanımlanabilir. Öğretmenlik ve etik, birbirine çok yakın kavramlardır. Bu iki kavram, birbirinden ayrı düşünülemez. İdeal bir öğretmen, yalnız kusursuz öğretme yeteneğiyle değil, aynı zamanda toplumda yaşama biçimiyle de örnek alınması gereken ahlakî bir modeli oluşturur. Bu anlamda öğretmen, çevresindekilere öğrettiklerini kendisi de uygulayarak yaşayan ideal bir insan olarak kabul edilir.

Sıra Sizde 5

Cumhuriyet döneminin başlangıcında, eğitime yapılan en önemli katkılardan biri, öğretmenliğin yasal olarak “meslek” durumuna getirilmesidir. Şöyle ki, 1924 tarih ve 439 sayılı yasada, “öğretmenliğin, devletin genel hizmetlerinde eğitim ve öğretim görevini üzerine alan, bağımsız sınıf ve derecelere ayrılan bir meslek” olduğu belirtilmektedir. Bu yasanın yayımından sonra, öğretmen yetiştirme konusundaki çabaların artırıldığı ve her yıl daha çok sayıda okul açılarak, daha çok öğretmen adayı yetiştirilmeye başlandığı görülmektedir.

Sıra Sizde 6

Okulöncesi öğretmenliğine olan gereksinimin giderek artması nedeniyle, Milli Eğitim Bakanlığı ile Yükseköğretim Kurulu (YÖK) bir iş birliği içinde geleceğe yönelik önlemler alınmasını kararlaştırılmıştır. Bu doğrultuda, öncelikle, 16.8.1997 tarih ve 4306 sayılı yasayla yürürlüğe giren ve 1997-1998 öğretim yılında uygulanmaya başlayan sekiz yıllık zorunlu ilköğretimin öğretmen gereksiniminin karşılanması amaçlanmış ve YÖK/Dünya Bankası Hizmet Öncesi Öğretmen Eğitimi Projesi Kapsamında, eğitim fakültelerindeki yeni düzenlemeler çerçevesinde, hazırlanan programlar 1998-1999 öğretim yılından başlayarak uygulamaya konmuştur. Ocak 2000’de ise, Milli Eğitim Bakanlığı ile Eskişehir Anadolu Üniversitesi arasında bir anlaşma yapılarak, ilk iki yılın sonunda önlisans eğitimini de sağlayacak biçimde, dört yıllık bir lisans programı başlatılmıştır. Daha sonra, Milli Eğitim Bakanlığı ile Anadolu Üniversitesi arasında 2005 yılında imzalanmış olan bir başka protokol ile,

yükseköğretim kurumlarının önlisans düzeyindeki okulöncesi öğretmenliği programlarından mezun olup okulöncesi eğitim kurumlarında görev yapan okulöncesi öğretmenlerinin eğitim düzeylerinin yükseltilmesi amaçlanmıştır. Bu protokolün 3. maddesine göre adı geçen programa; Milli Eğitim Bakanlığına bağlı resmî ve özel okullarda okulöncesi öğretmeni olarak çalışanlar ile Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna ait kadrolarda okulöncesi öğretmeni olarak görev yapanlar kabul edilmişlerdir. 2006 yılında ise, okulöncesi öğretmenliği anabilim dallarında 1998-1999 öğretim yılından beri uygulanmakta olan lisans programında yeniden düzenlemeye gidilmiş ve bu yeni program, 2006-2007 öğretim yılında uygulamaya konmuştur.

Yararlanılan ve Başvurulabilecek Kaynaklar

- Aydın, O. (2003). **Eğitim ve Öğretimde Etik**. 24.10.2007 tarihinde [gumushane.meb.gov.tr/files/egitim ve ogretimde_etik.ppt](http://gumushane.meb.gov.tr/files/egitim_ve_ogretimde_etik.ppt) adresinden alınmıştır.
- Child, D. (1977). The Curriculum Process. **Psychology and the Teacher**. (2. Baskı). Holt, Rinehart and Winston, ss. 360-377. (Üstünoğlu, 1990, s. 159'daki alıntı).
- Çalışkan, E. (2007). **Öğretmenlik Etiği**. 24.10.2007 tarihinde http://egitisim.inonu.edu.tr/Engin_ogr_etik.htm adresinden alınmıştır.
- Çetin, Ş. (2001). İdeal Öğretmen Üzerine Bir Araştırma. **Milli Eğitim Dergisi**. 149. <http://www.meb.gov.tr/index1024.htm> Tarih: 03.04.2004.
- Doğan, S. (1997). Eğitimde Psikolojik Danışma ve Rehberlik. **Eğitim Bilime Giriş**. (Editör: L. Küçükahmet). Ankara: Gazi Kitabevi Yayınları, ss. 306-307.
- Gürkan, T. (2007). Okulöncesi Eğitim Öğretmenlerinin Eğitimi. **Türk Eğitim Tarihi**. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını.
- Gürkan, T. (2006). Öğretmenin Nitelikleri ve Görevleri. **Öğretmenlik Mesleğine Giriş**. (Editör: E. Sözer). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını.
- Köktaş, Ş. K. (2003). **Öğretmenlik Mesleğine Giriş**. Adana: Nobel Kitabevi.
- MEB. (1993). **Okulöncesi Eğitimi Komisyon Raporu: Ondördüncü Milli Eğitim Şûrası 27-29 Eylül 1993**. Ankara: MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı Şûra Genel Sekreterliği.
- MEB. (1996). **Okulöncesi Eğitim Kurumları Yönetmeliği**. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- MEB. (2002). **Öğretmen Yeterlikleri**. Milli Eğitim Basımevi. Ayrıca: Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü'nün 05.07.2004 yayım tarihli <http://oyegm.meb.gov.tr> adresinden 24.10.2007 tarihinde alınmıştır.
- Seferoğlu, S. S. (2001). Sınıf Öğretmenlerinin Kendi Mesleki Gelişimleriyle İlgili Görüşleri, Beklentileri ve Önerileri. **Milli Eğitim Dergisi**. 149, ss. 12-18.
- Senemoğlu, N. (1994). Okulöncesi Eğitim Programı Hangi Yeterlikleri Kazandırmalıdır? **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**. 10, ss. 21-30.
- Sözer, E. (1991). **Türk Üniversitelerinde Öğretmen Yetiştirme Sistemlerinin Öğretmenlik Davranışlarını Kazandırma Yönünden Etkililiği**. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayını.
- Sözer, E. (1992). **Eğitim Fakültesi Öğrencileri ile Öğretmenlik Sertifikası Programı Öğrencilerinin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumları**. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayını.
- Sözer, E. (1996). Eğitim Fakültesi Öğrencileri ile Öğretmenlik Sertifikası Programı Öğrencilerinin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumları. **Bursa: Uludağ Üniversitesi 3. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi: 5-7 Eylül 1996. Program ve Bildiri Özetleri**. s. 113.
- Sözer, E. (2002). Okulöncesi Eğitime Öğretmen Yetiştirme. **Okulöncesi Eğitimin İlke ve Yöntemleri**. (Editör: Ş. Yaşar). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını, ss. 119-132.
- Sünbül, A. M. (2001). Bir Meslek Olarak Öğretmenlik. **Öğretmenlik Mesleğine Giriş**. (Editör: Ö. Demirel ve Z. Kaya). PEGEM A yayıncılık, ss. 223-254.
- Üstünoğlu, Ü. (1990). Okulöncesi Öğretmeninin Nitelikleri. **Eskişehir Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**. 3:1, ss. 155-160.
- Varış, F. (1973). Öğretmen Yetiştirme Üzerine. **50. Yıla Armağan**. Ankara: A.Ü. Eğitim Fakültesi, ss. 47-65.
- Yetim, A. A. ve Göktaş, Z. (2004). Öğretmenin Mesleki ve Kişisel Nitelikleri. **Kastamonu Eğitim Dergisi**. 12, (2), ss. 541-550.
- Yükseköğretim Kurulu. (1998). **Eğitim Fakültesi Öğretmen Yetiştirme Lisans Programları**. Ankara: YÖK Başkanlığı.
- Yükseköğretim Kurulu. (2004). **Yeterlik Alanları**. 24.10.2007 tarihinde <http://www.yok.gov.tr/egitim/ogretmen/akr2/ek3/ek31.html> adresinden alınmıştır.

Okulöncesi Eğitimde Ailenin Rolü

7

Okulöncesi eğitim dönemi çocuğun aile ortamından okul ortamına geçerek aile dışında ilk sosyalleşme deneyimlerini yaşadığı dönemdir. İki binli yılların eğitim anlayışı, ailelerin çocuklarının eğitiminde etkin roller üstlenmesi gerektiği yönündedir. Özellikle, anne babaların çocuklarının ilk ve daimi öğretmenleri olduğu yönündeki düşünceler okul aile ilişkilerinin geliştirilerek okulun yanı sıra, ev ortamlarının da verimli birer eğitim ortamı haline dönüştürülmesi gerekliliğini destekler niteliktedir.

Amaçlarımız

Bu üniteyi çalıştıktan sonra;

- Okulöncesi eğitim döneminde ailenin rolü ve önemini kavrayabilecek,
- Okulöncesi eğitim döneminde okul aile iş birliğinin önemini açıklayabilecek,
- Okulöncesi eğitimde aile katılımı ve kullanılabilecek teknikleri kavrayabilecek bilgi ve becerilere sahip olacaksınız.

Örnek Olay

Ata'nın okulöncesi eğitime başlaması ailemizde önemli bir değişime yol açmıştı. Hem oğlumuz hem biz yepyeni bir çevreyle karşı karşıyaydık. Ata'yı yuvaya kaydettirdiğimiz gün, yuvaya ilk girdiğimizde çok heyecanlanmıştık. Bizi karşılayan görevli, yuva müdürünün yanına götürdü. Yuva müdürü bize önce yuvayı gezdirdi ve fiziksel ortamlar hakkında bilgi verdi. Daha sonra, oğlumuzun öğretmeni ve yardımcılarını tanıştırdı. Bu çok hoşumuza gitmişti. Eşim ve ben gerçekten doğru yerde olduğumuzu düşündük ve burada kendimizi güvende hissettik. İlk karşılaşma çok heyecan vericiydi. Daha sonra, yuvada görevli bir öğretmen Ata'ya oyun odasına gitmek isteyip istemediğini sordu. Ata, önce yüzümüze baktı, biraz çekingen davrandı; ancak öğretmenle birlikte gitmeye karar verdi. Bu arada Ata'nın öğretmeni bizi başka bir odaya aldı. Bize ilk günlerde neler yapacaklarını anlattı, yuvanın programını tanıttı ve yıllık çalışma takvimini verdi. İlk karşılaşmamızda ki güvenimiz daha da pekişmişti. Oğlumuz Ata artık yuvaya başlamıştı. Ata yuvaya o kadar kısa bir sürede uyum sağladı ki, daha ilk günler onu almaya gittiğimizde bile "biraz daha burada oynayabilir miyim?" diye sormaya başlamıştı. Sonraki dönemlerde yuvaya gitmek bize heyecan vermeye başlamıştı. Artık, yuvada hiç yabancılık çekmiyor, orayı âdeta evimiz gibi görüyorduk.

Anahtar Kavramlar

- Okulöncesi Eğitim
- Okul Aile İş Birliği
- Aile Eğitimi
- Aile Katılımı
- Aile Etkinlikleri
- Anne Baba Roller

İçindekiler

- GİRİŞ
- OKULÖNCESİ EĞİTİM DÖNEMİNDE AİLENİN ROLÜ VE ÖNEMİ
 - Aile
 - Çocuk Bakımı
 - Aile İçi Eğitim
 - Anne Babalık
- OKULÖNCESİ EĞİTİM DÖNEMİNDE OKUL AİLE İŞBİRLİĞİ
- OKULÖNCESİ EĞİTİMDE AİLE KATILIMI VE KULLANILABİLECEK TEKNİKLER
 - Aile Eğitimi Etkinlikleri
 - Ailelerin Eğitim Etkinliklerine Katılımı
 - Ev Ziyaretleri ve Evde Yapılabilecek Etkinlikler
 - Bireysel Görüşmeler
 - Veli Toplantıları
 - Ailelerin Yönetim ve Karar Verme Süreçlerine Katılımı
 - Okul Aile İş Birliğinde Kuruma ve Öğretmene Düşen Görevler
 - Okul Aile İş Birliğinde Aileye Düşen Görevler

GİRİŞ

Bu ünite, önce okulöncesi eğitim döneminde ailenin rolü ve önemi üzerinde durulmuş; sonra sırasıyla, okulöncesi eğitim döneminde okul aile iş birliği, okulöncesi eğitimde aile katılımı ve kullanılabilecek teknikler konularına yer verilmiştir.

OKULÖNCESİ EĞİTİM DÖNEMİNDE AİLENİN ROLÜ VE ÖNEMİ

Bu kesimde, *aile*, *çocuk bakımı*, *aile içi eğitim* ve *anne babalık* kavramlarına açıklık getirilmeye çalışılmıştır.

Aile

“Bir toplumda hukuksal temele dayalı evlilik ve akraba bağlılığı (anne, baba, çocuklar, büyükanne ve büyükbaba ile yakın akrabalar) oluşmuş, aynı mekânda yaşayan en küçük toplumsal kurum” olarak tanımlanan aile, çocuğun okulöncesi eğitimi açısından önemli bir toplumsal kurumdur. Ailenin, ekonomik gereksinimleri karşılamak, statü sağlamak, çocukların eğitimini planlamak, boş zaman etkinliklerini gerçekleştirmek ve aile üyelerinin birbirini koruyup karşılıklı sevgi ortamı yaratmak gibi işlevleri vardır. Ailenin bu işlevlerini yerine getirmesinde, aile tipleri, ailenin büyüklüğü ve yapısı belirleyici olmaktadır. Bilinen geleneksel aile yapıları, “çekirdek aile,” “geniş aile” ve “parçalanmış aile” olarak sınıflandırılabilir. Bunun yanı sıra, toplumsal değişim ve yaşam koşullarındaki değişimler, sadece anne ve çocukta ya da baba ve çocukta oluşan tek anne babalı aile yapıları gibi farklı aile tiplerini de ortaya çıkarmaktadır (Cavkaytar, 2000, ss. 133-144).

Aile, üzerine düşen işlevleri yerine getirirken sadece kendi içinde hareket etmez. Ailenin bu işlevlerini yerine getirmesi, devletin en üst kurumlarından, okul ve çocuk bakım merkezlerine kadar pek çok kurumun eş güdümlü olarak çalışmasını gerektirir. Bu süreçte, ailede çocuğun bakımı, çocuğun aile içinde eğitimi ve anne babaların özellikleri gibi konular önem kazanmaktadır.

Çocuk Bakımı

Çocuk bakımı, çocuğun fizyolojik, psikolojik ve toplumsal gelişimini kolaylaştırıcı uğraşların tümüdür. Özellikle, doğumdan sonraki ilk üç yıl içinde çocuğa sağlanan bakımın (beslenme, sağlık, zenginleştirilmiş uyarıcı çevre) niteliği çocuk gelişimi üzerinde oldukça kalıcı izler bırakabilmektedir. Çocuk bakımı ve ilk yıllarda verilen eğitim birbirinden ayrılmaz bir bütün oluşturmaktadır. Bu yıllarda yoğun anne baba ve çocuk etkileşimi yoluyla eğitim süreci başlamaktadır. Çünkü, çocuk doğduğu andan itibaren çevresine karşı ilgi göstermekte, onu algılamaya ve anlamaya çalışmaktadır.

Türk ailesinde, çocuk bakımı aile yapılarına göre farklılık göstermekle birlikte, genellikle anneler tarafından üstlenilmektedir. Ancak, hem annenin hem babanın gün boyu çalışması çocuk bakımında değişik seçenekleri de beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda çocuk bakımı informal ve formal yollarla gerçekleştirilmektedir. Informal yollarla gerçekleştirilen çocuk bakımı, genellikle aile büyükleri, akrabalar, bakıcılar, evdeki yardımcıları ya da aile dostları tarafından yürütülmektedir. Formal yollarla gerçekleştirilen çocuk bakımı ise özel ve resmî olarak hizmet veren gündüz bakımevleri ve kreşler tarafından yürütülmektedir (Cavkaytar, 2000, ss. 133-144).

Aile: Bir toplumda hukuksal temele dayalı evlilik ve akraba bağlılığı oluşmuş, aynı mekânda yaşayan en küçük toplumsal kurumdur.

Okul aile ilişkilerinin güçlendirilmesinde aile tiplerinin bilinmesi ve ailenin işlevlerini yerine getirmesi önemlidir.

Çocuk Bakımı: Çocuğun gelişimini kolaylaştırıcı uğraşlardır.

Çocuk bakımı informal ve formal yollarla gerçekleştirilmektedir.

Aile bakımı, şefkat ve korumasının; çocuğun okul başarısının yükselmesinde önemli bir etmen olduğu vurgulanarak aile yanında kalan çocuklara şefkat ve koruma sağlanması durumunda başarılarının yükseldiği belirtilmektedir (Çelenk, 2003, ss. 28-34). Bir başka deyişle, çocuğuyla iyi bir etkileşim içinde olan ve çocuğuna eğitim desteği sağlayan anne babaların çocuklarının okul başarılarının daha yüksek olduğu görülmektedir.

Aile İçi Eğitim

Aile İçi Eğitim: Aile bireylerinin etkileşimi sonucu birbirini eğitmesidir.

Aile içi eğitim, çocuğun doğumundan başlayarak okul çağına kadar eğitilmesi konusunu içerdiği gibi, aynı zamanda eşlerin birbirini eğitmesi ve gerektiğinde çocuklar aracılığıyla eğitilmelerini kapsar.

Aile içi eğitim, aile içi etkileşimle doğrudan ilişkilidir. Aile içinde sağlıklı ilişkilerin kurulması etkileşimi artıracığından, aile içi eğitim de istenen düzeye ulaşabilecektir. Aile bireylerinin birbirlerine yönelik tutumları, anne babanın çocuklarına karşı geliştirdikleri davranış biçimleri ve disiplin anlayışı aile içi ilişkilerin, dolayısıyla aile içi eğitimin sağlıklı olarak gerçekleştirilmesinde belirleyici olmaktadır.

Birçok toplumda ev ve aile, çocukların toplumsallaşmalarını sağlayan en önemli ortamlardır. Ancak güçleşen yaşam koşullarına paralel olarak ailede yaşanan değişimler, özellikle iletişimsizlik, aile bireyleri arasında olması beklenen sevgi, saygı ve hoşgörünün azalmasına yol açabilmektedir. Bu durum aile içi eğitimi de olumsuz yönde etkilemektedir. Örneğin, aile içi şiddet, ailedeki stres ve krizler aile içi etkileşimi engellediğinden aile içi eğitimin gerçekleşmesini de zora sokmaktadır.

Eğitimin çocuğun doğumundan itibaren ailede başlaması gerektiğiyle ilgili birçok araştırma bulgusuna rastlanmaktadır. Günümüzde çocuğun durumunun ne olacağına ilişkin yapılan çalışmalar, çocuğun eğitiminin, sadece bilişsel gereksinimlerinin sağlanması ile değil, fiziksel, toplumsal, duygusal ve ahlaki gelişimini de kapsayacak biçimde planlanması gerekliliği yönündedir. Bunun sağlanabilmesinde ise, anne babaların özellikleri ve çocuklarıyla olan ilişkileri belirleyici olmaktadır.

Anne Babalık

Anne babalık, anne babaların çocuklarına gösterdikleri samimiyet ve sorumluluğun derecesiyle tanımlanabilir. Genel olarak bakıldığında iki grup anne babadan söz edilebilir. Birinci grupta yer alan anne babalar, çocuklarıyla samimi ilişkiler içerisinde olan ve sorumluluklarının farkında olan anne babalardır. Bu tip anne babalar çocuklarıyla ilgili etkinliklere katılırlar, onların duygusal gereksinimlerini karşılarlar ve onlarla daha fazla zaman geçirirler. Çocuklarıyla sıcak ve samimi ilişkileri olan anne babalar, çocuklarıyla ilgili iyi haberler almaktan hoşlanırlar. Ancak ilgisiz anne babalar çocuklarıyla ilgili konuları başkalarıyla paylaşmak bile istemezler. İlgisiz anne babalar çocuklarıyla ilgili etkinliklere katılmayı zaman kaybı olarak görürler. Bu tür anne babalar okul aile ilişkilerinin geliştirilmesi konusunda engel oluştururlar. İkinci grupta yer alan anne babalar ise çocuklarını denetim altında tutmak isteyen anne babalardır. Kimi anne babalar baskıcıdır. Tıpkı kukla oynatır gibi çocuklarının yaşamını her yönden denetim altında tutmak isterler. Kimi anne babaların da çocuklarının üzerinde ya çok az denetimleri vardır ya da hiç yoktur. Bu genel görünüm altında, özellikleri açısından dört tip anne babadan söz edilebilir (Kail, 2007, s. 431).

- *Baskıcı anne babalık*, daha az samimiyet ve daha yüksek denetimli anne babalığın bir birleşimidir. Bu tip anne babalar beklentilerini ve kurallarını çocuklarıyla hiç tartışmaksızın doğrudan ortaya koyarlar. Çocuklarının istek ve gereksinimlerini dikkate almazlar. Çocukları için en doğruyu kendilerinin bildiğini düşünürler.
- *Demokrat anne babalık*, çocuklarına karşı sorumlu ve samimi olmakla birlikte anne babalık denetiminin daha düşük düzeyde olduğu bir birleşimdir. Bu tip anne babalar, çocuklarını baskı altında tutmak ya da çok gevşek bırakmak yerine daha kararlı ve demokratik tutumlar sergilerler. Demokrat anne babalar, çocuklarını tartışma için cesaretlendirirler ve herkesin uyması gereken kuralları açıkça ortaya koyarlar.
- *Hoşgörülü anne babalık*, yardımsever ve samimi ancak biraz da denetleyici ve ara sıra cezaya başvuran anne babalık türüdür.
- *İlgisiz anne babalık*, ne samimiyeti olan ne de çocuklarını denetim altında tutan anne babaları tanımlar. Bu anne babalar, çocuklarıyla harcadıkları zamanı en düşük düzeyde tutar ve onlarla duygusal paylaşımdan kaçınırlar. Bu tür anne babalar için sadece çocuğun maddi gereksinimlerinin karşılanması öncelikli ve yeterlidir.

Anne baba tipleri:

- Baskıcı anne babalık
- Demokrat anne babalık
- Hoşgörülü anne babalık
- İlgisiz anne babalık.

Yapılan araştırmalar demokratik anne baba türünün çocuklarıyla en çok zaman geçiren ve çocukların çoğu için iyi olan bir anne babalık modeli olduğunu göstermektedir. Demokrat anne babaların çocuklarının, gelişim düzeylerinin daha yüksek olduğu, cana yakın, kendine güvenen ve sorumluluk sahibi çocuklar olduğu belirtilmektedir. Buna karşın baskıcı anne babaların çocuklarının sık sık mutsuz oldukları, düşük bir benliğe sahip oldukları ve saldırgan davranışlar sergiledikleri belirtilmektedir. Hoşgörülü anne babaların çocuklarının denetim becerilerinin zayıf, ilgisiz anne babaların çocuklarında olduğu gibi okulda düşük başarı ve saldırgan davranışlar sergilemeye eğilimli çocuklar olduğu gözlenmektedir.

Günümüzde çocuğun durumu ile ilgili görüşler nelerdir ve uygun anne babalık tipinin nasıl olması beklenmektedir?

SIRA SİZDE

1

OKULÖNCESİ EĞİTİM DÖNEMİNDE OKUL AİLE İŞ BİRLİĞİ

Hangi düzeyde olursa olsun, okul, çocuğun aileden bağımsız hareket edebildiği çok önemli bir toplumsal kurumdur. Okulöncesi eğitime başlayan çocuk ve ailesi yeni bir sosyal ve psikolojik ortama girmiştir. Artık, okulla birlikte, aile içi ilişkilerin yoğun olduğu dönemden aile okul ilişkilerinin de yoğunlaşacağı yeni bir döneme başlamaktadır. Bu durum, ailedeki tüm bireylerin bu yeni döneme uyum sağlaması sürecini de beraberinde getirmektedir. Okulla birlikte hem ailenin hem de çocuğun toplumsal çevresi genişleyecektir. Örneğin, ailenin, önceleri anne, baba, kardeşler, aile büyükleri, akrabalar ve aile dostları ile olan ilişkileri, artık okul yönetimi, öğretmenler, okuldaki yardımcı personel, çocuğun okul ve sınıf arkadaşları, onların aileleri ile daha da genişleyecektir (Cavkaytar, 2000, ss. 133-144).

Okulöncesi eğitim kurumu bu geçiş sürecini çocuk ve aile açısından kolaylaştıracak önlemler almalıdır. Bu önlemlerin başında, okul aile iş birliğinin sağlanması gelmektedir. Okul aile iş birliğinin sağlanmasında olumlu bir okul atmosferinin oluşturulması başta gelir. Olumlu okul atmosferi anne babaların okulöncesi eğitim kurumuna yönelik olumlu tutumlar geliştirilmesi açısından önemlidir. Örnek olay-

Okul: Çocuğun aileden bağımsız olarak karşılaştığı ilk ve en önemli sosyal kurumdur.

Okul Aile İş Birliği: Okul personeli ile aile bireylerinin belli bir amaç doğrultusunda birlikte çaba göstermeleridir.

Çocuk ilk eğitimini ailede alır ve aile içinde gelişerek toplumsallaşır.

da Ata'nın anne babasının okula ilk gelişlerinde edindikleri olumlu izlenimler onların ileride okul ve öğretmenle iş birliği yapmalarında atılmış önemli bir adımdır.

“Okul aile iş birliği, çocukların sağlıklı gelişimlerini sürdürmeleri ve okula hazırlanmaları için düzenlenen eğitsel etkinlikleri gerçekleştirmek amacıyla okul personeli ile aile bireylerinin birlikte çaba göstermesi” biçiminde tanımlanabilir (Cavkaytar, 2000, ss. 133-144). Okul aile iş birliği çocuğun bütün olarak gelişimine katkıda bulunur. Örneğin, okul aile iş birliği okulun zengin bir eğitim ortamı hâline dönüştürülmesini sağlayacağı gibi evin de etkili bir öğrenme ortamına dönüştürülmesine yardımcı olur.

Okul aile iş birliğinde her tür konu ve eğitim amacının içerisinde mutlaka aile katılımı yer alır. Eğitim yaşantısında çocuk aileden ayrı düşünülemez. Çocuk, aile ortamı dışında yatılı bir kurumda büyüse bile ailenin yerine geçen bu yatılı kurumun kültüründen etkilenir. Çocuklar okula, farklı ve güçlü yanları, zaafı, duyguları ve fikirleri ile gelirler. Eğer okul, çocukla ilişkiliyse ve anne babalarla iş birliği yapıyorsa etkililiği artar. Bu anlamda, okul aile iş birliği, çocuğun okul performansını geliştirmede ileri bir adımdır. Okul ve ailenin birlikte çalışması gelecek kuşakların eğitsel başarılarına önemli katkılar sağlar (Berger, 2008, s. 130). Nitekim yapılan araştırmalar da okul aile iş birliği sağlandığında çocukların başarılarının önemli ölçüde arttığını göstermektedir. Hatta pek çok araştırmacı, bu iş birliğinin çocuğun doğumundan yüksek öğrenimine değin sürdürülmesi gerektiğini belirtmektedir.

Anne baba ve öğretmenler okul aile iş birliğinin sağlanmasında güçlü bir ekip oluştururlar. Bu ekibin gerçekleştireceği iş birliği öğretmenlere, anne babalara ve özellikle çocuklara önemli yararlar sağlar. Bu yararları şöyle sıralamak olanaklıdır (Cavkaytar, 2002, ss. 171-188):

- Anne babaların, öğretmenin amaçlarını ve çocuğun gereksinimlerini daha iyi anlamalarını olanaklı kılar.
- Anne babaya, çocuğun okul programı ve bu programa nasıl katılabileceği konusunda bilgi sağlar.
- Okul programlarının olumlu etkilerinin evde de sürdürülmesine katkıda bulunur.
- Çocuğun ev yaşamı için uygun olan davranışları kazanmasına yardımcı olacak becerileri geliştirir.
- Anne babanın ve çocuğun beklentilerinin, gereksinimlerinin öğretmen tarafından daha iyi anlaşılmasını olanaklı kılar.
- Öğretmenin çocukla ilgili daha anlamlı verileri elde etmesine yardımcı olur.
- Uygun davranışların ev ve okul ortamında pekiştirilmesine katkıda bulunur.
- Çocuğun aile ve okul çevresi arasında tutarlılık sağlar.
- Çocuğun gelişimi ve öğrenmesi için daha çok fırsat yaratır.
- Kaynaklara ve hizmetlere daha kolay ulaşım sağlar.

Anne baba ve öğretmen iş birliğinin anne babalara sağlayacağı tüm bu yararlar çocuklarının eğitimi için daha fazla katılımcı olmalarını da beraberinde getirir. Nitekim bu konuya ilişkin birçok araştırma sonucu, anne baba ve öğretmen iş birliği sağlandığında, anne babaların toplumsal fırsat ve olanaklar ile öğretmenlerden daha fazla yararlandıklarını göstermektedir.

Ancak, anne baba ve öğretmen iş birliği her zaman gerçekleşmeyebilir. Bu durumda öğretmen de anne baba da çocuk için en iyisini düşünmesine karşın zaman zaman karşı karşıya gelebilir ve anlaşmazlığa düşebilirler. Bunların yanı sıra, kimi

Öğretmen de anne baba da kimi zaman çocuk için en iyisini düşünmesine karşın zaman zaman karşı karşıya gelebilir ve anlaşmazlığa düşebilirler.

anne babalar ve öğretmenler birbirlerine ilişkin çeşitli ön yargılara ve tutumlara sahip olabilir. Örneğin, anne babalar öğretmenlerin otoriter veya ulaşılabilir olmalarından yakınabilir.

Etkili bir okul aile iş birliğinin sağladığı yararlar nelerdir?

SIRA SİZDE

OKULÖNCESİ EĞİTİMDE AİLE KATILIMI VE KULLANILABİLECEK TEKNİKLER

Bu kesimde, önce aile eğitimi etkinlikleri açıklanmış, sonra aile eğitimi etkinliklerine katılım üzerinde durularak aile katılımı kapsamında kullanılabilecek tekniklerden (ev ziyaretleri ve evde yapılabilecek etkinlikler, bireysel görüşmeler, veli toplantıları, ailelerin yönetim ve karar verme süreçlerine katılımı, okul aile iş birliğinde kuruma ve öğretmene düşen görevler, okul aile iş birliğinde aileye düşen görevler) söz edilmiştir.

Aile Eğitimi Etkinlikleri

Aile eğitimi, genel anlamıyla aile kurumunun devamını, bireylerin sağlıklı gelişimini, toplumun uyumlu ve sorumlu üyesi olmalarını sağlamak amacıyla yapılan her tür ve düzeydeki eğitim sürecidir. Bireyin tutum ve değerlerinin oluşumunda, ilk günden başlayarak çocuklar sağlıklı gelişimleri için çevrenin ilgi ve desteğine muhtaçken, çocuk ailesini uyarana kadar, aileden çocuğa herhangi bir ilgi ya da uyarıcı gelmez. Dolayısıyla, küçük çocukları olan annelerin, özellikle çok az ya da hiç eğitim almamış olanları, çocuklarının genel gelişimine katkıda bulunabilmek için bilgiye ve beceriye, bir başka deyişle, eğitime gereksinim duyarlar. Yapılan araştırmalar ailelerin eğitilmesinin çocuklarının gelişimine katkı sağladığını ve onların çocuklarına yönelik daha olumlu tutumlar geliştirmelerine yardımcı olduğunu göstermektedir (Cavkaytar, 2000, ss. 133-144).

Aile eğitiminin amacı, anne baba ve çocuk ilişkilerine yönelik davranış ve tutumların olumlu yönde değişmesini sağlamaktır. Bir başka deyişle, aile eğitimi genelinde, anne babaların çocuk gelişimi ve eğitimi konusunda bilgilendirilmesini amaçlar. Aile eğitiminin genel amaçlarını şöyle sıralamak olanaklıdır (Üstünoğlu, 1991, ss. 121-133):

- Ailelerin çocuk gelişimi ve eğitimi konusunda bilinçlendirilmelerini sağlamak,
- Anne babaların her yaşın gelişim özelliğine göre çocuklarını tanımalarına yardımcı olmak,
- Anne babaları çocukla sağlıklı iletişim kurmanın önemi konusunda bilinçlendirmek,
- Anne babaların çocukların davranış ve alışkanlıklarını değiştirme yollarını öğretmektir.

Günümüzde ailelerin eğitiminde farklı yaklaşımlara yer verilmektedir. Genellikle anne babayı anne baba olarak gören aile eğitimi yaklaşımları, anne babaları çocuklarına öğretici olarak gören aile eğitimi yaklaşımları ve anne babaları çocuklarının haklarını savunucu kişiler olarak gören aile eğitimi yaklaşımlarından söz edilmektedir. Benimsenen yaklaşımlara dayalı olarak anne babalar için uygun aile eğitimi programları düzenlenebilmektedir. Bu aile eğitimi programları ise ev merkezli ve okul merkezli programlar olarak uygulanmaktadır.

Aile Eğitimi Yaklaşımları:

- Anne baba olarak anne babalar
- Öğretici olarak anne babalar
- Çocuklarının haklarını savunucu olarak anne babalar

Aile eğitiminin genel amaçları doğrultusunda aile eğitimi programlarının amaçları şöyle sıralanabilir:

- Anne babaları anne babalığın değişik yönleriyle ilgili olarak bilinçlendirip beceri sahibi yapmak
- Anne babaların kendilerini daha iyi tanımalarını sağlamak
- Anne baba ve çocuk iletişimini geliştirmek
- Aile yaşamını daha eğlenceli duruma getirmek
- Anne babaları çocuk gelişimi konusunda bilgilendirmek
- Anne babaları etkili eğitim yöntemlerinin kullanımı konusunda bilgilendirmek
- Anne babaları hak ve sorumlulukları ile ilgili olarak bilgilendirmek

SIRA SİZDE

3

Aile eğitiminin genel amaçları nelerdir?

Aile Eğitimi Programlarının Amaçları:

- Anne babaları anne babalığın değişik yönleriyle ilgili olarak bilinçlendirip beceri sahibi yapmak
- Anne babaların kendilerini daha iyi tanımalarını sağlamak
- Anne baba ve çocuk iletişimini geliştirmek
- Aile yaşamını daha eğlenceli duruma getirmek
- Anne babaları çocuk gelişimi konusunda bilgilendirmek
- Anne babaları etkili eğitim yöntemlerinin kullanımı konusunda bilgilendirmek
- Anne babaları hak ve sorumlulukları ile ilgili olarak bilgilendirmek

Aile katılımı, ailenin okul etkinliklerine etkin katılımını içerir.

Aile katılımı, çocukların okul başarılarını artırmakta ve okulun amaçlarına ulaşmasını kolaylaştırmaktadır.

Aile Katılımı Düzeyleri:

- Etkin Katılım
- Edilgen Katılım
- Katılmama

Ailelerin Eğitim Etkinliklerine Katılımı

Aileler çocuklarının eğitimine katılımcı olmaları sonucunda yeni roller üstlenmek durumunda kalmışlardır. Örneğin; aileler, okula ekonomik destek sağlayan, okul programını destekleyen, çocuğun evdeki öğretmeni, okul etkinliklerinde izleyici ve dinleyici, çocuğunun haklarını savunucu, çocuğuyla birlikte öğrenen öğrenci, öğrenmede iş birliği yapan ve okuldaki kararlara katılımcı gibi roller üstlenmektedirler.

Aile katılımı öğrencinin gelişimi ile doğrudan ilişkilidir. Örneğin; aile katılımı sağlandığında, öğrencinin uzun dönemde akademik başarı gelişimi daha yüksek düzeye ulaşabilmekte, öğrencinin dikkati, okula yönelik tutumları, benlik tasarımı olumlu yönde gelişmektedir. Çeşitli kaynaklarda anne babaların eğitime katılmasının, çocuklarının toplumsal yaşama başarılı biçimde uyum sağlamaları açısından önemli olduğu vurgulanmaktadır. Örneğin; anne baba katılımı, eğitim sürecinin değerini artırmakta ve okul personelinin çeşitli yönlerden desteklemektedir. Özellikle, anne babaların, çocuklarının okulda öğrendiklerini ev ortamında uygulamalarına olanak sağlamaları, okulda edinilen bilgi ve becerilerin günlük yaşama geçirilmesini kolaylaştırmaktadır.

Öte yandan, aile katılımıyla aileler de toplumsal olanaklardan, okuldan ve öğretmenlerden daha fazla yararlanmaktadırlar. Nitekim, yapılan birçok araştırma, özellikle anne baba katılımının anne babaların çocukları ile ilişkilerinin artmasına, kendileri ve çocukları hakkında daha olumlu tutumlar geliştirmelerine yardımcı olduğunu göstermektedir.

Aile katılımı okulların özelliklerine göre farklılık gösterebilmektedir. Örneğin; geleneksel, bürokratik ve esnek olmayan okul ortamlarında yer alan aile katılımı programlarının olumlu sonuç verme şansı, iş birliğine dayalı ve sistematik bir yapıya sahip olanlardan daha azdır.

Aile katılımı etkin katılım, edilgen katılım, katılmama olmak üzere üç düzeyde ele alınmaktadır. *Etkin katılım*, ailenin çocuğu ile ilgili olarak uygun etkinliklere doğrudan katılımı; *edilgen katılım*, ailenin bilgi alıcı ve verici olarak okuldaki kararlara katılımı; *katılmama* ise ailenin okulla ve çocuğuyla ilgili olarak hiçbir etkinliğe katılmaması biçiminde tanımlanabilir.

Kimi ailelerde çeşitli nedenlerle anne baba katılımının sağlanması güçleşebilmektedir. Örneğin; anne babanın yeterince zamanının olmaması, katılım için olanaklarının yetersizliği, işteki ya da evdeki diğer sorumlulukları, farklı sosyo-kültürel yapıya sahip olmaları, ailedeki sağlık sorunları, çalışma programlarının uygun

olmaması, ailede bakıma muhtaç kimselerin bulunması, okuldan her zaman kötü haber alma kaygısı, okula yönelik olumsuz tutumlar, katılım programlarının geç duyurulması, çocukların eve getirdiği ev ödevi vb. çalışmaları anlayamama gibi etmenler aile katılımını olumsuz yönde etkilemekte, hatta güçleştirmektedir.

Aile katılımının gerçekleşmesinde okulların üstlenmesi gereken roller şöyle sıralanabilir (Ünal, 2006):

- Anne babalar çocuklarına nasıl yardımcı olabilecekleri konusunda eğitilmelidir.
- Ailelerle yazılı notlar, telefon görüşmeleri ve konferanslar yoluyla ya da diğer iletişim araçları kullanılarak haberleşme sağlanmalıdır.
- Okulda yapılan kimi etkinliklere anne babaların gönüllü katılımı sağlanmalıdır.
- Anne babalara çocuklarının ev ödevlerinde yardımcı olmaları konusunda rehberlik yapılmalıdır.
- Anne babalar okulla ilgili kararlara ve okulda düzenlenen toplantılara katılmaları için cesaretlendirilmelidir.
- Anne babalara diğer anne babalar ile etkileşimde bulunmaları için yardımcı olunmalıdır.
- Okulun programlarıyla kaynaşabilecek toplumsal hizmetler araştırılmalıdır.

Ev Ziyaretleri ve Evde Yapılabilecek Etkinlikler

Ev, çocukların eğitiminde birincil öneme sahip bir eğitim ortamıdır. Anne babalar evde çocukların bakımı, beslenmesi ve eğitiminden sorumlu kişilerdir. Kimi anne babalar bu rollerini bakıcılarla ya da bakım merkezleriyle paylaşırlar. Aynı zamanda, okulun eğitim programına da katılarak okulla birlikte çalışırlar. Anne babalara bu süreçte yardımcı olmak amacıyla öğretmenler çocukları doğal ortamlarında gözlemek için ev ziyaretleri yaparlar. Ev ziyaretleri genelde çocuk bakımı ve beslenmesinin yanı sıra anne babalık becerileri konusunda anne babaların bilgilendirilmesini amaçlar.

Ev ziyaretleri ilk kez Avrupa ülkelerinde, özellikle İngiltere’de uygulanmıştır. İlk ev ziyareti uygulamalarında, eğitim konusunda uzman olmayan ancak gönüllü olan kişiler aileleri evlerinde ziyaret ederek onlara yardımcı olmuşlardır. Ev ziyaretleri, özellikle yoksul olan ve eğitim olanaklarından yeterince yararlanamayan ailelere yönelik olarak düzenlenmiştir.

Ev ziyareti programları erken müdahale programlarında oldukça etkili olmaktadır. Bu programlar yoluyla aileler; bir yandan çocuklarının gelişim özellikleriyle ilgili olarak bilgilendirilmekte, diğer yandan çocuklarına evde kazandırabilecekleri bilgi, beceri ve tutumlar hakkında eğitilmektedir. Anne baba eğitiminde önemli bir yeri olan ev öğretimi, anne babalara kendi evlerinde, çocuklarına beceri öğretimine ilişkin yeterlikler kazandırmayı amaçlayan bir yaklaşımdır. *Ev öğretimi yaklaşımı*, anne babaları çocuklarının ilk ve daimi öğretmenleri olarak görür. Bu nedenle, evi verimli bir eğitim ortamına dönüştürmeye yönelik etkinliklere ağırlık verir. Bu yaklaşım uyarınca öğretmen belli bir programa göre ev ziyaretleri yaparak hem anne baba hem de çocukla çalışır. Bu çalışmalarda bir taraftan anne babalar bilgilendirilir, öte yandan aile çocuk etkileşimi gözlenir.

Ev öğretimi, anne babalara kendi evlerinde, çocuklarına beceri öğretimine ilişkin yeterlikler kazandırmayı amaçlar.

Ev ziyaretleri uygulaması ilk kez nerede ve nasıl başlamıştır? Açıklayınız.

4

SIRA SİZDE

Okulöncesi eğitim kurumlarında en sık rastlanan görüşme türü ayaküstü görüşmelerdir.

Bireysel Görüşmeler

Velilerle yapılacak bilgi alışverişinde bir uygulama türü de bireysel görüşmelerdir. Öğretmenler genellikle yıllık çalışma planlarını hazırlarken velilerle yapacakları toplantı ve görüşmeleri de planlarlar. Ancak, bireysel görüşmeler her zaman bu planlama içinde yer almayabilir. Çünkü, veliler çocukları ya da okulla ilgili merak ettikleri pek çok konuyu öğretmen ya da yöneticilerle özel olarak görüşmek isterler. Dolayısıyla, bu görüşmeler ya daha önceden velinin yönetici ya da öğretmen-den randevu olarak ya da okuldaki bir görüşme odasında yaptığı görüşmeler ya da ayaküstü yapılan bireysel görüşmeler biçimindedir. Okulöncesi eğitim kurumlarında en sık rastlanılan görüşme türü ayaküstü görüşmelerdir. Anne babalar genellikle çocuklarını okula getirdiklerinde ya da okuldan alırken öğretmenlerden bilgi almak isterler.

Bireysel görüşmelerde anne babalar daha çok kendi çocuklarıyla ilgili konuları konuşma eğiliminde olurlar. Dolayısıyla, bireysel görüşme konularının seçiminde bu noktayı gözden kaçırmamak gerekir.

Veli Toplantıları

Veli toplantıları, ailelerin çocuklarının gelişimiyle ilgili sorularının yanıtlanmasını amaçlar.

Okulöncesi eğitim kurumlarında yönetmelikler çerçevesinde veli toplantıları gerçekleştirilmektedir. Bu toplantılarda aileler okul yöneticileriyle, diğer ailelerle ve uzmanlarla doğrudan görüş alışverişinde bulunabilmektedirler. Veli, öğretmene çocuğunun gelişimi ile ilgili olarak merak ettiği konuları doğrudan sorabilmekte, çocuğun gelişim özellikleriyle ilgili benzer deneyimleri olan ailelerle tartışabilmektedir.

Resmî ve özel okullarda; okul, aile ve öğretmenler arasında iş birliğini gerçekleştirmek, velileri öğrencilerin gelişim dönemleri ve akademik durumları hakkında bilgilendirmek, okula sahip çıkmalarını sağlamak ve etkin olarak eğitim hizmetlerine katmak üzere bir eğitim öğretim yılında en az iki kez olmak üzere okul yönetiminin gereksinim duyduğu zamanlarda veli toplantıları yapılmaktadır (MEB, 2002).

Ailelerin Yönetim ve Karar Verme Süreçlerine Katılımı

Aile katılımı, ailelerin okulun akademik ve sosyal amaçlarını gerçekleştirmek için günlük etkinliklere, okuldaki planlamaya, yönetime etkin olarak katılmasını içerir. Yıllar önce aileler çocuklarının sadece fizyolojik ve psikolojik gereksinimlerini karşılayan ve onların bakımı ile ilgilenen kişiler olarak görülmekteydi. Bu durum ailelerin uzun yıllar eğitim sürecinin dışında bırakılmasına, çocuklarının eğitiminde sadece bilgi alıcı ve verici bireyler olmalarına neden oldu. Ancak, aile katılımına yönelik çalışmaların yaygınlaşması, uluslararası ve ulusal düzeydeki yasal düzenlemeler ailelerin çocuklarının eğitimine etkin katılımcılar olması için gerekli hizmetlerin geliştirilmesine yol açtı (Cavkaytar, 2000, ss. 133-144).

Anne babaların önemli görev ve sorumluluklarından biri de kurum içi ya da kurum dışı yasal düzenlemelere katılımcı olmalarıdır. Bu yolla anne babalar çocuklarının eğitimi, eğitim programları ve bu programların uygulanmasında görüş ve düşünceleriyle katılımcı olabilmektedirler.

Okul aile birliği ve okul koruma dernekleri, okul ile aile arasındaki bağları güçlendirmek, öğrencilerin daha iyi ortamda gelişimlerini sağlamak amacıyla kurulan derneklerdir. Bu kuruluşlar ailenin doğrudan katılımıyla okul ile aile arasında köprü işlevini yerine getirirler. Okul aile birliği ve okul koruma derneğinin amaçları

değişiklik gösterebilmektedir. Örneğin; okul aile birlikleri daha çok ailelerin okul etkinliklerine katılımını sağlamayı, ailelerin okulca düzenlenecek etkinliklerde okulla iş birliği yapmalarını sağlarken, okul koruma dernekleri okulu ve öğrencileri ekonomik olarak desteklemeye yönelik etkinliklerde bulunmaktadır. Bunların yanı sıra okul aile birliği ve okul koruma dernekleri okulun gereksinimleriyle ve okulda yapılacak düzenlemelerle ilgili kararlarda katılımcı olabilmektedirler (Cav-kaytar, 2000, ss. 133-144).

Anne babalar eğitim programlarının hazırlanması ve bu programların uygulanması çalışmalarına görüş ve düşünceleriyle katılımcı olabilmektedirler.

Okul Aile İş Birliğinde Kuruma ve Öğretmene Düşen Görevler

Okulöncesi eğitim kurumları anne babaları ve diğer ziyaretçileri okula nasıl çekeceklerini bilmelidirler. Okula gelen ziyaretçilerin okula yönelik tutumlarının oluşmasında öğretmenlerin yanı sıra, diğer okul personelinin davranışları çok önemlidir. Okul müdürünün odasındaki tanışma, anne babaların koridorda dostça ya da dostça olmayan biçimde karşılanması ziyaretçilerin ilk dikkatini çeken konulardır. Okula gelen bir ziyaretçiye okuldaki ilgililerin görmezlikten gelmesi ya da dostça karşılamaması o kişinin okula bir daha gelmemesine neden olabilir. Eğer okul anne babalarla iş birliği yapmak istiyorsa okul personeli okula gelen ziyaretçileri iyi karşılamak zorundadır. Bir başka deyişle, okula gelen ziyaretçinin okulda kendini iyi hissetmesi ve orada bulunmaktan hoşlanması iş birliğini sağlamada önemli bir adım olarak görülmektedir (Berger, 2008, s. 130).

Okul yönetimi öğretmen ve velileri iş birliğine teşvik ederek okulları birer iş birliği merkezi hâline getirebilir. Bu amaçla, özellikle tatil dönemlerinde yönetici, öğretmen ve velilere yönelik iş birliğini geliştirmeye yönelik kurs, seminer vb. etkinlikler düzenlenebilir. Ayrıca, okul yöneticileri ile öğretmen ve velilere yönelik olarak iş birliğinin sağlanmasında ilgili tarafların sorumlulukları ve iş birliği koşulları ile sağlayacağı yararların açıklandığı küçük kitapçık ya da broşürler hazırlanabilir (Gökçe, 1988).

Öğretmen, eğitim sürecinde anne baba katılımının merkezinde yer alır. Öğretmen okulda görevli yardımcı, danışman, program uygulayıcısı, eğitim kaynakları geliştiren kişi, arkadaş vb. pek çok rolü üstlenen kişidir. Öğretmenin bu rolleri okulda düzenlenen her tür etkinlikte kendini gösterir.

Öğretmene en çok yardımcı olan bir uygulama, başka bir meslektaş ile yaptıklarını tartışmasıdır. Bu amaçla öğretmenlerin kendilerine yakın buldukları meslektaşlarıyla anne baba ve çocukla yaptıkları çalışmaları tartışmaları anne babalara yönelik duygu ve düşüncelerini anlamada oldukça yardımcı olmaktadır. Örneğin, öğretmenler kendi kafalarında oluşturdukları ideal anne baba tipi ile var olan anne baba tipi arasındaki farklılıkları yakın meslektaşlarıyla paylaşabilirler. Kimi zaman, öğretmenler anne babalarla sınıfta birlikte çalışırken onlar hakkındaki tutumlarına daha fazla yoğunlaşabilirler. Böylece, daha önce sınıfta bir anne babanın olması öğretmende kaygıya yol açarken, birlikte çalışmalar sonucunda kaygı yerini rahatlığa ve birlikte çalışma istekliliğine bırakabilmektedir.

Öğretmenler, sınıf toplantıları, ev ziyaretleri, telefon görüşmeleri ve yazışma yoluyla ailelerle iletişim kurabilirler. Bu tür iletişimlerin amacı, aileleri çocuğun gelişimi ile ilgili bilgilendirmek, sınıfta yapılan etkinlikleri tanıtmak, ailelerin sınıfta yapılan çalışmalarını evde de sürdürmeleri için önerilerde bulunmak, okuldaki etkinliklere katılımlarını sağlamak, ev ve okul arasındaki ilişkileri güçlendirmektir. Öğretmenin aileyi sınıfta yapılan etkinlikler konusunda bilgilendirmesi, evin ve-

rimli bir eğitim ortamına dönüşmesine yardımcı olur. Örneğin, okulda öğrenilen yemek yeme kuralları evde aile tarafından yemek yerken pekiştirilebilir.

Okul Aile İş Birliğinde Aileye Düşen Görevler

Anne babalar okulda farklı roller üstlenebilirler. Anne babaların okulda üstlenebilecekleri roller Şekil 7.1'de gösterilmiştir. Bu rolleri şöyle sıralamak olanaklıdır:

Anne Babaların Okulda Üstlenebilecekleri Roller:

- Çocuklarının öğretmenleri olarak anne babalar
- İzleyici olarak anne babalar
- Gönüllü olarak anne babalar
- Gönüllü bulma kaynağı olarak anne babalar
- Okulda çalışan olarak anne babalar
- Yasal düzenlemelere katılımcı olarak anne babalar

- Çocuklarının öğretmenleri olarak anne babalar
- İzleyici olarak anne babalar
- Gönüllü olarak anne babalar
- Gönüllü bulma kaynağı olarak anne babalar
- Okulda çalışan olarak anne babalar
- Yasal düzenlemelere katılımcı olarak anne babalar

Anne babaların üstlendiği roller içerisinde en yaygın olanı, okulun eğitim sürecinde çocuklarıyla ilgili olarak neler yaptıklarına ilişkin izleyici olmalarıdır. Bununla birlikte, anne babalar süreç içinde diğer rolleri de sergileyebilirler.

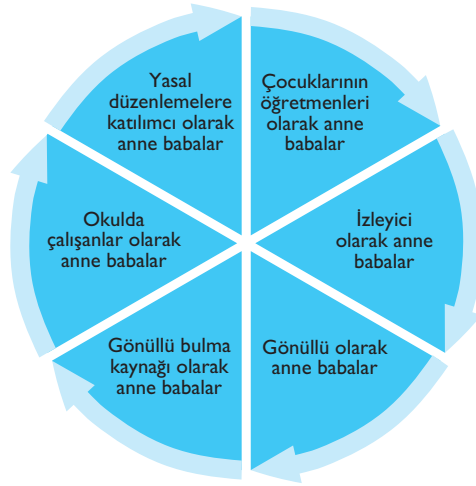
Anne babaların rollerini etkin olarak yerine getirebilmesi ve okul aile ilişkilerinin geliştirilebilmesi açısından ailelerin eğitimi oldukça önemlidir. Anne babalar evde çocuklarına verdikleri eğitimin yanı sıra okulda öğrenilenlerin tekrarı ve yaşama geçirilmesi konusunda çocuklarına rehberlik yaparlar. Bu, anne babayı çocuğunun öğretmeni olarak gören anne baba yaklaşımı kapsamındadır.

Anne babaların bir diğer rolü ise okuldaki etkinlikleri izleyici olmalarıdır. Anne babalar, özellikle önemli gün ve haftalarda çocukların sergiledikleri ürünleri, hazırladıkları gösterileri izleyebilirler. Çocukların ve öğretmenlerin yıl içerisinde hazırladıkları programları ailelerin izlemesi onların güdülenmesi ve pekiştirilmesi açısından son derece önemlidir. Anne babalar, okuldaki gezi, sergi, piknik vb. etkinliklere gönüllü olarak katılabilecekleri gibi bu tür etkinliklere katılacak gönüllüleri bulan kişiler de olabilmektedirler.

Şekil 7.1

Anne Babaların Okulda Üstlenebilecekleri Roller

Kaynak: Berger, E. H. 2008, s.139'dan uyarlanmıştır.

Özet

Okulöncesi eğitim döneminde ailenin rolü ve önemini kavrayabilmek

Özellikle doğumdan sonraki ilk üç yıl içinde çocuğa sağlanan bakımın (beslenme, sağlık ve zenginleştirilmiş uyarıcı çevre) niteliği çocuk gelişimi üzerinde oldukça kalıcı izler bırakabilmektedir. Aile bakımı, şefkat ve korumasının okul başarısının yükselmesinde önemli bir etmen olduğu vurgulanarak aile yanında kalan çocuklara şefkat ve koruma sağlanması durumunda, başarılarının yükseldiği belirtilmektedir. Bir başka deyişle, çocuğuyla iyi bir etkileşim içinde olan ve çocuğuna eğitim desteği sağlayan anne babaların çocuklarının okul başarılarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Günümüzde çocuğun durumunun ne olacağına ilişkin yapılan çalışmalar, çocuğun eğitiminin, sadece bilişsel gereksinimlerinin sağlanması ile değil, fiziksel, toplumsal, duygusal ve ahlaki gelişimini de kapsayacak biçimde planlanması gerekliliği yönündedir.

Okulöncesi eğitim döneminde okul aile iş birliğinin önemini açıklayabilmek

Okul aile iş birliği, çocukların sağlıklı gelişimlerini sürdürmeleri ve okula hazırlanmaları için düzenlenen eğitsel etkinlikleri gerçekleştirmek amacıyla okul personeli ile aile bireylerinin birlikte çaba göstermesidir. Okul aile iş birliği çocuğun bütün olarak gelişimine katkıda bulunur. Okul aile iş birliği, çocuğun okul performansını geliştirmede ileri bir adımdır. Okul ve ailenin birlikte çalışması gelecek kuşakların eğitsel başarılarına önemli katkılar sağlar. Nitekim yapılan araştırmalar da okul aile iş birliği sağlandığında, çocukların başarılarının önemli ölçüde arttığını göstermektedir. Anne baba ve öğretmenler okul aile iş birliğinin sağlanmasında güçlü bir ekip oluştururlar. Bu ekibin gerçekleştireceği iş birliği öğretmenlere, anne babalara ve özellikle çocuklara önemli yararlar sağlar. Anne baba ve öğretmen iş birliğinin anne babalara sağlayacağı yararlar çocuklarının eğitimi için daha fazla katılımcı olmalarını da beraberinde getirir. Anne baba ve öğretmen iş birliği sağlandığında, anne babaların toplumsal fırsat ve olanaklar ile öğretmenlerden daha fazla yararlandıkları görülmektedir.

Okulöncesi eğitimde aile katılımı ve kullanılabilir teknikleri kavrayabilmek

Aile eğitimi genel anlamıyla; aile kurumunun devamını, bireylerin sağlıklı gelişimini, toplumun uyumlu ve sorumlu üyesi olmalarını sağlamak amacıyla yapılan her tür ve düzeydeki eğitim sürecidir. Aile eğitimi programlarının temel amacı, anne babaları anne babalığın değişik yönleriyle ilgili olarak bilinçlendirip beceri sahibi yapmaktır. Aile eğitimi uygulamalarıyla, genelde ailenin çocuklarıyla ilgili tüm etkinliklere katılımının sağlanması ve artırılması amaçlanmaktadır. Aile katılımı, ailelerin okulun akademik ve sosyal amaçlarını gerçekleştirmek için günlük etkinliklere, okuldaki planlamaya, yönetime etkin olarak katılımını içerir. Aile katılımına yönelik etkinlikler, ev ziyaretleri ve evde yapılabilecek etkinlikler, bireysel görüşmeler, veli toplantıları, yönetim ve karar süreçlerine katılım olarak sıralanabilir. Bu etkinliklerin düzenlenmesinde, okul yönetimine, öğretmenlere ve ailelere önemli görev ve sorumluluklar düşer.

Kendimizi Sınayalım

1. Genelde, Türk ailesinde çocuk bakımı hangi yollarla gerçekleştirilmektedir?

- a. Formal yollarla
- b. İnformal ve formal yollarla
- c. Bakıcılar aracılığıyla
- d. İnformal yollarla
- e. Aile büyükleriyle

2. Yardımsever ve içten ancak biraz da kontrol edici ve ara sıra cezaya başvuran anne babalık türü aşağıdakilerden hangisidir?

- a. Baskıcı anne babalık
- b. Demokrat anne babalık
- c. Hoşgörülü anne babalık
- d. Katılmayan ve ilgisiz anne babalık
- e. Güdüleyici anne babalık

3. Aşağıdakilerden hangisi etkili bir okul aile iş birliğinin sağladığı yararlarından biri **değildir**?

- a. Okul programlarının olumlu etkilerinin evde de sürdürülmesine katkıda bulunur.
- b. Öğretmenin çocukla ilgili daha anlamlı verileri elde etmesine yardımcı olur.
- c. Uygun davranışların ev ve okul ortamında pekiştirilmesine katkıda bulunur.
- d. Anne babalar için istihdam yaratarak ekonomik kazanç sağlar.
- e. Kaynaklara ve hizmetlere daha kolay ulaşım sağlar.

4. “Okul personeli ile aile bireylerinin belli bir amaç doğrultusunda birlikte çalışması” aşağıdakilerden hangisini tanımlamaktadır?

- a. Okul aile iş birliği
- b. Okul etkinlikleri
- c. Okul aile dayanışması
- d. Okul ev birlikteliği
- e. Ailenin desteklenmesi

5. Aşağıdakilerden hangisi katılımcı ailenin üstlendiği rollerden biri **değildir**?

- a. Çocuğuyla birlikte öğrenen öğrenci olmak
- b. Düzenli olarak çocuğunun ödevlerini yapmak
- c. Evde çocuğunun öğretmeni olmak
- d. Okul etkinliklerinde izleyici ve dinleyici olmak
- e. Çocuğunun haklarının savunucusu olmak

6. Aşağıdakilerden hangisi aile eğitimi tanımında yer verilen bileşenlerden biri **değildir**?

- a. Aile eğitimi, aile kurumunun devamının sağlanmasına katkıda bulunur.
- b. Bireylerin sağlıklı gelişimini destekler.
- c. Çocukların toplumun uyumlu, sorumlu üyesi olmalarını sağlar.
- d. Ailenin karar verme süreçlerine katkıda bulunur.
- e. Ailenin ekonomik olarak desteklenmesini sağlar.

7. Aşağıdakilerden hangisi aile katılımının yararlarından biridir?

- a. Aile boş zamanlarını en etkili biçimde değerlendirir.
- b. Öğrencinin davranış sorunları ortadan kalkar.
- c. Okuldaki etkinliklerde önemli parasal destek sağlar.
- d. Ailelerin okula yönelik tutumları gelişir.
- e. Diğer kurumlardaki aile çalışmalarına örnek olur.

8. Ev ziyaretlerinin ilk uygulamalarında yararlanılanlar aşağıdakilerden hangisidir?

- a. Öğretmenler
- b. Din adamları
- c. Gönüllüler
- d. Öğrenciler
- e. Yardımcı öğretmenler

9. Öğretmenin ailelerle en sık yaptığı görüşme türü aşağıdakilerden hangisidir?

- a. Planlanmış toplantılar
- b. Birebir görüşmeler
- c. Grup toplantıları
- d. Veli toplantıları
- e. Ayaküstü görüşmeler

10. Çocuklarının okulda öğrendiklerini evde tekrar etmelerine ve yaşama geçirmelerine yardımcı olma hangi tür anne babalık rolü kapsamındadır?

- a. Öğreticilik
- b. Gönüllülük
- c. İzleyicilik
- d. Katılımcılık
- e. Gözlemcilik

Yaşamın İçinden

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 41. maddesine göre “Aile, Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşliğe dayanır. Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle annenin ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulamasını sağlamak için gerekli tedbirler alır, teşkilatı kurar” şeklinde devlete, ailenin huzur, refah ve korunması ile ilgili sorumluluklar yüklemektedir. Anayasasının bu maddesinden hareketle okulöncesi eğitim kurumları yönetmeliğinde (MEB, 2004) yer alan okulöncesi eğitimin ilkeleri başlıklı yedinci maddenin j bendi, “eğitim programı hazırlanırken ailelerin ve içinde bulunulan çevrenin özellikleri dikkate alınır, ailenin eğitime etkin katılımı sağlanır” ifadesiyle okul aile ve çevre iş birliğinin önemi vurgulanmaktadır. Yine aynı yönetmeliğin 20. maddesinin d bendi öğretmenin görevleri arasında aile eğitimi çalışmalarının yapılması gerekliliğini vurgulamaktadır: Buna göre, “öğretmen aile eğitimiyle ilgili çalışmaların planlanmasına katılır ve uygular.” Yönetmeliğin 28. maddesinin d bendi ile de “psikolog, aile eğitimi çalışmalarının planlanması ve uygulanmasına etkin olarak katılır” ifadesiyle aile çalışmalarının kimler tarafından yürütüleceği belirtilmektedir.

Okulöncesi eğitim kurumlarında yapılacak çalışmalarda okulun tek başına hareket etmesi yerine ailelerin de etkin olarak katılımını sağlayan okul aile birliklerinin kurulması Milli Eğitim Bakanlığı Okul Aile Birliği Yönetmeliği çerçevesinde düzenlenmektedir (MEB, 2005). Okul aile iş birliği bağlamında okul aile birliklerinin iki görevi belirtilmektedir:

- Ailede, okulda ve çevrede, öğrencilerle diğer çocukların iyi alışkanlıklar kazanmalarını, iyi birer vatandaş olmalarını sağlayıcı tedbirler alınmasında okul yönetimine yardımcı olmak.
- Eğitim öğretimle ilgili kurumlar ve sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliği yapmak.

Kendimizi Sınavalım Yanıt Anahtarı

1. b	Ayrıntılı bilgili için “Okulöncesi Eğitim Döneminde Ailenin Rolü ve Önemi” konusuna bakınız.
2. c	Ayrıntılı bilgili için “Okulöncesi Eğitim Döneminde Ailenin Rolü ve Önemi” konusuna bakınız.
3. d	Ayrıntılı bilgili için “Okulöncesi Eğitim Döneminde Okul Aile İş Birliği” konusuna bakınız.
4. a	Ayrıntılı bilgili için “Okulöncesi Eğitim Döneminde Okul Aile İş Birliği” konusuna bakınız.
5. b	Ayrıntılı bilgili için “Okulöncesi Eğitimde Aile Katılımı ve Kullanılabilecek Teknikler” konusuna bakınız.
6. e	Ayrıntılı bilgili için “Okulöncesi Eğitimde Aile Katılımı ve Kullanılabilecek Teknikler” konusuna bakınız.
7. d	Ayrıntılı bilgili için “Okulöncesi Eğitimde Aile Katılımı ve Kullanılabilecek Teknikler” konusuna bakınız.
8. c	Ayrıntılı bilgili için “Okulöncesi Eğitimde Aile Katılımı ve Kullanılabilecek Teknikler” konusuna bakınız.
9. e	Ayrıntılı bilgili için “Okulöncesi Eğitimde Aile Katılımı ve Kullanılabilecek Teknikler” konusuna bakınız.
10. a	Ayrıntılı bilgili için “Okulöncesi Eğitimde Aile Katılımı ve Kullanılabilecek Teknikler” konusuna bakınız.

Sıra Sizde Yanıt Anahtarı

Sıra Sizde 1

Günümüzde çocuğun durumunun ne olacağına ilişkin yapılan çalışmalar, çocuğun eğitiminin, sadece bilişsel gereksinimlerinin sağlanması ile değil, fiziksel, toplumsal, duygusal ve ahlakî gelişimlerini de kapsayacak biçimde planlanması gerekliliği yönündedir. Bunun sağlanabilmesinde ise anne babaların özellikleri ve çocuklarıyla olan ilişkileri belirleyici olmaktadır. Bu ilişkilerin belirlenmesinde ise anne babaların tutum ve davranışları önemli olmaktadır. Demokrat anne babalar, çocuklarına karşı sorumlu ve samimi olmakla birlikte anne babalık denetimini daha düşük düzeyde tutarlar. Bu tip anne babalar çocuklarını baskı altında tutmak ya da çok gevşek bırakmak yerine daha kararlı ve demokratik tutumlar sergilerler. Demokrat anne babalar çocuklarını tartışma için cesaretlendirir ve herkesin uyması gereken kuralları açıkça ortaya koyarlar.

Sıra Sizde 2

Etkili bir okul aile iş birliği, anne babaların kendilerini ve ailelerini daha iyi tanımasına yardımcı olacağı gibi, çocuk için daha işlevsel olacak becerilerin kazandırılmasına da yardımcı olur. Nitekim, bu konuya ilişkin birçok araştırma sonucu, etkili bir okul aile iş birliği sağlandığında, anne babaların toplumsal fırsat ve olanaklar ile öğretmenlerden daha fazla yararlandıklarını ortaya koymaktadır.

Sıra Sizde 3

Aile eğitiminin genel amaçları şöyle sıralanabilir:

- Ailelerin çocuk gelişimi ve eğitimi konusunda bilgilendirilmelerini sağlamak,
- Anne babaların her yaşın gelişim özelliğine göre çocuklarını tanımalarına yardımcı olmak,
- Anne babaları çocukla sağlıklı iletişim kurmanın önemi konusunda bilinçlendirmek,
- Anne babalara çocukların davranış ve alışkanlıklarını değiştirme yollarını öğretmektir.

Sıra Sizde 4

Ev ziyaretleri uygulaması, ilk kez Avrupa ülkelerinde, özellikle İngiltere’de başlamıştır. Bu uygulamalarda, eğitim konusunda uzman olmayan ancak gönüllü olan kişiler aileleri evlerinde ziyaret ederek onlara yardımcı olmuşlardır. Ev ziyaretleri, özellikle yoksul olan ve eğitim olanaklarından yeterince yararlanamayan ailelere yönelik olarak düzenlenmiştir.

Yararlanılan ve Başvurulabilecek Kaynaklar

- Berger, E. H. (2008). **Parents as Partners in Education**. (7. baskı). NJ: Pearson Printice Hall.
- Cavkaytar, A. (2000). Okulöncesi Eğitimde Okul, Aile ve Çevre İşbirliği. **Okulöncesi Eğitimin İlke ve Yöntemleri**. (Editör: Ş. Yaşar) Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, ss. 133-144.
- Cavkaytar, A. (2002). Ailelerle Birlikte Çalışma. **Özel Eğitim**. (Editör: S. Eripek) Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, ss. 171-188.
- Çelenk, S. (2003). Okul Başarısının Ön Koşulu: Okul Aile Dayanışması. **İlköğretim Online**. 2, (2), ss. 28-34.
- Gökçe, E. (1998). İlköğretimde Okul Aile İşbirliğinin Geliştirilmesi. **Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**. 7, Özel Sayı.
- Kail, R. V. (2007). **Children and Their Development**. (Editör: U. S. River). (4. baskı). NJ: Pearson Prentice Hall.
- MEB. (2002). **Okul Veli İşbirliği Genelgesi**. Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğünün 27 nolu genelgesi.
- MEB. (2004). **Okulöncesi Eğitim Kurumları Yönetmeliği**. Erişim Tarihi: 07.02.2008. http://mevzuat.meb.gov.tr/html/25486_.html
- MEB. (2005). **Okul Aile Birliği Yönetmeliği**. Erişim Tarihi: 25.10.2007. http://mevzuat.meb.gov.tr/html/25831_0.html
- Ünal, Z. (2006). **Sosyal Bilgiler Dersinde Öğrencilerin Öğretme - Öğretim Sürecine Katılım Düzey ve Biçimleri**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Üstünoğlu, Ü. (1991). Okulöncesi Dönemdeki Aile Eğitiminde Benimsenebilecek Farklı Yaklaşımlar. **Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**. 4, (1-2), ss. 121-133.

Okulöncesi Eğitimde Temel Alışkanlıklar ve Sosyal Davranışların Kazandırılması

8

Çocuklar, ilk kez, okulöncesi eğitim kurumlarında planlı ve programlı olarak sosyalleşmeye ve içinde yaşadığı kültürü öğrenmeye başlar. Bu süreçte çocuklar, topluma uyum için gerekli olan temel alışkanlıkları ve sosyal davranışları kazanmaya çalışırlar. Okulöncesi eğitim kurumları ve öğretmenler, çocukların temel alışkanlıkları ve sosyal davranışları kazanmalarında önemli rol oynar.

Amaçlarımız

Bu üniteyi çalıştıktan sonra;

- Okulöncesi dönemde çocuğa kazandırılması gereken temel alışkanlıkların neler olduğunu kavrayabilecek,
- Okulöncesi dönemde çocuğa kazandırılması gereken temel alışkanlıkların nasıl kazandırılabilirliğini açıklayabilecek,
- Okulöncesi dönemde çocuğa kazandırılması gereken sosyal davranışların neler olduğunu kavrayabilecek,
- Okulöncesi dönemde çocuğa kazandırılması gereken sosyal davranışların nasıl kazandırılabilirliğini açıklayabilecek bilgi ve becerilere sahip olacaksınız.

Örnek Olay

Esra'nın annesi ve babası özel bir kuruluştaki görevli olup akşam geç saatlere kadar çalışmaktadırlar. Dört yaşında olan Esra ile, kendisinden fazla büyük olmayan ablası ve ağabeyi ilgilenilmektedir. Onlar da henüz çocuk olduklarından Esra'nın beslenmesi, uyku düzeni ve sağlığına özen gösteremezler. Esra, gündüzleri uyku gereksinimi duymasına karşın, düzenli olarak uyumadığı için sürekli hırçın davranmakta; akşamları da erkenden yattığı için geceleri kalkarak evdekileri rahatsız etmekte ve onları da uyutmamaktadır. Ayrıca, gün boyunca kendi ders ve ödevleri ile uğraşan ablası ve ağabeyi onun yemek saatleriyle de yeterince ilgilenememektedirler. Esra ne zaman açlık hissi duysa hemen evlerinin bitişiğindeki markete gidip anne ve babasının verdiği parayla bisküvi, şeker, gazoz, cips gibi yiyecekler alarak karnını doyurmaktadır. Akşam olup da herkes sofraya oturduğunda Esra önüne konulan yemekleri yememek için türlü bahaneler uydurmakta ve çoğu zaman yemekleri yememektedir. Uyku ve beslenme gereksinimleri yeterince karşılanmadığı için Esra; uyumsuz, mutsuz ve hırçın bir çocuk olmuştur. Esra'nın annesi ve babası kızlarının bu durumdan kurtulması, ayrıca arkadaş edinerek sosyalleşmesi için onu bir anaokuluna kaydettirirler. Esra okula başladıktan sonra giderek değişmeye başlar. Okulda belli saatlerde belli sürelerle uyuma ve düzenli yemek yeme alışkanlığı edindiği için, akşamları hemen uyku gereksinimi duymadığından ailesi ile birlikte yemek yer ve onlarla hoşça vakit geçirir. Esra, anaokuluna gitmeden önce uyumsuz, hırçın ve bencil bir çocukken, okula başladıktan sonra uyumlu, mutlu ve sakin bir çocuk olur. Esra'nın annesi ve babası bu duruma çok sevinirler. Çünkü Esra düzenli uyku, dengeli beslenme ve temizlik alışkanlıklarının yanı sıra, kurallara uyma, iş birliği yapma, alınan kararlara katılma, paylaşma ve sorumluluk üstlenme gibi kimi sosyal davranışları da kazanmaya başlamıştır.

Anahtar Kavramlar

- Alışkanlık ve Temel Alışkanlık
- Sosyalleşme
- Sosyal Davranışlar
- İş Birliği Yapma
- Paylaşma
- Sorumluluk Üstlenme

İçindekiler

- GİRİŞ
- TEMEL ALIŞKANLIKLAR VE KAZANDIRILMASI
 - Uyku
 - Yemek Yeme
 - Tuvalet ve Temizlik
- SOSYAL DAVRANIŞLAR VE KAZANDIRILMASI
 - Kurallara Uyma
 - İş Birliği Yapma
 - Alınan Kararlara Katılma
 - Paylaşma
 - Sorumluluk Üstlenme

GİRİŞ

Okulöncesi dönem; çocuğun, gerek doğal gerekse toplumsal çevreye uyum sağlayabilmesi ve içinde yaşadığı toplumla bütünleşebilmesi için çaba gösterdiği; bu amaçla birtakım temel alışkanlıklar ile sosyal davranışları kazanmaya çalıştığı bir dönemdir. Bu alışkanlık ve davranışlar, çocuğun içinde yaşadığı toplumsal kültür ile yakından ilgilidir. Bu nedenle, çocuğun kazanacağı alışkanlık ve davranışlar onun içinde yaşadığı topluma daha kolay ve daha çabuk uyum sağlamasına yardımcı olur.

Çocuk, temel alışkanlıklar ile sosyal davranışları çevresindeki yetişkinlerle ve yaşlılarıyla etkileşerek kazanır. Bu süreçte, çocuğa sağlanacak yetişkin desteği çok önemlidir. Çocuğa sağlanacak yetişkin desteğinin tutarlı, düzenli ve duyarlı olması gerekir. Çünkü okulöncesi dönem çocuğu, büyük ölçüde çevresindeki yetişkinleri model alarak öğrenir.

Çocuk, ilk kez okulöncesi eğitim kurumlarında planlı ve programlı olarak sosyalleşmeye ve içinde yaşadığı kültürü öğrenmeye başlar. Burada, çocuğun önceden kazandığı temel alışkanlıklar ile sosyal davranışları pekiştirilmeye ve yenileri kazandırılmaya çalışılır. Kuşkusuz, bu süreçte okulöncesi eğitim kurumlarında gerçekleştirilen grup içi etkinlikler önemli rol oynar.

Bu ünite, önce temel alışkanlıklar ve bu alışkanlıkların kazandırılması üzerinde durulmuş, daha sonra da, sosyal davranışlar ve bunların kazandırılmasına ilişkin bilgiler verilmiştir.

TEMEL ALIŞKANLIKLAR VE KAZANDIRILMASI

Alışkanlıklar, zamana, yönlendirmeye ve tekrara bağlı olarak kazanılan davranışlardır. Özellikle tekrar, alışkanlıkların kazanılmasında en önemli etmendir. Alışkanlıklar, bireyin yaşadığı doğal ve toplumsal çevreye daha kolay uyumunu sağlar. Alışkanlıklar, bir kez kazanıldıktan sonra tekrarlanarak yaşam boyu sürdürülür. Bu nedenle, daha başlangıçta iyi ve doğru alışkanlıkların kazanılmasında büyük yarar vardır. Çünkü bir alışkanlık bir kez kazanıldıktan sonra düzeltilmesi çok güç olmaktadır (Oktay, 1993, ss. 39-46; Oktay, 1999, s. 176).

Alışkanlıkların kazanılması doğumla başlar, okulöncesi ve ilköğretim dönemlerinde pekişir ve giderek belirginleşir. Çocukların temel alışkanlıkları kazanmasında, anne, baba ve diğer yetişkinlerin kararlı, düzenli ve duyarlı davranışları önemli rol oynar. Okulöncesi dönemde çocuğa kazandırılacak temel alışkanlıklar; özellikle, uyku, yemek yeme ve tuvalet alışkanlıklarıdır. Bunlar, çocuğun gelişmesine paralel olarak yeni davranışların kazanılmasına da temel oluşturur.

Alışkanlık: Zamana, yönlendirmeye ve tekrara dayalı olarak kazanılan davranıştır.

Okulöncesi Dönemde Çocuğa Kazandırılması Gereken Temel Alışkanlıklar:

- Uyku
- Yemek Yeme
- Tuvalet ve Temizlik

Okulöncesi dönemde çocuğa kazandırılması gereken temel alışkanlıklar nelerdir?

1

SIRA SİZDE

Uyku

Çocuğun en temel gereksinimlerinden biri uykudur. Sağlıklı büyüme için dengeli beslenme ne kadar önemliyse uyku da o ölçüde önemlidir. Her çocuğun, yapısına, yaşına ve gelişimine göre uyku gereksinimi vardır. Kimi çocuklar çok, kimileri az uyur kimileri de hem öğleden sonra hem gece iyi uyur. Gündüz birkaç saat süreyle uyuyan çocuk geceleri daha az uyur. Belli saatlerde belli sürelerle uyumayı öğrenmek okulöncesi dönemde kazanılması gereken temel alışkanlıklardan biridir. Zamanında uyuyan, uykuya giderken herhangi bir sorun çıkarmayan, uyuduktan sonra da sık sık uyanmayan çocuk rahat büyür ve sağlıklı gelişir. Öte yan-

Resim 8.1

dan, uykusu düzensiz olan, gece geç saatlere kadar yatmamakta direnen, masalsız uyumayan, anne ve babasını saatlerce yatağının başında bekleten ya da onların yatağında uyumak isteyen ve uyuduktan kısa bir süre sonra da uyanan çocuk, ailesi için sorunlu bir çocuktur (Razon, 1988, ss. 73-85).

Çocuk uyku zamanının geldiğini kolayca kestirip kendiliğinden gidip yatmaz. Kendince birçok neden uyurup yetişkinlerle birlikte olmak, onların etkinliklerine katılmak ve onlarla yaşamı paylaşmak ister. Bu nedenle, bu konuda duyarlı davranıp çocuğun iyi uyku ve yatma alışkanlığı geliştirmesine yardımcı olunmalıdır.

Uzmanlara göre, özellikle geceleri uyuma konusunda güçlük çıkaran çocuklar, genelde öfkeli ve hırçın çocuklardır. Bu çocuklar, yorulduklarını bilmezler ve yorulsalar da dinlenme gereksinimi duymazlar. Bunlar, ya anne ve babalarının yatmasını beklerler ya da beklenmedik bir anda bir köşede uyuyakalırlar; ancak, bunların uykuları kısa süreli olur. Bu tür uyku bozukluklarının genelde psikolojik nedenlerden kaynaklandığı belirtilmektedir. Psikolojik kökenli uyku bozukluklarının da, ya çocuğun üzerine fazla düşülmesi ya da çocuğa yeterli ilgi gösterilmemesinden kaynaklandığı ileri sürülmektedir. Yapılan araştırmalar, uyku sorunu olan çocuklara, daha çok kalabalık ve gürültülü ortamlarda, anne ile baba geçimsizliğinin yoğun olduğu evlerde ve kardeş kıskançlığının bulunduğu ailelerde rastlandığına ilişkin bulgular ortaya koymaktadır (Razon, 1988, ss. 73-85).

Uyku zamanı, genelde tüm çocuklar için oldukça güç bir zamandır. Çocuk uyanırken üstesinden gelebildiği pek çok sorunu, uyku zamanı adeta yeniden yaşayarak tedirgin olur. Sorunları ile tek başına kalmak istemediği için de çoğu zaman uyumamakta direnir. Özellikle okulöncesi eğitim kurumuna başlanan ilk günlerde kimi çocukların uyumaya karşı büyük tepki gösterdikleri gözlenir. Örneğin; çocuk uyuduğunda annesinin kendisini terk edeceğini ya da okulda unutulacağını düşünerek uyumak istemez (Oktay, 1993, ss. 39-46; Oktay, 1999, s. 179).

Çocuğun düzenli uyku ve yatma alışkanlığı kazanmasında, evdeki yetişkinlerin tutum ve davranışları ile uyku ortamı önemli rol oynamaktadır. Örneğin; çocuk tam uykuya giderken babasının, getirdiği yeni bir oyuncakçı çocuğa göstermek istemesi ya da anne ile babanın çeşitli nedenlerle tartışması gibi durumlar uykuya hazırlanan çocuğu tedirgin edecek tutum ve davranışlardır. Bu nedenle, çocuğun tedirgin olmasına yol açacak bu tutum ve davranışlardan kaçınmak gerekir. Çocuğun uyuduğu uyku ortamıyla ilgili olarak da şunlar önerilebilir (Fişek ve Sükan, 1983, s. 78):

- Çocuğun uyuyacağı oda, gürültüden olabildiğince uzak, iyi havalandırılmış, serin, loş ve dikkati dağıtmayacak düzenli bir yer olmalıdır.
- Çocuğun sağlıklı bir biçimde gelişmesi için yatak ne çok yumuşak ne de çok sert olmalıdır. Yastık yassı ve yumuşak olmalı; çarşaf, uyurken çocuğu rahatsız etmemesi için, gergin duracak bir biçimde serilmelidir.
- Çocuklar yetişkinlere göre daha çabuk ısınır ve daha çabuk üşüdüklerinden üzerlerine örtülecek yorgan ya da battaniye hafif olmalıdır. Çocuk, eğer so-

ğuk odada yatıyorsa ve açılıp üşüme olasılığı varsa, örtülerini kalınlaştırmak ve çoğaltmak yerine, üstü yine hafif örtülüp, kalın kumaştan dikilmiş bir pijama giydirilmelidir.

Okulöncesi eğitim kurumlarında da çocuğa belli bir uyku düzeni kazandırabilmek için şu noktalara dikkat edilmesinde yarar vardır:

- Çocuğun ilk günden itibaren uyumasını istememek.
- Çocuk için uykuyu bir ceza ya da ödül olarak görmemek.
- Uyku konusunda çocuğa baskı yapmamak.
- Çocuğa, dinlenmesinin kendisi için ne kadar önemli olduğunu anlatmak.
- Dinlenirken çocuğa ilgi göstermek, eğer varsa uykuyla ilgili sorununu bulmaya çalışmak.
- Uyku odasının düzenlenmesinde çocuğun yardımını istemek.
- Çocuğa, kimi etkinliklere katılabilmesi için yeterince dinlenmesi ve güç toplaması gerektiğini açıklamak.
- Çocuğun uykudan önce gerginlikten kurtulmasını ve rahatlamasını sağlamak.

Çocuğun belli bir uyku düzeni kazanabilmesi için okulöncesi eğitim kurumlarında nelere dikkat edilmelidir?

SIRA SİZDE

2

Yemek Yeme

Sağlıklı gelişmenin ilk koşulu yeterli ve dengeli beslenmedir. Okulöncesi dönem çocuğunun, bedenlen gelişmesi, enerji alması ve hastalıklara karşı dirençli olabilmesi için yeterli ve dengeli beslenmesi gerekir. Yeterli ve dengeli beslenen çocuklar, hem daha sağlıklı biçimde büyürler hem daha güçlü bir yapıya sahip olurlar (Razon, 1988, ss. 73-85).

Yeterli ve dengeli beslenemeyen çocuklar ise, daha çelimsiz bir yapıya sahip olup sürekli sağlık sorunlarıyla karşılaşır ve güç bir gelişim dönemi geçirirler. Ayrıca, bu çocuklar iyi beslenmiş yaşlılarına göre daha edilgen (pasif) olup öğrenme etkinlikleri üzerinde daha az yoğunlaşabilir ve çevreyle daha az ilgilenirler. Bu çocuklarda yaygın olarak öfkelliklik, kayıtsızlık ve dik başlılık gibi olumsuz tutum ve davranışlar görülür. Bu nedenle, özellikle, okulöncesi dönem çocuklarının yeterli ve dengeli olarak beslenmesine özen gösterilir. Bu amaçla, onlara düzenli yemek yeme alışkanlığı kazandırılmaya çalışılır.

Yemek yeme doğuştan getirilen değil, çocuğun sonradan kazandığı bir davranıştır. Bu davranış, çocuğun kendi kendini yönetebilmesi yolunda attığı önemli bir adımdır. Tüm anne, baba ve öğretmenler, çocukların düzenli yemek yeme alışkanlığı kazanmaları yönünde çaba gösterir. Bu amaçla çocuklara öncelikle yemek yeme ile ilgili çeşitli davranışlar kazandırmaya çalışırlar. Bu davranışlar; çocuğun masaya gelmesini, sakın bir biçimde masaya oturmasını, kaşığı ya da çatalını eline almasını, masaya ya da yere dökmeden yemeğini yemesini, sütünü dökmeden içmesini, bıçakla yiyeceğini keserek yemesini ve sofranın toplanmasına yardım ettikten sonra ellerini yıkamasını kapsar (Yavuzer, 1999, s. 71).

Resim 8.2

Anne, baba ve öğretmenler çocuklara düzenli yemek yeme alışkanlıklarını kazandırırken, kimi zaman farkında olmaksızın yanlış tutum ve davranışlarda bulunurlar. Örneğin; çocuklarını yemeğe çağırdıklarında; gelmediklerinden, önlerine konulan yemekleri yemediklerinden ya da bitirmediklerinden, yemek artırdıklarından, kaşıkla masaya ve tabaklara vurduklarından ve sadece tek tür yemek yediklerinden yakınırlar. Hatta kimi anne ve babalar, ellerinde yiyecek ve kaşıkla çocuklarının önünde arkasında dolaşır durur. Bu tutum ve davranışlar, çocuklardaki olumsuz yemek yeme davranışlarını düzeltmediği gibi, üstelik onlardaki olumsuz davranışların pekişmesine yol açar. Bu nedenle, anne, baba ve öğretmenlerin bu tür davranış ve tutumları sergilemekten özenle kaçınmaları gerekir (Özyürek, 1989, ss. 142-151). Nitekim uzmanlar da eğer fizyolojik anlamda ciddi bir sağlık sorunu yoksa, çocukların yemek yemeyle ilgili olumsuz davranışlarının çevrelerindeki yetişkinlerin tutum ve davranışlarından kaynaklandığını ileri sürmektedirler. Genelde üzerine fazla düşülen, yemek olayına aşırı duyarlık gösterilen ve çocuğun sağlığı ile gereğinden çok ilgilenilen ailelerde yemek yememe sorunuyla yaygın olarak karşılaşılmalıdır.

Çocukların düzenli yemek yeme alışkanlığı kazanmaları için evde anne, baba ve diğer yetişkinlerin şu noktalara dikkat etmelerinde yarar vardır (Fişek ve Sükan, 1983, ss. 98-99):

- Yemeğe oturduğunda çocuğun yorgun olmamasına ve herhangi bir sürtüşme ya da didişme nedeniyle huzursuzluk hissetmiyor olmasına özen gösterilmelidir. Eğer çocuk yorgunsa dinlendirilmeli, huzursuzsa sakinleştirilmelidir.
- Yemek için neşeli ve hoş bir ortam yaratılmalıdır.
- Gerginlik yaratıcı ve üzüntü verici konuların yemek sırasında konuşulmasına özen gösterilmelidir.
- Yemekler her gün yaklaşık olarak aynı saatlerde yenmelidir.
- Yemeğin kendisi kadar sunuluş biçimi de önemli olduğundan, yemek çocuğun ilgisini çekecek biçimde hazırlanmalıdır. Bu, çocuğu yemek yemeye teşvik eder. Örneğin, yemeğin çocuğun sevdiği süslü bir tabakta sunulması gibi.
- Yemek çocuğun önüne konulduktan sonra, yemesi gereken miktar konusunda herhangi birşey söylenmemelidir.
- Yemek yeme hızını çocuğun kendisi ayarlamalıdır.
- Çocuğa sevmediği yemeği yemesi konusunda baskı yapılmamalıdır.
- Çocuk yemekte sorun çıkardığında ona ilgi gösterilmemeli; yemek “ister ye ister yeme” anlayışı içinde verilmeli; çocuğun ne yediğiyle kesinlikle ilgilenilmemelidir. Eğer çocuk yemeği bırakırsa bu görmezlikten gelinmelidir. “Çocuğun açlıktan zarar görmeyeceği” kesinlikle akıldan çıkarılmamalıdır.
- Çocuğun, yemek yerken, masaya ya da yere kazayla yemek dökmesi anlayışla karşılanmalıdır.
- Yemeği oyun ve eğlence hâline getirmekten özenle kaçınılmalıdır.

Çocukların düzenli yemek yeme alışkanlığı kazanmaları bakımından okulöncesi eğitim kurumlarında öğretmenlerin dikkat etmeleri gereken noktalar da şöyle sıralanabilir (Razon, 1988, ss. 73-85):

- Çocuğa okula başladığı ilk günlerde yemek konusunda baskı yapılmamalıdır.
- Çocuğa, yemek servisinde öğretmene yardım etme olanağı sağlanmalıdır.
- Yemek miktarını ayarlama işi tamamen çocuğa bırakılmalıdır.
- Çocuğu fazla yemek yemeye zorlamamalıdır.

- Çocuk yemek yemediği zaman görmezlikten gelinmeli, yediği zaman da fark edildiği kendisine hissettirilmelidir.
- Çocuğun yemekten önce ve sonra elini yüzünü yıkama, dişini fırçalama gibi hoşuna giden davranışları yapmasına olanak sağlanmalıdır.
- Çocuklara, beslenmenin ve yiyeceklerin yararı, zaman zaman somut olarak açıklanmalıdır.
- Çocuğa, oyun ve masalla yemek yedirmekten kaçınılmalı; yemek konusunda katı ve acımasız davranılmamalıdır.

Çocukların düzenli yemek yeme alışkanlığı kazanmaları bakımından okulöncesi öğretmenleri nelere dikkat etmelidir?

SIRA SİZDE

3

Tuvalet ve Temizlik

Düzenli uyku ve sağlıklı beslenme alışkanlığını kazanan bir çocuğun, tuvalet ve temizlik alışkanlığını zamanında kazanması beklenen ve istenen bir durumdur. Genelde iki yaşında kazanılan tuvalet alışkanlığı, kimi çocuklar için daha uzun süre alabilmektedir. Anne ve babalar için çocuğa bu alışkanlığı kazandırma güç ve sıkıntılı bir iştir.

Tuvalet eğitimine başlamadan önce, çocuğun bu alışkanlığı kazanabilmesi için belli bir olgunluk düzeyine ulaşmış olması gerekmektedir. Örneğin çocuk, “gel, otur, kalk, ver” gibi basit emirleri yerine getirebilme ve bir sandalyede en azından beş dakika süreyle oturabilme olgunluğunu kazanmış olmalıdır. Ayrıca, çocuğun iki tuvaleti arasında en az yarım saatlik bir süre bulunmalıdır (Akkök ve Sucuoğlu, 1989, s. 38).

Çocuğa tuvalet eğitimi, telaş yaratmadan, sakın bir biçimde ve zor kullanmadan verilmelidir. Çünkü baskı yapılması ya da ceza verilmesi, daha sonraki dönemlerde davranışlarına yansarak, çocukta birtakım duygusal sorunların yerleşmesine yol açabilmektedir (Yücel, 2007).

Tuvalet eğitimini çoktan tamamlamış bir çocuk, aileye yeni katılan kardeşinin doğumundan kısa bir süre sonra gündüz ve gece altını ıslatmaya başlayabilir. Bu, bebek gibi sevilme ve ilgi merkezi olma amacına yönelik bir geriye dönüştür. Kısa süreli olan bu durum, çocuğun gerçekten sevgi ve ilgiden yoksun olduğu durumlarda sürer gider. Büyük coşkular, şiddetli korkular ve ani şoklar da zaman zaman çocuğun altını ıslatmasına yol açabilmektedir. Böylesi durumlarda, çocuğa gereken anlayış gösterilmeli; kesinlikle sert davranılmamalı; alay edilmemeli ve ceza verilmemelidir.

Çocukların tuvalet ve temizlik alışkanlıklarının pekişmesinde özellikle yuva ve anaokulu gibi okulöncesi eğitim kurumları önemli rol oynamaktadır. Tuvalet alışkanlığını kazanmış çocuklar için okulöncesi eğitim kurumlarında yapılabilecek işler şöyle sıralanabilir:

- Çocuğu düzenli olarak tuvalete götürmek ya da göndermek.
- Çocuğun, uyku saatinden hemen önce ve dinlenme saatinde tuvalete gitmesini sağlamak.
- Çocuk altını kirlettiğinde kesinlikle olayı büyütmemek.
- Eğer çocuk altını kirletiyorsa bunun gerçek nedenini araştırmak ve bulmak.
- Çocukları temizlik ve temizlik alışkanlıkları konusunda sık sık bilgilendirmek.

Tuvalet ve temizlik alışkanlığını kazanmış çocukların, bu alışkanlığını pekiştirmek için okulöncesi eğitim kurumlarında neler yapılabilir?

SIRA SİZDE

4

Sosyalleşme: Bireyin içinde yaşadığı toplumla bütünleşebilmesidir.

Okulöncesi Dönemde Çocuklara Kazandırılacak Sosyal Davranışlar:

- Kurallara uyma
- İş birliği yapma
- Alınan kararlara katılma
- Paylaşma
- Sorumluluk üstlenme

SOSYAL DAVRANIŞLAR VE KAZANDIRILMASI

Çocuğun, içinde yaşadığı topluma uyum sağlayabilmesi ve toplumla bütünleşmesi, onun toplumda geçerli olan sosyal davranışları kazanmasıyla olanaklı olabilmektedir. Çocuk, sosyal davranışları kazanarak ailesinin, akrabalarının, arkadaşlarının, kısaca, toplumun bir parçası olduğunun bilincine varacak ve sosyalleşmiş olacaktır. Sosyalleşme, bir anlamda, çocuğun, içinde yaşadığı kültürü, dolaylı olarak bu kültürle bağlantılı diğer kültürleri öğrenmesidir.

Sosyal davranışlar, çocuğun toplumdaki bireylerle etkileşmesi sonucu öğrenilir. Çocuğun toplumdaki bireylerle etkileşmesi ise onun ancak konuşma yeteneğini kazanmasıyla olanaklıdır. Çocuğun en erken iki yaşında konuşmaya başladığı dikte alındığında, iki yaşından itibaren sosyal davranışları öğrenmeye başladığı söylenebilir. Bu nedenle, okulöncesi dönem, çocuğun sosyalleşmesi bakımından en kritik dönem olarak değerlendirilmektedir.

Çocuk, ilk kez okulöncesi dönemde ev dışındaki insanlarla, özellikle, kendi yaşlılarıyla nasıl birlikte olunacağını öğrenmeye başlar. Bu öğrenme, onun sosyal gelişimine olanak sağlar ve içinde yaşadığı topluma daha kolay ve daha çabuk uyum sağlamasına yardımcı olur. Çocuğun, sosyal davranışları planlı ve programlı olarak öğrenmesinde, okulöncesi eğitim kurumları önemli görev ve sorumluluklar üstlenir. Okulöncesi dönemde çocuklara kazandırılacak sosyal davranışlar şöyle sıralanabilir (Senemoğlu, 1994, ss. 21-30; Yaşar, 2002, ss. 87-98):

- Kurallara uyma
- İş birliği yapma
- Alınan kararlara katılma
- Paylaşma
- Sorumluluk üstlenme

SIRA SİZDE

5

Okulöncesi dönemde çocuğa kazandırılacak sosyal davranışlar nelerdir?

Bu davranışların okulöncesi dönem çocuklarına nasıl kazandırılacağı aşağıda ana çizgileriyle açıklanmıştır.

Kurallara Uyma

“Kurallara uyma”, bireyin içinde yaşadığı topluma uyum sağlayabilmesi için gerekli en temel davranışlardan biridir. Çünkü, toplumdaki ilişkiler belli kurallara dayalı olarak sürdürülmektedir. Birey, toplumun kurallarına uyduğu sürece topluma uyum sağlayabilmekte ve toplumun üyesi olabilmektedir. Aksi hâlde, toplum, kurallara uymayan bireyi dışlamakta ve yalnızlığa itmektedir. Bu da bireyin mutsuz olmasına yol açmaktadır.

Kurallara uyma, çocuğun doğuştan getirdiği bir davranış olmayıp sonradan öğrendiği bir davranıştır. Çocuk bu davranışı somut olarak ilk kez oyun içinde öğrenmeye başlar. Çocuk toplum kurallarını, oyun yoluyla kolay ve zararsız bir biçimde öğrenir. Okulöncesi eğitim kurumlarında gerçekleştirilen grup etkinlikleri çocuğun, bu davranışı kazanmasında önemli rol oynar. Çocuk oyun sırasında sadece kurallara uyma davranışını öğrenmekle kalmaz, kurallara uyma zorunluluğunu da öğrenir.

İş Birliği Yapma

“İş birliği yapma”, bireyin, ortak amaçlar ve çıkarlar doğrultusunda başkalarıyla bilgi, beceri ve emeğini birleştirerek çaba göstermesi anlamına gelmektedir. İş birliği yapma davranışı, üst düzeyde sosyalleşmiş toplumlar için en gerekli becerilerden biridir. İş birliği yapma davranışı, aynı zamanda, toplumda demokrasinin yerleşmesi ve gelişmesi bakımından da gereklidir. Bireyin, iş birliği yapma davranışını kazanması, topluma daha kolay uyum sağlaması ve gelecekte toplumda üstleneceği görev ve sorumlulukları etkili bir biçimde yerine getirebilmesi bakımından son derece önemlidir.

Çocuk, iş birliği yapma davranışını ilk kez sosyalleşmeye başladığı okulöncesi dönemde kazanmaya başlar (Senemoğlu, 1994, ss. 21-30). Okulöncesi eğitim kurumlarında gerçekleştirilen grup etkinlikleri bu davranışın kazandırılması bakımından çok önemlidir. Çocuk, yetişkin olarak öğretmeni, yaşıtı olarak arkadaşlarıyla oynadığı oyunlar sırasında grupta rol alma, grubun etkili bir üyesi olma ve önderlik etme gibi davranışlar göstererek iş birliği yapma davranışını kazanmaya ya da pekiştirmeye çalışır.

Alınan Kararlara Katılma

“Alınan kararlara katılma”, özellikle demokrasi ile yönetilen toplumlarda en gerekli ve en temel davranışlardan biridir. Çünkü demokrasinin benimsendiği toplumlarda bireyler ister yönetsinler ister yönetilsinler alınan kararlara doğrudan ya da dolaylı olarak katılırlar. Çocuk, alınan kararlara katılma davranışını, ilk kez konuşma yeteneğini kazandıktan sonra aile içinde öğrenmeye başlar. Örneğin; ailece yaz tatilinin geçirileceği yerin belirlenmesi, ortak kullanım için satın alınacak eşyaların seçilmesi gibi konularda tüm aile bireylerinin görüşlerinin alınması, çocuğun alınan kararlara katılma davranışının gelişmesinde etkili olur.

Çocuğa alınan kararlara katılma davranışının kazandırılmasında okulöncesi eğitim kurumlarının etkisi büyüktür. Okulöncesi eğitim kurumlarında uygulanan programlar ile çocuklarda bu davranışların geliştirilmesine çalışılır. Örneğin; okulöncesi eğitim kurumundaki bir öğretmenin, yapılacak işleri ve oynanacak oyunları belirlerken çocukların görüşlerine başvurması, onların kararlara katılma davranışını öğrenmelerine ya da pekiştirmelerine katkıda bulunur.

Paylaşma

Toplum içinde yaşamın vazgeçilmez koşullarından biri de paylaşmadır. Cömertlik duygusundan kaynaklanan “paylaşma”, isteyerek ve içtenlikle verebilmeyi sağlayan bir davranıştır. Paylaşma, somut nesneler için olabileceği gibi, duygu, düşünce vb. soyut öğeler için de olabilir. Ancak erken yaşlardaki paylaşma, genelde çocuğun kendi aile bireyleri ve diğer yetişkinlere yiyecek ya da herhangi bir nesneyi sunma biçiminde görülür (Dere ve Öğretir, 1998, ss. 111-116). Yetişkinlerin tutum ve davranışları, çocuklarda paylaşma davranışının gelişmesinde etkili olmaktadır. Çünkü çocuklar büyük ölçüde çevrelerindeki yetişkinleri ya da yaşatlarını

İş Birliği Yapma: Bireyin, ortak amaçlar ve çıkarlar doğrultusunda başkalarıyla bilgi, beceri ve emeğini birleştirerek çaba göstermesidir.

Resim 8.3

Paylaşma: İsteyerek ve içtenlikle verebilmeyi sağlayan bir davranıştır.

model olarak öğrenmektedirler. Örneğin; babanın kendisine ait olan bir şeyi diğer aile bireyleriyle paylaşması, annenin evde yaptığı bir pasta ya da böreği komşularla paylaşması gibi davranışlar, çocuğun paylaşma davranışını kazanmasında etkili olmaktadır.

Çocuğun paylaşma davranışını kazanmasında, okulöncesi eğitim kurumları önemli rol oynar. Okulöncesi eğitim kurumlarında çocuk bu davranışı grup içi etkinliklere katılarak oyun yoluyla öğrenmeye çalışır. Böylece, çocuk vermeyi ve almayı, kısaca, paylaşmayı öğrenir. Bu davranışı öğrenen çocuk topluma daha kolay uyum sağlar ve toplumda demokrasinin yerleşmesine katkıda bulunur.

Sorumluluk Üstlenme

“Sorumluluk üstlenme”, çocuğun, yaşadığı topluma uyum sağlayabilmesi ve toplumun etkin bir üyesi olabilmesi için kazanması gereken üst düzeydeki sosyal davranışlardan biridir. Çocuk bu davranışı ancak beş yaşından sonra kazanmaya başlar. Çünkü beşinci yaş, daha önceki yaşlara göre bireyin, yetişkin desteğine daha az gereksinim duyduğu ve sorumluluk üstlenmeye hazır olduğu bir yaştır. Çocuk, bu dönemde evin içindeki ve dışındaki pek çok işe ilgi duyar. Bu ilgi, yetişkinler tarafından iyi değerlendirilmeli ve çocuğun yaşına uygun sorumluluklar verilmelidir. Bu yolla çocuğa sorumluluk üstlenme davranışı kazandırılabilir. Örneğin; çocuğa, kahvaltı sofrasını hazırlama, evdeki çiçekleri sulama, gardrobun çıkan vidalarını sıkıştırma, bakkaldan bazı küçük alışverişleri yapma, küçük kardeşine belli bir süre bakma gibi sorumluluklar verilerek, ona sorumluluk üstlenme davranışı kazandırılabilir. Araştırmalar, kalabalık ailelerden gelen çocuklarda sorumluluk davranışının daha çok geliştiği yolunda bulgular ortaya koymuştur (Yaşar, 2002, ss. 87-98).

Okulöncesi eğitim kurumlarında da çocuğa sorumluluk üstlenme davranışı kazandırılmaya çalışılır. Grup içi etkinlikler kapsamında oynanan oyunlar bu davranışın kazanılması için ideal etkinliklerdir. Ayrıca, öğretmen, çocuklara çeşitli sorumluluklar vererek, onlara bu davranışı kazandırmaya ya da kazanılmış davranışı pekiştirmeye çalışır. Örneğin; öğretmen çocuklara, dağılan oyuncakları toplama, ilgi köşelerini düzenleme ve temiz tutma gibi sorumluluklar vererek onların sorumluluk üstlenme davranışını kazanmasını sağlayabilir.

Özet

Okulöncesi dönemde çocuğa kazandırılması gereken temel alışkanlıkların neler olduğunu kavrayabilmek

Okulöncesi dönemde çocuk içinde yaşadığı toplumla bütünleşebilmek için çaba gösterir ve bu amaçla birtakım temel alışkanlıklar ve sosyal davranışlar kazanmaya çalışır. Alışkanlıklar, zamana, yönlendirmeye ve tekrara bağlı olarak kazanılan davranışlardır. Alışkanlıkların kazanılmasında anne, baba ve diğer yetişkinlerin kararlı, düzenli ve duyarlı davranışları önemli rol oynar. Okulöncesi dönemde çocuğa kazandırılacak temel alışkanlıklar; uyku, yemek yeme, tuvalet ve temizlik alışkanlıklarıdır.

Okulöncesi dönemde çocuğa kazandırılması gereken temel alışkanlıkların nasıl kazandırılacağına açıklayabilmek

Uyku, çocuğun en temel gereksinimlerinden biridir. Sağlıklı büyüme için dengeli beslenme ne kadar önemliyse uyku da o ölçüde önemlidir. Zamanında uyuyan, uykuya giderken herhangi bir sorun çıkarmayan, uyuduktan sonra da sık sık uyanmayan çocuk rahat büyür ve sağlıklı gelişir. Çocuğun düzenli uyku ya da yatma alışkanlığı kazanmasında, evdeki yetişkinlerin tutum ve davranışları önemli rol oynar.

Yemek yeme, çocuğun, yeterli ve dengeli beslenebilmesi için kazanması gereken diğer önemli bir alışkanlıktır. Tüm anne, baba ve öğretmenler, çocukların düzenli yemek yeme alışkanlığı kazanmaları yönünde çaba gösterir. Çocukların düzenli yemek yeme alışkanlığı kazanmasında anne, baba ve diğer yetişkinlerin çok dikkatli olmaları ve çocuklara kötü örnek olabilecek tutum ve davranışlardan özenle kaçınmaları gerekir.

Tuvalet ve temizlik alışkanlığı da okulöncesi yıllarda kazanılması gereken en temel alışkanlıklardan biridir. Genelde iki yaşında kazanılan tuvalet alışkanlığı, kimi çocuklar için daha uzun süre alabilmektedir. Anne ve babalar için çocuğa bu alışkanlığın kazandırılması güç ve sıkıntılı bir iş tir. Tuvalet eğitimine başlamadan önce, çocuğun bu alışkanlığı kazanabilmesi için belli bir olgunluk düzeyine ulaşması beklenir. Çocuğa tuvalet alışkanlığı, telaş yaratmadan, sakın bir biçimde ve zor kullanmadan kazandırılmalıdır.

Okulöncesi dönemde çocuğa kazandırılması gereken sosyal davranışların neler olduğunu kavrayabilmek

Çocuğun, içinde yaşadığı topluma uyum sağlayabilmesi ve toplumla bütünleşebilmesi için, toplumda geçerli olan birtakım sosyal davranışları öğrenmesi gerekir. Sosyal davranışlar çocuğun toplumdaki bireylerle etkileşmesi sonucu öğrenilir. Çocuğun en erken iki yaşından itibaren konuşmaya başladığı dikkate alınırsa onun bu davranışları iki yaşından itibaren öğrenmeye başladığı söylenebilir. Okulöncesi dönemde çocuklara kazandırılması gereken sosyal davranışlar; “kurallara uyma”, “iş birliği yapma”, “alınan kararlara katılma”, “paylaşma” ve “sorumluluk üstlenme” olarak sıralanabilir.

Okulöncesi dönemde çocuğa kazandırılması gereken sosyal davranışların nasıl kazandırılacağına açıklayabilmek

Çocuk, “kurallara uyma”, “iş birliği yapma”, “alınan kararlara katılma”, “paylaşma” ve “sorumluluk üstlenme” davranışlarından sadece “sorumluluk üstlenme” davranışını beş yaşından sonra öğrenmeye başlar. Çünkü beşinci yaş daha önceki yaşlara göre çocuğun, yetişkin desteğine daha az gereksinim duyduğu ve sorumluluk üstlenmeye hazır olduğu bir yaştır. Aile içinde anne, baba ve diğer yetişkinler tarafından çocuğa kazandırılmaya çalışılan bu davranışlar, okulöncesi eğitim kurumlarında da grup içi etkinlikler ve oynanan oyunlarla pekiştirilmeye çalışılır.

Kendimizi Sıneyalım

1. Büyük coşkular ya da ani şoklar nedeniyle altını ıslatan çocuğa nasıl davranılmalıdır?

- Çocuk cezalandırılmalıdır.
- Çocuğun ciddi bir biçimde dikkati çekilmelidir.
- Çocukla hiç ilgilenilmemelidir.
- Çocuğa anlayışlı davranılmalıdır.
- Çocuk azarlanarak korkutulmalıdır.

2. Aşağıdakilerden hangisi, uykusu düzensiz olan çocuğun gösterdiği davranışlardan biri **değildir**?

- Gece geç saatlere kadar uyanık kalma
- Anne ve babanın yatağında yatmayı isteme
- Uyuduktan kısa bir süre sonra uyanma
- Uykusu geldiğinde öfkeli ve hırşın olma
- Yapısına ve yaşına uygun olarak uyuma

3. Aşağıdakilerden hangisi, çocuğun uyuyacağı odanın özellikleri kapsamında **yer almaz**?

- Oda gürültüden uzak olmalıdır.
- Oda iyi havalandırılmış olmalıdır.
- Oda loş olmalıdır.
- Oda olabildiğince sıcak olmalıdır.
- Oda çocuğun dikkatini dağıtmayacak bir biçimde düzenlenmiş olmalıdır.

4. Aşağıdakilerden hangisi, çocuğun okulöncesi dönemde yemek yemeye ilgili olarak kazanması gereken davranışlardan biri **değildir**?

- Çocuğun masaya gelip oturması
- Sofradakilere yemek servisi yapması
- Kaşığını ya da çatalını eline alması
- Masaya ya da yere dökmeden yemeğini yemesi
- Sofranın toplanmasına yardım etmesi

5. Aşağıdakilerden hangisi okulöncesi dönemde kazanılması gereken sosyal davranışlardan biri **değildir**?

- Paylaşma
- İş birliği yapma
- Başkalarıyla yarışma
- Kurallara uyma
- Sorumluluk üstlenme

6. Alışkanlıklar ile ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi **yanlıştır**?

- Alışkanlıklar, sürekli değişkenlik gösterirler.
- Tekrar, alışkanlıkların kazanılmasında en önemli etmendir.
- Alışkanlıklar, bir kez kazanıldıktan sonra tekrarlanarak yaşam boyu sürebilir.
- Alışkanlıklar, bireyin yaşadığı doğal ve toplumsal çevreye daha kolay uyumunu sağlar.
- Alışkanlıkların kazanılması doğumla başlar.

7. Aşağıdakilerden hangisi çocuğa okulöncesi eğitim kurumunda belli bir uyku düzeni kazandırabilmek için dikkat edilmesi gereken noktalardan biri **değildir**?

- Uyku, çocuk için bir ceza ya da ödül olarak görülmemelidir.
- Uyku konusunda çocuğa baskı yapılmamalıdır.
- Çocuğa, dinlenmesinin kendisi için önemli olduğu anlatılmalıdır.
- Uyku odasının düzenlenmesinde çocuğun yardımı istenmelidir.
- Çocuğa uyuması için ilk günden itibaren ısrarlı davranılmalıdır.

8. Aşağıdakilerden hangisi çocukların düzenli yemek yeme alışkanlığı kazanmaları için dikkat edilmesi noktalarından biri **değildir**?

- Yemek için neşeli ve hoş bir ortam yaratılmalıdır.
- Çocuktan, tabağına konulan yemeğin tamamını yemesi istenmelidir.
- Yemekler her gün yaklaşık olarak aynı saatlerde yenmelidir.
- Yemek, çocuğun ilgisini çekecek biçimde hazırlanmalıdır.
- Çocuğa sevmediği yemeği yemesi konusunda baskı yapılmamalıdır.

9. Aşağıdakilerden hangisi okulöncesi öğretmenin çocuklara düzenli yemek yeme alışkanlığı kazandırırken dikkat etmesi gereken noktalardan biridir?

- Çocuğun tabağına konulan yemeğin tümünü bitirmesi için ısrarcı olmalıdır.
- Çocuğu yemek yemediği zaman uyarmalı, yediği zaman da ödüllendirmelidir.
- Çocuğa okula başladığı ilk günlerde yemek konusunda baskı yapılmamalıdır.
- Her çocuğun tabağına eşit miktarda yemek koymalı ve tamamını yemesini istemelidir.
- Çocuğu, yemeğini çabuk yemesi için uyarmalıdır.

10. Çocukta "kurallara uyma" davranışının gelişmesinde en çok hangi etkinlik katkıda bulunur?

- Oyun oynama
- Müzik dinleme
- Resim yapma
- Kitap okuma
- Televizyon izleme

Yaşamın İçinden

Sorumluluk Bilinci Nasıl Kazandırılır?

Çocuğumuzdan beklentilerimizin gerçekleşmesi durumuna göre onun sorumluluklarını yerine getirmeyi öğrendiğini ya da öğrenemediğini düşünürüz. Eğer beklentilerimize uygun davranışlar ortaya çıkmamışsa sorumluluk kazandırma sürecini gözden geçirmek gerekir. Kuşkusuz, bu süreç, her eve her anne babaya göre farklı yaşanır. Çünkü, sorumluluğun gelişimi çocukta çocuğa değişiklik gösterir. Her çocuk, aynı zamanda, aynı sorumlulukları kazanır diyemeyiz. Çocuklara sorumluluk bilinci kazandırma sürecinde, onların kişilik özellikleri ve fiziksel yapıları mutlaka dikkate alınmalıdır. Ancak, burada önemli olan, anne babanın çocuğun işini yapmayı bırakması ve kendisinin yapabilmesi konusunda ısrarcı olabilmesidir. Anne babalar, çocuklarının yapabilecekleri şeyleri kendileri yaparak, yaşamları boyunca gereksinim duyabilecekleri karar verebilme, seçim yapabilme, girişken davranabilme gibi becerilerin gelişimini de engellemiş olurlar. Bireysel farklılıklar söz konusu olsa da, sorumluluk kazandırmaya yönelik sürecin, “bilgilendirme”, “takip”, “geri bildirim” ve “hatırlatma” olmak üzere dört temel ögesi bulunmaktadır.

• Bilgilendirme

Çocuğun davranışında istenen değişimin gerçekleşebilmesi için, önce, çocuğun bu değişim hakkında bilgilendirilmesi gerekir. Çocuğun bu değişimi bir gereksinim olarak görebilmesi için nedenleri hakkında bilgilendirilmesi önemlidir. Çocuğa kuralların neden konulduğu ve sorumluluğun önemi açık ve anlaşılır bir dille anlatılmalıdır. Çocuklar bazı işleri niçin yapmak durumunda olduklarını anlar ve bilirlerse, ailelerine yardım etmeyi ve bağımsız davranmayı benimserler.

• Takip

Bilgilendirmeden sonra, çocuğun söz konusu davranışı gösterebilmesi için kendisine belli bir süre tanınması gerekir. Bu süre içinde yapılan takip sonucunda, sorumlu davranışın ortaya çıkıp çıkmadığına ve davranışın hangi sürede ortaya çıktığına dikkat edilir.

• Geri Bildirim

Belli bir süre sonra, sorumlu davranışın kazanılması süreci ile ilgili olarak çocuğun bilgilendirilmesi gerekir. Eğer beklenen sorumlu davranışın sayısında artış söz konusu ise, bu süreç pekiştirilmeli; beklenen sorumlu davranışın ortaya çıkmasında sıkıntılar varsa, bu sıkıntılar ve olası nedenleri çocukla paylaşılmalıdır.

• Hatırlatma

Eğer istenen davranış bir türlü gerçekleşmiyorsa, yeniden hatırlatma yoluna gidilmelidir. Yeniden bilgilendirmeyle başlayan bu süreç, çocukta davranış yerleşinceye kadar sürdürülmelidir.

Sorumluluk Bilinci Kazandırma Sürecinde Bilinmesi Gereken İlkeler

Çocuklara sorumluluk bilinci kazandırma sürecinde bilinmesi gereken ilkeleri, “çocuklara sorumluluk verme”, “çocuğu cesaretlendirme” ve “çocuğa gelişim düzeyine uygun sorumluluk verme” olmak üzere üç başlık altında toplamak olanaklıdır.

• Çocuklara Sorumluluk Verme

Kimi zaman, anne babaların küçük yaşta çocuklarının yorulmalarına dayanamadıkları için birçok şeyi onların adına yaptıklarına tanık oluruz. Böyle bir yaklaşım, çocuğun rahatlığa alışmasına ve ileride büyük çaplı sorunların ortaya çıkmasına yol açar. Küçük yaşlarda, kendisine ait işleri başkalarına yaptıran çocuk, ileriki yaşlarda da bunu devam ettirmek ister. Bu da, anne baba ve çocuk arasındaki çatışmaların artmasına yol açar. Bir süre sonra, anne baba için de çocuğun sorumluluklarını takip etmesi güçleşmeye başlar.

• Çocuğu Cesaretlendirme

Çocuğun bazı işleri tek başına yapmasına izin vermek gerekir. Çünkü bazen yanlış olduğunu bildiğimiz davranışları çocuğun yapmasına izin vermek onun davranışının sonucunu görmesi için yararlıdır. Örneğin, siz hatırlatmadan okul çantasını unutma sorumluluğu konusunda anlaşılmaya vardığınız halde, çocuk çantasını unutuyorsa ve siz de onun yerine çantayı okula götürüyorsanız ona sorumluluk bilinci kazandıramamışsınız demektir.

• Çocuğa Gelişim Düzeyine Uygun Sorumluluk Verme

Her çocuğun farklı yetenekleri, farklı bireysel özellikleri, farklı fiziksel yapısı göz önünde bulundurulursa, aynı yaşta her çocuğun aynı davranışları geliştirmesi beklenemez. Sorumluluk gelişimi de çocukta çocuğa farklılık gösterir. Bu nedenle, çocuklara sorumluluk verirken, mutlaka onların gelişim özelliklerini göz önünde bulundurmak gerekir.

Kaynak: Civelek, B. (2006). Çocuklara Sorumluluk Bilinci Kazandırmak. **Çoluk Çocuk**. Sayı: 58, ss. 20-22.

Kendimizi Sınavalım Yanıt Anahtarı

1. d	Ayrıntılı bilgi için “Tuvalet ve Temizlik” konusuna bakınız.
2. e	Ayrıntılı bilgi için “Uyku” konusuna bakınız.
3. d	Ayrıntılı bilgi için “Uyku” konusuna bakınız.
4. b	Ayrıntılı bilgi için “Yemek Yeme” konusuna bakınız.
5. c	Ayrıntılı bilgi için “Sosyal Davranışlar ve Kazandırılması” konusuna bakınız.
6. a	Ayrıntılı bilgi için “Temel Alışkanlıklar ve Kazandırılması” konusuna bakınız.
7. e	Ayrıntılı bilgi için “Uyku” konusuna bakınız.
8. b	Ayrıntılı bilgi için “Yemek Yeme” konusuna bakınız.
9. c	Ayrıntılı bilgi için “Yemek Yeme” konusuna bakınız.
10. a	Ayrıntılı bilgi için “Kurallara Uyma” konusuna bakınız.

Sıra Sizde Yanıt Anahtarı

Sıra Sizde 1

Okulöncesi dönemde çocuğa kazandırılması gereken temel alışkanlıklar, “uyku”, “yemek yeme” ve “tuvalet ve temizlik” biçiminde sıralanabilir.

Sıra Sizde 2

Çocuğun belli bir uyku düzeni kazanabilmesi için okulöncesi eğitim kurumlarında şu noktalara dikkat edilmelidir:

- Çocuğun ilk günden itibaren uyumasını istememek.
- Çocuk için uykuyu bir ceza ya da ödül olarak görmemek.
- Uyku konusunda çocuğa baskı yapmamak.
- Çocuğa, dinlenmesinin kendisi için ne kadar önemli olduğunu anlatmak.
- Dinlenirken çocuğa ilgi göstermek, eğer varsa uykuyla ilgili sorununu bulmaya çalışmak.
- Uyku odasının düzenlenmesinde çocuğun yardımını istemek.
- Çocuğa, kimi etkinliklere katılabilmesi için yeterince dinlenmesi ve güç toplaması gerektiğini açıklamak.
- Çocuğun uykudan önce gerginlikten kurtulmasını ve rahatlamasını sağlamak.

Sıra Sizde 3

Çocukların düzenli yemek yeme alışkanlığı kazanmaları bakımından okulöncesi öğretmenleri şu noktalara dikkat etmelidir:

- Çocuğa okula başladığı ilk günlerde yemek konusunda baskı yapılmamalıdır.
- Çocuğa, yemek servisinde öğretmene yardım etme olanağı sağlanmalıdır.
- Yemek miktarını ayarlama işi tamamen çocuğa bırakılmalıdır.
- Çocuğu fazla yemek yemeye zorlamamalıdır.
- Çocuk yemek yemediği zaman görmezlikten gelinmeli, yediği zaman da fark edildiği kendisine hissettirilmelidir.
- Çocuğun yemekten önce ve sonra elini yüzünü yıkama, dişini fırçalama gibi hoşuna giden davranışları yapmasına olanak sağlanmalıdır.
- Çocuklara, beslenmenin ve yiyeceklerin yararı, zaman zaman somut olarak açıklanmalıdır.
- Çocuğa, oyun ve masalla yemek yedirmekten kaçınılmalı; yemek konusunda katı ve acımasız davranılmamalıdır.

Sıra Sizde 4

Tuvalet ve temizlik alışkanlığını kazanmış çocukların, bu alışkanlığını pekiştirmek için okulöncesi eğitim kurumlarında yapılabilecek işler şöyle sıralanabilir:

- Çocuğu düzenli olarak tuvalete götürmek ya da göndermek.
- Çocuğun, uyku saatinden hemen önce ve dinlenme saatinde tuvalete gitmesini sağlamak.
- Çocuk altını kirlettiğinde kesinlikle olayı büyütmemek.
- Eğer çocuk altını kirletiyorsa bunun gerçek nedenini araştırmak ve bulmak.
- Çocukları temizlik ve temizlik alışkanlıkları konusunda sık sık bilgilendirmek.

Sıra Sizde 5

Okulöncesi dönem çocuğuna kazandırılacak sosyal davranışlar, “kurallara uyma”, “iş birliği yapma”, “alınan kararlara katılma”, “paylaşma” ve “sorumluluk üstlenme” biçiminde sıralanabilir.

Sıra Sizde 6

Okulöncesi eğitim kurumlarında, öğretmen çocuklara çeşitli sorumluluklar vererek onlara sorumluluk üstlenme davranışını kazandırmaya ya da kazanılmış davranışı pekiştirmeye çalışır. Örneğin; öğretmen çocuklara, dağılan oyuncakları toplama, ilgi köşelerini düzenleme ve temiz tutma gibi sorumluluklar vererek onların bu davranışı kazanmalarını ya pekiştirmelerini sağlayabilir.

Yararlanılan ve Başvurulabilecek Kaynaklar

- Akkök, F. ve Sucuoğlu, B. (1989). **Anne Baba Rehberliği El Kitabı**. Ankara: Altan Ofset.
- Civelek, B. (2006). Çocuklara Sorumluluk Bilinci Kazandırmak. **Çoluk Çocuk**. Sayı: 58, ss. 20-22.
- Dere, H. ve Öğretir, A. D. (1998). Okulöncesi Eğitim Kurumuna Devam Süresinin Paylaşmaya Etkisi. **Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi VII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi-Bildiriler**. Cilt: 2, ss. 111-116.
- Fişek, G. O. ve Sükan, Z. (1983). **Çocuğunuz ve Siz**. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Oktay, A. (1993). Okulöncesi Dönemde Temel Alışkanlıkların Kazandırılması. **YA-PA Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri 2-3**. İstanbul/Lefkoşe 1985. İkinci Basım. İstanbul: YA-PA Yayınları, ss. 39-46.
- Oktay, A. (1999). **Yaşamın Sihirli Yılları: Okulöncesi Dönem**. İstanbul: Epsilon Yayınevi.
- Özyürek, M. (1989). Yemek Yeme Davranışlarının Kontrolü. **YA-PA 6. Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri**. İstanbul: YA-PA Yayınları, ss. 142-151.
- Razon, N. (1988). Okulöncesi Çocukta Sık Rastlanan Uyum ve Davranış Sorunlarından Bazıları ve Anaokulunda Çözüm Önerileri. **YA-PA 5. Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri (1987/Antalya)**. İstanbul: YA-PA Yayınları, ss. 73-85.
- Senemoğlu, N. (1994). Okulöncesi Eğitim Programı Hangi Yeterlikleri Kazandırmalıdır? **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**. 10, ss. 21-30.
- Yaşar, Ş. (2002). Okulöncesi Eğitimde Temel Alışkanlıklar ve Sosyal Davranışların Kazandırılması. **Okulöncesi Eğitimin İlke ve Yöntemleri**. (Editör: Ş. Yaşar). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, ss. 87-98.
- Yavuzer, H. (1999). **Çocuk Psikolojisi**. (18. basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yücel, P. R. (2007). Tuvalet Eğitimi. **Hürriyet Gazetesi**. 30 Kasım.

Kitle İletişim Araçları ve Okulöncesi Eğitim

9

İletişim yaşam boyu devam eden bir süreçtir. Çocuk önce ailesinde sonra okulöncesi eğitim kurumunda öğretmeni ve akranlarıyla birebir etkileşimde bulunur. Okulöncesi dönemde sosyal çevre ile etkileşimin yanı sıra, başta televizyon olmak üzere, yazılı ve basılı araçlar, radyo ve sinema gibi kitle iletişim araçlarından da yararlanılmaktadır. Ancak bu araçlardan etkili olarak yararlanabilmek, kimi noktalara dikkat etmeyi gerektirmektedir. Bu nedenle, okulöncesi dönem çocuklarını kitle iletişim araçlarının olumsuz etkilerinden korumaya yönelik alınacak önlemlerin işe koşulması büyük önem taşımaktadır.

Amaçlarımız

Bu üniteyi çalıştıktan sonra;

- İletişim sürecini açıklayabilecek,
- Kitle iletişim araçlarının özelliklerini kavrayabilecek,
- Okulöncesi dönemde kitle iletişim araçlarından nasıl yararlanıldığını açıklayabilecek,
- Kitle iletişim araçlarının okulöncesi dönem çocukları üzerindeki etkilerini kavrayabilecek,
- Okulöncesi dönem çocuklarını, kitle iletişim araçlarının olumsuz etkilerinden korumaya yönelik alınabilecek önlemleri açıklayabilecek bilgi ve becerilere sahip olacaksınız.

Örnek Olay

Emre beş yaşında, öğretmen bir anne ve babanın oğlu olup anaokuluna gitmektedir. Emre, nerede, nasıl davranacağını bilen, arkadaşlarıyla iyi geçinen, uyumlu bir çocuktur. Emre okulunu, öğretmenlerini ve arkadaşlarını çok sevdiği için okula gitmekten büyük bir mutluluk duymaktadır. Yaz gelip okullar tatil olunca Emre oyun oynayabileceği bir arkadaşı olmadığından sürekli olarak anne ve babasına canının sıkıldığını söyler. Emre'nin anne ve babası da oğullarının bu durumuna üzülerek onu Antalya'da oturan teyzesinin yanına göndermeye karar verirler. Emre, teyzesinin dokuz yaşındaki oğlu Fatih'i çok sevdiğinden bu karara çok sevinir ve teyzesinin yanına gider. Teyzesi, hava çok sıcak olduğu için Emre'yi dışarı fazla çıkarmaz. O da, zamanının büyük bir bölümünü evde Fatih'le birlikte televizyon izleyerek geçirir. Fatih, şiddet konusu içeren filmleri, dizileri çok sevmekte ve bu tür yayınları hiç kaçırmamaktadır. Emre de Fatih'le vakit geçirmekten çok hoşlandığı için onun yanından hiç ayrılmamaktadır. Emre ile Fatih akşama değin evde oturarak televizyonun başından hiç kalkmaksızın, şiddet içeren filmleri izlerler. Ayrıca, bu filmleri yalnızca izlemekle kalmaz, birbirlerine argo kelimelerle bağırarak, vurarak, gördükleri dövüş sahnelerini uygulamaya koyarlar. Emre'nin teyzesi, çocuklar kendi kendilerine oynuyor, hoşça vakit geçiriyorlar diye düşünerek bu duruma ses çıkarmaz. Bir ay sonra, Emre'nin anne ve babası oğullarını çok özler ve onu görmeye giderler. Ancak, Emre'yi gördüklerinde, oğullarının davranışlarının tanınmayacak kadar değiştiğini fark ederler. Emre çok huysuz, saldırgan ve kavgacı bir çocuk olmuştur. Düşüncelerini bağırarak kavgaya eder gibi dile getirmekte, dediğinin aksini söyleyen insanlara çevredeki eşyaları atmaktadır. Emre'nin anne ve babası ise bu duruma çok şaşırırlar ve oğullarının neden bu duruma geldiğini anlayamazlar. Acaba, Antalya'ya gelmeden önce sakin, saygılı ve uyumlu olan Emre, ne oldu da bu kadar değişip birçın, huysuz ve şiddet yanlısı bir çocuk oldu?

Anahtar Kavramlar

- İletişim
- Kitle İletişim Araçları

İçindekiler

- GİRİŞ
- İLETİŞİM, KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARI VE OKULÖNCESİ EĞİTİM
 - İletişim ve Kitle İletişim Araçları
 - Kitle İletişim Araçlarının Özellikleri
 - Eğitim Sürecinde Kitle İletişim Araçlarından Yararlanma
- OKULÖNCESİ DÖNEMDE KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARINDAN YARARLANMA
 - Okulöncesi Dönemde Yazılı ve Basılı Araçlardan Yararlanma
 - Okulöncesi Dönemde Radyodan Yararlanma
 - Okulöncesi Dönemde Televizyondan Yararlanma
 - Okulöncesi Dönemde Sinemadan Yararlanma
- KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARININ OKULÖNCESİ DÖNEM ÇOCUKLARI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ
 - Yazılı ve Basılı Araçların Okulöncesi Dönem Çocukları Üzerindeki Etkileri
 - Radyonun Okulöncesi Dönem Çocukları Üzerindeki Etkileri
 - Televizyonun Okulöncesi Dönem Çocukları Üzerindeki Etkileri
 - Sinemanın Okulöncesi Dönem Çocukları Üzerindeki Etkileri
- OKULÖNCESİ DÖNEM ÇOCUKLARINI KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARININ OLUMSUZ ETKİLERİNDEN KORUMAYA YÖNELİK ALINABİLECEK ÖNLEMLER

GİRİŞ

İletişim, insanın günlük yaşamında önemli bir yer tutmaktadır. İnsan, iletişim yoluyla bilgi, düşünce, duygu, tutum ve becerilerini başka insanlara aktarabilmekte ya da kendisine aktarılanları algılayabilmektedir. Bir başka deyişle, iletişim, insanın diğer insanlarla etkileşmesine olanak sağlayarak yaşamını daha anlamlı kılmakta ve gereksinimlerinin karşılanmasında önemli rol oynamaktadır. Kuşkusuz iletişim sürecinde radyo, televizyon, sinema, kitap, dergi, gazete gibi kitle iletişim araçları önemli bir işlevi yerine getirmektedir. Görüntü, ses ve sembolleri kullanarak insanların etkileşmesine olanak sağlayan kitle iletişim araçları, yetişkinler üzerinde olduğu gibi, okulöncesi dönem çocukları üzerinde de etkili olmaktadır. Kitle iletişim araçları, okulöncesi dönem çocuklarının hem bilişsel ve sosyal gelişimlerine katkıda bulunmakta hem de onların hoşça vakit geçirmelerine olanak sağlamaktadır.

Okulöncesi dönemde, televizyon başta olmak üzere, yazılı ve basılı araçlar, radyo ve sinema gibi kitle iletişim araçlarından yararlanılmaktadır. Ancak bu araçlardan etkili olarak yararlanabilmek, bazı noktalara dikkat etmeyi gerektirmektedir. Aksi halde, yanlış kullanım nedeniyle bu araçlar okulöncesi dönem çocukları üzerinde olumsuz etkiler yapabilmektedir.

Bu ünite, önce iletişim süreci açıklanarak kitle iletişim araçları üzerinde durulmuş, daha sonra da sırasıyla; okulöncesi dönemde kitle iletişim araçlarından yararlanma, kitle iletişim araçlarının okulöncesi dönem çocukları üzerindeki etkileri ve okulöncesi dönem çocuklarını kitle iletişim araçlarının olumsuz etkilerinden korumaya yönelik alınabilecek önlemler konusunda bilgiler verilmiştir.

İLETİŞİM, KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARI VE OKULÖNCESİ EĞİTİM

Bu kesimde önce, iletişim süreci açıklanmış; daha sonra da kitle iletişim araçlarının çeşitli özelliklerine değinilerek okulöncesi dönemde kitle iletişim araçlarından yararlanma durumuna ilişkin bilgiler verilmiştir.

İletişim ve Kitle İletişim Araçları

İletişim, bireyler, kümeler, topluluklar ya da ülkeler arasında bilgi, düşünce, duygu, tutum ve becerilerin paylaşılması süreci olarak tanımlanmaktadır. Bu tanıma göre bireyin bilgi almak ya da vermek üzere yaptığı tüm eylemleri iletişim kapsamına girmektedir.

İletişim günlük yaşamda bize nesneleri ve insanları tanımlar. İş bölümü içinde farklı toplumsal roller yüklenmiş insanlara, rollerini yerine getirirken, rol dağılımından kaynaklanan yaşam biçimini öğretir ve yeniden üretimi için gereken değerlendirme biçimlerini aşlar. Toplumsal sistemin sürmesini ve kendini yeniden üretmesini sağlar (Oskay, 1999, s. 8).

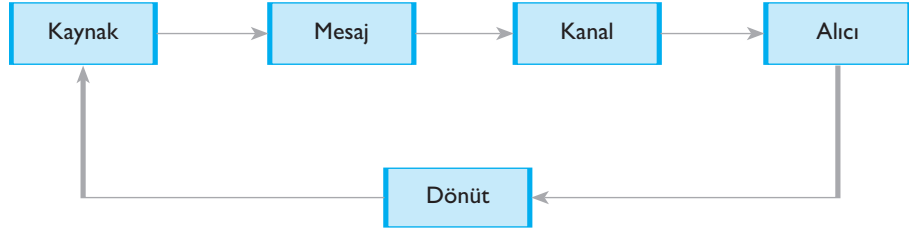
Günümüzde iletişim sürecini anlamak ve etkili iletişim becerilerini kazanmak son derece önemli hale gelmiştir. Bunun nedenlerinden biri, etkili iletişimin insanların yaşamlarını daha anlamlı ve etkili duruma getirmedeki rolüdür (Korkut, 2004, s. 54). Özellikle, insanlararası iletişim konusunda yapılan bilimsel araştırmalar şaşırtıcı boyutlara ulaşmıştır. Araştırmalarda meydana gelen bu patlamanın nedeni, iletişimin kullanım alanının genişlemesi ve öneminin giderek artmasıdır (Yüksel, 1998, s. 4).

İletişim, bireyler, kümeler, topluluklar ya da ülkeler arasında bilgi, düşünce, duygu, tutum ve becerilerin paylaşılması sürecidir.

İletişim tek yönlü işleyen bir süreç değildir. İletişimin gerçekleşmesi; kaynak, mesaj, kanal, alıcı ve dönüt olmak üzere beş temel ögenin varlığını gerektirir. Bu ögeler Şekil 9.1’de şematik olarak gösterilmiştir (Ergin, 1998, s. 45).

Şekil 9.1

İletişim Süreci ve Ögeleri

Kaynak: İletişim sürecini başlatan ögedir.

Mesaj: Kaynakta alıcıya gönderilen her tür uyarıcıdır.

Kanal: Mesajın alıcıya iletilmesini sağlayan araç ve yöntemlerdir.

Alıcı: Mesajın ulaşması istenen kişi ya da gruplardır.

Dönüt: Alıcının kaynak tarafından gönderilen uyarıcıları değerlendirdikten sonra gösterdiği tepkidir.

İletişim sürecinin ögeleri kısaca şöyle açıklanabilir:

Kaynak: En basit anlamda kaynak, iletişim sürecini başlatan, mesaj gönderen ögedir. Kaynak mesajı alıcıya gönderen kişi, grup, kurum ya da toplum olabilir. Bu bağlamda hangi iletişim süreci ele alınırsa alınsın mutlaka bir kaynak söz konusudur (Yüksel, 1998, s. 8).

Mesaj: Mesaj, kaynağın alıcıya gönderdiği her tür uyarıcıdır. Kaynak ile alıcı arasındaki ilişkiyi sağlayan bu uyarıcı, ses, söz ya da işaret olabilir (Kılıç, 2002, s. 3).

Kanal: Kaynak ve alıcı arasındaki bağıdır. Mesajlar alıcıya kanal yoluyla ulaşır. Mesajları taşıyan kanallar fiziksel (ses dalgaları, ışık dalgaları), teknik (telefon, telgraf, internet) ya da sosyal nitelikte (okul, televizyon, sinema) olabilir.

Alıcı: Kaynakta gelen mesajları alıp yorumlayan ve bunlara sözlü, sözsüz tepkide bulunan kişi ya da gruplardır. Alıcı, kendisine ulaşan bilginin yanıtını, karşı mesaj biçiminde geriye ya da başkalarına yansıttığı zaman, tepkisini ortaya koyarken kendisi kaynak durumuna dönüşür (Güçlü, 2001, s. 140).

Dönüt: Mesajın alınıp alınmadığının, alındıysa alıcı tarafından doğru olarak algılanıp algılanmadığının öğrenilmesini sağlayan ögedir. Bu tepkileri değerlendiren gönderici, gerek duyarsa daha sonraki mesajlarında değişikliğe gidebilir.

İletişim, bireyler arasında gerçekleştirilebileceği gibi, çeşitli kurumlar tarafından geniş kitlelere yönelik olarak da gerçekleştirilebilir. Geniş kitleler amaçlanarak gerçekleştirilen bu iletişime “kitle iletişimi” denir.

Kitle iletişimi, ses, görüntü ya da hem ses hem görüntü özelliklerine sahip kitle iletişim araçları işe koşularak gerçekleştirilmektedir. Kitle iletişim araçlarını duyu organlarını etkileme durumlarına göre üç grupta toplamak olanaklıdır. Bunlar şöyle sıralanabilir (Oktay, 1999, ss. 226-231):

Duyu Organlarını Etkileme Durumlarına Göre Kitle İletişim Araçları:

- Görme duyusuna ileti gönderen kitle iletişim araçları
- İşitme duyusuna ileti gönderen kitle iletişim araçları
- Görme ve işitme duyusuna ileti gönderen kitle iletişim araçları

• Görme duyusuna ileti gönderen kitle iletişim araçları

• İşitme duyusuna ileti gönderen kitle iletişim araçları

• Görme ve işitme duyusuna ileti gönderen kitle iletişim araçları

Görme duyusuna ileti gönderen kitle iletişim araçları kapsamına kitap, dergi, gazete gibi yazılı ve basılı araçlar girmektedir.

İşitme duyusuna ileti gönderen kitle iletişim araçları dendiğinde ise radyo, teyp, plak ve kompakt disk (CD) aklı gelmektedir.

Görme ve işitme duyusuna ileti gönderen kitle iletişim araçları kapsamında da sinema, televizyon ve video gibi araçlar sayılabilir.

İnsanlar için iletişim niçin önemlidir? Açıklayınız.

SIRA SİZDE

1

Kitle İletişim Araçlarının Özellikleri

Kitle iletişim araçları birtakım özelliklere sahiptir. Bu özellikleri şöyle sıralamak olanaklıdır:

- Görüntü, ses ve semboller yoluyla iletişim sağlar.
- Bir anda, çok sayıdaki izleyiciye ileti gönderir. Bir başka deyişle, iletiler kitlelere yöneliktir.
- İzleyicileri uzaktan etkileme gücüne sahiptir.
- Tek yönlü iletişim aracıdır.
- Geniş kitleleri etkileme gücüne sahip olmalarına karşın bireysel öğretim amacıyla da kullanılabilir.
- İletişim, düzenli, sistemli ve belli bir program çerçevesinde gerçekleştirilir.

Yapılan araştırmalar, televizyon yayınlarının başlaması ve giderek gelişmesiyle diğer kitle araçlarına duyulan ilginin azaldığını, televizyonun önde gelen ve en çok başvurulana, en güvenilir araç durumuna geldiğini, gazetelerle radyonun ise sırasıyla onu izlediğini ortaya koymuştur.

Kitle iletişim araçlarının özellikleri nelerdir?

SIRA SİZDE

2

Eğitim Sürecinde Kitle İletişim Araçlarından Yararlanma

Belirli konularda, belirli kesimleri eğitmek ya da eğitimlerini desteklemek amacıyla kitle iletişim araçlarından yararlanılmaktadır. Eğitim sürecinde kitle iletişim araçlarının sağladığı yararlar şöyle sıralanabilir (Özgü, 1986, ss. 40-43):

- *Eğitimin niteliğini artırır ve ülke çapında bu niteliğin standartlaşmasını sağlar.* Bu durum, kitle iletişim araçlarının teknik ve eğitsel üstünlüklerinden kaynaklanır. Örneğin, hiçbir öğretmen, gerek ülkemiz gerekse Dünya coğrafyası ile ilgili konuları televizyon kadar etkili bir biçimde öğretemez.
- *Eğitim hizmetlerinin yürütülmesinde yer ve kaynak tasarrufu sağlar.* Örneğin; yükseköğretim kurumlarında, Türkçe, yabancı dil, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi gibi derslerin televizyon kullanılarak verilmesi; bu dersler için eğitim kurumlarında ayrılacak derslik, laboratuvar gibi kapalı ortamların daha değişik amaçlarla, akılcı bir biçimde kullanılmasını ve kaynak tasarrufunu olanaklı kılar.
- *Örgün ve yaygın eğitim yoluyla öğrenim gören öğrencilere destek sağlar.* Örneğin; televizyonda yayınlanan Açıköğretim Lisesi ders programları, gerek örgün gerekse yaygın eğitim sistemiyle öğrenim gören lise öğrencilerine önemli ölçüde eğitim desteği vermektedir.
- *Eğitim sisteminin dışında olan kişilerin de eğitilmesini olanaklı kılar.* Örneğin; Türkçe, tarih, coğrafya, vatandaşlık, sağlık, turizm, trafik gibi dersler, genelde tüm yurttaşları ilgilendiren bir içeriğe sahiptir. Bu derslerin kitle iletişim araçlarıyla, özellikle televizyon kullanılarak nitelikli ve çekici bir anlatımla verilmesi durumunda; bunlardan, öğrenci olsun ya da olmasın her yurttaş, ülkenin neresinde bulunursa bulunsun yararlanabilir.
- *Yurt dışında yaşayan yurttaşların da eğitilmesine olanak sağlar.* Yurt dışında yaşayan yurttaşlar ile çocukları, coğrafi engeller yüzünden Türk Eğitim Sisteminin sağladığı olanaklardan yararlanamamaktadırlar. Onlara eğitim hizmetlerinin götürülmesinde, kitle iletişim araçlarından yararlanılması ideal bir yaklaşım olarak görülebilir.

Eğitim Sürecinde Kitle İletişim Araçlarının Sağladığı Yararlar:

- Eğitimin niteliğini artırır ve ülke çapında bu niteliğin standartlaşmasını sağlar.
- Eğitim hizmetlerinin yürütülmesinde yer ve kaynak tasarrufu sağlar.
- Örgün ve yaygın eğitim yoluyla öğrenim gören öğrencilere destek sağlar.
- Eğitim sisteminin dışında olan kişilerin de eğitilmesini olanaklı kılar.
- Yurt dışında yaşayan yurttaşların da eğitilmesine olanak sağlar.

**Okulöncesi Dönem
Çocuğunun Yararlandığı
Başlıca Kitle İletişim
Araçları:**

- Yazılı ve basılı araçlar,
- Radyo,
- Televizyon,
- Sinema.

OKULÖNCESİ DÖNEMDE KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARINDAN YARARLANMA

Kitle iletişim araçları yetişkinler üzerinde olduğu gibi, okulöncesi dönem çocukları üzerinde de etkili olmaktadır. İşitsel, görsel ya da işitsel ve görsel olarak çocuğu etkileyen kitle iletişim araçları, çocuğun ufkunu genişletmekte; onun gerçek yaşamda belki de deneme fırsatı bile bulamayacağı birçok deneyimi kazanmasına olanak sağlamaktadır. Çocuk, kitle iletişim araçları yoluyla ailesi ve yakın çevresi dışındaki insanlar ve yaşam biçimleri konusunda bilgi edinerek toplumsallaşmaya çalışmaktadır. Okulöncesi dönem çocuğunun yararlandığı başlıca kitle iletişim araçları şöyle sıralanabilir:

- Yazılı ve basılı araçlar,
- Radyo,
- Televizyon,
- Sinema.

Okulöncesi Dönemde Yazılı ve Basılı Araçlardan Yararlanma

Her ne kadar okulöncesi dönem çocukları, henüz okumayı bilmedikleri için kitap, dergi vb. görsel araçlarla doğrudan etkileşimeler de bu durum, onların bu dönemde bu araçlardan yararlanmayacakları anlamına gelmemektedir. Üstelik tam tersine, okulöncesi dönemde kitapla tanışan ve kitaptaki basılı sembollerin sözlü olarak ifade edildiğinde anlamlı, eğlenceli masallara ve öykülere dönüştüğünü gören çocuklar, okumaya çok daha erken yaşlarda ilgi duymaktadır. Bu nedenle, özellikle, okulöncesi dönem çocuklarına yönelik hazırlanan kitaplarda, dilin yalın, kolay, basit ve anlaşılır olmasına; anlatılanların daha iyi kavranabilmesi için de güzel resim, şekil ve çizimlerin kullanılmasına özen gösterilmelidir. Bu anlayışla hazırlanacak kitap ve dergiler, çocuklara sunacakları zengin ve çeşitli bilgilerle, onların, doğal öğrenme isteklerini besleyerek, gelişimlerine önemli katkılar sağlayacaktır (Oktay, 1999, ss. 226-228; Yaşar, 2002, ss. 99-110).

Okulöncesi Dönemde Radyodan Yararlanma

Sadece işitme duyusunu etkileyen tek yönlü bir kitle iletişim aracı olarak radyodan da zaman zaman okulöncesi dönemde yararlanılmaktadır. Okulöncesi dönem için hazırlanan radyo programları ile çocuklar hem çeşitli konularda bilgilenmekte hem de hoşça vakit geçirmektedirler. Radyo, televizyonun ülkemizde henüz yaygınlaşmadığı dönemlerde önemli işlevleri yerine getirmiştir. 1970'li yıllarda televizyonun yaygınlaşmasıyla bu araca olan ilgi azalmıştır. Bununla birlikte, günümüzde gerek Devlet gerekse özel kuruluş radyoları, okulöncesi dönem çocukları için programlar yaparak onların bilişsel gelişimine katkı sağlamaya çalışmaktadır (Yaşar, 2002, ss. 99-110).

Okulöncesi Dönemde Televizyondan Yararlanma

Televizyon 20. yüzyılın en önemli buluşlarından biri olup, 1970'li yıllardan itibaren ülkemizde yaygınlaşmaya başlayan tek yönlü bir kitle iletişim aracıdır. Görüntü ve sesi birlikte kullanarak insanların görme ve işitme duyusuna hitap eden televizyon, evlere buzdolabı ve çamaşır makinesinden önce girmiştir. Televizyon, cisim, olgu

ve olayları olduğu anda, olduğu gibi gösterir ve duyurur. Bu yüzden, televizyon diğer kitle iletişim araçlarından daha heyecan verici, ilgi çekici ve sürükleyicidir (Yörüköğlu, 1997, s. 97).

Televizyon, yetişkinler için olduğu gibi, okulöncesi dönem çocukları için de önemli bir haberleşme, eğlence ve öğrenme aracıdır. Yapılan araştırmalarda, çocukların daha iki yaşından itibaren televizyon izlediklerine ilişkin bulgular elde edilmiştir (Oktay, 1999, s. 233). Televizyon izleyen okulöncesi dönem çocukları, televizyondaki bütün konuşmaları anlamasalar bile, kimi sözcüklerle tanışıklık kazanmakta ve kalıp ifadeleri yineleyebilmektedirler. Yapılan bilimsel araştırmalar; televizyonun, okulöncesi dönem çocuklarının, sorun çözme, matematik ve dil becerilerinin gelişmesinde etkili olduğu yönünde bulgular ortaya koymuştur (Berk, 1997, ss. 599-604; Pruitt, 1998, ss. 154-155). Nitekim, okulöncesi dönem çocuklarının zihinsel becerilerini geliştirmek amacıyla Amerika Birleşik Devletleri'nde, "Susam Sokağı", "Bay Roger'ın Komşusu" ve "Elektrik Şirketi" gibi televizyon programları hazırlanmıştır (Bukatko ve Daehler, 1992, s. 685). Bunlardan "Susam Sokağı" adlı televizyon programı geçtiğimiz yıllarda ülkemizdeki televizyon kanallarında da yayımlanmıştır.

Yapılan araştırmalara göre televizyon okulöncesi dönem çocuklarının gelişimini nasıl desteklemektedir?

SIRA SİZDE

4

Okulöncesi Dönemde Sinemadan Yararlanma

Sinema, insanları eğlendirirken bilgilendiren ve boş zamanların değerlendirilmesini olanaklı kılan bir kitle iletişim aracıdır. Sinemada gerçek ya da gerçek olmayan birtakım konular özel bir teknik kullanılarak seyirciye aktarılmaya çalışılır. Sinema büyük halk kitlelerine ulaşabilen bir iletişim aracı olmasına karşın etki alanı televizyon kadar geniş değildir.

Belli bir olgunluğa erişen okulöncesi dönem çocukları, kitle iletişim aracı olarak sinemadan yararlanabilirler. Ancak okulöncesi dönem çocuklarına izlettirecek sinema filmleri, onların gelişim düzeylerine uygun olmalıdır. Filmlerin eğlendirici ve bilgilendirici nitelikte olmasına özen gösterilmelidir. Ayrıca, filmlerde işlenen konuların anlatım biçimi, kullanılan işitsel ve görsel öğeler, çocuğun bilişsel ve sosyal gelişimine katkı sağlayıcı yönde olmalıdır (Oktay, 1999, s. 231; Yaşar, 2002, ss. 99-110).

KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARININ OKULÖNCESİ DÖNEM ÇOCUKLARI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Kitle iletişim araçları olarak yazılı ve basılı araçlar, radyo, televizyon ve sinema, okulöncesi dönem çocuklarının gelişimini çeşitli yönlerden etkilemektedir. Bu araçların çocuklar üzerindeki etkileri aşağıda ana çizgileriyle açıklanmıştır.

Yazılı ve Basılı Araçların Okulöncesi Dönem Çocukları Üzerindeki Etkileri

Piyasada, okulöncesi dönem çocukları için hazırlanmış dergi, kitap vb. pek çok yazılı ve basılı araç bulunmaktadır. Okulöncesi dönem çocukları, henüz okuma yeteneğini kazanmamış oldukları için, kitaplardan okulda öğretmenin, evde ise anne ve babanın ya da diğer yetişkinlerin rehberliğinde yararlanabilmektedirler. Daha çok resim, şekil ve çizim gibi öğeler kullanılarak hazırlanan bu kitaplar ile ço-

cukların çeşitli etkinliklerde bulunmaları sağlanmakta; böylece, el becerilerinin, zihinsel yeteneklerinin ve yaratıcılıklarının geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Öykü, masal ve şiir kitapları ile de çocukların hem merakları ve hayal güçleri hem de estetik ve sanat duyguları geliştirilmektedir. Bu nedenle, yazılı ve basılı araçların; okulöncesi dönem çocuklarının, el becerilerinin yanı sıra zihinsel ve estetik yönden gelişmeleri bakımından da etkili olduğu söylenebilir.

Radyonun Okulöncesi Dönem Çocukları Üzerindeki Etkileri

Radyo, yetişkinler üzerinde olduğu gibi, okulöncesi dönem çocukları üzerinde de etkili olmaktadır. Radyo programları ile okulöncesi dönem çocuklarının; ana dilin güzel örneklerini dinlemeleri; sesleri ve sözcükleri ayırt etmeleri; hayal güçlerini geliştirmeleri ve çeşitli konularda bilgi edinmeleri olanaklı olabilmektedir. Bu nedenle, radyo programlarının, çocukların, dinleme ve anlama becerilerinin gelişmesinde olduğu gibi, ilgileri, merakları ve hayal güçlerinin gelişmesinde de etkili olduğu söylenebilir. Bir başka deyişle, radyo programları okulöncesi dönem çocuklarının zihinsel ve toplumsal yönden gelişmelerine olumlu yönde katkıda bulunmaktadır.

Televizyonun Okulöncesi Dönem Çocukları Üzerindeki Etkileri

Televizyon kanallarının artışı ile birlikte, televizyonun çocuklar üzerindeki etkisi, dikkatlerin üzerinde daha çok yoğunlaştığı bir konu hâline gelmiştir. Televizyonun okulöncesi dönem çocukları üzerindeki etkisine geçmeden önce, bu dönem çocuklarının özelliklerini kısaca hatırlamakta yarar vardır. Okulöncesi dönem çocukları, gördükleri herşeyi gerçek olarak kabul ederler; gördüklerini denemek ve taklit etmekten hoşlanırlar; yasalar ile ahlak kurallarını henüz bilmedikleri için doğruyu, yanlış, iyiyi ve kötüyü ayırt edemezler. Çocuklarla ilgili bu özellikler, onların izleyecekleri televizyon programlarının çok dikkatli hazırlanmasını gerektirir. Çocuklara, bu özellikleri dikkate alınmadan izlettirilen televizyon programlarının, ne gibi sonuçlar doğuracağını şu iki örnek çok iyi göstermektedir (Çilenti, 1980, s. 59; Çilenti, 1985, ss. 73-78):

- Los Angeles'ta bir hizmetçi, evin yedi yaşındaki oğlunu, pişmekte olan kuzu haşlamasına dövmüş cam serperken yakalamış ve nedenini sorduğunda; çocuğun amacının, televizyonda gördüğü bir olaydaki gibi aile bireylerinin ölüp ölmeyeceğini denemek olduğunu öğrenmiştir.
- 1965 yeni yıl sabahında New York'ta WNEW adlı televizyon kanalında bir kukla gösterisi sırasında, spikerin, sesini alçaltarak: "Babanız uyuyor mu? Uyuyorsa cebindeki cüzdanını açın, kimseye göstermeden üzerinde eski başkanların resimlerinin bulunduğu yeşil kâğıtlardan birkaç tane alıp bir zarfa koyun ve şu adrese gönderin." demesinin ertesi günü, spikerin televizyon istasyonundaki adresine, içinde dolarlar bulunan zarflar gelmeye başlamıştır.

Bu örneklerden de anlaşılacağı gibi, çocuklar, televizyonda gördükleri her şeyi gerçek sanıp kolayca inanmaktadırlar. Çocukların yaşları küçüldükçe bu inanma daha kolay olmaktadır. Bir başka deyişle, televizyon, okulöncesi dönem çocukları üzerinde çok fazla etkili olmaktadır.

Günümüzde, televizyonun okulöncesi dönem çocukları üzerindeki etkileri dendiğinde, hemen şiddet ve saldırganlık akla gelmektedir. Çünkü televizyonda yayınlanan programlarda şiddet ögesi çok fazla kullanılmaktadır. Hatta çocuklar

için hazırlanan çizgi filmler ve reklamlarda bile şiddet ögesine yer verilmektedir. Batıda yapılan araştırmalar, bir çocuğun 14 yaşına gelinceye değin televizyonda ortalama on bir bin cinayet sahnesine tanık olduğunu göstermektedir. Aynı araştırmalar, çizgi filmlerin yüzde 94'ünün şiddet ve cinayet konularına yer verdiğine işaret etmektedir. Bu da çocukları olumsuz yönde etkileyerek onların zamanla şiddetli bir sorun çözme yöntemi olarak görmelerine ve şiddete günlük yaşamlarında yer vermelerine yol açmaktadır (Berk, 1997, s. 601). Nitekim yapılan araştırmalarda, şiddet içeren televizyon programlarının çocuklarda saldırganlığı artırdığı yönünde bulgular elde edilmiştir. Araştırma bulguları, aynı zamanda, çocukların televizyondaki şiddet sahnelerinden farklı yönde etkilendiklerini göstermektedir. Örneğin; korkak bir çocuk şiddet sahnelerini izleyince saldırgan, vurucu, kırıcı olmuyor; tersine korkaklığı ve ürkekliği artıyor. Öte yandan, hasarı, geçimsiz, öfkeli bir çocuk televizyonda gördüklerini hemen arkadaşları üzerinde denemeye kalkıyor. Bir başka deyişle, her çocuk, televizyondaki şiddet görüntülerinden kendi kişiliği doğrultusunda etkileniyor.

Yine çocuklar üzerinde yapılan araştırmalar, televizyondaki şiddet görüntülerinin çocuklarda gerginlik ve endişeye yol açtığıyla ilgili bulgular ortaya koymuştur. Aynı görüntüler, kimi çocuklarda da uyuyamama sorununa ya da uykuda korkulu rüyalarla kâbusların görülmesine neden olmuştur. Televizyondaki şiddet içeren programlarla ilgili bir başka görüş de bu programların çocuklarda şiddeti kanıksama, şiddete karşı hoşgörülü olma gibi tutumların gelişmesine yol açtığı yönündedir (Mangır ve İnal, 1997, ss. 39-52). Bununla birlikte, televizyonda izlenen şiddet, farklı yaşlarda farklı düzeyde algılanmaktadır. Örneğin; küçük yaştaki çocuklar izledikleri programdan alınması gereken uyarı ve mesajları tam olarak algılayamadıkları için büyük çocuklara göre daha az saldırgan davranışlar sergilemektedirler.

Bu olumsuz etkilerinin yanı sıra, televizyonun, okulöncesi dönem çocukları üzerinde olumlu etkileri de vardır. Televizyonun okulöncesi dönem çocukları üzerindeki olumlu etkileri de şöyle sıralanabilir (Çilenti, 1980, s. 55):

- Çocukları eve bağlar.
- Çocuklar için bir eğitim, kültür ve eğlence kaynağı işlevini görür.
- Çocukları düşünmeye yöneltir.
- Çocukların boş zamanlarını iyi değerlendirmelerine olanak sağlar.
- Çocuklarda yeni ilgiler uyandırır.
- Çocukların estetik duygularının gelişmesine katkıda bulunur.

Sinemanın Okulöncesi Dönem Çocukları Üzerindeki Etkileri

Sinema, çocuğun psikososyal gelişimini etkileyen bir uyarım kaynağıdır. Sinema, aynı zamanda, çocuğun günlük yaşamında farklı bir heyecan yaşamasına da olanak sağlar. Kız olsun, erkek olsun, küçük çocuklar, eğlendirici filmler ile kahramanı hayvan olan filmlerden hoşlanırlar. Okulöncesi dönem çocukları için en ilginç filmler komedi türündeki filmlerdir. Erkek çocukların daha çok, serüven; kızların ise öğretici ve aşk öykülerini konu alan filmlerden hoşlandıkları görülmektedir.

Sinemanın da televizyon gibi, çocuklarda şiddet ve saldırganlığı artırdığı ileri sürülmektedir. Bununla birlikte, sinemanın okulöncesi dönem çocukları üzerindeki etkisi televizyonunki kadar değildir. Çünkü okulöncesi dönem çocukları, çok seyreker olarak anne ve babaları ya da yakın akrabalarıyla birlikte sinemaya gidebilmektedirler. Ayrıca ülkemizde televizyonun yaygınlaşması ve televizyondaki kanal sayısının artmasıyla sinemaya olan ilgi büyük ölçüde azalmıştır (Yaşar, 2002, s. 107).

OKULÖNCESİ DÖNEM ÇOCUKLARINI KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARININ OLUMSUZ ETKİLERİNDEN KORUMAYA YÖNELİK ALINABİLECEK ÖNLEMLER

Kitle iletişim araçlarının okulöncesi dönem çocukları üzerindeki olumsuz etkileri dendiğinde kuşkusuz hemen televizyon akla gelmektedir. Çünkü, ülkemizde yapılan araştırma bulgularına göre, okulöncesi dönem çocukları, diğer yaş grubundaki çocuklardan daha fazla televizyon izlemektedirler. Çocukların televizyon izleme süreleri, ailelerin eğitim düzeyine, televizyondaki kanal sayısına, yayın saatleri ve çeşitliliğine ve ailenin çocuk üzerindeki denetimine göre değişebilmektedir. Okulöncesi dönem çocukları, genelde, akşamları 18.00-21.00 saatlerinde televizyon izlemektedirler (Oktay ve Peri, 1999, ss. 296-305). Okulöncesi dönem çocuklarını televizyonun olumsuz etkilerinden korumak amacıyla anne ve baba ya da diğer yetişkinlerin evde birtakım stratejiler geliştirmek yoluyla önlemler almasında yarar vardır. Örneğin; anne ve babalar çocukların evde televizyon izlemeleriyle ilgili olarak şu stratejileri geliştirebilirler (Berk, 1997, s. 604; Mangır ve İnal, 1997, ss. 39-52):

Anne ve Babaların Çocukların Evde Televizyon İzlemeleriyle İlgili Olarak Geliştirebilecekleri Stratejiler:

- Televizyon izlemeyi sınırlama.
- Televizyonu pekiştirici olarak kullanmama.
- Çocuğun uygun programları seyretmesini sağlama.
- Televizyondaki bilgileri çocuklara açıklama.
- Televizyon programlarını günlük yaşamla ilişkilendirme.
- İyi bir televizyon izleyicisi olarak çocuklara model olma.
- Çocuk yetiştirmede ölçülü olma.

- *Televizyon izlemeyi sınırlama:* Televizyon, anne ve babalar tarafından bir çocuk bakıcısı gibi görülmemeli ve çocuk bütün gününü televizyon karşısında geçirmemelidir. Çocuklara televizyon belli kurallar çerçevesinde izletilmelidir. Örneğin; günde en fazla yarım saat ya da bir saat, belirli programları izleme gibi.
- *Televizyonu pekiştirici olarak kullanmama:* Televizyon izleme, çocuklar için asla ödül olarak kullanılmamalıdır. Aksi hâlde, televizyon çocuklar için kısa sürede çok daha ilginç hâle gelebilir.
- *Çocuğun uygun programları seyretmesini sağlama:* Anne ve babalar, çocuklarının gelişim düzeylerine uygun programları izlemelerini sağlamalıdır. Çocukların izleyecekleri programların eğlendirici ve bilgilendirici nitelikte olmasına özen gösterilmelidir. Ayrıca, izlenen programların anlatım biçimi, kullanılan işitsel ve görsel öğeler, çocuğun bilişsel ve sosyal gelişimine katkı sağlayıcı yönde olmalıdır.
- *Televizyondaki bilgileri çocuklara açıklama:* Çocukların, televizyonu olabildiğince yetişkinlerle birlikte izlemesinde büyük yarar vardır. Çünkü yetişkinlerin, çocuğun televizyonda gördükleriyle ilgili olarak açıklamalar yapması; hem çocukların mesajları daha iyi algılamalarına katkıda bulunmakta hem de televizyonun öğrenmeyi daha etkili bir biçimde gerçekleştirmesine olanak sağlamaktadır.
- *Televizyon programlarını günlük yaşamla ilişkilendirme:* Televizyonda izlenen program sonucu öğrenilenler, günlük yaşamla ilişkilendirilerek pekiştirilmelidir. Örneğin; televizyonda hayvanlarla ilgili bir programın izlenmesi, hayvanat bahçesine düzenlenecek bir geziyle sonuçlanabilmektedir.
- *İyi bir televizyon izleyicisi olarak çocuklara model olma:* Okulöncesi dönem çocuklarına model olmayı amaçlayan anne ve babalar, televizyonu fazla izlemekten kaçınmalı; özellikle, çocuklarda saldırganlığı artıracak şiddet içeren programları izlememelidirler. Çünkü anne ve babalar, çocuklarının televizyon izlemeleri üzerinde etkili olmaktadır.

- *Çocuk yetiştirmede ölçülü olma:* Çocuklar, televizyon izlemeyle ilgili zaman zaman anne ve babalarından mantıklı isteklerde bulunabilmektedirler. Anne ve babalar, onların bu isteklerine hemen karşı çıkmak yerine, ara sıra sosyal içerikli programlar ile daha az şiddet içeren programları izlemelerine izin vermelidirler.

Okulöncesi dönem çocuklarını televizyonun olumsuz etkilerinden korumaya yönelik alınabilecek önlemler nelerdir?

SIRA SİZDE

6

Özet

İletişim sürecini açıklayabilmek

İletişim; bireyler, kümeler, toplumlar ya da ülkeler arasında bilgi, düşünce, duygu, tutum ve becerilerin paylaşılması süreci olarak tanımlanmaktadır. İletişim tek yönlü işleyen bir süreç değildir. İletişimin gerçekleşmesi; kaynak, mesaj, kanal, alıcı ve dönüt olmak üzere beş temel öğenin varlığını gerektirir. İletişim sürecinde; kaynak, iletişim sürecini başlatan öğe olarak seçtiği kanal yoluyla alıcıya bir mesaj gönderir. Alıcı, kaynak tarafından gönderilen uyarıcıları değerlendirdikten sonra kaynağa dönüt vererek süreci tamamlar.

Kitle iletişim araçlarının özelliklerini kavrayabilmek

Geniş kitleler amaçlanarak gerçekleştirilen iletişime kitle iletişimi denilmektedir. Kitle iletişimi, ses, görüntü ya da hem ses hem görüntü özelliklerine sahip kitle iletişim araçları işe koşularak gerçekleştirilmektedir. Kitle iletişim araçlarının özelliklerini şöyle sıralamak olanaklıdır: Görüntü, ses ve semboller yoluyla iletişim sağlarlar; bir anda, çok sayıdaki izleyiciye ileti gönderirler. İzleyicileri uzaktan etkileme gücüne sahiptirler, tek yönlü iletişim araçlarıdır; geniş kitleleri etkileme gücüne sahip olmalarına karşın bireysel öğretim amacıyla da kullanılabilirler.

Okulöncesi dönemde kitle iletişim araçlarından nasıl yararlanıldığını açıklayabilmek

Kitle iletişim araçları, yetişkinler üzerinde olduğu gibi, okulöncesi dönem çocukları üzerinde de etkili olmaktadır. İşitsel, görsel ya da işitsel ve görsel olarak çocuğu etkileyen kitle iletişim araçları, çocuğun ufkunu genişletmekte; onun gerçek yaşamda belki de deneme fırsatı bile bulamayacağı birçok deneyimi kazanmasına olanak sağlamaktadır. Okulöncesi dönem çocuğunun yararlandığı başlıca kitle iletişim araçları; yazılı ve basılı araçlar, radyo, televizyon ve sinema olarak sıralanabilir.

Kitle iletişim araçlarının okulöncesi dönem çocukları üzerindeki etkilerini kavrayabilmek

Kitle iletişim araçları, okulöncesi dönem çocuklarının gelişimini çeşitli yönlerden etkilemektedir. Örneğin; yazılı ve basılı araçlar, okulöncesi dönem çocuklarının zihinsel yetenekleri ile yaratıcılıklarının gelişmesinde etkili olmaktadır. Radyo programları da okulöncesi dönem çocuklarının zihinsel ve toplumsal yönden gelişmelerine olumlu yönde katkıda bulunmaktadır. Öte yandan, televizyon da okulöncesi dönem çocukları üzerinde etkili olmaktadır. Yapılan araştırmalar, televizyonun çocuklarda saldırganlığı artırdığı yönünde bulgular ortaya koymuştur. Bununla birlikte, televizyon, okulöncesi dönem çocukları üzerinde olumlu etkilere de sahiptir. Örneğin; televizyon, çocukları eve bağlamakta, onları düşünceye yöneltmekte ve onlarda yeni ilgiler uyandırmaktadır. Sinemanın da televizyon gibi, çocuklarda şiddet ve saldırganlığı artırdığı ileri sürülmektedir. Ancak, sinemanın okulöncesi dönem çocukları üzerindeki etkisi televizyonunki kadar değildir.

Okulöncesi dönem çocuklarını, kitle iletişim araçlarının olumsuz etkilerinden korumaya yönelik alınabilecek önlemleri açıklayabilmek

Kitle iletişim araçlarının okulöncesi dönem çocukları üzerindeki etkileri denildiğinde, hemen akla televizyon gelmektedir. Çünkü okulöncesi dönem çocukları, diğer yaş grubundaki çocuklara göre daha fazla televizyon izlemektedirler. Okulöncesi dönem çocuklarını, televizyonun olumsuz etkilerinden korumak amacıyla anne ve baba ya da diğer yetişkinlerin evde bir takım stratejiler geliştirmek yoluyla önlemler almasında yarar vardır. Televizyon izlemeyi sınırlama, televizyonu pekiştireç olarak kullanmama, çocuğun uygun programları seyretmesini sağlama, televizyondaki bilgileri çocuklara açıklama, televizyon programlarını günlük yaşamla ilişkilendirme, iyi bir televizyon izleyicisi olarak çocuklara model olma bu önlemlere örnek olarak verilebilir.

Kendimizi Sınayalım

1. İletişim sürecinin temel ögeleri aşağıdakilerden hangisinde **doğru** olarak sıralanmıştır?

- Kaynak-Mesaj-Kanal-Alıcı-Dönüt
- Alıcı-Mesaj-Kanal-Dönüt-Kaynak
- Kaynak-Alıcı-Kanal-Mesaj-Dönüt
- Kaynak-Mesaj-Kanal-Dönüt-Alıcı
- Kaynak-Kanal-Mesaj-Alıcı-Dönüt

2. Aşağıdakilerden hangisi iletişim sürecini başlatan ögedir?

- Mesaj
- Kanal
- Dönüt
- Kaynak
- Alıcı

3. Aşağıdakilerden hangisi yalnızca işitme duyusuna ileti gönderen kitle iletişim araçlarından biridir?

- Sinema
- Televizyon
- Radyo
- Video
- Gazete

4. Aşağıdakilerden hangisi kitle iletişim araçlarının özelliklerinden biri **değildir**?

- İzleyicileri uzaktan etkileyebilme
- Çift yönlü iletişime olanak sağlama
- İletişimi belli bir program çerçevesinde gerçekleştirme
- Geniş kitleleri etkileyebilme
- Görüntü, ses ve semboller yoluyla iletişim sağlama

5. Aşağıdakilerden hangisi eğitim sürecinde kitle iletişim araçlarının sağladığı yararlardan biri **değildir**?

- Kitle iletişim araçları sadece ulusal boyutta insanların eğitilmesine olanak sağlar.
- Eğitim hizmetlerinin yürütülmesinde yer ve kaynak tasarrufu sağlar.
- Eğitimin niteliğini artırır ve ülke çapında bu niteliğin standartlaşmasını sağlar.
- Örgün ve yaygın eğitim yoluyla öğrenim gören öğrencilere destek sağlar.
- Eğitim sisteminin dışında olan kişilerin de eğitilmesini olanaklı kılar.

6. Okulöncesi dönemde sinemadan yararlanma ile ilgili olarak aşağıdaki ifadelerden hangisi **yanlıştır**?

- İzlenecek filmler çocukların gelişim düzeylerine uygun olmalıdır.
- Filmlerin eğlendirici ve bilgilendirici nitelik taşımasına özen gösterilmelidir.
- Çocukların düzenli olarak her hafta sinemadan yararlanması sağlanmalıdır.
- Filmde işlenen konunun anlatım biçimi çocukların gelişim düzeylerine uygun olmalıdır.
- Filmde kullanılan işitsel ve görsel ögeler, çocuğun bilişsel ve sosyal gelişimine katkı sağlamalıdır.

7. Yazılı ve basılı araçlar, okulöncesi dönem çocuklarının **daha çok** hangi alanlardaki gelişimine katkı sağlamaktadır?

- Duyuşsal ve sayısal beceriler
- Okuma yazma becerileri ve psikomotor gelişim
- Sosyal gelişim ve hayal gücü gelişimi
- El becerileri, bilişsel ve estetik gelişim
- Problem çözme ve iletişim becerileri

8. Öğrencilerine haftada bir gün yayınlanan "Masal Saati" adlı radyo programını dinleten Emel Öğretmen için aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

- Çocukların davranışlarını pekiştirmeye çalışmaktadır.
- Çocukların bilişsel ve estetik yönden gelişmelerine yardımcı olmaktadır.
- Çocukların boş zamanlarını iyi değerlendirmelerine olanak sağlamaktadır.
- Çocukların bilişsel ve devinşsel gelişimlerini desteklemektedir.
- Çocukların dinleme, anlama becerilerini ve hayal güçlerini geliştirmeye çalışmaktadır.

9. Aşağıdakilerden hangisi televizyonun okulöncesi dönem çocukları üzerindeki olumlu etkilerinden **biri değildir**?

- Çocukları eve bağlaması
- Çocukları düşünmeye yöneltmesi
- Çocuklarda yeni ilgiler uyandırması
- Çocuklarda estetik duyguların gelişmesine katkıda bulunması
- Çocukların kilo almasına yol açması

Yaşamın İçinden

10. Aşağıdakilerden hangisi çocukların televizyon izlemeleriyle ilgili anne ve babalar tarafından geliştirilebilecek bir strateji **değildir**?

- a. Çocuklara, televizyonun belli kurallar çerçevesinde izlettirilmesi
- b. Çocuklar için iyi bir model olmak amacıyla anne babanın çok fazla televizyon izlemesi
- c. Televizyon programlarında öğrenilenlerin günlük yaşamla ilişkilendirilerek pekiştirilmesi
- d. Çocuklara izlettirilecek programların eğlendirici ve bilgilendirici nitelikte olmasına özen gösterilmesi
- e. Çocuklara televizyonda gördükleriyle ilgili açıklamaların yapılması

Çocuk ve Televizyon*

Televizyon, en yıkıcı etkisini, etkiye en fazla açık durumdaki çocuklar ve gençler üzerinde gösteriyor. Şiddet onların davranışlarına, sözlerine, oyunlarına yansıyor. Çocukların, 3-4 yaşından başlayarak 12-13 yaşına kadar günde ortalama 1-2 saat çizgi film izledikleri; ayrıca, çocukların ve gençlerin erişkinler için hazırlanan televizyon programlarını da seyrettikleri düşünüldüğünde, yoğun şiddet bombardımanı altında kaldıkları görülür. Yapılan araştırmalar sonucunda da çocuğun saldırgan davranışları taklit ettiği belirlenmiştir (Akarca- lı, 1996).

Çocuk zihinsel süreçlerindeki özelliklerinden dolayı izlediklerini yetişkinler gibi algılayamamakta ve yetişkinlerden farklı bir biçimde etkilenmektedir. Televizyon kullanım nedenlerine bakıldığında da çocuklar ile yetişkinler arasında farklılıklar görülmektedir. Yetişkinlerin çoğu televizyonu eğlenmek amacıyla izlerken, çocuklar ise eğlendirici buldukları televizyonu dünyayı tanımak ve anlamak için izlemektedirler. Çocuklar kurmaca ve gerçek arasındaki farkı çoğu kez yetişkinler kadar kolay bir biçimde algılayamamaktadırlar. Birçok açıdan çocuklar televizyon karşısında yetişkinlere oranla daha korunmasız durumdadırlar. Olaya bu açıdan bakıldığında zararlı çıkanlar çocuklar gibi görülmektedir. Çocuklar toplumda kendi yerlerini öğrenmek amacıyla içinde yaşadıkları toplumu gözlemlemektedirler. Çocuklar bu gözleme eylemini gerçekleştirirken yetişkinlerden yeterince yardım almamakta bunun yerine televizyona yönelmektedirler. Ancak bu yönelme televizyonun çocuk davranışları üzerinde doğrudan etkili olduğunu göstermez (Çaplı 1996).

Televizyonun şiddet eylemini doğrudan göstermesi nedeniyle, ABD’de 1950’lerden itibaren başlayan televizyondaki şiddet gösterimine ilişkin yapılan araştırmalarda ele alınan soru, medyadaki şiddet ile toplumdaki saldırgan davranışlar arasında nedensel bir ilişki olup-olmadığıdır. Bu araştırmalar iki yönlü gelişmiştir: İlki televizyonda şiddet içeren sahnelerin miktarı ve sıklığının saptanması amacıyla yapılan içerik çözümlemeleri, ikincisi de televizyondaki şiddetin çeşitli toplum kesimleri üzerindeki davranışsal etkisidir.

İngiltere’de yapılan bir araştırmada (1980), yatılı okulda okuyan 13-16 yaş grubu çocuklar iki gruba ayrılmış; bir gruba 15 gün süreyle yalnızca komik ve sosyal prog-

ramlar izlettirilmiş; diğer gruba da şiddet içeren filmler ve programlar izlettirilmiştir. Yapılan çözümlemeler sonucunda, birinci grupta hoşgörü, tartışma, iletişim ve gülme düzeyinin; ikinci grupta ise, sözel ve fiziksel saldırganlık düzeyinin yüksek olduğu saptanmıştır.

ABD, Finlandiya ve Polonya’da çocuklar üzerinde yapılan karşılaştırmalı araştırmada (1982) da, yine çocukların davranışları ile televizyondaki şiddet görüntüleri arasında olumlu bir ilişki gözlenmiştir. Bu araştırmada ilginç olan, saldırgan davranışların sadece erkek çocuklar için değil, kız çocuklar için de geçerli olduğudur. Buradaki önemli değişken televizyon izleme sıklığıdır.

Kaynak: Kaskun, A. ve Öztunç, S. (2008). Çocuk, Televizyon ve Şiddet. <http://ilef.ankara.edu.tr/id/yazi.php?yad=799> adresinden 14.01.2008 tarihinde alınmıştır.

* Kaynaktaki makalenin bir bölümü burada özet olarak verilmiştir.

Kendimizi Sınavalım Yanıt Anahtarı

1. a Ayrıntılı bilgi için “İletişim ve Kitle İletişim Araçları” konusuna bakınız.
2. d Ayrıntılı bilgi için “İletişim ve Kitle İletişim Araçları” konusuna bakınız.
3. c Ayrıntılı bilgi için “İletişim ve Kitle İletişim Araçları” konusuna bakınız.
4. b Ayrıntılı bilgi için “Kitle İletişim Araçlarının Özellikleri” konusuna bakınız.
5. a Ayrıntılı bilgi için “Eğitim Sürecinde Kitle İletişim Araçlarından Yararlanma” konusuna bakınız.
6. c Ayrıntılı bilgi için “Okulöncesi Dönemde Sinemadan Yararlanma” konusuna bakınız.
7. d Ayrıntılı bilgi için “Yazılı ve Basılı Araçların Okulöncesi Dönem Çocukları Üzerindeki Etkileri” konusuna bakınız.
8. e Ayrıntılı bilgi için “Radyonun Okulöncesi Dönem Çocukları Üzerindeki Etkileri” konusuna bakınız.
9. e Ayrıntılı bilgi için “Televizyonun Okulöncesi Dönem Çocukları Üzerindeki Etkileri” konusuna bakınız.
10. b Ayrıntılı bilgi için “Okulöncesi Dönem Çocuklarını Kitle İletişim Araçlarının Olumsuz Etkilerinden Korumaya Yönelik Alınabilecek Önlemler” konusuna bakınız.

Sıra Sizde Yanıt Anahtarı

Sıra Sizde 1

İletişim bireyler, kümeler, topluluklar ya da ülkeler arasında bilgi, düşünce, duygu, tutum ve becerilerin paylaşılması süreci biçiminde tanımlanmaktadır. Toplumsal bir varlık olan insanın yaşamını sürdürebilmesi iletişim kurması ile olanaklıdır. İnsanın toplumsal rolünü algılaması, rollerini yerine getirmesi, rol dağılımından kaynaklanan yaşam biçimini öğrenmesi iletişim kurmasını gerektirmektedir. Günümüzde iletişim sürecini anlamak ve etkili iletişim becerilerini kazanmak son derece önemli hale gelmiştir. Bunun nedenlerinden biri, etkili iletişimin insanların yaşamlarını daha anlamlı ve etkili duruma getirmedeki rolüdür. İletişimin kullanım alanının genişlemesi, iletişimin insanlar için önemini her geçen gün artırmaktadır.

Sıra Sizde 2

Kitle iletişim araçlarının özelliklerini şöyle sıralamak olanaklıdır:

- Görüntü, ses ve semboller yoluyla iletişim sağlar.
- Bir anda, çok sayıdaki izleyiciye ileti gönderir. Bir başka deyişle, iletiler kitlelere yöneliktir.
- İzleyicileri uzaktan etkileme gücüne sahiptir.
- Tek yönlü iletişim aracıdır.
- Geniş kitleleri etkileme gücüne sahip olmalarına karşın bireysel öğretim amacıyla da kullanılabilir.
- İletişim, düzenli, sistemli ve belli bir program çerçevesinde gerçekleştirilir.

Sıra Sizde 3

Kitle iletişim araçlarının eğitim sürecine sağladığı yararlar şöyle sıralanabilir:

- Eğitimin niteliğini artırır ve ülke çapında bu niteliğin standartlaşmasını sağlar.
- Eğitim hizmetlerinin yürütülmesinde yer ve kaynak tasarrufu sağlar.
- Örgün ve yaygın eğitim yoluyla öğrenim gören öğrencilere destek sağlar.
- Eğitim sisteminin dışında olan kişilerin de eğitilmesini olanaklı kılar.
- Yurt dışında yaşayan yurttaşların da eğitilmesine olanak sağlar.

Sıra Sizde 4

Televizyon, yetişkinler için olduğu gibi, okulöncesi dönem çocukları için de önemli bir haberleşme, eğlence ve öğrenme aracıdır. Yapılan araştırmalarda, çocukların daha iki yaşından itibaren televizyon izlediklerine ilişkin bulgular elde edilmiştir. Televizyon izleyen okulöncesi dönem çocukları, televizyondaki bütün konuşmaları anlamasalar bile, kimi sözcüklerle tanışıklık kazanmakta ve kalıp ifadeleri yineleyebilmektedirler. Yapılan araştırmalar; televizyonun, okulöncesi dönem çocuklarının, sorun çözme, matematik ve dil becerilerinin gelişmesinde etkili olduğu yönünde bulgular ortaya koymuştur.

Sıra Sizde 5

Kitle iletişim araçları, okulöncesi dönem çocuklarının gelişimini çeşitli yönlerden etkilemektedir. Resim, şekil ve çizim gibi öğeleri içeren yazılı ve basılı araçlar; okulöncesi dönem çocuklarının, el becerilerinin yanı sıra zihinsel ve estetik yönden gelişmeleri bakımından da etkilidir. Kitle iletişim araçlarından radyo, çocukların, dinleme ve anlama becerilerinin yanı sıra, ilgileri, merakları ve hayal güçlerinin gelişmesine de katkı sağlamakta; onların zihinsel ve toplumsal yönden gelişmelerine yardımcı olmaktadır. Televizyon ise çocuklar üzerindeki etkileri en çok tartışılan kitle iletişim araçlarından biridir. Televizyonun okulöncesi dönem çocukları üzerindeki olumlu etkileri çocukları eve bağlaması, çocuklar için bir eğitim, kültür ve eğlence kaynağı işlevini görmesi, çocukları düşünmeye yöneltmesi, boş zamanlarını iyi değerlendirmelerine olanak sağlaması, onlarda yeni ilgiler uyandırması ve estetik duygularının gelişmesine katkıda bulunmasıdır. Televizyonun çocuklar üzerindeki olumsuz etkilerinin başında televizyondaki şiddet ve saldırganlıkla ilgili görüntülerin çocuklarda gerginlik ve endişeye yol açması gelmektedir. Televizyondaki şiddet içeren programlarla ilgili bir başka görüş de, bu programların çocuklarda şiddeti kanıkama, şiddete karşı hoşgörülü olma gibi tutumların gelişmesine yol açtığı yönündedir. Sinemanın da, televizyon gibi, çocuklarda şiddet ve saldırganlığı artırdığı ileri sürülmektedir. Bununla birlikte, sinemanın okulöncesi dönem çocukları üzerindeki etkisi televizyonunki kadar değildir.

Sıra Sizde 6

Okulöncesi dönem çocuklarını televizyonun olumsuz etkilerinden korumaya yönelik alınabilecek önlemler şöyle sıralanabilir:

- Televizyon izlemeyi sınırlama.
- Televizyonu pekiştirici olarak kullanmama.
- Çocuğun uygun programları seyretmesini sağlama.
- Televizyondaki bilgileri çocuklara açıklama.
- Televizyon programlarını günlük yaşamla ilişkilendirme.
- İyi bir televizyon izleyicisi olarak çocuklara model olma.
- Çocuk yetiştirmede ölçülü olma.

Yararlanılan ve Başvurulabilecek Kaynaklar

- Aziz, A. (1982). **Radyo ve Televizyonla Eğitim**. Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Merkezi Yayını, Ankara: Sevinç Matbaası.
- Berk, L. E. (1997). **Child Development**. Fourth Edition. Massachusetts: Allyn and Bacon A Viacom Company.
- Bukatko, D. and Daehler M. W. (1992). **Child Development**. A Topical Approach. Boston: Mifflin Company.
- Çilenti, K. (1980). Çocuk ve Kitle İletişim Araçları. **Çocuk ve Eğitim**. Türk Eğitim Derneği Yayınları, Ankara: Şafak Matbaası, ss. 45-67.
- Çilenti, K. (1985). Eğitim Teknolojisi Açısından, Kitle İletişim Araçlarının Eğitime Etkisi. **Kitle İletişim Araçları ve Eğitimi Sempozyumu - 2 Kasım 1984**. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, ss. 73-78.
- Ergin, A. (1998). **Öğretim Teknolojisi-İletişim**. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Güçlü, N. (2001). İletişim. **Sınıf Yönetimi**. (Editör: L. Küçükahmet). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, ss. 137-160.
- Kaskun, A. ve Öztunç, S. (2008). Çocuk, Televizyon ve Şiddet. <http://ilef.ankara.edu.tr/id/yazi.php?yad=799> adresinden 14.01.2008 tarihinde alınmıştır.
- Kılıç, L. (2002). Bireyden Kitleye. **Toplum ve İletişim**. (Editör: N. Bayram). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını, ss. 1-18.
- Korkut, F. (2004). Aile İçi İletişim. **Anne Baba Eğitimi**. (Editör: A. S. Türküm). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını, ss. 53-74.
- Mangır, M. ve İnal, S. (1997). Televizyonun Okulöncesi Dönemdeki Çocuklar Üzerindeki Etkileri. **YA-PA 10. Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri (Ankara/1995)**. İstanbul: YA-PA Yayınları, ss. 39-52.
- Oktay, A. (1986). Kitle İletişim Araçlarının Okulöncesi Dönemde Kullanılması. **YA-PA 4. Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri**. İstanbul: YA-PA Yayınları, ss. 105-118.
- Oktay, A. (1999). **Yaşamın Sihirli Yılları: Okulöncesi Dönem**. İstanbul: Epsilon Yayınevi.
- Oktay, A. ve Peri, C. (1997). Okulöncesinde İzlenen Televizyon Programları ve Bu Programların Eğitimsel Değeri. **4. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi - Bildiriler 4**. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Basımevi, ss. 296-305.

- Oskay, Ü. (1999). **İletişimin ABC'si**. İstanbul: Der Yayınları.
- Özgü, T. (1986). **Eğitim Sorunları ve Çözümünde Kitle İletişim Araçları**. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını.
- Pruitt, D. B. (1998). **Your Child-What Every Parents Needs to Know About Childhood Development from Birth to Preadolescence**. New York: Harper Collins Publishers.
- Yaşar, Ş. (2002). Kitle İletişim Araçları ve Okulöncesi Eğitim. **Okulöncesi Eğitimin İlke ve Yöntemleri**. (Editör: Ş. Yaşar). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, ss. 99-110.
- Yavuzer, H. (1997). **Ana Baba ve Çocuk**. (10. basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (1999). **Çocuk Psikolojisi**. (18. basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yörükoğlu A. (1997). **Değişen Toplumda Aile ve Çocuk**. (5. Baskı). Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.
- Yüksel, A. H. (1998). İletişim Kavramı. **Din Hizmetlerinde İletişim ve Halkla İlişkiler**. (Editör: C. Tosun). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını, ss. 2-29.

Okulöncesi Eğitimi Geliştirme Model ve Yaklaşımları

10

Kaynaklar: okulweb.meb.gov.tr/46/05/184851/Bolumlerimiz.htm
http://www.togem-istanbul.org/content/t1.asp?PageName=gezicianaokulu
www.sariyabasi.gov.tr/modules/news/index.php?s...

Okulöncesi eğitim, çocuğun sağlıklı ve başarılı bir yetişkin olmasına katkıda bulunmasının yanı sıra, uzun dönemde toplumun sosyal, ekonomik ve kültürel olarak gelişmesine de katkıda bulunmaktadır. Bu nedenle, toplumdaki tüm çocukların okulöncesi eğitimden yararlanması büyük önem taşımaktadır. Ancak Türkiye’de okulöncesi eğitimde okullaşma oranı gelişmiş ülkelere göre oldukça düşüktür. Bu kapsamda, okulöncesi dönemdeki tüm çocukların nitelikli bir okulöncesi eğitimden yararlanabilmesi için ciddi ve kapsamlı siyasal, sosyal ve ekonomik politikalara gereksinim duyulmaktadır.

Amaçlarımız

Bu üniteyi tamamladıktan sonra;

- Okulöncesi eğitime yönelik demografik, ekonomik, sosyal ve siyasal gelişme öngörülerini kavrayabilecek,
- Okulöncesi eğitim hizmetlerinin sunumunda kullanılan modelleri açıklayabilecek,
- Okulöncesi eğitimin yaygınlaştırılması ve niteliğini geliştirmeye yönelik yapılması gereken çalışmaları kavrayabilecek bilgi ve becerilere sahip olacaksınız.

Örnek Olay

Ne Yapmalıyım?

Zebra Hanım bir ilçede banka memurudur. Evli ve bir çocuk annesidir. Ayşe Hanım da aynı bankada çalışan evli ve iki çocuk annesi bir memurdur. Zebra Hanım o gün işe moral bozukluğuyla gelmiştir. Ayşe Hanım, Zebra Hanım'ın moralinin biraz bozuk olduğunu farkına varmıştır. Öğle arasında Zebra Hanım'la konuşmaya karar vermiştir. Beraber yemek yerken Ayşe Hanım "Bugün sizi biraz üzüntülü gördüm. Önemli bir şey mi var?" diyerek söze başlar. Zebra Hanım da kızıyla artık anlaşamadığını, onun gereksinimlerine yanıt veremediğini, iş yoğunluğundan onunla yeterince ilgilenemediğini anlatır. Ayşe Hanım da kendinden örnek vererek sözüne şöyle devam eder:

– Ben de çocuklarımla aynı sorunları yaşadım. Bir türlü çözüm bulamıyordum. Ancak, bir anne destek programına katıldım. Orada çocuklarla nasıl ilgileceğimi, onlara nasıl yaklaşırsam yararlı olabileceğimi öğrendim. O programdan sonra çocuklarımla daha iyi ilişkiler kurmaya başladım. Bu deneyimden sonra, çocuklarımı bir okulöncesi eğitim kurumuna göndermeye karar verdim. Daha sonra, onları bir okulöncesi eğitim kurumuna kaydettirdim. Şimdi onlar da çok memnun bu durumdan, ben de. Her gün eve neşeyle gelip gün boyu ne yaptıklarını anlatıyorlar. Bu durum ailece hepimizi çok mutlu ediyor.

Zebra Hanım, o an bunun mantıklı olacağını düşündü. Ayşe Hanım'a teşekkür ederek, aynı yolu izleyeceğini söyledi. Zebra Hanım önce, anne destek programına gitmeye, sonra da çocuğunu bir okulöncesi eğitim kurumuna kayıt ettirmeye karar verdi.

Anahtar Kavramlar

- Kurum Merkezli Eğitim Modeli
- Aile Merkezli Eğitim Modeli
- Kurum, Aile ve Toplum Merkezli Eğitim Modeli
- Uzaktan Eğitim Modeli

İçindekiler

- GİRİŞ
- OKULÖNCESİ EĞİTİME YÖNELİK DEMOGRAFİK, EKONOMİK, SOSYAL VE SİYASAL GELİŞME ÖNGÖRÜLERİ
 - Demografik Gelişme Öngörülleri
 - Ekonomik Gelişme Öngörülleri
 - Sosyal Gelişme Öngörülleri
 - Siyasal Gelişme Öngörülleri
- OKULÖNCESİ EĞİTİM HİZMETLERİNİN SUNUMUNDA KULLANILAN MODELLER
 - Kurum Merkezli Eğitim Modeli
 - Aile Merkezli Eğitim Modeli
 - Kurum, Aile ve Toplum Merkezli Eğitim Modeli
 - Uzaktan Eğitim Modeli
- OKULÖNCESİ EĞİTİMİN YAYGINLAŞMASI VE NİTELİĞİNİ GELİŞTİRMeye YÖNELİK YAPILMASI GEREKEN ÇALIŞMALAR
 - Okulöncesi Eğitimin Yaygınlaştırılması Bakımından Yapılması Gereken Çalışmalar
 - Okulöncesi Eğitimin Niteliğini Geliştirme Bakımından Yapılması Gereken Çalışmalar

GİRİŞ

Okulöncesi eğitim, eğitim sisteminin ve insan yaşamının temelini oluşturmaktadır. Bu dönemde çocukların okulöncesi eğitimden yararlanması, onların gelişimleri açısından çok önemlidir. Ayrıca bu eğitimden yararlanmak temel insan haklarından biri olarak görülmektedir. Yaşamın ilk yıllarının sonraki yıllar üzerinde etkili olduğunun ve bu dönemde verilen eğitimin toplumun sosyal, kültürel ve ekonomik gelişimine uzun dönemde katkılar sağladığının anlaşılması, tüm çocukların okulöncesi eğitimden yararlanmasını gerekli kılmaktadır. Ancak Türkiye’de okulöncesi eğitimde okullaşma oranı çok yüksek olmadığından, okulöncesi eğitime erişim gelişmiş ülkelere oranla oldukça sınırlıdır. Ülkemizde, okulöncesi dönemdeki tüm çocukların nitelikli bir okulöncesi eğitimden yararlanabilmesi için ciddi ve kapsamlı siyasal, sosyal ve ekonomik politikalara gereksinim vardır.

Bu üniteye önce, okulöncesi eğitime yönelik demografik, ekonomik, sosyal ve siyasal gelişme öngörülerine yer verilmiş, okulöncesi eğitim hizmetlerinin sunumunda kullanılan modeller tanıtıldıktan sonra okulöncesi eğitimi yaygınlaştırmaya ve niteliğini geliştirmeye yönelik yapılması gereken çalışmalara değinilmiştir.

OKULÖNCESİ EĞİTİME YÖNELİK DEMOGRAFİK, EKONOMİK, SOSYAL VE SİYASAL GELİŞME ÖNGÖRÜLERİ

Bir ülkede ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal etmenler, eğitim uygulamalarını etkilemektedir. Özellikle, coğrafi etmenlerin yanı sıra nüfus, dil, din, sosyal sınıf ve teknoloji gibi sosyal etmenler ile ekonomik gelişmeler, eğitime yönelik düzenlemeler ve geleceğe ilişkin öngörülerde belirleyici olmaktadır. Çünkü bu etmenlerden her biri, diğerleriyle etkileşim hâlinde olup birbirinden bağımsız değildir. Aynı zamanda, bu etmenler hemen ve kolay değişmemektedir.

Eğitime etki eden bu etmenler, diğer eğitim basamaklarında olduğu gibi, okulöncesi eğitim basamağına ilişkin eğitim uygulamalarını da etkilemektedir. Kuşkusuz, demografik, ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal etmenler okulöncesi eğitimi doğrudan ve dolaylı olarak etkilemektedir.

Demografik, ekonomik, sosyal ve siyasal etmenler okulöncesi eğitimi doğrudan ve dolaylı olarak etkilemektedir.

Demografik Gelişme Öngörülleri

Türkiye, Avrupa ülkeleri göz önüne alındığında genç bir nüfusa sahiptir. 2000 yılında yapılan nüfus sayımına göre Türkiye’nin nüfusu 67.803.927’dir. 0-14 yaş grubu, nüfusun %30’luk bölümünü oluşturmaktadır. Nüfus artış hızı 2000 yılı verilerine göre %18.28’dir. Kırsal kesimden kentlere doğru yaşanan hızlı bir göç mevcuttur. Nüfusla ilgili bu gerçekler eğitimde erişim ve nitelik konularında aşılması güç engeller yaratmaktadır. Bu nedenle, Milli Eğitim Bakanlığının tüm proje ve etkinlikleri nüfusla ilgili koşullardan kaynaklanan problemlere karşı alınması gereken önlemleri içermektedir (MEB, 2005, s. 8). Türkiye’nin nüfus yapısı, eğitimin diğer basamaklarında olduğu gibi, okulöncesi eğitimdeki uygulamalara da yansımaktadır.

Türkiye, orta ve düşük gelirli tüm ülkeler arasında okulöncesi eğitimden yararlanan çocuk oranı en düşük ülkelerden biridir. Son on yılda kimi ilerlemeler kaydedilmesine karşın Türkiye’nin bu konuda daha çok yol alması gerekmektedir. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 4-6 yaş grubu çocuklar için %25 okullaşma oranı öngörmüştür. Bu okullaşma oranı toplumsal yapısı benzer; ancak geliri daha düşük ülkeler için bile çok düşük bir orandır (Kaytaç, 2005, s. 7).

Okulöncesi eğitim 0-6 yaş arasındaki çocukları kapsadığı için okulöncesi eğitimle ilgili her türlü öngörü, bu yaş grubundaki gelişmelere bağlı bulunmaktadır. 2000 yılında %1,66 olan nüfus artış hızının 2025 yılında %0,81'e gerilemesi öngörülmektedir. Kuşkusuz, bu öngörülerin okulöncesi eğitime doğrudan etkisi olacaktır. Tablo 10.1'de 0-6 yaş grubuna ilişkin her yaş ve yıl için nüfus öngörülleri yer almaktadır (Bekman ve Gürlesel, 2005, s. 117).

Tablo 10.1
0-6 Yaş Nüfus
Öngörülleri (Bin
Çocuk)

Yaş:	0	1	2	3	4	5	6	0-6
Ay	9	10-12	13-24	25-36	37-48	49-60	61-72	0-72
Yıl								
2005	1.340	1.325	1.300	1.290	1.275	1.275	1.286	9.131
2006	1.315	1.334	1.320	1.310	1.295	1.285	1.274	9.133
2007	1.307	1.310	1.330	1.315	1.305	1.290	1.284	9.141
2008	1.300	1.302	1.305	1.325	1.310	1.300	1.289	9.131
2009	1.290	1.295	1.297	1.300	1.320	1.305	1.299	9.106
2010	1.275	1.285	1.290	1.292	1.295	1.315	1.304	9.056
2011	1.275	1.270	1.281	1.286	1.288	1.291	1.315	9.006
2012	1.285	1.270	1.266	1.277	1.282	1.284	1.298	8.954
2013	1.290	1.280	1.265	1.261	1.272	1.277	1.283	8.928
2014	1.280	1.285	1.275	1.260	1.250	1.267	1.276	8.893
2015	1.290	1.275	1.280	1.270	1.250	1.251	1.266	8.882
2016	1.285	1.285	1.270	1.275	1.265	1.251	1.250	8.881
2017	1.285	1.280	1.280	1.265	1.270	1.260	1.250	8.890
2018	1.275	1.280	1.275	1.275	1.260	1.265	1.259	8.889
2019	1.270	1.270	1.275	1.270	1.275	1.260	1.264	8.884
2020	1.250	1.265	1.265	1.270	1.265	1.270	1.259	8.844
2021	1.245	1.245	1.260	1.260	1.265	1.260	1.269	8.804
2022	1.230	1.240	1.240	1.255	1.255	1.260	1.259	8.739
2023	1.235	1.225	1.235	1.235	1.250	1.250	1.259	8.689
2024	1.240	1.230	1.220	1.230	1.230	1.245	1.249	8.644
2025	1.240	1.235	1.225	1.215	1.225	1.225	1.244	8.609

Tablo 10.1'deki veriler, 2025 yılına kadar, okulöncesi eğitimden yararlanacak çocuk sayısının azalacağını göstermektedir. 2005 yılında okulöncesi eğitimden yararlanacak çocuk sayısı 9,131 milyon iken, 2025 yılında 8,609 milyona gerileyeceği öngörülmektedir.

Ekonomik Gelişme Öngörülleri

Bir ülkede, insan gücünün niteliklerini geliştirmenin en etkili yollarından birisi, okulöncesi eğitimden başlayıp yükseköğretimle devam eden örgün eğitimidir. Örgün eğitimin ilk ve temel basamağı ise okulöncesi eğitimidir.

Bir vatandaşlık hakkı olan okulöncesi eğitimin bireye ve topluma dönüşü çok yüksektir. Okulöncesi eğitime yönlendirilecek kamu kaynakları, yoksulluk ve eşitsizlik nedeniyle Türkiye'yi zorlayan sorunların ortaya çıkmadan önlenmesine de zemin hazırlayacaktır (AÇEV, 2007, s. 8). Okulöncesi eğitimin yararları araştırmalarla ortaya konulmuştur. Her ne kadar bu yararları ölçmek, rakamlara ve parasal değerlere dönüştürmek güç olsa da, okulöncesi eğitimin çocuğa, anne babalara ve genel anlamda topluma, kısa ve uzun dönemli ya da doğrudan ve dolaylı yararları bulunmaktadır.

Kaymaz (2005, s. 17)'in Young ve Van der Gaag'tan aktardığına göre, geniş tanımla insan gelişimi, bir toplumun genel hedefi olarak ifade edilebilir. Bir toplumun eğitimini ve sağlığını, toplumsal kalkınmasını ve ekonomik büyümesini kapsar. Okulöncesi eğitim programı, çocukların gelişimlerinin daha ilk yıllarında beslenmesini, sağlığını, bilişsel gelişimini ve sosyal etkileşim becerilerini geliştirmeyi amaçlar. İnsanî gelişim ve okulöncesi eğitim çok yakından ilişkilidir. Nitelikli bir çalışmayla okulöncesi eğitim, toplumun eğitim düzeyini yükseltecek, daha sağlıklı olmasını sağlayacak, toplumsal uyumu ve buna bağlı olarak toplumsal sermayeyi artırarak daha fazla eşitlik sağlanmasına neden olacaktır. Sağlık, eğitim, toplumsal sermaye ve eşitlik, ekonomik büyüme ve insanî gelişimle ilintilidir. Bu kapsamda, okulöncesi eğitimin eğitim, sağlık, toplumsal yaşam ve eşitlik sağlama bakımından yararlar sağladığı; bu yararların ekonomik büyümeye ve insanî gelişmeye katkı getirdiği görülmektedir.

Ekonomik olarak yatırım getirisi ve yarar maliyet analizi temelinde bakıldığında, okulöncesi eğitim orta ve uzun dönemde çok kazançlı bir kamu politikasıdır. Araştırmalar, insan sermayesine yapılan yatırımların getiri oranının en yüksek olduğu dönemin okulöncesi dönem olduğunu ortaya koymaktadır. Beyin gelişiminin okul çağında çok sınırlı olması, sonrasında ise göz ardı edilebilecek bir gelişme göstermesi nedeniyle yaşı ilerledikçe insan sermayesine yapılan yatırımların getiri oranı düşmektedir. Erken çocukluk eğitimi hizmetlerine "yarar maliyet analizi" temelinde yaklaşıldığında, bu hizmetlerin yaygınlaştırılmasının Türkiye ekonomisi açısından da büyük önem taşıdığı görülmüştür (AÇEV, 2007, s. 5). Kaymaz'ın (2005) araştırmasına göre ülkemizde erken çocukluk eğitime yapılacak 1 liralık yatırımın ekonomiyi farklı senaryolara göre 7 liraya kadar kazanç olarak döneceği ortaya çıkmaktadır.

Okulöncesi eğitim hizmetleri kamu ve özel sektör tarafından sunulmakta ve bu hizmetlerin sunulması önemli bir kaynak gereksinimi yaratmaktadır. Bu hizmetlerin zorunlu duruma gelmesi ve dolayısıyla hedef kitlenin genişletilmesi, kaynak gereksinimini daha da artıracaktır. Türkiye'nin bugünkü ekonomik koşulları göz önüne alındığında, okulöncesi eğitim hizmetini kamunun zorunlu ve ağırlıklı olarak sürdürmesi durumunda, kamu bütçesi ve kaynaklarının yetersiz kalacağı söylenebilir. Okulöncesi eğitime ilişkin öngörüllerin ülkedeki ekonomik gelişmeye paralel bir seyir izlediği söylenebilir. Türkiye, ekonomik istikrar ile birlikte sürdürülebilir bir ekonomik büyüme sürecine girmektedir. Sürdürülebilir büyümenin kalıcı kılınması durumunda kişi başına milli gelirdeki artışın da süreceği öngörülmektedir (Bekman ve Gürlesel, 2005, s. 118).

Ekonomik gelişmeler ile okulöncesi eğitim arasında, hizmetlerin sunumu ve hizmetlerin alınması olmak üzere iki yönlü ilişki bulunmaktadır.

Çocuğun küçük yaşlardan itibaren kültüre uyum sağlaması, gelişim gereksinimlerini karşılaması, günlük ve temel yaşama alışkanlıklarını kazanması ve ilköğretime hazırlanması bakımından okulöncesi eğitim büyük önem aşmaktadır.

Kişi başına düşen gelir düzeyinin artması, satın alma düzeyi ve refah düzeyinin artışı anlamına gelmektedir. Bu durum, okulöncesi eğitim hizmetinden yararlanacakların talep edilen kullanıcı ücretini karşılamalarına ve dolayısıyla bu hizmetten daha fazla yararlanmalarına olanak sağlayacaktır. Okulöncesi eğitim hizmetinden yararlanan çocuk sayısı arttıkça, uzun dönemde toplumun ekonomik kalkınması için gerekli olan insan gücünün daha nitelikli olarak yetiştirilmesi olanaklı olacaktır.

Sosyal Gelişme Öngörülleri

Eğitim, hızlı değişen toplumu, bireylerin niteliklerini yükselterek geliştirebilir. Bireylerin niteliklerini de okulöncesi eğitimden başlayarak geliştirme zorunluluğu vardır. Çünkü nitelikli bir okulöncesi eğitim, daha sonraki eğitim basamaklarının niteliğini etkilemektedir.

Türkiye’de Kağıtçıbaşı, Sunar, Bekman ve Cemalcılar tarafından yapılan uzun dönemli boylamsal bir araştırmada, erken çocukluk eğitiminin bireyler için erişkinlikte süren etkileri saptanmaya çalışılmıştır. Araştırmada, 1982-1986 yılları arasında Erken Destek Projesi’ne (EDP) katılan gelir ve eğitim düzeyi düşük kesimlerdeki çocuklar 20’li yaşlarının ortalarına kadar izlenmiştir. Araştırmada şu sonuçlara ulaşılmıştır (AÇEV, 2007, s. 3):

- Okulöncesi eğitim alan çocuklar ortalama 10,75 yıl okula devam etmiştir; bu durum, çoğunun en az lise eğitimi aldığını göstermektedir.
- Okulöncesi eğitim almış katılımcılar eğitim almamış gruptakilerden yaklaşık 1,5 yıl daha uzun süre okula devam etmiştir.
- Okulöncesi eğitim almış katılımcıların %44,1’i üniversiteye giderken bu oran okulöncesi eğitim almamış olan grupta %30,6’dır.
- Okulöncesi eğitim almış katılımcılar, diğer gruba göre zekâ göstergesi olarak kabul edilen sözcük bilgisi testinde daha iyi performans göstermektedir.
- Okulöncesi eğitim alan çocuklar mesleki statüsü daha yüksek işlerde çalışmaktadır.
- Erken yaşta eğitim deneyimi olanların aylık hane giderleri daha yüksektir, daha büyük bir bölümü bilgisayar ve kredi kartı sahibidir.

Okulöncesi eğitimle kazanılan donanımın, dil yeteneğinden, çalışan nüfusa katılım yaşına, meslekî statüye ve hatta bilgisayar kullanımına yatkınlığa kadar modern yaşama uyum sağlamaya yönelik sayısız alanda büyük etkisi vardır. Okulöncesi eğitimin katkısıyla gizil gücünü en üst düzeyde kullanmayı öğrenen, fiziksel ve zihinsel yeteneklerini geliştiren, çevresiyle rahat iletişim kuran, kendine güvenli bireyler olarak yetişen çocuklar, toplumsal yaşama ve iş gücüne katıldıklarında elbette dönüştürücü bir rol oynayacaklardır (AÇEV, 2007, s. 3).

Türkiye’de toplum yaşamında gözlenen hızlı gelişmeler, okulöncesi eğitimi doğrudan etkilemektedir. Önümüzdeki yıllarda üç alandaki gelişmelerin okulöncesi eğitimi önemli ölçüde etkileyeceği öngörülmektedir (Bekman ve Gürlesel, 2005, s. 118):

- Türkiye’de önümüzdeki süreçte kırsal alandan kentlere göç devam edecektir. Özellikle Avrupa Birliği sürecinde, kırsal alanda yaşayan nüfusun önemli ölçüde azalacağı öngörülmektedir. Buna göre nüfus hareketleri devam edecektir.

- Kadının statüsünde hızlı değişim olacaktır. Kırsal alanda çalışanların önemli bir bölümü kadındır ve kırsal alandan kentlere göç nedeniyle kadının konumu değişecektir. Kentlerde kadının iş gücüne katılım oranı artacaktır. Bu durum, çocukların bakımı ve eğitimi konularını daha önemli duruma getirecektir.
- Kentsel gelişim kavramı giderek daha fazla benimsenecek ve uygulanacaktır. Kentsel dönüşümde temel amaç, kentlerin çağdaş ve yaşanabilir duruma getirilmesi ile bireylerin yaşam standartlarının yükseltilmesidir. Bu çerçevede gelecekte, kentsel dönüşümle bugün için yetersiz olan sosyal donanımların tamamlanması hedeflenmektedir. Kentsel dönüşüm sürecinde okulöncesi eğitim projeleri önem kazanacak ve önemli bir kaynak sağlayabilecektir.

Siyasal Gelişme Öngörülleri

Siyasetle eğitim birbirinden bağımsız düşünölemeyecek iki kurumdur. Eğitimin siyasetle ilişkisi, onun devletin işlevi oluşundan kaynaklanmaktadır. Devlet vatandaşlarını eğitmekle yükümlüdür. Öte yandan, eğitim, siyasal düzene bağlı vatandaşlar yetiştirmekle sorumludur (Tezcan, 2000, s.70).

Türkiye'nin önümüzdeki dönemde en önemli yol göstericisi Avrupa Birliğine tam üyelik sürecidir. Bu süreç, Türkiye'de tüm alanları etkilemektedir. Bu süreçte Türkiye ekonomik ve sosyal göstergelerini Avrupa Birliği normlarına ulaştırmayı hedeflemektedir (Bekman ve Gürlesel, 2005, ss. 118-119).

Avrupa Birliğine üyelik sürecinde, okulöncesi eğitime yönelik öngörüllerin daha çok okullaşma oranının ve okulöncesi eğitime ayrılan kaynakların artırılması yönünde olduğu görölmektedir. Nitekim, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (2006), "Türkiye önümüzdeki dönemdeki politikalarını eğitim reformu temelli ve demografik yönelimin talep ettiği eğitim sıralamasına göre oluşturmalıdır. Bu anlamda öncelikli alanların başında Avrupa Birliği normlarında okulöncesi eğitim için alt yapının sağlanması gelmektedir." değerlendirmesinde bulunmaktadır. Yine Milli Eğitim Bakanlığı (2005), "İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı (OECD) Türkiye Temel Eğitim Politikası İncelemesi Ön Raporu"nda (2005), "Okulöncesi eğitim için belirlenen özel hedefler; okulöncesi eğitimde okullaşma oranı gelişmiş ölkeler düzeyine çıkarılmalı ve okulöncesi eğitim yurt genelinde fırsat ve olanak eşitliği sağlayacak biçimde yaygınlaştırılmalı" biçiminde ifade edilmektedir.

Öte yandan, Dünya Bankası'nın (2005, s. 13) "Türkiye-Eğitim Sektörü Çalışması Okulöncesi Eğitimden Orta Öğretime Etkili, Adil ve Verimli Bir Eğitim Sisteminin Sürdürülebilir Yolları" adlı raporunda, "Özellikle orta öğretimde olmak üzere, öğrencilerin eğitimsel nitelikleri Avrupa Birliği ile yakınsama sağlayacak biçimde artırılmalıdır" denilerek, "Bunu gerçekleştirmek için, tüm öğrencilerin 8 yıllık temel eğitim programını başarılı bir şekilde tamamlayabilmesini sağlamak amacıyla, özellikle yoksul ailelerin çocukları olmak üzere okulöncesi eğitime katılımı ciddi derecede yükseltmek için Türkiye hemen harekete geçmelidir" önerisinde bulunmaktadır.

OECD (2005, ss. 3-4) tarafından hazırlanan "Türkiye Temel Eğitim Politikaları İncelemesi Raporu"nda da 2003 yılında Türkiye'de okulöncesi eğitime katılım oranının %15,3 olarak gerçekleştiği; OECD ölkelerinde okulöncesi eğitime katılım oranı ortalamasının ise %67,8 olduğu belirlenmiştir. Bu kapsamda şu öneriler getirilmektedir:

- Okulöncesi eğitimi ve bakımı için ulusal ve bölgesel düzeyde sistemli ve bütünleştirilmiş politikalar geliştirilmelidir.

Avrupa Birliğine üyelik sürecinde, okulöncesi eğitime yönelik öngörüllerin daha çok okullaşma oranının ve okulöncesi eğitime ayrılan kaynakların artırılması yönünde olduğu görölmektedir.

- Milli Eğitim Bakanlığının okulöncesi dönemi eğitimi ve bakımının eş güdümünde üstlendiği rol güçlendirilmelidir.
- Okulöncesi eğitimi ve bakımının yaygınlaştırılması ile Türk kadınlarının iş gücüne katılımının artırılması arasında olumlu bir ilişki olduğundan Türkiye bu gerçeği tanımalıdır.
- Okulöncesi eğitimi ve bakımı hizmetleri için ayrılan kaynaklar artırılmalı, var olan kaynaklar ise etkili bir biçimde kullanılmalıdır.

Sevizinci Beş Yıllık Kalkınma Planında (DPT, 2000, s. 80), “Sosyal, psikolojik ve zihinsel gelişimin erken yaşlarda şekillenmesi nedeniyle, okulöncesi eğitim yaygınlaştırılacaktır” denilmektedir. Plan döneminde Avrupa Birliği ülkelerindeki okul- laşma oranlarının Türkiye’den çok yüksek olduğu da dikkate alınarak 2000-2005 döneminde okulöncesi eğitimde okullaşma oranı %25 olarak hedeflenmiştir. Ayrıca, “Okulöncesi eğitim hizmeti veren kurumlar arasındaki farklılıkların giderilmesi için standartlar oluşturulacaktır. Okulöncesi eğitim döneminde toplum tabanlı mil- li, ahlaki ve manevi değerlere bağlı eğitim verilebilmesi için yazılı, sözlü ve görün- tülü eğitim programlarının yapımı özendirilecektir” denerek okulöncesi eğitimde yaygınlaştırmanın yanı sıra, niteliğe de önem verileceği vurgulanmaktadır.

Dokuzuncu Kalkınma Planında (DPT, 2006, s. 40), okulöncesi eğitimde okul- laşma oranının düşük düzeylerde kaldığı vurgulanmıştır. Yine, Planda okulöncesi eğitimin yaygınlaştırılması amacıyla öğretmen ve fiziki altyapı gereksiniminin kar- şılanacağı, eğitim hizmetlerinin çeşitlendirileceği, toplumsal farkındalık düzeyinin yükseltileceği, erken çocukluk ve ana baba eğitimlerinin artırılacağı vurgulanarak okulöncesi eğitimdeki öncelikli öngörüler dile getirilmektedir.

SIRA SİZDE

1

Türkiye’de demografik, ekonomik, sosyal ve siyasal gelişme öngörülerinin okulöncesi eği- time yönelik temel vurgusu nedir?

OKULÖNCESİ EĞİTİM HİZMETLERİNİN SUNUMUNDA KULLANILAN MODELLER

Türkiye’de eğitimden beklentilerin karşılanması kapsamında, öncelikle, sistemin temelini güçlendirerek eğitimin niteliğini artırmak gerekmektedir. Bir başka deyiş- le, eğitimin niteliğini artırmanın yolu, okulöncesi eğitim hizmetlerinin tüm çağ gru- buna yaygınlaştırılmasından geçmektedir. Oysa Türkiye’de okulöncesi eğitimden yararlanan çocukların oranı gelişmiş ülkelerle kıyaslanmayacak derecede düşük- tür. Bu nedenle, çeşitli yaklaşım ya da modeller kullanılarak okulöncesi eğitimde- ki okullaşma oranının hızla artırılması gerekmektedir.

Türkiye’de okulöncesi eğitim hizmetlerinin sunumunda uzun süre kurumsal modele bağlı kalınmıştır. Farklı yeni modellerin denenerek uygulanmaya başlan- ması son on yılda hız kazanmıştır (Gürkan, 2007, s. 31). Türkiye’de son yıllarda okulöncesi eğitimi yaygınlaştırma kapsamında farklı modeller uygulanmaktadır. Bu modeller; *kurum merkezli eğitim*, *aile merkezli eğitim*, *kurum-aile ve toplum merkezli eğitim*, *uzaktan eğitim* biçiminde sıralanabilir.

Kurum Merkezli Eğitim Modeli

Okulöncesi eğitim deyince, dünyada ilk akla gelen model, kurum merkezli okul- öncesi eğitim modelidir. Bu, çeşitli ülkelerde 1900’lü yıllardan başlayarak kabul gören en yaygın modeldir (Gürkan, 2007, s. 31; Oktay, 2003, s. 25). Kurum mer- kezli okulöncesi eğitim modeli, kadının çalışmaya başlamasıyla okul çağına gelme- miş çocukların bakım gereksiniminden doğmuştur. Bu modelin ilk örneği, İngilte-

Okulöncesi Eğitimi Yaygınlaştırmada Kullanılan Modeller:

- Kurum merkezli eğitim modeli,
- Aile merkezli eğitim modeli,
- Kurum, aile ve toplum merkezli eğitim modeli,
- Uzaktan eğitim modeli.

re’de Robert Owen tarafından kadın işçilerin verimini artırabilmek amacıyla açılmıştır. Bu kurumlar, çalışan kadın işçilerin çocuklarına güvenli bir ortamda bakım sağlayarak, onların kendilerini işe verebilmelerini sağlamayı amaçlamaktadır. Öte yandan, Almanya’da Froebel’in çalışmaları kurum merkezli modeli, “Kinder Garten-Çocuk Bahçesi” tanımıyla bütünleştirmiş; daha sonra, İtalya’da Montessori açtığı kurumlara “Casa di Bambini-Çocuk Evi” adını vermiştir. Zamanla bu kurumlarda, bakım ve beslenmenin yanı sıra gerçekleştirilecek eğitim ya da uygulanacak programlar da önem kazanmaya başlamıştır (Oktay, 2003, s.25).

Türkiye’de 1900’lü yılların başından itibaren ana mektepleri, çocuk yuvaları vb. adlarla okulöncesi eğitim kurumları açılmış; 1915’te, Ana Mektepleri Nizamnamesi’nin yayımlanmasıyla bu kurumların çalışmalarına ilişkin temel ilke ve kurallar belirlenmiştir. Önceleri, özel kişi ve kurumlar tarafından ana mektepleri, çocuk yuvaları ve çocuk bahçeleri adıyla açılan bu kurumlar, daha sonra devlet ve belediyeler tarafından da açılmıştır (Gürkan, 2007, s. 31; Oktay, 2003, ss. 25-39).

Türkiye’de okulöncesi eğitim kurumları, çeşitli yasa ve yönetmeliklerle, resmî ve özel kuruluşlar tarafından çeşitli adlarla açılmakta ve Milli Eğitim Bakanlığı ve Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından denetlenmektedir (Oktay, 2005, s. 14). Milli Eğitim Bakanlığına bağlı kurumlar şunlardır (Bekman ve Gürlesel, 2005, ss. 81-82):

Özel ya da Resmi Bağımsız Ana Okulları: Okulöncesi Eğitim Genel Müdürlüğü’ne bağlı olarak 3-6 yaş çocuklarına hizmet veren kurumlardır.

Özel ya da Resmi Ana Sınıfları: Çoğunlukla ilköğretim okullarının bünyesinde açılan ve 5-6 yaş grubuna eğitim veren birimlerdir.

Uygulama Ana Okulları ve Ana Sınıfları: 3-6 yaş çocuklarına hizmet vermek amacıyla açılan Milli Eğitim Bakanlığına bağlı diğer öğretim kurumları bünyesindeki okulöncesi eğitim sınıflarıdır. Bu kurumlar yaygın olarak kız meslek liselerindeki öğrencilerin uygulama yapmaları amacı ile açılmaktadırlar.

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna bağlı kurumlar da şunlardır (Bekman ve Gürlesel, 2005, s. 83):

Kreş ve Gündüz Bakımevleri: 0-6 yaş grubundaki çocukların bakımlarını gerçekleştirmede bedensel ve ruhsal sağlıklarını korumak ve geliştirmek, çocuklara temel değer ve alışkanlıklar kazandırmak amacıyla kurulan ve sunduğu hizmetler karşılığında ücret alan, yatılı olmayan sosyal hizmet kuruluşlarıdır. Bu kurumların kreş bölümleri, 0-3 yaş grubuna hizmet verirken Gündüz Bakımevi bölümleri 3-6 yaş grubuna hizmet vermektedir.

Çocuk Yuvaları: 0-12 yaş arası korunmaya muhtaç çocuklarla, gerektiğinde 12 yaşını dolduran kız çocuklarının fiziksel, eğitsel, psikososyal gelişimlerini sağlıklı bir kişilik ve iyi alışkanlıklar kazanmalarını sağlamakla görevli ve yükümlü, yatılı sosyal hizmet kuruluşlarıdır.

Milli Eğitim Bakanlığı ve Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu dışında kurumsal nitelikli diğer okulöncesi eğitim kurumları ise çeşitli üniversitelerin bünyesinde yer alan anaokulları, kreş ve okulöncesi eğitim merkezleri, iş yerlerinin kendi çalışanları için açmış oldukları benzeri kurumlar ile belediyelerin açmış olduğu okulöncesi eğitim kurumlarıdır.

Milli Eğitim Bakanlığına Bağlı Kurumlar:

- Özel ya da Resmî Bağımsız Ana Okulları,
- Özel ya da Resmî Ana Sınıfları,
- Uygulama Ana Okulları ve Ana Sınıfları.

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna Bağlı Kurumlar:

- Kreş ve Gündüz Bakımevleri,
- Çocuk Yuvaları.

Aile Merkezli Eğitim Modeli

Okulöncesi eğitim, özelliği gereği yalnızca kurumlarda değil, ailede de gerçekleştirilebilecek bir eğitimidir. Aile merkezli eğitim modelinde, annelerin bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesi büyük önem taşımaktadır. Aile içi eğitimin niteliği okulöncesi eğitim kurumlarında verilen eğitimin niteliği ile birleştirildiğinde olumlu sonuçlar vermektedir. Bu nedenle, ailelerin eğitimi kurum merkezli eğitim kadar hatta ondan daha fazla önemli ve gereklidir (Gürkan, 2007, s. 31; Oktay, 1999, ss. 92-93).

Aile merkezli eğitim modeli, eğitimin doğal ortamlarda gerçekleşmesi, bireyselleştirilmiş öğrenmeye olanak sağlaması, tüm aile bireylerinin doğrudan katılımını sağlaması ile anne baba ve çocuk etkileşimini doğrudan gözlemeye olanak vermesi bakımından üstünlükleri olan bir modeldir (Temel, 2003, s. 51). Yine, Temel'in, (2003, ss. 51-52) Hawig'ten aktardığına göre, bu model, ailede çıkabilecek olası soruları önlemekte, ev ortamının çocuğun gelişimini destekleyecek biçimde düzenlenmesine olanak sağlamaktadır. Ayrıca, bu modelde eğitimin etkileri kısa sürede geniş kitlelere ulaşabilmekte ve kurumsal eğitime göre daha az maliyetle gerçekleştirilebilmektedir.

Geçmişte olduğu gibi günümüzde de aile merkezli eğitim modeli uygulamalarına rastlanmaktadır. Bu kapsamda Türkiye'de son yıllarda şu uygulamalardan söz edilebilir:

Anne Çocuk Eğitim Programı (AÇEP): Anne Çocuk Eğitim Vakfı ile Milli Eğitim Bakanlığının ortaklaşa yürüttükleri, Türkiye'deki 5-6 yaş arası okulöncesi eğitimi sorununa çözüm olarak geliştirilmiş, bilimsel temelli, ev merkezli bir eğitim programıdır. Bu programda, doğrudan annelere ulaşılarak 5-6 yaş grubu çocukları okulöncesi eğitimi konusunda bilinçlendirmeye yönelik eğitim verilmektedir. Böylece, çocuğun eğitim gereksinimi ev ortamında karşılanmaktadır. Program üç bölümden oluşmaktadır. Bunlar; Anne Destek Programı, Zihinsel Destek Programı ve Üreme Sağlığı ve Aile Planlamasıdır (AÇEV, 2007a).

Anne Destek Programı (ADP): Anne Çocuk Eğitim Programı kapsamında geliştirilen, Anne Destek Programı (ADP), 3-9 yaş arası çocuğu olan annelere yönelik bir eğitim programıdır. Programın amacı, çocuğun gelişimine katkıda bulunmak, çocuk ve annesi arasındaki ilişkiyi güçlendirmek, çocuk gelişimi ve yetiştirilmesi konularında annelere bilgi ve destek vermektir. Bu program sayesinde, annelerin hem kendilerine güvenleri hem de çocuk eğitimindeki rolleri artmaktadır. Ayrıca, bu programla edinilen bilgi ve becerilerin, aile içinde olduğu kadar katılımcıların toplumsal yaşamında da olumlu etkiler yarattığı gözlenmektedir (AÇEV, 2007b).

Baba Destek Programı (BADEP): AÇEV tarafından Türkiye'de babaların çocuklarının gelişiminde daha etkin ve olumlu bir rol almaları için geliştirilmiş bir programdır. Programa katılan babalar, çocuk gelişimi ile ilgili bilgi düzeylerini artırma, iletişim becerileri kazanma ve daha demokratik tutum kazanmaya yönelik eğitim almaktadırlar (Temel, 2003, s.66).

Okulöncesi Veli Çocuk Eğitim Programı (OVÇEP): Anne Çocuk Eğitim Programı'nın başarısı üzerine; AÇEV ve Okulöncesi Eğitimi Genel Müdürlüğü'nün bir araya gelerek, anasınıflarına yönelik geliştirdikleri programdır. Okulöncesi Veli Çocuk Eğitim Programı, okul aile arasındaki iş birliğini güçlendirerek çocuğa verilen eğitim desteğinin sürekli ve birbirini tamamlar nitelikte olmasını sağlamak amacıyla hazırlanmış bilimsel temelli bir eğitim programıdır. Bu program, çocukların zihinsel gelişimini, sözel ve sayısal becerilerini destekleyerek okula hazırlıklı başlamalarını sağlamaya yönelik çalışmalar yürütmektedir (AÇEV, 2007c).

Yaz Ana Okulları: AÇEV tarafından Türkiye'nin sosyoekonomik açıdan yoksul bölgelerinde bulunan 5-6 yaş grubundaki çocuklara ve annelerine yönelik bir programdır. Model, 10 haftalık hızlandırılmış bir "Okulöncesi Eğitim Programı"nın geliştirilerek Yaz Anaokulları olarak uygulanmasıdır. Bu program, 5-6 yaş grubu çocukların dil kullanım becerilerini ve zihinsel gelişimlerini destekleyerek onları okula hazırlamakta ve ilköğretimin ilk yıllarını onlar için daha verimli kılmaktadır. Ayrıca, bu uygulamaya katılan çocukların annelerine de destek eğitimleri verilmiştir. Bu programların oluşturulması sırasında, özellikle, yörenin yaşam ve ekonomik koşulları dikkate alınmıştır (AÇEV, 2007d).

Aile Çocuk Eğitim Programı: Gazi Üniversitesi ve Milli Eğitim Bakanlığının ortaklaşa yürüttükleri program, aile bireylerinin çocuk gelişimi, sağlığı ve disiplini konusunda bilgi ve becerilerinin geliştirilmesi ve bu yolla çocuğun gelişiminin desteklenmesi ve ev ortamının zenginleştirilmesini amaçlamaktadır. Program, sosyoekonomik düzeyi elverişsiz koşullarda yaşayan 0-6 yaş çocukları ve ailelerine yöneliktir (Temel, 2003, s. 59). Program, Aile Eğitim Programı ve Gelişimsel Eğitim Programı olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır.

Anne Baba Çocuk Eğitimi Projesi: Milli Eğitim Bakanlığı Kız Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü tarafından başlatılan proje, genç kızlar, anne adayları ve diğer kadın ve erkeklerle yönelik olmak üzere aile bireylerini eğitmeyi amaçlamaktadır. Bu eğitim, yetişkinlere okulda, belli bölgelerde ise gezici kurslar ya da ev ziyaretleri biçiminde gerçekleştirilmektedir (Temel, 2003, s. 63).

Ana Baba Okulu: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi öğretim üyesi Haluk Yavuzer tarafından başlatılan ve bugün çeşitli kurum ve kuruluşlar tarafından sürdürülen aile merkezli bir programdır. Program, ana babaların çocuklarına istenen davranış ve alışkanlıkları kazandırmaları, çocuklarının özdenetim kazanmaları, ve duygu düşüncelerini özgürce ifade eden bireyler olmalarına yardımcı olmalarını sağlamayı amaçlamaktadır. Bu kapsamda, programda, farklı yaş gruplarındaki çocukların ana babalarına; eşler arası ilişki, iletişim, gelişim dönemleri, okul başarısı, uyum ve davranış sorunları vb. konularda bilgi verilmektedir (Bekman ve Gürlel, 2005, s. 89; Oktay, 1999, s. 93).

Kurum, Aile ve Toplum Merkezli Eğitim Modeli

Yalnızca çocukların ya da anne babaların eğitiminin değil, öğretmen ve müfettişlerin eğitimini de öngören bir modeldir. Kurum, Aile ve Toplum Merkezli Model değişik biçimlerde uygulanmaktadır.

Çok Amaçlı Okulöncesi Eğitim Merkezi: Bu model, çocuğun eğitimini etkileyebilecek tüm bireylerin eğitim gereksinimlerini karşılamayı amaçlamaktadır (Gürkan, 2007, s. 31; Oktay, 1999, s. 94). Bu modelle en nitelikli hizmet en az maliyetle karşılanmaya çalışılmaktadır. Yine, bu modelde öğretmenin hizmet içi eğitimi, toplum katılımı ve çocuğun çevreden soyutlanmadan eğitilmesi amaçlanmaktadır. Bu kapsamdaki eğitim, çocuğun psikolojik, zihinsel, sosyal, duygusal merakını destekleyerek onun temel gelişim gereksiniminin karşılanmasını sağlamaktadır (Oktay, 1999, s. 94).

Çok Amaçlı Okulöncesi Eğitim Merkezi modelinin ilk örneği, 1994 yılında İstanbul Küçükçekmece'de, Milli Eğitim Bakanlığı-UNICEF-Küçükçekmece Belediyesi ve Marmara Üniversitesi iş birliği ile gerçekleştirilmiştir. Merkezde aşağıdaki birimler yer almıştır (Oktay, 1999, s. 94):

Aile Merkezli Eğitim Modelleri:

- Anne-Çocuk Eğitim Programı (AÇEP),
- Anne Destek Programı (ADP),
- Baba Destek Programı (BADEP),
- Okulöncesi Veli Çocuk Eğitim Programı (OVÇEP),
- Yaz Ana Okulları,
- Aile Çocuk Eğitim Programı,
- Anne Baba Çocuk Eğitimi Projesi,
- Ana Baba Okulu.

Kurum, Aile ve Toplum Merkezli Eğitim Modelleri:

- Çok Amaçlı Okulöncesi Eğitim Merkezi,
- Gezici Anaokulları Modeli,
- Bakıcı Anne Eğitim Programı.

- Okulöncesi Eğitim Birimi
 - Bağımsız Anaokulu
 - Gezici Otobüs Anaokulu
- Yetişkin Eğitimi Birimi
- Aile Danışma Birimi
- Araştırma Birimi
- Eğitici Materyal ve Araç Geliştirme Birimi

Bu kapsamda merkezdeki çalışmalara katılan öğretmen ve aileler, eğitim çalışmalarının yanı sıra, hem danışma biriminden yararlanabilmekte hem de çocuklar için eğitici araçları nasıl yapacaklarını atölye çalışmalarıyla öğrenme olanağı bulmaktadırlar.

Kurum Aile ve Toplum Merkezli model, çocuğu eğitmeyi amaçlayan kurum merkezli ve yalnızca anne ya da aileyi eğitmeyi amaçlayan aile merkezli eğitim modelinden daha kapsamlı ve çok yönlü hizmet sunmaktadır. Bu kapsamda, ailelerin ve çevre halkının, öğretmenlerin, yöneticilerin, müfettişlerin, üniversite öğrencilerinin, sivil toplum kuruluşlarının ve yerel yönetimlerin katılımına ve tüm katılımcıların gereksinimlerine uygun eğitim almalarına olanak sağlanmaktadır (Oktay, 1999, s. 94). Bu modelin yeni bir örneği, Milli Eğitim Bakanlığı ve Gazi Üniversitesi iş birliği ile Ankara Keçiören’de kurulmuştur (Gürkan, 2007, s. 31).

Gezici Anaokulları Modeli: Yerleşim merkezlerine uzak mesafede oldukları için ekonomik ve ailesel nedenlerle anaokuluna ulaşamayan çocukları ilköğretime hazırlamak amacıyla geliştirilen modeldir. Modelin önemli bir amacı da verilecek eğitim yoluyla, ailelerde, çocuklarında meydana gelen değişimler konusunda farkındalık yaratmak ve onlara okulöncesi eğitimin bir gereksinim olduğunu hissettirmektir. Yine, gezici otobüslerle gerçekleştirilen bu modelde, otobüs çalışmalarını gerçekleştirdiği bölgeden ayrılmadan önce bir anaokulu ya da anasınıfı kurulmasının sağlanması hedeflenmektedir. Bu modelin ilk örneği, Malatya’da Milli Eğitim Bakanlığı ve Belediyenin iş birliği ile başlatılmıştır. Daha sonra, başta İstanbul olmak üzere farklı illerde, Milli Eğitim Bakanlığı, belediyeler ve üniversitelerin iş birliği ile yaygınlaştırılmaya çalışılmaktadır (Gürkan, 2007, s. 32).

Bakıcı Anne Eğitim Programı: Çocuk bakımında annenin yerini alabilecek destek elemanları yetiştirmeye yönelik bir modeldir. Bu modelin üç amacı bulunmaktadır. Bunlar; çalışan annelere uygun okulöncesi eğitim hizmeti sağlamak, sosyoekonomik düzeyi düşük çalışan kadınların çocuklarına düşük ücretli ve nitelikli bakım sağlayarak onların çalışmalarına olanak sağlamak ve evde oturan, ancak aile gelirine katkıda bulunmak isteyen kadınlara başkalarının çocuklarına gündüz bakımı sağlama gibi iş olanağı yaratmaktır (Oktay, 1999, ss. 96-97).

Uzaktan Eğitim Modeli

Çağımız bilgi, iletişim ve teknoloji çağı olarak nitelendirilmektedir. Bu nedenle, kurum ve aile temelli modellerin yanı sıra, kitle iletişim araçlarından yararlanılan modellerin varlığı, okulöncesi eğitimin yaygınlaştırılmasına önemli katkı sağlanmaktadır. Kitle iletişim araçlarının kullanımını içeren uzaktan eğitim modelleri, diğer modellerin eksiklik ya da yetersizliklerini giderme olanağı sunmaktadır.

Altyapının ve mali kaynakların yetersiz olması, yüz yüze eğitim desteği sağlayan ana baba eğitim modellerinin etkili; ancak, maliyetinin yüksek olması ve ulaştığı kitlenin sınırlı olması gibi nedenler, okulöncesi eğitimin yaygınlaştırılmasında kitle iletişim araçlarının kullanılmasını gerekli kılmaktadır. Özellikle, çok geniş bir kitleye ulaşma olanağı sunması bu seçeneğin önemini artırmaktadır. Kitle iletişim

araçları, okulöncesi eğitim konusunda hedef kitleyi *bilgilendirmek*, hedef kitlenin duyarlılığını sağlayarak *farkındalık yaratmak*, hedef kitleyi *harekete geçirmek* ve hedef kitleyi *eğitmek* gibi etkiler yaratmaktadır (Uluç, 2003, s. 71). Türkiye’de coğrafi güçlükler nedeniyle okulöncesi eğitim olanaklarının ülke geneline yaygınlaştırılması ve yalnızca çocuklara değil, ailelere de eğitim olanaklarının sağlanması bakımından uzaktan eğitim modeli önemli bir seçenek oluşturmaktadır.

Okulöncesi eğitimin yaygınlaştırılması ve çocuklar ile ailelerine ulaşılmasını hedefleyen bu modelde, radyo, televizyon ve basılı gereçlerden yararlanılmaktadır. Bu model kapsamında anne babalar ve çocuklar için çeşitli eğitim programları hazırlanarak uygulamaya konulmuştur (Gürkan, 2007, s. 32). Bu programlar şöyle açıklanabilir (Uluç, 2003, s. 71):

Uykudan Önce: Okulöncesi eğitimde kitle iletişim araçlarının kullanıldığı ilk örneklerin başında gelmektedir. Program, doğrudan çocukları hedef alan; ancak bu arada ailelere de mesajlar ileten başarılı bir deneyimdir.

Tomurcuklar: Milli Eğitim Bakanlığı Okulöncesi Eğitim Genel Müdürlüğü ve TRT’nin iş birliğinde 1999’dan beri yürütülen programdır. Programın, aileleri okulöncesi eğitim konusunda bilinçlendirmek okulöncesi eğitim çağı çocuklarının dil gelişimine katkıda bulunmak ve çocuklarda, saygı, sevgi, paylaşma ve sorumluluk duygusu kazandırmak gibi amaçları bulunmaktadır.

Benimle Oynar mısın?: TRT ve AÇEV iş birliği ile 2001 yılında hazırlanan program, okulöncesi çocukları ve onların anne babalarını hedef almaktadır. Yapılan araştırmada programın, annelerin ebeveynlik tutum ve davranışları ile çocukların zihinsel gelişiminde etkili olduğu belirlenmiştir.

Video ile Ana Baba Eğitimi: Milli Eğitim Bakanlığının UNICEF iş birliğinde yürüttüğü “Anne Eğitim Programı” ile birlikte ya da bağımsız kullanılabilen 5 dakikalık bölümlerden oluşan toplam 120 dakikalık bir video film, içeriği oluşturan konuları ele alan 4 kaynak kitap ve video ile birlikte kullanılmaya uygun ve filmi daha etkili izleme olanağı sağlayan bilgi yapılarından oluşmaktadır.

Cansuyu: UNICEF ile TRT ortaklığında 16 bölümden oluşan, kadın ve çocuk sağlığı, beslenmesi, gelişimi ve hakları ile ilgili mesajları içeren bir programdır ve TRT kanallarında yayımlanmıştır.

Susam Sokağı: Okulöncesi eğitim dönemi çocuklarına yönelik en dikkate değer programlardan biridir. Sosyoekonomik düzeyi düşük okulöncesi dönemdeki 5-6 yaşlarındaki çocuklar için hazırlanan programa ilişkin yapılan araştırma ve gözlemler, programın farklı yaş gruplarındaki çocuklar ve hatta yetişkinler tarafından izlendiğini ve kimi eleştirilere karşın çocukların dil ve zihin gelişimine katkı sağladığını ortaya koymuştur (Oktay, 1999, s. 96).

Uzaktan Eğitim Modelleri:

- Uykudan Önce
- Tomurcuklar
- Benimle Oynar mısın?
- Video ile Ana-Baba Eğitimi
- Cansuyu
- Susam Sokağı

Okulöncesi eğitimin yaygınlaştırılmasında uzaktan eğitim modelinden hangi amaçlarla, hangi araçlarla ve niçin yararlanılmalıdır?

SIRA SİZDE

2

Sözü edilen bu modeller dikkatle incelendiğinde, okulöncesi eğitimin yaygınlaştırılmasında öncelikli ve ağırlıklı modelin kurum merkezli model olduğu söylenebilir. Ancak, 2010 yılında okulöncesi eğitimde 6 yaş grubunda %100 okullaşma oranına ulaşmak bakımından 1,043 bin çocuk için 5215 okul, 26.075 derslik ve 52.150 öğretmene gereksinim duyulacağı öngörülmektedir (Bekman ve Gürlesel, 2005, s. 125). Kuşkusuz, kısa sürede yalnızca kurum merkezli modelle hedeflenen bu okullaşma oranına ulaşılması olanaklı görülmemektedir. Bu nedenle, diğer modellerden de gerektiği biçimde yararlanılması uygun olacaktır.

OKULÖNCESİ EĞİTİMİN YAYGINLAŞMASI VE NİTELİĞİNİ GELİŞTİRMeye YÖNELİK YAPILMASI GEREKEN ÇALIŞMALAR

Okulöncesi eğitimin yaygınlaştırılmasının yanı sıra nitelikli eğitim hizmeti verilmesi de büyük önem taşımaktadır. Okulöncesi eğitim, nicelik olarak gelişir ve yaygınlaşırken nitelikten de ödün verilmemesi gerekmektedir.

Okulöncesi Eğitimin Yaygınlaştırılması Bakımından Yapılması Gereken Çalışmalar

Son yıllarda kamuoyundan gelen talep doğrultusunda devlet, özel sektör ve STK'lar (Sivil Toplum Kuruluşları) tarafından yapılan çalışmalar, ülke düzeyinde okulöncesi eğitim kurumlarının ve dolayısıyla okullaşmanın artmasını sağlamış; ancak henüz istenen düzeye ulaşamamıştır (Bekman ve Gürlesel, 2005, s. 125). Bu kapsamda, okulöncesi eğitiminin yaygınlaştırılması üzerinde duran UNESCO, OECD ve Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşlar, okulöncesi eğitimin yaygınlaştırılması kapsamında kimi önemli noktalara dikkat çekmektedir (AÇEV, 2007, ss. 7-8):

- Okulöncesi eğitimi herkes için ulaşılabilir kılmak konusunda siyasi ve bürokratik irade olması,
- Erken çocukluk eğitimine ayrılan kamu kaynaklarının yoksul çocuklara odaklanmak üzere artırılması,
- Tüm hizmet sunucuları ve farklı yaş gruplarını kapsayan kalite standartlarının uygulanması,
- Eğitim görevlilerinin eğitilmesi ve iş koşullarının iyileştirilmesi,
- Kamu ve özel sektör arasında daha çok ve daha güçlü ortaklıklar oluşturulması,
- Anne babalar, aileler ve öğrencinin çevresinin de eğitimin bir parçası durumuna getirilmesi.

Bu noktalar ve ülkemizin var olan durumu dikkate alındığında, Türkiye'de okulöncesi eğitimin yaygınlaştırılması için hızlı, etkili ve sürdürülebilir bir okulöncesi eğitim politikasının geliştirilmesi gerekmektedir. Bu politikanın öncelikli adımları şöyle sıralanabilir (AÇEV, 2007, s. 8):

- 0-6 yaşlar arasındaki tüm çocukları hedefleyen okulöncesi eğitim, ilköğretime, zorunlu bir aşama olarak katılmalıdır. İlk adım olarak, 2010 yılına kadar 6 yaş grubundakilerin orta ve uzun dönemde ise, sırasıyla 5 ve 4 yaş gruplarının program kapsamına alınması ve zamanla okulöncesi eğitime daha erken yaşlarda başlanması amaçlanmalıdır (Bekman ve Gürlesel, 2005, s. 127).
- Türkiye'de okulöncesi eğitimi yaygınlaştırmada kurum merkezli modelin yanı sıra diğer modellerden de yararlanılmalıdır. Kurum merkezli model, kullanıcıların hizmete ulaşmada zorluk çekmesi gibi çeşitli sorunlara yol açmaktadır. Yaz anaokulları, ev merkezli programlar, mahalle yuvaları, gezici eğitim modelleri, anne baba eğitimi, uzaktan eğitim gibi farklı modeller de uygulamaya konmalıdır.
- Eğitim ve hizmet kalitesinin artırılması amacıyla okul ve ailenin birlikte ve uyumlu çalışması özendirilmelidir.
- Türkiye'nin az gelişmiş ve gelişmekte olan bölgelerine öncelik verilmelidir. Kamu politikası, olanakları kısıtlı ailelerden gelen çocukların yaşam şansını artıracak bir yaklaşımla oluşturulmalıdır. Bu amaçla, etkin olmasının yanı sıra, en uygun mali çerçeveyi sunan bir program geliştirilmelidir.

Türkiye'de, okulöncesi eğitimde farklı modellerin yaygınlaştırılmasında da şu öncelikler belirlenmiştir (AÇEV, 2003, ss. 142-145):

Kurumsal Model

- Kurumsal okulöncesi eğitim kurumlarının 12 ay boyunca tam kapasite ile çalışmalarına yönelik gerekli düzenlemeler yapılmalı; böylece, bu kurumların farklı yaş gruplarına ve farklı hedef gruplarına hizmet verecek biçimde çalışmaları sağlanmalıdır. Okulların on iki ay açık tutulabilmesi ve fiziki kapasitelerinden yararlanabilmesi için gerekli mevzuat değişikliği gerçekleştirilmelidir.
- “Yaz Okulları”, “Çok Amaçlı Okulöncesi Eğitim Merkezleri” gibi alternatif modeller denenmeli, değerlendirilmeli ve başarılı modeller yaygınlaştırılmalıdır. Bu modellerin yaygınlaştırılmasına olanak sağlamak amacıyla, 1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Yasası’nın 21. maddesinde tanımlanan okulöncesi eğitim kurumlarının açılımı “çok amaçlı okulöncesi eğitim merkezlerini” de içerecek biçimde genişletilmelidir.

Aile Eğitim Modeli

- Aile eğitim modeline yönelik var olan, etkililiği görülmüş programlar yaygınlaştırılmalıdır. Yaygınlaştırmaya olanak verecek yasal düzenlemeler yapılmalı, olası uygulayıcılar belirlenmeli, eğitilmeli ve kurumsallaşmaya yönelik altyapı oluşturulmalıdır.
- Üniversitelerin Okulöncesi Öğretmenliği Programlarında zorunlu ders olarak okutulan “anne baba eğitimi”, sınıf öğretmenliği programlarında da 6-12 yaşa yönelik olarak okutulmalıdır.
- Kurumsal eğitimde, aile katılım programları yaygınlaştırılmalıdır. Buna yönelik var olan aile katılımı içeriklerinin kapsamı, STK’larla ve üniversitelerle iş birliği yapılarak genişletilmeli ve aile grubunun gereksinimleri doğrultusunda programlar yeniden düzenlenmelidir.
- İş yerlerinde anne ve babalara yönelik aile eğitimi çalışmaları desteklenmelidir. Buna yönelik olarak Çalışma Bakanlığı iş yasasında bir değişikliğe gidilerek ve sendikalar ile iş birliğine yapılarak işyerlerinde ayda 1 saat anne baba eğitimi verilmesi ve bunun ücretli mesaiye sayılması sağlanmalıdır.

Kitle İletişim Modeli

- Kitle iletişim araçlarının eğitim işlevine yönelik olarak öncelikle var olan malzemenin dökümü, etki analizi ve değerlendirmesi yapılmalıdır. Bu değerlendirme tüm paydaşlarla paylaşılmalı ve bu değerlendirme temelinde yeni eğitim malzemelerinin belirlenmesi ve üretilmesi sağlanmalıdır.
- Kitle iletişim araçlarının bilinçlendirme işlevine yönelik olarak hedef kitle ile medya, karar vericiler ve kamuoyu kesimlerine yönelik ayrıntılı gereksinim belirleme çalışmaları yapılmalı; belirlenen bu gereksinim alanları tüm kesimler için ayrıntılandırılmalı ve her kesim için verilecek mesajlar, öncelikler ve kullanılacak yöntemler saptanmalıdır.

Okulöncesi Eğitimin Niteliğini Geliştirme Bakımından Yapılması Gereken Çalışmalar

Okulöncesi eğitimin niteliğini geliştirme bakımından yapılması gereken çalışmalar, 2003 yılında Milli Eğitim Bakanlığı Okulöncesi Eğitim Genel Müdürlüğü, AÇEV, UNICEF ve Eğitim Reformu Girişimi tarafından düzenlenen “Erken Çocukluk Eğitimi Politikaları: Yaygınlaşma, Yönetişim ve Yapılar Toplantısı”nda tartışılmıştır. Bu toplantıda şu öneriler getirilmiştir (AÇEV, 2003, ss. 139-141):

Yönetişim/İdarî Yapılar: Okulöncesi eğitim konusunda hizmet sunan tüm kurum ve kuruluşlar arasında eş güdümü sağlayacak bağımsız bir yapı oluşturulmalı ya da var olan yapı (Sektörler Arası Çocuk Kurulu Erken Çocukluk Eğitimi ve Gelişimi Grubu) iyileştirilmelidir.

Mevzuat Değişikliği: İdari yapının işlevsel olabilmesi için, çağın gerektirdiği değişikliklere paralel olarak mevzuatta uygun düzenlemeler yapılmalı ve değişiklikler bu konuda çalışan tüm tarafların eş güdümü ve iş birliği ile yapılmalıdır. Bu amaçla MEB ile SHÇEK'teki yönetmelik ve standartlar yeniden gözden geçirilmeli ve işleyişte birliktelik sağlanmalıdır.

Hedef Kitle: Her kesimden çocuk ve ailenin okulöncesi eğitime gereksinimi olduğu gerçeği göz ardı edilmemelidir. Özellikle, içinde bulundukları koşullar açısından "risk altında" olan çocuklara öncelik verilmesi gerekmektedir. Okulöncesi dönemde sağlanan hizmetlerin yaygınlaştırılması için hedef kitlenin ulaşılamayan ya da çok az ulaşılan bölümüne yaş grubu ve yerleşim bölgeleri de dikkate alınarak hizmet sunmada öncelik verilmelidir.

Yaklaşım: Okulöncesi eğitime yönelik yapılan etkinlikler, geliştirilen ve uygulanan projeler "yerel odaklı" olmalıdır. Çalışmalar il bazında; devlet, STK ve üniversitelerin katılımı ile gerçekleştirilmelidir. Yerel düzeyde bölgelerin gereksinimleri belirlenerek, bu gereksinimlere uygun modeller seçilmeli, modelleri başarıyla uygulayabilmek için personel ve idari yapı gözden geçirilerek yeni düzenlemeler yapılmalıdır.

Özet

Okulöncesi eğitime yönelik demografik, ekonomik, sosyal ve siyasal gelişme öngörülerini kavrayabilmek

Eğitime etki eden demografik, ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal etmenler, diğer eğitim basamaklarında olduğu gibi okulöncesi eğitim basamağına ilişkin eğitim uygulamalarını da doğrudan ve dolaylı olarak etkilemektedir. *Demografik açıdan* Türkiye'nin nüfus yapısı, eğitimin diğer basamaklarında olduğu gibi okulöncesi eğitimdeki uygulamalara da yansımaktadır. Türkiye, orta ve düşük gelirli tüm ülkeler arasında okulöncesi eğitimden yararlanan çocuk oranı en düşük ülkelerden biridir. Bu nedenle, okulöncesi eğitimle ilgili her türlü öngörü, bu yaş grubundaki gelişmelere bağlı olmaktadır. *Ekonomik gelişme açısından*, okulöncesi eğitim, bireye ve topluma dönüşü çok yüksek olan bir eğitim basamağıdır. Okulöncesi eğitime yatırım yapılması, yoksulluk ve eşitsizlik nedeniyle Türkiye'yi zorlayan sorunların ortaya çıkmadan önlenmesine katkıda bulunacak gizil güce sahiptir. Ekonomi ile okulöncesi eğitim arasındaki ilişkilere maliyet yarar açısından bakıldığında da okulöncesi eğitimin çocuğa, anne babalara ve genel anlamda topluma, kısa ve uzun dönemli ya da doğrudan ve dolaylı yararları bulunmaktadır. *Sosyal Gelişme açısından* çocuğun küçük yaşlardan itibaren kültüre uyum sağlaması, gelişim gereksinimlerinin karşılanması, günlük ve temel yaşama alışkanlıklarını kazanması ve ilköğretime hazırlanması bakımlarından okulöncesi eğitim büyük önem taşımaktadır. Okulöncesi eğitimle kazanılan donanımın, dil yeteneğinden, çalışan nüfusa katılım yaşına, mesleki statüye ve hatta bilgisayar kullanımına yatkınlığa kadar modern yaşama uyum sağlamaya yönelik sayısız alanda büyük etkisi vardır. *Siyasal gelişme açısından*, Türkiye'nin öntümüzdeki dönemde en önemli yol göstericisi olan Avrupa Birliğine tam üyelik sürecinde, okulöncesi eğitime yönelik öngörüler, daha çok okullaşma oranının ve okulöncesi eğitime ayrılan kaynakların artırılması yönündedir. Okulöncesi eğitimde okullaşma oranının gelişmiş ülkeler düzeyine çıkarılması ve ülke genelinde olanak ve fırsat eşitliği sağlayacak biçimde yaygınlaştırılması en temel politikalarından birini oluşturmaktadır.

Okulöncesi eğitim hizmetlerinin sunumunda kullanılan modelleri açıklayabilmek

Türkiye'de özellikle son yıllarda okulöncesi eğitimi yaygınlaştırma kapsamında farklı modeller uygulanmaktadır. Bu modeller, kurum merkezli eğitim, aile merkezli eğitim, kurum aile ve toplum merkezli eğitim, uzaktan eğitim modelidir. Kurum merkezli eğitim modeli en yaygın ve ilk

akla gelen modeldir. Türkiye'de okulöncesi eğitim kurumları, çeşitli yasa ve yönetmeliklerle, resmi ve özel kuruluşlar tarafından çeşitli adlarla açılmakta ve Milli Eğitim Bakanlığı ve Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından denetlenmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı ve Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu dışında kurumsal nitelikli diğer okulöncesi eğitim kurumları ise çeşitli üniversitelerin bünyesinde yer alan anaokulları, kreş ve okulöncesi eğitim merkezleri ile işyerlerinin kendi çalışanları için açmış oldukları benzeri kurumlar ile belediyelerin açmış olduğu okulöncesi eğitim kurumlarıdır. Aile merkezli eğitim modeli, anne ve diğer aile bireylerinin bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesini temel alan modeldir. Kurum, aile ve toplum merkezli eğitim modeli, yalnızca çocukların ya da anne babaların eğitiminin değil, öğretmen ve müfettişlerin eğitimini de öngören modeldir. Bu model de değişik biçimlerde uygulanmaktadır. Uzaktan eğitim modeli, kitle iletişim araçlarının kullanımını içermektedir. Bu model kapsamında anne babalar ve çocuklar için çeşitli eğitim programları hazırlanmakta ve uygulanmaktadır.

Okulöncesi eğitimin yaygınlaştırılması ve niteliğini geliştirmeye yönelik yapılması gereken çalışmaları kavrayabilmek

Okulöncesi eğitimin yaygınlaştırılmasının yanı sıra, niteliğinin geliştirilmesi de bir o kadar önemlidir. Bu kapsamda; 0-6 yaş arasındaki tüm çocukları hedefleyen okulöncesi eğitimin, temel eğitime zorunlu bir aşama olarak katılması, okulöncesi eğitimi yaygınlaştırmada kurum merkezli modelin yanı sıra diğer modellerden de yararlanılması, eğitim ve hizmetin niteliğinin geliştirilmesi amacıyla okul ve ailenin birlikte ve uyumlu çalışmaya özendirilmesi, az gelişmiş ve gelişmekte olan bölgelere öncelik verilmesi izlenecek temel politikalar arasındadır. Okulöncesi eğitimin niteliğini geliştirme bakımından ise yapılması gereken çalışmalar şöyle sıralanabilir: *Yönetişim/İdari yapılar* bağlamında, okulöncesi eğitim konusunda hizmet sunan tüm kurum ve kuruluşlar arasında eş güdümü sağlayacak bağımsız bir yapının oluşturulması ve iyileştirilmesi sağlanmalıdır. *Mevzuat değişikliği* kapsamında çağın gerektirdiği değişikliklere paralel olarak uygun düzenlemeler yapılmalı ve değişiklikler bu konuda çalışan tüm tarafların eş güdümü ve iş birliği ile yapılmalıdır. *Hedef kitle açısından* her kesimden çocuk ve ailenin okulöncesi eğitime gereksinimi olduğu gerçeği göz ardı edilmemelidir. *Yaklaşım bakımından* da okulöncesi eğitime yönelik yapılan etkinliklerin, geliştirilen ve uygulanan projelerin "yerel odaklı" olması sağlanmalıdır.

Kendimizi Sınavalım

1. Aşağıdakilerden hangisi bir ülkede eğitim uygulamalarını etkileyen sosyal etmenler arasında **yer almaz**?

- a. Ekonomi
- b. Dil
- c. Din
- d. Sosyal sınıf
- e. Nüfus

2. Aşağıdakilerden hangisi okulöncesi eğitimin ekonomik gelişmeye etkileri içerisinde yer alan anne ve ailelere etkilerindendir?

- a. Ailelerin iş yaşamıyla olan bağlarını koparmaya yarar.
- b. Çocuklara yaşama daha eşit bir şekilde başlama şansı verir.
- c. Çocuk gelişimini teşvik eder.
- d. Çocukların küçükken toplumda ortak deneyimler edinmesini sağlar.
- e. Çocuklara aile dışında bakım sağlar.

3. Aşağıdakilerden hangisi Milli Eğitim Bakanlığına bağlı okulöncesi eğitim kurumlarından biri **değildir**?

- a. Resmi anaokulları
- b. Uygulama ana okulları
- c. Resmi ana sınıfları
- d. Özel ana sınıfları
- e. Ana baba okulu

4. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna bağlı olup 0-6 yaş grubundaki çocukların bakımlarını üstlenen ve sunduğu hizmet karşılığında ücret alan kurum aşağıdakilerden hangisidir?

- a. Çocuk yuvaları
- b. Uygulama anaokulları
- c. Özel ana sınıfları
- d. Kreş ve gündüz bakımevleri
- e. Resmi ana sınıfları

5. “Eğitimin doğal ortamlarda gerçekleşmesine ve bireyselleştirilmiş öğrenmeye olanak sağlayan bir modeldir. Tüm aile bireylerinin doğrudan katılımını sağlar. Anne baba ve çocuk etkileşimini doğrudan gözlemeye olanak tanır.” Tanımı verilen model aşağıdakilerden hangisidir?

- a. Kurum Merkezli Eğitim Modeli
- b. Aile Merkezli Eğitim Modeli
- c. Uzaktan Eğitim Modeli
- d. Toplum Merkezli Eğitim Modeli
- e. Kurum, Aile ve Toplum Merkezli Model

6. I. 5-6 yaş grubundaki çocuklara ve annelerine yönelik bir programdır.
II. 10 haftalık hızlandırılmış bir programdır.
III. Çocukların annelerine de destek eğitimleri verilmektedir.

Yukarıda özellikleri verilen aile merkezli eğitim modelinin uygulaması aşağıdakilerden hangisidir?

- a. Anne destek programı
- b. Baba destek programı
- c. Aile çocuk eğitim programı
- d. Anne baba çocuk eğitim projesi
- e. Yaz anaokulları

7. Aşağıdakilerden hangisi “Okulöncesi Veli Çocuk Eğitim Programı”nın özelliklerinden biri **değildir**?

- a. AÇEV ve Okulöncesi Eğitimi Genel Müdürlüğü bir arada yürütmektedir.
- b. Okul aile arasındaki iş birliğini güçlendirmeyi amaçlamaktadır.
- c. 3-9 yaş arası çocuğu olan annelere yönelik bir programdır.
- d. Çocuğa verilen eğitim desteğinin sürekli olmasını sağlamak amacıyla hazırlanmış bilimsel temelli bir eğitim programıdır.
- e. Bu program kapsamında, çocuğun zihinsel gelişimini, sözel ve sayısal becerilerini destekleyerek okula hazırlıklı başlamalarını sağlamaya yönelik çalışmalar yürütülmektedir.

Yaşamın İçinden

8. Aşağıdakilerden hangisi uzaktan eğitim modelleri içerisinde **yer almaz**?

- a. Uykudan Önce
- b. Tomurcuklar
- c. Ana Baba Okulu
- d. Benimle Oynar mısın?
- e. Susam Sokağı

9. Kurumsal eğitimde, aile katılım programlarının yaygınlaştırılmasına ve iş yerlerinde aile eğitimine yönelik çalışmaların desteklenmesine yönelik model aşağıdakilerden hangisidir?

- a. Kurumsal model
- b. Aile eğitim modeli
- c. Kitle iletişim modeli
- d. Uzaktan eğitim modeli
- e. Toplum eğitim modeli

10. Aşağıdakilerden hangisi Türkiye’de etkili bir sürdürülebilir bir okulöncesi eğitim politikasının oluşturulmasına yönelik öncelikli adımlarından biri **değildir**?

- a. Okulöncesi eğitim ilköğretimin zorunlu bir aşaması olmalıdır.
- b. Kurum merkezli modelin yanı sıra, diğer okulöncesi eğitim modelleri de uygulamaya konmalıdır.
- c. Eğitim ve hizmet kalitesinin artırılması amacıyla okul ve ailenin birlikte çalışması özendirilmelidir.
- d. Okulöncesi eğitim hizmetleri süratle özelleştirilmelidir.
- e. Okulöncesi eğitim hizmetlerinin yaygınlaştırılmasında, az gelişmiş ve gelişmekte olan bölgelere öncelik verilmelidir.

Milli Eğitim Bakanlığı, eğitim yaşını 5’e çekecek ve okulöncesi eğitimi zorunlu kılacak

Milli Eğitim Bakanlığı, gelecek yıl 15 ilde başlatacağı pilot uygulama ile seçilen illerde eğitim yaşını 5’e çekecek ve okulöncesi eğitimi zorunlu kılacak. MEB, 2013 yılına kadar uygulamayı Türkiye çapına yayacak. MEB Okulöncesi Eğitim Genel Müdürlüğü’nün hazırladığı yasa taslağı sonucunda okulöncesi eğitim zorunlu hâle getirilecek. Ocak ayı başında onaylanması beklenen tasarı sonrasında, pilot olarak seçilen 15 ilde zorunlu eğitim yaşı 5’e çekilecek. Okulöncesi Eğitimi Genel Müdürü Remzi İnanlı, 5 yıllık kalkınma planı çerçevesinde MEB’in 5 yaşındaki çocukların tamamının okulöncesi eğitime başlamasını hedeflediğini ve bu bağlamda bu tasarrının hazırlandığını açıklarken, “Zoru başardık ve okulöncesi eğitimin konuşulmadığı zamanlardan bu zamana geldik” dedi.

5 Yaşındaki Çocukların Yarıya Yakını Okullu

İnanlı, zorunlu eğitimin 2013 yılına kadar ‘hatasız’ olarak geçişini sağlamak amacıyla 15 ilin pilot bölge olarak seçileceğini anlattı. Okulöncesi dönemde özellikle ‘5 yaş’ın önemli olduğunu söyleyen İnanlı, 2008 sonu itibarıyla 5 yaşındaki çocukların %47’sinin okulöncesi eğitimde yer alacağını anlattı. İnanlı, tüm okulöncesi okulları da tek bir elde topladıklarını kaydederken, “Artık yaygınlaştırma kaygımızdan çok, kaliteyi artırma kaygımız var. Zaten öğretmen kalitemiz ve araç gereç konusundaki durumumuz ile Avrupa Birliği standartlarını da yakaladık” diye konuştu.

Kaynak: En Son Haber. (2007). Milli Eğitim Bakanlığı, Eğitim Yaşını 5’e Çekecek ve Okulöncesi Eğitimi Zorunlu Kılacak. 26 Aralık 2007 tarihinde http://www.en-sonhaber.com/news_detail.php?id=100471 adresinden alınmıştır.

Kendimizi Sınavalım Yanıt Anahtarı

1. a Ayrıntılı bilgi için “Okulöncesi Eğitime Yönelik Demografik, Ekonomik, Sosyal ve Siyasal Gelişme Öngörüler” konusuna bakınız.
2. a Ayrıntılı bilgi için “Okulöncesi Eğitime Yönelik Demografik, Ekonomik, Sosyal ve Siyasal Gelişme Öngörüler” konusuna bakınız.
3. e Ayrıntılı bilgi için “Okulöncesi Eğitime Yönelik Demografik, Ekonomik, Sosyal ve Siyasal Gelişme Öngörüler” konusuna bakınız.
4. d Ayrıntılı bilgi için “Okulöncesi Eğitim Hizmetlerinin Sunumunda Kullanılan Modeller” konusuna bakınız.
5. b Ayrıntılı bilgi için “Okulöncesi Eğitim Hizmetlerinin Sunumunda Kullanılan Modeller” konusuna bakınız.
6. e Ayrıntılı bilgi için “Okulöncesi Eğitim Hizmetlerinin Sunumunda Kullanılan Modeller” konusuna bakınız.
7. c Ayrıntılı bilgi için “Okulöncesi Eğitim Hizmetlerinin Sunumunda Kullanılan Modeller” konusuna bakınız.
8. c Ayrıntılı bilgi için “Okulöncesi Eğitim Hizmetlerinin Sunumunda Kullanılan Modeller” konusuna bakınız.
9. b Ayrıntılı bilgi için “Okulöncesi Eğitimde Niteliği Geliştirmeye Yönelik Yapılması Gereken Çalışmalar” konusuna bakınız.
10. d Ayrıntılı bilgi için “Okulöncesi Eğitimde Niteliği Geliştirmeye Yönelik Yapılması Gereken Çalışmalar” konusuna bakınız.

Sıra Sizde Yanıt Anahtarı

Sıra Sizde 1

Türkiye’de, okulöncesi eğitime yönelik demografik, ekonomik, sosyal ve siyasal gelişme öngörülerinin temel vurgusu okulöncesi eğitimden yararlanan çocuk oranının çok düşük olmasıdır. Nüfus artış hızının 2025 yılında %0,81 gerilemesi, dolayısıyla, okulöncesi eğitimden yararlanacak çocuk sayısının azalacağı öngörülse de tüm çocukların okulöncesi eğitimden yararlanmaları için daha fazla yatırım yapılması gerekmektedir. Ancak, ülkenin ekonomik durumunun, sosyal ve siyasal koşullarının gelecekte nasıl bir tablo ortaya koyacağını kestirmek olanaklı değildir.

Sıra Sizde 2

Türkiye’de okulöncesi eğitimin yaygınlaştırılmasında, hedef kitleyi *bilgilendirmek*, hedef kitlenin duyarlılığını sağlayarak *farkındalık yaratmak*, hedef kitleyi *harekete geçirmek* ve hedef kitleyi *eğitmek* gibi amaçlardan yararlanılmalıdır. Uzaktan eğitim modelinde radyo, televizyon ve basılı gereçlerden yararlanılmalıdır. Öte yandan, alt yapının ve mali kaynakların yetersiz olması, yüz yüze eğitim desteği sağlayan ana baba eğitim modellerinin etkili; ancak, maliyetinin yüksek ve ulaştığı kitlenin sınırlı olması gibi nedenler, okulöncesi eğitimin yaygınlaştırılmasında kitle iletişim araçlarının kullanılmasını gerekli kılmaktadır. Özellikle, çok geniş bir kitleye ulaşma olanağı sunması, bu seçeneğin önemini artırmaktadır. Türkiye’de coğrafi güçlükler nedeniyle, okulöncesi eğitim olanaklarının ülke geneline yaygınlaştırılması ve yalnızca çocuklara değil, ailelere de eğitim olanaklarının sağlanması bakımından uzaktan eğitim modeli önemli bir seçenek oluşturmaktadır.

Sıra Sizde 3

Türkiye’de, okulöncesi eğitimin yaygınlaştırılmasında öncelikle 6 yaşın zorunlu olması sağlanmalıdır. Orta ve uzun dönemde ise sırasıyla 5 ve 4 yaş gruplarının program kapsamına alınması ve zamanla okulöncesi eğitime daha erken yaşlarda başlanması amaçlanmalıdır. Okulöncesi eğitimi yaygınlaştırmada kurum merkezli modelin yanı sıra, diğer modellerden de yararlanılmalıdır. Eğitim ve hizmet kalitesinin artırılması amacıyla okul ve ailenin birlikte ve uyumlu çalışması özendirilmelidir. Türkiye’nin az gelişmiş ve gelişmekte olan bölgelerine öncelik verilmelidir. Okulöncesi eğitimin niteliğini artırma bakımından da okulöncesi eğitim konusunda hizmet sunan tüm kurum ve kuruluşlar arasında eş güdümü sağlayacak bağımsız bir yapı oluşturulmalı ya da var olan yapı iyileştirilmelidir. İdari yapının işlevsel olabilmesi için, çağın gerektirdiği değişikliklere paralel olarak mevzuatta uygun düzenlemeler yapılmalı ve değişiklikler bu konuda çalışan tüm tarafların eş güdümü ve iş birliği ile yapılmalıdır.

Yararlanılan ve Başvurulabilecek Kaynaklar

- AÇEV. (2003). **Erken Çocukluk Eğitimi Politikaları: Yaygınlaşma, Yönetişim ve Yapılar Toplantısı Raporu**. İstanbul: AÇEV Yayınları.
- AÇEV. (2007). Ekonomik ve Toplumsal Kalkınma İçin Erken Çocukluk Eğitimi: Önemi, Yararları ve Yaygınlaştırma Önerileri. 10 Aralık 2007 tarihinde www.acew.org adresinden alınmıştır.
- AÇEV. (2007a). Anne Çocuk Eğitim Programı (AÇEP). 10 Aralık 2007 tarihinde www.acew.org adresinden alınmıştır.
- AÇEV. (2007b). Anne Destek Programı (ADP). 10 Aralık 2007 tarihinde www.acew.org adresinden alınmıştır.
- AÇEV. (2007c). Okulöncesi Veli Çocuk Eğitim Programı (OVÇEP). 10 Aralık 2007 tarihinde www.acew.org adresinden alınmıştır.
- AÇEV. (2007d). Baba Destek Programı (BADEP). 10 Aralık 2007 tarihinde www.acew.org adresinden alınmıştır.
- Bekman, S. ve Gürlesel, C. F. (2005). **Doğru Başlangıç: Türkiye’de Okulöncesi Eğitim**. İstanbul: TÜSIAD Yayını.
- DPT. (2000). Uzun Vadeli Stratejiler ve VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı 2001-2005. 25 Aralık 2007 tarihinde <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/viii/plan8str.pdf> adresinden alınmıştır.
- DPT. (2006). Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007 - 2013). 12 Aralık 2007 tarihinde <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan9.pdf> adresinden alınmıştır.
- Dünya Bankası. (2005). Okulöncesi Eğitimden Orta Öğretime Etkili, Adil ve Verimli Bir Eğitim Sisteminin Sürdürülebilir Yolları. **Türkiye Eğitim Sektörü Çalışması: Yönetici Raporu**. Dünya Bankası Yayını.
- Gürkan, T. (2007). Okulöncesi Eğitim. **Türk Eğitim Tarihi**. (Editör: M. Sağlam). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını, ss. 21-40.
- Kaymaz, M. (2005). Türkiye’de Okulöncesi Eğitiminin Fayda-Maliyet Analizi. 10 Aralık 2007 tarihinde www.acew.org adresinden alınmıştır.
- MEB. (2005). İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı (OECD) Türkiye Temel Eğitim Politikası İncelemesi Ön Raporu.
- OECD. (2005). Türkiye Temel Eğitim Politikaları İncelemesi Raporu. OECD Daimi Temsilciliği. Dışişleri Bakanlığı Çok Taraflı Ekonomik İşler Genel Müdürlüğü Yardımcılığı’nın Yazısı.
- Oktay, A. (1999). **Yaşamın Sihirli Yılları: Okulöncesi Dönem**. İstanbul: Epsilon Yayınevi.
- Oktay, A. (2003). Türkiye’de Kurum Merkezli Erken Çocukluk Eğitimi. **Erken Çocukluk Eğitimi Politikaları: Yaygınlaşma, Yönetişim ve Yapılar Toplantısı Raporu**. İstanbul: AÇEV Yayınları, ss. 25-47.
- Oktay, A. (2005). Okulöncesi Eğitimin Önemi ve Yaygınlaştırılması. **Okulöncesi Eğitimde Güncel Konular**. (Yayına Hazırlayan: A. Oktay ve P. Unutkan). İstanbul: Morpa Yayınları, ss. 11-23.
- Temel, Z. F. (2003). Aile Eğitim Modeli: Dünya’da ve Türkiye’deki Uygulamalar. **Erken Çocukluk Eğitimi Politikaları: Yaygınlaşma, Yönetişim ve Yapılar Toplantısı Raporu**. İstanbul: AÇEV Yayınları, ss. 49-70.
- TEPAV (Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı). (2006). Avrupa Birliği Müzakere Sürecinde “Eğitim ve Kültür”. 28 Mayıs 2006 tarihinde <http://www.tepav.org.tr/tur/admin/dosyabul/upload/AvrupaBirli giMuzakereSurecindeEgitimveKultur.pdf> adresinden alınmıştır.
- Tezcan, M. (2000). Eğitimin Toplumsal Temelleri. **Öğretmenlik Mesleğine Giriş**. (Editör: V. Sönmez). Ankara: Anı Yayıncılık, ss. 63-80.
- Uluç, F. Ö. (2003). Kitle İletişim Araçlarıyla Eğitim. **Erken Çocukluk Eğitimi Politikaları: Yaygınlaşma, Yönetişim ve Yapılar Toplantısı Raporu**. İstanbul: AÇEV Yayınları, ss. 71-74.

Sözlük

A

Ahlak: Bir toplumun içindeki bireylerin benimsedikleri, uymak zorunda bulundukları davranış biçimleri ve kuralları.

Aile: Evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, çocuklar ve kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birim.

Aile çocuk eğitim programı: Gazi Üniversitesi ve Milli Eğitim Bakanlığının ortaklaşa yürüttükleri, aile bireylerinin çocuk gelişimi, sağlığı ve disiplini konusunda bilgi ve becerilerinin geliştirilmesini; bu yolla çocuğun gelişiminin desteklenerek ev ortamının zenginleştirilmesini amaçlayan program.

Aile eğitimi: Ailenin çeşitli gereksinimlerini karşılamaya yönelik düzenlenen eğitim.

Aile içi eğitim: Aile bireylerinin etkileşerek birbirlerini eğitmesi.

Aile katılımı: Ailenin okul etkinliklerine etkin biçimde katılması.

Alışkanlık: Zamana, yönlendirmeye ve tekrara dayalı olarak kazanılan davranış.

Ana baba okulu: Anne babaların çocuklarına istenen davranış ve alışkanlıkları kazandırmalarına yardımcı olmayı amaçlayan aile merkezli program.

Anaokulu: 37-60 aylık çocukların devam ettikleri özel ya da resmi okulöncesi eğitim kurumu.

Anaokulu programı: 37-60 aylık çocukların bedensel, bilişsel, sosyal ve duygusal alanlardaki gelişimlerini desteklemek, hızlandırmak ve anasınıfı programına temel oluşturmak amacıyla hazırlanmış bir program.

Anasınıfı: 61-72 aylık çocukları ilköğretime hazırlamak üzere özel ya da resmi ilköğretim okullarında açılan sınıf.

Anasınıfı programı: 61-72 aylık çocukların tüm gelişimlerini desteklemek, hızlandırmak ve ilköğretim programlarına temel oluşturmak amacıyla hazırlanmış bir program.

Anne baba çocuk eğitimi projesi: Milli Eğitim Bakanlığı Kız Teknik Öğretim Genel Müdürlüğüne başlatılan, genç kızlar ve anne adayları ile diğer kadın ve erkeklere yönelik aile bireylerini eğitmeyi amaçlayan proje.

Anne baba eğitimi: anne babaları çocuk bakımı ve aile yaşamının geliştirilmesi gibi konularda aydınlatıp yetiştirmeyi amaçlayan eğitim.

Anne çocuk eğitim programı (AÇEP): Anne Çocuk Eğitim Vakfı ile Milli Eğitim Bakanlığı ile ortaklaşa yürütülen ve anneleri 5-6 yaş okulöncesi eğitimi konusunda bilinçlendirmeyi amaçlayan ev merkezli eğitim programı.

Anne destek programı (ADP): 3-9 yaş arası çocuğu olan annelere yönelik olarak çocuğun gelişimine katkıda bu-

lunmayı, çocuk ve annesi arasındaki ilişkiyi güçlendirmeyi, çocuk gelişimi ve yetiştirilmesi konularında annelere bilgi ve destek vermeyi amaçlayan program.

Araç: Genelde mekanik nitelikte yardımcı olup, gereci sunmada vazgeçilmez öge.

B

Baba destek programı (BADEP): Babaların, çocuklarının gelişiminde daha etkin olmalarını sağlamak için AÇEV tarafından geliştirilmiş program.

Bakıcı anne eğitim programı: Çocuk bakımında, annenin yerini alabilecek destek elemanları yetiştirmeye yönelik olarak geliştirilmiş model.

Benimle oynar mısın?: TRT ve AÇEV işbirliği ile okulöncesi çocukları ve onların anne babalarını hedef alan televizyon programı.

Blok köşesi: Blok oyunları ile çocuğun şekil, sıralama ve sıralama ilişkisini öğrendiği köşe.

Büyüme: Daha olgun bir evreye ya da evrelere erişmek üzere, bedensel ve zihinsel yönlerden çocuk ve gençte meydana gelen doğal değişiklikler.

C

Cansuyu: UNICEF ile TRT ortaklığında 16 bölümden oluşan, kadın ve çocuk sağlığı, beslenmesi, gelişimi ve hakları ile ilgili mesajları içeren bir opera programı.

Ç

Çocuk bakım merkezleri: 6 ay ile 3 yaş arasındaki çocukların kabul edildikleri okulöncesi eğitim kurumları.

Çocuk bakımı: Çocuğun bedensel ve ruhsal gelişimini kolaylaştırıcı uğraşlar ile temizlik konusunda gösterilen çabaların tümü.

Çocuk merkezli eğitim: Konulardan daha çok çocuğun ilgisini temel alan eğitim.

Çocuğun sosyalleşmesi: Çocuğun içinde yaşadığı toplumla bütünleşebilmesi.

Çocuk tiyatrosu: Çocuklar için yazılmış eğitsel ve eğlendirici oyunlar oynanan; sahne düzeni, oyuncuların tutumu ve oturma yerleri bakımında çocukların gereksinim ve ilgilerini karşılayacak biçimde kurulmuş olan tiyatro.

Çocuk yuvaları: 0-12 yaş arası korunmaya muhtaç çocuklarla gerektiğinde 12 yaşını dolduran kız çocuklarının bedensel, eğitsel, psikososyal gelişimlerini, sağlıklı bir kişilik ve iyi alışkanlıklar kazanmalarını sağlamakla görevli ve yükümlü, yatılı sosyal hizmet kuruluşları.

Çok amaçlı okulöncesi eğitim merkezi modeli: Çocuğun eğitimini etkileyebilecek tüm bireylerin eğitim gereksinimlerini karşılamayı amaçlayan model.

Çoklu zekâ kuramı: Bireylerin öğrenmek ve öğrendiğini göstermek için çeşitli zekâ alanlarına sahip olduğunu, bu zekâ alanlarının birbiriyle etkileşim hâlinde ve geliştirilebilir nitelikte olduğunu savunan bir öğrenme kuramı.

D

Dar'ül muallimat: Kız Sıbyan Mektepleri ile Rüştîyelerine öğretmen yetiştirmek amacıyla 1870 yılında İstanbul'da açılan kız öğretmen okulu.

Dar'ül muallimin: Osmanlılar döneminde Sıbyan Mektepleri ile Rüştîyelere öğretmen yetiştirmek amacıyla 16 Mart 1848'de İstanbul'da açılan ilk erkek öğretmen okulu.

Dönüt: Bir sistem diğer bir sisteme bir mesaj gönderdiğinde, mesajı alan sistemin bu mesajı değerlendirdikten sonra bu değerlendirmeye ilgili olarak mesajın kaynağına ikinci bir mesaj göndermesi.

Dramatik oyun alanı: Çocukların hayal dünyalarını geliştirmelerine yönelik eğlenceli oyunlar oynadıkları; ahşap kültübe, şato, gemi gibi farklı fiziksel özelliklere sahip araçların bulunduğu alan.

E

Eğitim: Bireyin davranışında kendi yaşantısı yoluyla kasıtlı olarak istenen yönde değişme oluşturma süreci.

Eğitim ortamı: Eğitim etkinliklerinin gerçekleştiği ortam.

Eğitim programı: Bir eğitim kurumunun çocuklar, gençler ve yetişkinler için sağladığı Milli Eğitimin ve kurumun amaçlarının gerçekleşmesine yönelik tün etkinlikleri kapsayan bir program.

Ekolojik kuram: Çocuğun gelişiminin biyolojik temellerine önem vererek, biyolojik yaratılış özelliklerinin çevresel etmenlerle etkileşim içinde olması gerektiğini vurgulayan kuram.

Etik: Çeşitli meslek kolları arasında tarafların uyması veya kaçınması gereken davranışların tümü.

Etkinlik köşesi: Okulöncesi eğitim kurumlarının eğitsel ortamlarında çeşitli etkinlikleri gerçekleştirmek amacıyla oluşturulan köşeler. Örneğin; evcilik köşesi, blok köşesi, sanat köşesi, müzik köşesi, kitap köşesi vb.

Ev merkezli aile eğitimi: Çocuklara ev ortamında ulaşarak onları eğitmeyi amaçlayan ve etkili sonuçları olan bir uygulama.

Evcilik köşesi: Çocukların bir olayı canlandırma ve taklit yoluyla sosyal ilişkileri öğrendikleri bir oyun alanı.

F

Fen, doğa ve matematik köşesi: Çocukların; yaşadıkları çevreyi ve doğayı daha iyi tanımalarına; sorular sorarak sorunlara çözüm yolu bulmalarına; daha etkili düşünme ve sorun çözme yöntemlerini geliştirmelerine yardımcı olmak amacıyla düzenlenmiş bir etkinlik köşesi.

Formal çocuk bakımı: Özel ve resmi kuruluşlar tarafından çocuklara verilen bakım hizmeti. Örneğin, gündüz bakım evleri ve kreşlerin çocuklara verdiği hizmet bu kapsamdadır.

G

Gereç: Daha çok yazılı basılı nitelikte yardımcı olup, araç kaynağın vazgeçilmez ögesi.

Gezici anaokulları: Sürekli olarak okulöncesi eğitim hizmetinden yararlanamayan çocuklara gezici öğretmenler tarafından okulöncesi eğitim hizmetinin verildiği bir uygulama.

Gündüz bakımevi: 0-6 yaş grubundaki çocukların bakımlarını gerçekleştiren, ruhsal ve bedensel sağlıklarına katkıda bulunan, onlara temel alışkanlıklar ve değerler kazandıran yatılı olmayan kurumlar.

H

Head start programı: Risk altındaki çocuklar ve ailelerine eğitim, sağlık ve beslenme hizmeti veren program.

High scope programı: Etkin öğrenmeyi temel alan, çocuğun dikkatli ve sistematik bir biçimde gözlenmesinin önemini vurgulayan program.

Hümanizma: İnsan sevgisini ve insanın yücelmesini en yüksek amaç sayan öğreti.

İ

İleti: Kaynaktan iletilen içerik.

İletişim: Bireyler, gruplar, topluluklar ya da ülkeler arasında bilgi, düşünce duygu, tutum ve becerilerin paylaşılması süreci.

İlköğretim: Tüm yurttaşların Milli Eğitimin amaçlarına uygun olarak beden, zihin ve ahlâk bakımından gelişmelerine hizmet eden sekiz yıllık zorunlu temel öğretim dönemi.

İnformal çocuk bakımı: Yakın akraba ya da aile bireyleri tarafından çocuğa verilen bakım hizmeti.

K

Kitap köşesi: Öğrencilere, masal ya da öykü okunarak onların dil ve iletişim becerilerinin geliştirilmesinin yanı sıra, düşünce ve hayal dünyalarının da geliştirilmeye çalışıldığı köşe.

Kitle iletişimi: Geniş kitleler amaçlanarak gerçekleştirilen iletişim.

Kreş: Genelde, 0-3 yaş arasındaki çocuklara sağlıklı bakım ve beslenme gibi hizmetlerin verildiği okulöncesi eğitim kurumu.

Kreş programı: 0-3 yaş arasındaki çocukların sağlıklı bakım ve beslenmelerinin yanı sıra, bedensel ve ruhsal gelişimlerine katkıda bulunmak amacıyla hazırlanan program.

Kurum merkezli aile eğitimi: Grup toplantıları yoluyla ane babaları bir araya getirip onlara eğitim verme.

Kurumsal okulöncesi eğitim: Özel ya da resmi eğitim kurumları tarafından verilen okulöncesi eğitim.

M

Masa oyuncakları köşesi: Çocukların kavram gelişimlerine destek olan çeşitli malzemelerden yapılmış eğitici masa oyuncaklarının bulunduğu etkinlik köşesi.

Mesaj: Kaynaktan uyarıcıya gönderilen her tür uyarıcı.

Müzik köşesi: Çeşitli ritim ve müzik aletlerinin yardımıyla çocuklarda müzik zevkinin geliştirildiği etkinlik köşesi.

O

Okul: Bireye kendisinin ve toplumun gereksinimlerine göre eğitim programında öngörülen çeşitli bilgi, beceri tutum, alışkanlık ve değerlerin planlı ve programlı olarak kazandırıldığı bir ortam.

Okul aile işbirliği: Okul personeli ile ailenin belirlenen amaçlar doğrultusunda ortaklaşa çaba göstermesi.

Okulöncesi eğitim: 0-72 ay arasındaki çocukların gelişim düzeylerine ve bireysel özelliklerine uygun, zengin uyarıcı çevre koşulları sağlayan; onların bedensel, zihinsel, duygusal ve sosyal yönlerden gelişmelerini destekleyen; toplumun kültürel değerleri doğrultusunda en iyi biçimde yönlendiren ve ilköğretime hazırlayan, temel eğitim bütünlüğü içinde yer alan bir eğitim süreci.

Okulöncesi veli çocuk eğitim programı (OVÇEP): AÇEV ve Okulöncesi Eğitimi Genel Müdürlüğü tarafından ana-sınıflarına yönelik olarak; okul ile aile arasındaki işbirliğini güçlendirerek, çocuğa verilen eğitim desteğinin sürekli ve birbirini tamamlar nitelikte olmasını sağlamak amacıyla hazırlanmış eğitim programı.

Olgunlaşma: Bireyin davranışlarında öğrenme ya da alıştırma yapma yoluyla değil, büyüme sürecinin doğal sonucu olarak görülen değişiklikler.

Oyun: Çocuğun kendi isteği ile katıldığı, eğlendiği ve birçok bilgi ve beceriyi kazandığı bir etkinlik.

Oyuncak kütüphaneleri: İlk kez, 1972 yılında İngiltere’de kurulmuş olan, çocuk tiyatrosu ve kukla oyunu gibi etkinliklerin gerçekleştirildiği kurum.

Ö

Öğrenme: Bireyin çevresi ile etkileşimi sonucunda davranışlarında oluşan kalıcı değişimler.

Öğretim: Öğrenmenin gerçekleşmesi ve bireyde istenen davranışların oluşması için işe koşulan süreçlerin tümü. Genelde, eğitim kurumlarında gerçekleştirilen planlı, programlı ve denetimli öğretime öğrenme etkinlikleri.

Örgün eğitim: Belli bir yaş grubundaki bireylere, Milli Eğitimin amaçlarına göre hazırlanmış eğitim programlarıyla okul çatısı altında düzenli olarak verilen eğitim.

P

Pantomim: Düşünce ve duyguları müzik ya da türlü eşyalar eşliğinde bazen dansla, bazen de gövde ve yüz hareketleriyle yansıtmayı amaçlayan sözsüz oyun.

Program: Yapılacak işin bölümlerini ve her bölümün zamanını gösteren maddelerin tümü ya da herhangi bir sektörde belirtilen politikayı uygulamaya dönüştüren rehber ya da kılavuz.

R

Rehberlik: Bireye kendisini ve kendi dünyasını tanıması ve anlaması için yardım etme süreci; bireyleri ilgi ve yeteneklerine en uygun etkinliklere yönleltmek için yapılan düzenli ve sürekli yardım.

Rutin etkinlikler: Okulöncesi eğitimde, her gün aynı biçimde tekrarlanan, okula geliş, toplanma, tuvalet, kahvaltı, uyku, dinlenme vb. etkinlikler.

S

Sanat köşesi: Çocukların oyun hamurları ve çeşitli boyaları kullanarak resim ve el işi yaptıkları; bu yolla el becerilerini geliştirdikleri, sınıfın aydınlık ve suya yakın olan köşesi.

Serbest zaman etkinlikleri: Okulöncesi eğitimde programlardaki temel etkinlikler dışında, öğrencinin serbestçe yaptıkları etkinlikler.

Sezgisel düşünme: Çocukların mantık kurallarına uygun düşünme yerine, olayları sezgilerine dayalı olarak açıklamaları.

Sosyalleşme: Bireyin içinde yaşadığı toplumla bütünleşme süreci.

Susam Sokağı: Okulöncesi eğitim dönemi çocuklarına yönelik olarak hazırlanmış bir televizyon programı.

T

Tomurcuklar: Aileleri okulöncesi eğitim konusunda bilinçlendirmek, okulöncesi eğitim çağı çocuklarının dil gelişimine katkıda bulunmak, çocuklarda, saygı, sevgi, paylaşma ve sorumluluk duygusunu geliştirmek amacıyla Milli Eğitim Bakanlığı Okulöncesi Eğitimi Genel Müdürlüğü ve TRT'nin işbirliği ile hazırlanmış bir televizyon programı.

U

Uykudan önce: Doğrudan çocukları hedeflemekle birlikte, ailelere de mesajlar ileten bir televizyon programı.

Uzaktan eğitim: Bilgi ve iletişim teknolojilerine dayalı olarak geliştirilmiş eğitim yaklaşımı.

Y

Yaratıcılık: Gözlem, bilgi, deneyim ya da düşüncelerin yeni düşünce ya da kavramlar oluşturacak biçimde ilişkilendirilmesi.

Yaygın eğitim: Örgün eğitim sistemine hiç girmemiş bireyler ile bu sistemin herhangi bir basamağında bulunan ya da basamaklardan ayrılmış olan bireylere; ilgi ve gereksinim duydukları alanlarda yüz yüze ya da uzaktan eğitim yoluyla yapılan eğitim.

Yaz anaokulları: Türkiye'nin sosyoekonomik açıdan yoksun bölgelerinde, 5-6 yaş grubundaki çocuklar ve anneleri için AÇEV tarafından uygulanan bir program.

Z

Zekâ: Algılama, belleme, çağrışım yapma, imgeleme, yargıda bulunma, muhakeme yapma, soyutlama ve genelleme gibi işlevlerin tümünü kapsayan terim.